

THE LIBRARY
THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
TORONTO

PRESENTED BY

Rev. A.A. Vaschalde, C.S.B.

A. Vaschold

687

30 450

24
~~67~~

/ 2'

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

THE
GULISTĀN

(ROSE-GARDEN),

OF
SHAIKH SĀDĪ OF SHĪRĀZ:

A NEW EDITION,

WITH A VOCABULARY,

BY

FRANCIS JOHNSON,

SOMETIME PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES AT THE COLLEGE OF THE HONOURABLE THE EAST INDIA
COMPANY, HAILEYBURY.

HERTFORD:

PRINTED AND PUBLISHED BY STEPHEN AUSTIN.

LONDON:

WILLIAMS AND NORGATE,

14, HENRIETTA STREET, COVENT GARDEN,

AND

20, SOUTH FREDERICK STREET, EDINBURGH.

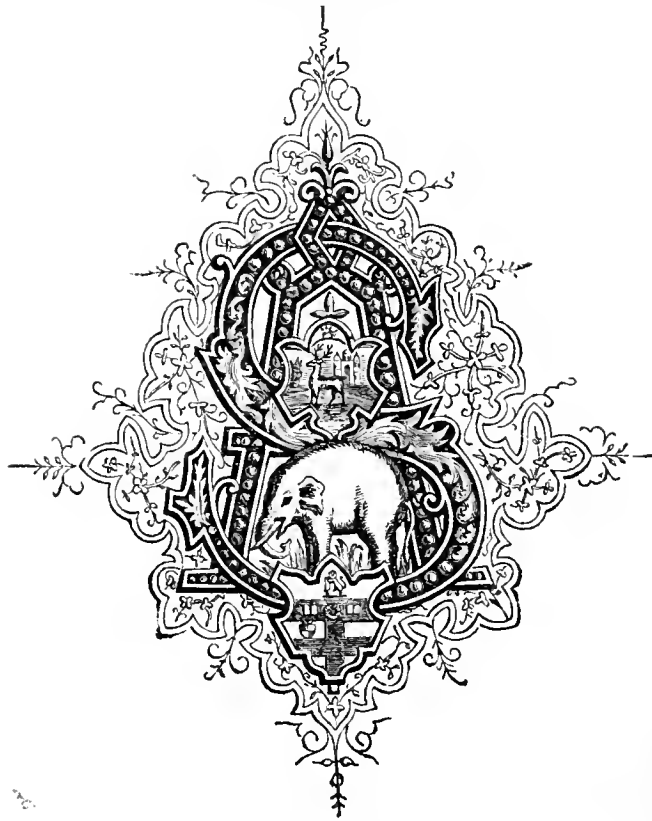
1863.

APR 16 1943

12307

STEPHEN AUSTIN,

PRINTER, HERTFORD.

PREFACE.

SA'DĪ is justly reputed the Prince of Persian moralists. The harmony and richness of his language, the simplicity and chasteness of his style, the excellence of his precepts, and the unction that pervades the whole, contribute to render him the benefactor, the boast, and the honour of his country. He was born at Shīrāz, then one of the principal cities of Persia, in the year of the Hijra 571,* (A.D. 1175-6); but according to other authorities in A.H. 580, (A.D. 1184). Daulat Shāh, in his "Tazkiratu 'sh Shu'arā," says that Sa'dī spent thirty years of his early life in the acquisition of knowledge; then in middle age he travelled through all the regions of Asia from the Nile to the Ganges. He is said to have made the pilgrimage to Mecca fourteen times. The last thirty years of his life he devoted to solitude and religious contemplation. When performing a pilgrimage to Jerusalem, a place revered alike by Christian and Muslim, he was taken prisoner by the Crusaders, and put to labour in the trenches of Tripoli. From this slavery he was ransomed by a wealthy merchant of Aleppo; who afterwards gave him his daughter in marriage with a dowry of a hundred pieces of gold. This incident is alluded to in the Gulistān (chap. ii., tale 32). The lady sorely exercised the poet's patience. Once, says he, she reproached me, saying "Art thou not he whom my father redeemed from captivity among the Franks for ten dīnārs?" I replied, "Yes: he ransomed

* There exist some serious discrepancies among writers as to the year in which Sa'dī was born. It is generally admitted that he died at a very advanced age, viz., 120 lunar years, which make nearly 116 solar. If this be the case, then A.H. 571 is the year of his birth; for, of the year of his death there can be no doubt, as it is inscribed on his tomb near Shīrāz. At the same time Daulat Shāh states that his age was 102 years when he died. To this date we object for the following reason: M. Michaud in his "History of the Crusades" states, on the authority of M. Langlès, that Sa'dī was taken captive by the Franks soon after the commencement of the sixth Crusade—about A.D. 1200—when, by Daulat Shāh's reckoning, the poet would have been only about 12 years old, a supposition altogether inadmissible.

me for ten dīnārs, and sold me into thy hands for a hundred." Sa'dī enjoyed during life the patronage of the Atābek princes, a dynasty which reigned at Shīrāz for about 120 years. He died in the year of the Hijra 691 (A.D. 1292), as we know from a memorial verse composed on the occasion by one of his friends, thus given by Daulat Shāh,

زِ خاَصّان بود و از آن تاریخ شد خاَصّ

"He was himself one of the Nobles, and thence the word *noble* (خاَصّ) contains the date of his decease,"—viz. خ = 600; ا = 1; and ص = 90; in all, 691.

The popularity of Sa'dī is acknowledged wherever his writings are known. Even during his life his poems were sung by his countrymen, in the palace and the desert. His genius was essentially of that character in which Orientals delight—unfolding a truth by a pleasing narrative, and embellishing such narrative with the graces of poetry. In this manner he sought to raise the character of his countrymen, and to direct them in the paths of probity and honour. His writings are very voluminous; but the most esteemed among them are the "Gulistān," the "Bostān," and the "Pand-Nāma,"—works which are to be frequently met with even in this country, both manuscript and printed or lithographed. They form the text-books for beginners, wherever the Persian language is studied, whether in Asia or in Europe.

In bringing out the present edition of the Gulistān, the Editor feels happy in acknowledging the debt he owes to Dr. Sprenger, formerly Examiner at the College of Fort William, Calcutta. To the diligence and criticism of this laborious and learned Orientalist, the student of the Persian language is indebted for the most genuine and authentic version of this masterpiece of Sa'dī that has hitherto been published. The readings of Dr. Sprenger's edition (Calcutta, 1851) have been chiefly adopted in the present volume.

The Editor also takes occasion to acknowledge his obligations to M. Ch. Defrémery, author of an accurate translation of the Gulistān into the French language—an able performance, enriched with numerous annotations, chiefly historical and geographical. These annotations contain valuable information, of which the Editor in the compilation of the Vocabulary has not scrupled to avail himself.

To the European public the Gulistān has long been accessible, if not familiar. Olearius made a translation of it into German more than two centuries ago. After him, Gentius published at Amsterdam, 1651, a splendid edition, in folio, of the text, accompanied by a Latin version and several valuable notes. This edition was reprinted and translated into English by Gladwin some sixty years since. A far superior edition, containing both text and translation, was published at Calcutta by James Dumoulin, 1806, large 4to.; and more recently an amusing, if not altogether an accurate, translation has been given by J. Ross, Esq.

But the most masterly translation into our language is from the pen of Professor E. B. Eastwick. In this translation the poetical portions of the Gulistān, which occur in almost every page, have, for the first time, been rendered into English verse; and it may be affirmed that Mr. Eastwick has managed not only to render faithfully and successfully the meaning of the author, but to infuse a good measure of his spirit and raciness. Beyond this a translator cannot be expected to go. The privilege of appreciating the force and marking the beauties of rhythm and alliteration which prevail throughout the original, and have so powerful a charm for the Oriental ear, is reserved as the student's reward for the patience and pains bestowed in the acquisition of the language.—A more elegant and attractive volume than Professor Eastwick's translation of the Gulistān has seldom issued from the press. It forms at once an ornament for the drawing-room table no less than for the library of the Oriental scholar, and reflects great credit on the enterprise and taste of Mr. Stephen Austin, of Hertford.

New editions of the Gulistān, lithographed as well as printed, come out from time to time in India, in addition to those which are sent forth from the British press; and some of them are accompanied by a vocabulary or analysis. However serviceable these may have proved in regard to the Persian, it must be owned that they afford little help to the learner in making out the Arabic parts. The Editor confidently hopes that the Oriental student will find these serious defects fairly supplied in the present volume.—The Gulistān abounds in sentences and verses which are purely Arabic: of these, some are quotations from the Kur'ān; and some, at least, of the verses are from the pen of Sa'dī himself. But, in every case, they constitute an important part

of the work,—too important to be left wholly ignored, or but partially and scantily explained.

An Arabic grammar, evincing much sound erudition, has been recently published by Professor Wright, late of Trinity College, Dublin. A new grammar of that energetic and copious language may also be expected shortly, from the pen of Duncan Forbes, LL.D., a name which for several years past has been well known among students of the Hindūstānī, and other Oriental languages. Of Arabic grammars published in Germany, that of Rosenmüller is perhaps the most useful, to which we may add that of Caspari and of Schier.

When the Editor compiled the Vocabulary which accompanies this edition of the Gulistān, he had no intention whatever of giving a translation of any portion, believing that all the assistance needful for the student would be found to have been provided there. But after the last sheet had passed through the press, he submitted the entire work to the inspection of Dr. Forbes, with the view of profiting by that distinguished scholar's long experience in Oriental instruction. His opinion was that a translation, strictly literal, of all the Arabic portions, would enhance the value of the work; and for this purpose he was kind enough to place at the Editor's disposal a manuscript volume containing, besides a dictionary of the Gulistān, a list of all the Arabic passages, classed under four heads:—1. Quotations from the Kur'ān;—2. Traditions concerning Muhammad;—3. Sayings of the chief Shaikhs or doctors of Islām;—4. Proverbs, and scraps of poetry. With much satisfaction the Editor has endeavoured to comply with the suggestion of Dr. Forbes; and has accordingly inserted a translation of the Arabic passages under Appendix A. at the end of the work. The extra trouble thus imposed has been light; but it is hoped that the additions made will materially facilitate the progress of the student.

The Editor is further indebted to Dr. Forbes for an Analysis of all the Persian metres occurring in the first book of the work, together with his own explanation of the same, which will be found in Appendix B.

غالب گفتارِ سعدی طرب انگیز است و طیب آمیز - و کوتاه نظران را بدین علت زبانِ طعنه دراز - که مغزِ دماغ بیهوده بردن و دودِ چراغ بیفائده خوردن کارِ خردمندان نیست - و لیکن بر رایِ روشنِ صاحبِ دلان که روی سخن در ایشانست پوشیده نماند - که در موعظه‌های صافی در سلکِ عبارت کشیده است - و داروی تلخِ نصیحت بشهید ظرافت بر آمیخته - تا طبعِ ملولِ انسان از دولتِ قبولِ محروم نماند *

مثنوی

ما نصیحت بجای خود کردیم | روزگاری درین بسر بردیم *
چون نیاید بگوشِ رغبتِ کس | بر رسولانِ بلاغ باشد و بس *

قطعه

يَا نَاطِرًا فِيهِ سَلَّ بِاللَّهِ مَرَحَمَةً | عَلِي الْمَصْنِفِ وَاسْتَغْفِرْ لِصَاحِبِهِ *
وَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ تُرِيدُ بِهَا | مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ غُفْرَانًا لِكَاتِبِهِ *

تَمَّ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ *

الوهاب

جوان گوشه نشین شیر مردِ رادِ خداست
که پیر خود نتواند ز گوشه بر خاست *

حکمت ۱۷

حکیمی را پُرسیدند - که چندین درختِ نامور که خدای تعالی آفریده است
و برومند گردانیده - هیچ یکی را آزاد نخوانند مگر سرورا - درین چه حکمت
است * گفت - هر یکی را ثمره است بوقتِ معین - گاهی بوجودِ آن تازد و
گاهی بَعْدَمِ آن پُژمرده - و سرورا هیچ ازینها نیست - همه وقت خوش و تازد
است و این صفتِ آزادگان است * قطعه

بر آنچه میگذرد دِل مَنه - که دجله بسی
پس از خلیفه بخواهد گذشت در بغداد *
گرت ز دست بر آید چو نخل باش کریم
ورت ز دست نیاید چو سرو باش آزاد *

وعظ ۱۸

دو کس مُردند و حسرتِ بی فائده بردند - یکی آن که داشت و نخورد دیگر
آنکه دانست و نکرد * قطعه

کس نه بیند بخیلِ فاضل را که نه در عیب گفتنش کوشد |
ور کریمی دو صد گنه دارد | کرمش عیبها فرو پوشد *

خاتمة الكتاب

تمام شد گلستان و الله المستعان * درین جمله چنان که رسمِ مؤلفان است -
از اشعارِ متقدمان بطریقِ استعاره تلفیقی نرفت * بیت
کهن جامه خویش پیراستن به از جامه عاریت خواستن *

فریدون گفت نقاشان چین را | که پیرامون خرگاهش بدوزند *
بدانرا نیک دار - ای مرد هشیار | که نیکان خود بزرگ و نیک روزند *

حکمت ۱۰۲

بزرگی را پرسیدند که چندین فضیلت که دست راست را ست - خاتم در
انگشت چپ چرا میکنند * گفت - نشنیده که اهل فضل همیشه محرومند * بیت
آن که شخص آفرید و روزی و بخت | یا فضیلت میدهد یا تخت *

ملاطفه ۱۰۳

نصیحت پادشاهان گفتن کسی را مُسَلَّم است که بیم سر ندارد و امید زر * مثنوی
مُوَحِّد چه در پای ریزی زرش چه شمشیر هندی نهی بر سرش *
امید و هراسش نباشد ز کس | برینست بُنیادِ توحید و بس *

لطیفه ۱۰۴

پادشاه از بهر دفع ستمگارانست - و شهنه برای دفع خون خواران - و قاضی
مصلحت جوئی طاران - هرگز دو خصم بحق راضی پیش قاضی نروند * قطعه
چو حق مُعاینه بینی که می باید داد | بلطف به که بجنگ آوری و دلتنگی *
خراج گر نگذارد کسی بطیب نفس | بقهر زو بستانند و مُزد سرهنگی *

مطایبه ۱۰۵

همه کس را دندان بترشی کُند گردد مگر قاضی را که بشیرینی * بیت
قاضی که برشوت بخورد پنج خیار | ثابت کند از بهر توده خرزهره زار *

لطیفه ۱۰۶

قحبه پیر چه کند که توبه نکند از بدکاری و شهنه معزول از مردم آزاری * بیت
جوانی سخت پی باید که از شهوت بپرهیزد |
که پیرست رغبت را خود آلت بر نمی خیزد *

نعوذ بالله اگر خلق غیب دان بودی | کسی بحال خود از دست کس نیاسودی *

مطایبه ۹۶

زر از معدن بکان کندن بدر آید - و از دست بخیل بجان کندن * قطعه

دوان نخورند و گوشه دارند | گویند - اُمید به که خورده *

فردا بینی بکام دشمن زر مانده و خاکسار مرده *

ادب ۹۷

هر که بر زبردستان نبخشاید بجور زبردستان گرفتار آید * مثنوی

نه هر بازو که در وی قُوئی هست | بمردی عاجزان را بشکند دست *

ضعیفان را مَنه بر دل گزندی | که در مانی بجور زورمندی *

حکمت ۹۸

عاقل چون خلاف در میان آید بجهد و چون صلح بیند لنگر بنهد - که آتجا

سلامت بر کران است و اینجا حلوت در میان *

حکمت ۹۹

مقام را سه شش می باید و لیکن سه یک می آید * بیت

هزار بار چراگاه خوشتر از میدان | و یک اسپ ندارد بدست خویش عنان *

تصرع ۱۰۰

درویشی در مناجات میگفت - یا رب رحمت کن بر بدان - که بر نیکان

خود رحمت کرده که ایشانرا نیک آفریده *

حکمت ۱۰۱

گویند اول کسی که علم بر جامه کرد و انگشتی در دست نهاد جمشید بود *

گفتندش - چرا زینت بچپ دادی و فضیلت مر راست را ست * گفت -

راست را راستی تمام است * قطعه

وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ * بیت

پند است خطابِ مهتران - آنکه بند | چون پند دهند و نشنوی - بند نهند *
 نیکبختان بحکایات و امثالِ پیشینیان پند گیرند از آن پیش که پسینیان بواقعۀ
 ایشان مَثَل زنند * دزدان دست کوتاه نکنند تا دستِ شان کوتاه نکنند * قطعه
 نَرود مرغ سوي دانه فراز | چون دگر مرغ بیند اندر بند *
 پند گیر از مصائبِ دگران | تا نگیرند دیگران ز تو پند *

حکمت ۹۳

آن را که گوشِ ارادتِ گران آفریده اند - چون کند که بِشَنود - و آنرا که کمند
 سعادت کشان می بُرد - چه کند که نَرود - قطعه

شبِ تاریکِ دوستانِ خدای می بتابد چو روزِ رخشنده *
 وین سعادت بزورِ بازو نیست | تا نبخشد خدای بخشنده *

رباعی

از تو بکه نالم که دگر داور نیست | و ز دستِ تو هیچ دست بالاتر نیست *
 آن را که تو رهبری کنی - گم نشود | و آن را که تو گم کنی - کسی رهبر نیست *

عبرت ۹۴

گدائیِ نیک سر انجام به از پادشاهی بد فرجام * بیت
 غمی کز پیشِ شادمانی بری | به از شادی کز پَسش غم خوری *

لطیفه ۹۵

زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار * کُلِّ اِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ *

بیت

گَرَتِ خویِ من آمد ناسزاوار | تو خویِ نیکِ خویش از دست مگذار *
 حق تعالی می بیند و می پوشد و همسایه نمی بیند و می خروشد * بیت

لطیفه ۸۸

از نفس پرور هنرور نیاید و بی هنر سرور پیرا نشاید * مشنوی

مکن رحم بر گاو بسیار خوار که بسیار خسپست بسیار خوار *

چو گاو ار همی بایدت فریبی | چو خر تن بجور کسان در دهی *

تربیت ۸۹

در انجیل آمده است - که ای فرزند آدم اگر توانگری دهمت - از من مشغول

شوی بمال - و اگر درویش کنمت تنگدل نشینی - پس حالوت ذکر من کجا

در یابی و بعبادت من کی شتابی * قطعه

گر اندر نعمتی - مغرور و غافل | و راندر تنگدستی - خسته و ریش *

چو در سرا و سرا حالت اینست | ندانم کی بحق پردازی از خویش *

عبرت ۹۰

ارادت بیچون یکی را از تخت شاهی فرود آرد و دیگری را در شکم ماهی نگو

دارد *

بیت

وقتست خوش آنرا که بود ذکر تو مونس |

ور خود بود اندر شکم حوت چو یونس *

حکمت ۹۱

اگر تیغ قهر بر کشد - نبی و ولی سردر کشد - و اگر غمزۀ لطف بجنباند - بدانرا

به نیکان در رساند * قطعه

گر بمحشر خطاب قهر کند | انبیارا چه جای معذرت است *

برده از روی لطف گو - بردار | کاشقیارا امید مغفرت است *

وعظ ۹۲

هر که بتادیب دنیا راه عواب نگیرد - بتعذیب عقبی گرفتار آید * قَالَ اللَّهُ تَعَالٰی

حکایت ۸۵

ریشی درونِ جامه داشتیم * شیخ رحمة الله علیه هر روز پرسیدی - که ریشت
چونست و نپرسیدی که کجاست - دانستم که از آن احتراز میکند که ذکرِ هر
عضوی روا نباشد * و خردمندان گفته اند - هر که سخن نساجد - از جواب
برنجد
قطعه

تا نیک ندانی که سخن عینِ صوابست | باید که بگفتن دهن از هم نکشایی *
گراست سخن باشی و در بند بهمانی | به ز آن که دروغت دَکد از بند رهائی *

حکمت ۸۶

دروغ گفتن بضررتِ لازم ماند - اگر نیز جراحت درست شود - نشان بهماند *
چون برادرانِ یوسف علیه السلام بدروغ گفتن موسوم شدند - پدر را بر راست
گفتن ایشان اعتماد نماند * قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمُ انْفُسُكُمْ امراً فصیرَ جمیل *
قطعه

دروغی نگیرند صاحبِ دلان | بر آن کس که پیوسته گفتست راست *
اگر مشتهر شد کسی در دروغ | اگر راست گوید - تو گوئی خطاست *
کسی را که عادت بود راستی | خطائی کند - در گذارند از او *
وگر نامور شد بقولِ دروغ | دگر راست باور ندارند از او *

مطایبه ۸۷

اجلِ کائنات از روی ظاهر آدمیست - و اذلِ موجودات سگ - و باتفاق
خردمندان سگ حق شناس به از آدمی نا سپاس *
قطعه

سگی را لقمه هرگز فراموش | نگیرد - و رزنی صد نوبتش سنگ *
وگر عمری نوازی سفلۀ را | بکمتر چیز آید با تو در جنگ *

حکمت ۸۲

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعت ایشان در وی اثر نکند - بطریقت ایشان
متهم گردد - چنانکه اگر شخصی بخرابات رود بنماز کردن - منسوب شود بخمر
خوردن *

رقم بر خود بنادانی کشیدی که نادان را بصحبت برگزیدی *
طلب کردم ز دانایان یکی پند مرا گفتند با نادان مپیوند -
که گر صاحب تمیزی - خر نمایی و گر نادانی - احمق تر نمایی *

حکمت ۸۳

حلم شتر چنانکه معلومست اگر طفلی مهارش گیرد و صد فرسنگ ببرد -
گردن از متابعت او نه پیچد - اما اگر راهی هولناکش پیش آید که موجب
هلاک باشد و طفل آنجا بنادانی خواهد رفتن - زمام از کفش درگسلاند و بیش
متابعت نکند - که هنگام درشتی ملاطفت مذموم است - و گفته اند - دشمن
بملاطفت دوست نگردد بلکه طمع زیادت کند * قطعه

کسی که لطف کند با تو - خاك پایش باش ا
و گر ستیزه کند - در دو چشمش آگن خاك *
سخن بلطف و گرم با درشت خوی مگویی ا
که زنگ خورده نگردد مگر بسوهن پاک *

حکمت ۸۴

هر که در پیش سخن دیگران افتد تا مایه فضلش بدانند بیشک پایه جهلش
معلوم کنند - و بزرگان گفته اند - قطعه

ندهد مرد هوشمند جواب مگر آنکه کز سوال کنند *
گرچه بر حق بود فراخ سخن ا حمل دعویش بر محال کنند *

یا مَرُو با یارِ ازرق پیرهن | یا بَکَش بر خان و مان انگشت نیل *
یا مَکُن با پیلبانان دوستی | یا طَلَب کن خانه در خوردِ پیل *

حکمت ۷۷

خلعتِ سلطان گرچه عزیز است - جامهٔ خُلَقانِ خود از آن بعزت تر - و خوان
بزرگان اگرچه لذیذ است خردۀ انبانِ خویش از آن بلذت تر * بیت
سِرکه از دست رنجِ خویش و ترهٔ بهتر از نانِ دِه خدای و برهٔ *

حکمت ۷۸

خلافِ رایِ صوابست و نقضِ عهدِ اولو الالباب دارو بگمان خوردن و راهِ نادیده
بی کاروان رفتن *

حکمت ۷۹

امامِ مرشد الغزالی را رحمة الله علیه پرسیدند - که چگونه رسیدی بدین مرتبۀ
علوم * گفت - هرچه ندانستم پرسیدم آن ننگِ نداشتم * قطعه
امیدِ عافیت آنکه بُود موافقِ عقل | که نبض را به طبیعت شناس بنمائی *
پرس هرچه ندانی - که ذلِّ پرسیدن | دلیلِ راهِ تو باشد بعزِّ دانائی *

پند ۸۰

هر آنچه دانی که هرآینه معلومِ تو خواهد شد - پرسیدنِ آن تعجیل مکن - که
هیبت و دهشت را زیان دارد * شعر

چو لقمان دید - کاندردستِ داؤد | همی آهِن بمعجز موم گردد -
نپرسیدش - چه می سازی - که دانست | که بی پرسیدنش معلوم گردد *

پند ۸۱

از لوازمِ صحبت یکی آنست که خانه بپردازی و یا با خانه خدا در سازی * قطعه
حکایت بر مزاجِ مُستمع گوی | اگر دانی که دارد با تو میلی -
هر آن عاقل که با مَجنون نشیند | نگوید جز حدیثِ حُسنِ لیلی *

قطعه دیگر

الا تا نخواهی بلا بر حسود | که آن بخت برگشته خود در بلاست *
چه حاجت که با وی کنی دشمنی | که وی را چنین دشمنی در قفانست *

حکمت ۷۲

تلمیذ بی ارادت عاشق بی زراست - و رونده بی معرفت مرغ بی پر - و
عالم بی عمل درخت بی بر - و زاهد بی علم خانه بی در *

پند ۷۳

مراد از نزول قرآن تحصیل سیرت خوبست نه ترتیلِ سوره مکتوب * عامی *
مُتَعَبِد پیاده رفته است و عالم مُشْهَوْن سوار خفته * عامی که دست بر دارد به
از عابدی که عجب در سردارد * بیت

سرهنگ لطیف خوی دلدار | بهتر ز فقیه مردم آزار *

حکمت ۷۴

یکی را گفتند - که عالم بی عمل بچه ماند - گفت - بزنبور بی غسل * بیت
زنبور درشت بی مروت را گوی | باری چو غسل نمی دهی نیش مزن *

حکمت ۷۵

مرد بی مروت زن است - و عابد با طمع ره زن * قطعه

ای - به پندار کرده جامه سفید | بهر ناموس خلق و نامه سیاه *
دست کوتاه باید از دنیا | آستین خواه دراز و خواه کوتاه *

حکمت ۷۶

دو کس را حسرت از دل نرود و پای تغابن از گل بر نیاید - تاجری کشتی
شکسته و وارثی با قلندران نشسته * قطعه

پیش درویشان بود خوشت مباح | اگر نباشد در میان مالت سبیل *

قضا دیگر نشود - و هزار ناله و آه | بشکریا بشکایت بر آید از دهنی *
فرشته - که وکیل است بر خزانه باد | چه غم خورد که بمیرد چراغ بیوه زنی *

پند ۶۷

ای طالبِ روزی بنشین که بخوری - و ای مطلوبِ اجل مرو که جان نبری * قطعه
جهدِ رزق ار کنی و گر نکنی | برساند خدای عز و جل *
ور شوی در دهان شیرو پلنگ | نخوردند مگر بروز اجل *

حکمت ۶۸

به نا نهاده دست نرسد - و نهاده هر کجا که هست برسد * بیت
شنیده که سکندر برفت تا ظلمات | بچند محنت و آنکه نخورد آب حیات *

حکمت ۶۹

سیاح بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل در خشکی نمیرد * بیت
مسکین حریص در همه عالم همی دود | او در قفای رزق و اجل در قفای او *

پند ۷۰

توانگر فاسق کلون زر اندودست و درویش صالح شاهدِ خاک آلود - این دلق
موسی است مرّغ و آن ریشِ فرعون است مرّصع * شدتِ نیکان روی در فرح
دارد و دولتِ بدان سر در نشیب * قطعه

هر کرا جاه و دولتست بدان | خاطرِ خسته در نخواهد یافت *
خبرش ده که هیچ دولت و جاه | بسرائی دیگر نخواهد یافت *

حکمت ۷۱

حسود از نعمت حق بخیل است و بنده بی گناه را دشمن * قطعه
مرد کی خشک مغزا دیدم | رفته در پوستین صاحبِ جاه *
گفتم - ای خواجه - گر تو بد بختی - | مردم نیک بخت را چه گناه *

حکمت ۶۳

معصیت از هر که صادر شود ناپسندیده است و از علما ناخوب تر - که علم سلاح جنگِ شیطان است - و خداوند سلاح را چون به اسیری بَرند - شرمساری بیش بُرد *

بیت

عامی نادان پریشان روزگار به ز دانشمند ناپرهیزگار *
 کان بنابینائی از راه افتاد | وین دو چشمش بود - و در چاه افتاد *

حکمت ۶۴

هر که در زندگی نانش نخورند - چون بمیرد نامش نَبَرند * لذتِ انگور بیوه داند نه خداوند میوه * یوسف صدیق علیه السلام در خشک سالی مصر سیر نخوردی تا گرسنگان را فراموش نکند * بیت

آنکه در راحت و تنعم زیست | او چه داند که حالِ گرسنه چیست *
 حالِ درماندگان کسی داند . | که باحوالِ خویش درماند *
 قطعه

ای که بر مرکبِ تازنده سواری هُش دارا که خرِ خارکش مسکین در آب و گل است *
 آتش از خانه همسایه درویش مخواه | کانچه از روزن او میگذرد - دودِ دلست *
 پند ۶۵

درویشِ ضعیف را در تنگیء خشک سال میپرس - که چونی - الا بشرطِ آنکه
 مرهم بر ریش بنهی و درهم در پیش * قطعه

خری که بینی بارش بگل در افتاده | ز دل برو شَفَقَت کن - ولی مَرُو بسرش *
 کنون که رفتی و پرسیدیش - که چون افتاد | میان ببند و چو مردان بگیر دُم خرش *
 حکمت ۶۶

دو چیز محالِ عقلست - خوردن بیش از رزقِ مقسوم و مُردن پیش از وقتِ
 نامعلوم * قطعه

بیت

در خروئی برسرائی ببند | که بانگ زن از وی برآید بلند *

حکمت ۵۹

رای بی قوت مکرو فسونست و قوت بی رای جهل و جنون *

بیت

تمیز باید و تدبیر و رای و آنکه مُلک |

که مُلک و دولت نادان سلاح جنگِ خودست *

حکمت ۶۰

جوانمردی که بخورد و بدهد به از عابدی که روزه دارد و بنهد * هر که ترکِ

شهوت از بهر قبولِ خلق کرده است از شهوتِ حلال در شهوتِ حرام افتاده

بیت

است *

عابد که نه از بهر خدا گوشه نشیند | بیچاره در آئینه تاریک چه بیند *

حکمت ۶۱

اندک اندک خیلی شود و قطره قطره سیلی گردد * یعنی آنان که دستِ قدرت

ندارند سنگِ خرده نگاه دارند تا بوقتِ فرصت دمار از دماغِ خصم بر آرند *

شعر

وَقَطَّرَ عَلَيَّ قَطْرًا إِذَا اتَّفَقَتْ نَهْرٌ وَنَهْرٌ أَلِيَّ نَهْرًا إِذَا اجْتَمَعَتْ بَحْرٌ

بیت

اندک اندک بهم شود بسیار | دانه دانه است غله در انبار *

حکمت ۶۲

عالم را نشاید که سفاقت از عامی بحلم درگذارد - که هر دو طرف را زیان دارد

که هیبتِ این کم شود و جهلِ آن مُحکَّم *

بیت

چو با سفله گوئی بلطف و خوشی | فزون گرددش کبر و گردن کشی *

سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین بشکست | قیمت سنگ نینزاید و زر کم نشود *

حکمت ۵۶

خردمندی که در زهره اوباش سخن به بندد - شگفت مدار - که آواز بریط از غلبه دهل بر نیاید و بوی عبیر از بوی گندد سیر فرو ماند * شعر

بلند آواز نادان گردن افراخت | که دانارا ببی شرمی بینداخت *

نمی داند که آهنگ حجازی | فرو ماند ز بانگ طبل غازی *

جوهر اگر در خلاب افتد همان نفیس است - و غبار اگر بر فلک رود همچنان

خسیس * استعداد بی تربیت دریغ و تربیت نا مستعد ضائع * خاکستر اگر چه

نسبتی عالی دارد از آن که آتش جوهر علویست و لیکن چون بنفس خود هنری

ندارد - با خاک برابرست * قیمت شکر نه از نی است - که آن خود خاصیت

وی است * مشک آنست که خود ببوید - نه آنست که عطار بگوید * دانا

چون طبله عطارست خاموش و هنر نهای و نادان چون طبل غازیست - بلند

آواز و میان تهی * نظم

عالم اندر میانه جهال | مثلی گفته اند صدیقان *

شاهدی در میان کورانست | مصحفی در کُنشت زندیقان *

چو کنعان را طبیعت بی هنر بود | پیمبر زادگی قدرش نینزود *

هنر بنما - اگر داری - نه گوهر | گل از خارست و ابراهیم از آذر *

حکمت ۵۷

دوستی را که همه عمر فرا چنگ آرند - نشاید که بیک نفس بیازارند * بیت

سنگی بچند سال شود لعل پاره | زنهار تا بیک نفس نشکنی بسنگ *

حکمت ۵۸

عقل در دست نفس چنان گرفتار است که مرد عاجز بدست زن گریز *

تا طبق برگیرند - و پیران تا عرق کنند - اما قلندران چندان خورند که در معدده
جای نفَس نماند و بر سفره روزی کس * بیت
اسیر بند شکم را دوشب نگیرد خواب | شبی ز معدده سنگی شبی ز دل تنگی *
وعظ ۵۳

مشورت با زنان تباه است و سخاوت با مفسدان گناه *
حکمت ۵۴

هر کرا دشمن در پیش است گر نکشد دشمن خویش است * بیت
سنگ در دست و مار بر سر سنگ | نکند مرد هوشیار در زنگ *
ترحم بر پلنگ تیز دندان | ستمگاری بود بر گوسفندان *
و گروهی برخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند - که در کشتن بندگان
تا مثل اولیتر است بحکم آنکه اختیار باقیست - توان کشت و توان بخشید -
اما اگر بی تا مثل کشته شود محتملست که مصلحتی فوت شود که تدارک آن
ممتنع باشد * بیت

نیک سهلست زنده بیجان کرد | کشته را باز زنده نتوان کرد *
شرط عقلست صبر تیر انداز | که چورفت از کمان نیاید باز *
حکمت ۵۵

حکیمی که با جاهلی در افتد - باید که توقع عزت ندارد * اگر جاهل بزبان
آوری بر حکیم غالب آید - عجب نیست - که سنگی است که گوهر را شکند *
بیت

چه عجب گر فرو رود نفَسش | عندلیبی غراب هم قَفَسش *

بیت

گر هنرمند ز اوباش جفائی بیند | تا دل خویش نیازارد و در هم نشود *

بند ۴۷

پنجه افگندن با شیر و مشیت زدن بر شمشیر کار خردمندان نیست *

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست | پیش سر پنجه در بغل نه دست *

تحدیر ۴۸

ضعیفی که با قوی دلاوری کند یار دشمنست در هلاک خویش * قطعه

سایه پرورد را چه طاقت آن که رود با مبارزان بقتال *

نست بازو بجهل میفکند پنجه با مرد آهنین چنگال *

توبیخ ۴۹

هر که نصیحت نشنود سر ملامت شنیدن دارد * بیت

چون نیاید نصیحت در گوش | اگر ت سرزنش کنند خاموش *

لطیفه ۵۰

بی هنران هنرمند را نتوانند دید - چنانکه سگان بازاری سگ شکاری را بینند و

مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند * یعنی سگله چون بهنر با کسی بر نیاید -

بخبشش در پوستین افتد * بیت

کند هر آینه غیبت حسود کوه دست | که در مقابله گنگش بود زبان مثال *

حکمت ۵۱

اگر جور شکم نبودی - هیچ مرغ در دام نیفتادی - بلکه صیاد خود دام نهادهی *

بیت

شکم بند دست است و زنجیر پای | شکم بنده کمتر پرستد خدای *

عبرت ۵۲

حکیمان دیر دیر خورند - و عابدان نیم سیر - و زاهدان تا سد رمق - و جوانان

گر نشیند فرشته با دیو | وحشت آموزد و خیانت و ریو *

از بدان نیکویی نیاموزی | نکند گرگ پوستین دوزی *

لطیفه ۴۰

مردمان را عیب نهانی آشکارا مکن - که مرایشان را رسوا کنی و خود را بی اعتبار *

تشبیه ۴۱

هرکه علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که گاوراند و تخم نیفشاند *

عبرت ۴۲

از تن بیدل طاعت نیاید و پوست بی مغز بضاعت را نشاید *

تشبیه ۴۳

نه هرکه در سجاده چست در معامله درست * بیت

بس قامت خوش که زیر چادر باشد | چون باز کنی مادرِ مادر باشد *

حکمت ۴۴

اگر شبها همه شب قدر بودی - شب قدر بی قدر بودی * بیت

گر سنگ همه لعل بدخشان بودی | پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی *

حکمت ۴۵

نه هرکه بصورت نیکوست سیرت زیبا دروست * قطعه

توان شناخت بیک روز در شمائلِ مرد | که تا کجاش رسیدست پایگاهِ علوم *

ولی ز باطنش ایمن مباش و غره مشو | که خُبث نفس نگیرد بسالها معلوم *

تحدیر ۴۶

هرکه با بزرگان ستیزد خونِ خود بریزد * قطعه

خویشتن را بزرگ می بینی | راست گفتند - یک دو بیند لوچ *

زود بینی شکسته پیمشانی | تو که بازی بسر کنی با غوچ *

باب هشتم - در آداب صحبت

۱۵۳

حکمت ۳۶

کارها بصبر بر آید و مستعجل بسر در آید * مثنوی

بچشم خویش دیدم در بیابان که مرد آهسته بگذشت از شتابان *

سمند باد پا از تگ فرو ماند | شتر بان همچنان آهسته میراند *

ملاطفه ۳۷

نادان را به از خاموشي پیرایه نیست - و اگر این مصلحت بدانستی - نادان

نبودی * قطعه

چون نداری کمال و فضل - آن به | که زبان در دهان نگهداری *

آدمی را زبان فصاحت کند | جوز بی مغز را سبکساری *

ایضا

خري را ابله ي تعليم ميداد | برو پُر صرف کرده سعی دائم *

حکیمی گفتش - ای نادان - چه کوشي | درین سودا - بترس از لوم لائم *

نیاموزد بهائم از تو گفتار | تو خاموشي بیاموز از بهائم *

مثنوی

هر که تا ممل نکند در جواب | بیشتر آید سخنش نا صواب *

یا سخن آرای چو مردم بهوش | یا بنشین همچو بهائم خموش *

مطایبه ۳۸

هر که با داناتر از خود مجادله کند - تا بدانند که داناست - بدانند که نادانست *

بیت

چون در آید به از توئی سخن | گرچه به دانی اعتراض مکن *

لطیفه ۳۹

هر که با بدان نشیند نیکی نه بیند * مثنوی

الا - تا نشنوي مدح سخن گوي که اندک مایه نفعي از تو دارد *
اگر روزي مرادش بر نياري | دو صد چندان عیوبت بر شمارد *
تربیت ۳۰

متکلم را تا کسی عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد * بیت
مَشَو غَرّه بر حسن گفتار خویش | بتحسین نادان و پندار خویش *
ملاطفه ۳۱

همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند خویش بجمال * نظم
یکی جهود و مسلمان خلاف میکردند | چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشانم *
بطّنز گفت مسلمان - گر این قبائل من | درست نیست - خدایا جهود میرانم *
جهود گفت - بتوریت میخورم سوگند | وگر خلاف کنم همچو تو مسلمانم *
گراز بسیط زمین عقل مُنعدم گردد | بخود گمان نبرد هیچکس - که نادانم *
مطایبه ۳۲

ده آدمی بر سفره بخورند و دو سگ بر جیفه باهم بسر نبرند * حریص با جهانی
گرسنه است - و قانع بنانی سیر * حکما گویند درویشی بقناعت به از توانگری
بقناعت * بیت

رودۀ تنگ بیک گردۀ نان تهی پُر گردد | نعمت روی زمین پُر نکند دیدۀ تنگ *
مثنوی

پدر چون دورِ عمرش منتقصی گشت | مرا این یک وصیت کرد و بگذشت *
که شهوت آتش است از وی به پرهیز | بخود بر آتش دوزخ مکن تیز *
در آن آتش نیاری طاقت سوز | بصبر آبی بر این آتش زن امروز *
نصیحت ۳۳

هر که در حالت توانائی نیکوئی نکند - در وقت ناتوانی سختی بیند * بیت

برو با دوستان آسوده بنشین | چو بینی در میان دشمنان جنگ *
و گر بینی که باهم یکزبانند | کمان را زده کن و بر باره زنه سنگ *

تنبيه ۲۴

دشمن چون از همه حیلها در ماند - سلسله دوستی بچنباند * آنگه بدوستی
کارها کند که هیچ دشمن نتواند کرد *

پند ۲۵

سر مار بدست دشمن بکوب که از احد الحسنین خالی نباشد - اگر دشمن
غالب آمد - مار کشتی و گرنه از دشمن برستی * بیت
بروز و عرکه ایمن مشو ز خصم ضعیف | که مغز شیر بر آرد چو دل ز جان برداشت *

پند ۲۶

خبری - که دانی - که دلی بیازارد - تو خاموش باش - تا دیگری بیارد * بیت
بلبله مژده بهار بیار | خبر بد بیوم باز گذار *

تحدیر ۲۷

پادشاه را بر خیانت کسی واقف مگردان مگر آنگه که بر قبول کلی واثق باشی -
و گرنه - در هلاک خود همی کوشی * بیت
پسیچ سخن گفتن آنگاه کن | چو دانی که در کار گیرد سخن *

مطایبه ۲۸

هر که نصیحت خود رائی میکند - او خود بنصیحت گری محتاجست *

ملاطفه ۲۹

فریب دشمن مخور و غرور مداح مخر - که آن دام زرق نهاده است و این کام
طمع کشاده * احمق را ستایش خوش آید - چون لاشه که در کعبش همی فربه
نماید * قطعه

ایضا

شبابی با پدر گفت - ای خردمند | مرا تعلیم کن پیرانه یک پند *
 بگفتا - نیک مردی کن - نه چندان | که گردد خیرد گرگ تیز دندان *

حکمت ۲۰

دوکس دشمن ملک و دین اند - پادشاه بی حلم و زاهد بی علم * بیت
 بر سر ملک مبادا آن ملک فرمان ده | که خدا را نبود بندۀ فرمان بردار *

حکمت ۲۱

پادشاه را باید که خشم بر دشمنان تا بجای نراند - که دوستان را برو اعتماد
 نماند - که آتش خشم اول در خداوند خشم افتد - پس آنکه زبانه بخصم رسد
 یا نرسد * مثنوی

نشاید بنی آدم خاک زاد | که در سر کند کبر و تندي و باد *
 ترا با چنین گروهي و سرکشي | نپندارم از خاكي - از آتشي *
 قطعه

در خاک بیلقان برسیدم بعابدی | گفتم - مرا بتریت از جهل پاک کن *
 گفتا - برو چو خاک تحمل کن - ای فقیه | یا هرچه خواندۀ ده در زیر خاک کن *
 مطایبه ۲۲

بد خوی در دست دشمنی گرفتار است که هر کجا که رود از چنگ عقوبت
 او خلاص نیابد * بیت

اگر ز دست بلا برفلک رود بد خوی | ز دست خوی بد خویش در بلا باشد *
 پند ۲۳

چو بینی که در سپاه دشمن تفرقه افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند از
 پریشانی خود اندیشه کن * قطعه

حکمت ۱۶

تا کار بَرِ کان بر آید - جان در خطر افکندن نشاید * عرب گوید - آخرُ الحِیلِ
السَّیْفُ *

بیت

چو دست از همه حیلتی در گسست | حلالست بُردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجزِ دشمن رحمت مکن - که اگر قادر شود - بر تو نبخشاید * بیت

دشمن چو بینی ناتوان - لاف از بُروتِ خود مزن |

مغزیست در هر استخوان - مردیست در هر پیرهن *

نکته

هر که بدی را بکشد - خلق را از بلای بزرگ برهاند و او را از عذابِ خدای * قطعه

پسندیده است بخشایش و لیکن مَنَه بر ریشِ خلق آزار مَرهم *

ندانست آنکه رحمت کرد بر مار | که این ظلمست بر فرزندِ آدم *

حکمت ۱۸

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست - ولیکن شنیدن رواست - تا بخلافِ آن

کار کنی و آن عینِ صوابست * مثنوی

حذر کن ز آنچه دشمن گوید آن کن | که بر زانو زنی دستِ تغابن *

گرت راهی نماید راست چون تیر | ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

حکمت ۱۹

خشم بیش از حد و حشمت آرد و اُطْفِی بی وقت هیبت ببرد * نه چندان درشتی

کن که از تو سیر گردند و نه چندان نرمی که بر تو دلیر شوند * مثنوی

درشتی و نرمی بهم در به است | چو رگ زن که جراح و مَرهم نه است *

درشتی نگیرد خردمند پیش | نه نُستی که ناقص کند قدرِ خویش *

نه مر خویشتن را فرونی نهد | نه یکبارہ تن در زبونی دهد *

پند ۱۲

هر که دشمن کوچک را حقیر شمارد بدان می ماند که آتش اندک را مهمل
می گذارد *

امروز بکُش که میتوان کُشت | کاتش که بلند شد جهان سوخت *

مگذار که زده کند کمان را | دشمن - که به تیر میتوان دوخت *

حکمت ۱۳

سخن در میان دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند شرم زده نباشی *

مثنوی

میان دو تن جنگ چون آتش است | سخن چین بد بخت هیزم کش است *

کنند این و آن خوش دگر باره دل | وی اندر میان کور بخت و خجل *

میان دو تن آتش افروختن | نه عقلست خود در میان سوختن *

قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش | تا ندارد دشمن خونخوار گوش *

پیش دیوار آنچه گوئی هوش دار | تا نباشد در پس دیوار گوش *

حکمت ۱۴

هر که با دشمنان دوستان خود صلح کند سر آزار دوستان دارد *

بیت

بشوی - ای خردمند - ز آن دوست دست | که با دشمنانت بود هم نشست *

پند ۱۵

چون در امضای کاری متردد باشی - آن طرف اختیار کن که بی آزارتر بر آید *

بیت

با مردم سهل جوی دشوار مگویی | با آن که در صلح زنده - جنگ مجوی *

وقتی بلطف گوی و مُدارا و مَرُد می | باشد که در کمند قبول آوری دلی |
وقتی بقره گوی - که صد کوزه نبات | گه گه چنان بکار نیاید که حنظلی *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان ستمست بر نیکان - و عفو کردن از ظالمان جورست بر
مظلومان *

بیت

خمیث را چو تعهد کنی و بنوازی | بدولت تو نگه میکند بانوازی *

حکمت ۹

بردوستی پادشاهان اعتماد نباید کرد و بر آواز خوش کودکان غره نباید شد - که
این بجوانی متبدل گردد و آن بجوابی متغیر *

بیت

معشوق هزار دوست را دل ندهی | ورمیدهی - دل بجدائی بنهی *

حکمت ۱۰

هر آن سَرّی که داری با دوست در میان مَنه - باشد که وقتی دشمن شود - و
هر بدی که توانی بدشمن مَرسان - باشد که روزی دوست گردد - و رازی که نهان
خواهی با هیچ کس مگوی - اگرچه دوست مُخلص باشد - که مر آن دوست را
نیز دوستان باشند *

قطعه

خاموشی به که ضمیر دل خویش | با کسی گفتن - و گفتن - که مگوی *

ای سلیم - آب ز سر چشمه ببند | که چو پُر شد نتوان بستن جوی *

سخنی در نهان نباید گفت | که بهر انجمن نشاید گفت *

حکمت ۱۱

دشمن ضعیف که در طاعت آید و دوستی نماید - مقصود وی جز آن نیست
که دشمن قوی گردد - و گفته اند - که بردوستی دوستان اعتماد نیست - تا بتملّق
دشمنان چه رسد *

بیت

دوستانم ز دشمنان بترند | دشمنان خود علامت دگرند *

ایضا

شکر خدای کن که موقت شدی بخیر | ز انعام فضل او نه معطل گذاشت *

منت منه - که خدمت سلطان همی کنم | منت شناس ازو که بخدمت بداشت *

حکمت ۳

دو کس رنج بیموده بردند و سعی بی فائده کردند - یکی آنکه مال اندوخت و
 نخورد و دیگری آن که علم آموخت و عمل نکرد * مشنوی

علم چندانکه بیشتر خوانی | چون عمل در تو نیست نادانی *

نه محقق بود نه دانشمند | چار پائی برو کتابی چند *

آن تهی مغز را چه علم و خبر | که برو هیزمست یا دفتر *

حکمت ۴

علم از بهر دین پرورد نیست نه از برای دنیا خوردن * بیت

هر که پرهیز و علم و زهد فروخت | خرمی گرد کرد و پاک بسوخت *

پند ۵

عالم ناپرهیزگار کور مشعله دار است - یبذی به و هولا یبندی * بیت

بی فائده هر که عمر در باخت | چیزی بخرد و زر بینداخت *

حکمت ۶

ملک از خردمندان جمال گیرد - و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان

بنصیحت خردمندان از آن محتاج ترند که خردمندان بقربت پادشاهان * قطعه

پند اگر بشنوی ای پادشاه | درهمه دفتر به ازین پند نیست -

جز بخردمند مفرما عمل | گرچه عمل کار خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بی سه چیز پایدار نماند - مال بی تجارت - و علم بی دراست - و

ملک بی سیاست *

قطعه

قطعه

مکن ز گردش گیتی شکایت - ای درویش ا
 که تیره بختی - اگر هم برین نسق مُردی *
 توانگرا - چو دل و دست کامرانت هست ا
 بخور به بخش که دنیا و آخرت بری *

باب هشتم در آداب صحبت

حکمت ۱

مال از برای آسایش عمرست نه عمر از بهر گرد کردن مال * عاقلی را پرسیدند
 که نیکبخت کیست و بد بخت کدام * گفت - نیک بخت آنکه خورد و
 کشت و بد بخت آنکه مُرد و هشت * بیت

مکن نماز بر آن هیچکس که هیچ نکرد ا که عمر در سر تحصیل مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

حضرت موسی علیه السلام قارون را نصیحت کرد - که أَحْسَنُ کَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ
 إِلَیْکَ * نشنید - و عاقبتش شنیدی - که چه دید * قطعه

آنکس که بدینار و دِرم خیر نیندوخت ا سر عاقبت اندر سر دینار و دِرم کرد *
 خواهی که متمتع شوی از نعمت دنیا ا با خلق کرم کن چو خدا با تو کرم کرد *
 عرب گوید - جَدُّ وَلَا تَمَنَّ فَإِنَّ الْفَائِدَةَ إِلَیْکَ عَائِدَةٌ - یعنی به ببخش و مَنّت
 مَنِه که نفع آن بتو باز گردد * قطعه

درخت کرم هر گجا بیخ کرد ا گذشت از فلک شاخ و بالای او *

گرامیدواری کزو بر خوری ا بمنّت مَنِه آره بر پای او *

ملاهی - نعم - طائفه هستند بدین صفت که بیان کردی - قاصرِ همت و کافرِ نعمت - که ببرند و بشنند و بخورند و ندهند * اگر بمثل باران نبارد و یا طوفان جهان را بردارد - باعتمادِ مکنّت خویش از محنتِ درویش نپرسند و از خدای تعالی نترسند و گویند -

بیت

گر از نیستی دیگری شد هلاک | مرا هست - بطارا ز طوفان چه باک *

بیت

و راکباتِ نیاقاً فی هوادِ جها | لم یلتفتنِ اِلی من غاص فی الکُثبِ *

بیت

دونان چو گلیمِ خویش بیرون بردند | گویند - چه غم - گر همه عالم مُردند *
قومی برین نَمَط که بیان کردم هستند - و طائفه که خوانِ نِعَم نهاده و صلاي کَرَم در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده * طالبِ نامند و مغفرت -
و صاحبِ دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالمِ عادل مؤید من عند الله - مظفر و منصور علی الاعدا - مالکِ آزَمَةِ الانام - حامی ثغور الاسلام -
وارثِ مُلکِ سلیمان - اعدل ملوک الزمان - مظفرِ الدنيا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - اَدَامَ الله اَیامَهُ وَ نَصَرَ اَعْلَامَهُ *

قطعه

پدر بجای پسر هرگز این کَرَم نکند | که دَسْتِ جُودِ تو با خاندانِ آدم کرد *
خدای خواست که بر عالمی به بخشاید | بفضلِ خویش ترا پادشاهِ عالم کرد *
قاضی چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِّ قیاسِ مُبالغت نمود ما نیز بمقتضای حُکمِ قضا رضا دادیم - و از ما مَضی در گذشتیم - و بعذرِ ما جَری طریقِ مُدارا پیش گرفتیم - و سر بتدارک بر قَدَمِ یکدگر نهادیم - و بوسه بر سر و روی دادیم -
فتنه بیارامید و خصومت بصلح انجامید - و ختمِ سخن بدین دو بیت بود -

آغاز* و سُنَّتِ جاهلانست - که چون بدلیل از خَصَم فرو مانند - سلسلهٔ خصومت
 بجنبانند* چون آذر بُت تراش که بَحْجَّت با پسر بر نیامد بجنبش بر خاست -
 که لَيْتَن لَمْ تَمْتَهُ لَارْجَمَنَكْ - دُشْنَامم داد - سَقَطَش گفتم* گریبانم درید*
 ز خدانش شکستم*

قطعه

او بر من و من در و فتاده | خلق از پی ما دوان و خندان*

انگشتِ تعجُّبِ جهانی از گفت و شنود ما بدندان*

الْقَصهٔ مرافعهٔ این سخن پیش قاضی بردیم و بحکومتِ عدل راضی شدیم - تا
 حاکمِ مسلمانان مصلحتی بجوید و میانِ توانگران و درویشان فرقی بگوید*
 قاضی چون هیأتِ ما بدید و منطقِ ما بشنید سر بجیبِ تفکر فرو برد - و بعد
 از تأملِ بسیار سر بر آورد و گفت - ای آن که توانگران را ثنا گفתי و بر درویشان
 جفا روا داشتی - بدان - که هر جا که گُلست خارست - و با خمر خمار و بر
 سر گنج مار - و آنجا که دُرِ شهوارست نِهَنگِ مردمِ خوار - لذتِ عیشِ دنیا را
 لدغهٔ اجل در پست است - و نعیمِ بهشت را دیوِ مکاره در پیش* بیت

جَوْرِ دشمن - چه کند - گر نکشد طالبِ دوست |

گنج و مار و گل و خار و غم و شادی بَهَمَد*

نظر نکنی در بستان که بیدِ مشکست و چوبِ خشک - همچنین در زمرهٔ توانگران
 شاکرند و کفور - و در حلقهٔ درویشان صابرند و ضجور* بیت

اگر زاله هر قطرهٔ دُر شدی | چو خر مهرهٔ بازارها پُر شدی*

مقربانِ حضرتِ حق جل و علا توانگرانند درویش سیرت و درویشانند توانگر
 همت* مهینِ توانگران آنست که غمِ درویشان بخورد - و بهینِ درویشان آن
 که کُمِ توانگران نگیرد* و مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ* پس روی عتاب از
 من بدرویش آورد و گفت - ای که گفתי توانگران مشغول اند بمناهي و مست

طمع یکسو نهاده کریم و بخیلش یکسان نماید * محک داند که زر چیست و گدا داند که مُسک کیست * گفتا - بتجربِ آن میگویم - که متعلقان بر دَرِ بدارند و غلیظانِ شِداد را بر گمارند تا بارِ عزیزان ندهند - و دست بر سینه صاحب تمیزان نهند و گویند اینجا کس نیست - و بحقیقت راست گویند *

بیت

آن را - که عقل و همت و تدبیر و رای نیست |

خوش گفت پرده دار - که کس در سرائی نیست *

گفتم - بعَلّتِ آن که از دستِ مُتوقعان بجان آمده اند و از رُقعه گدایان بنگان *

مُحالِ عقلست - که اگر ریگِ بیابان دُر شود - چشمِ گدایان پُر شود * بیت

دیدۀ اهلِ طمع بنعمتِ دنیا پُر نشود - همچنان که چاه بشبّمْ *

حاتم طائی که بیابان نشین بود - اگر در شهری بودی - از جوشِ گدایان بیچاره

گشتی و جامه بر تن او پاره گردیدی - چنانکه آمده است * بیت

در من منگر تا دگران چشم ندارند | کز دستِ گدایان نتوان کرد ثوابی *

گفتا - که من بر حالِ ایشان رحمت میبرم * گفتم - نه - که - بر مالِ ایشان

حسرت میخوری * ما درین گفتار و هر دو بهم گرفتار - هر بیدقی که براندي من

بدفعِ آن کوشیدمی - و هر شاهي که بخواندي بفرزین بیوشیدمی - تا نقدِ کیسه

همت در باخت و تیرِ جعبه حجت همه بینداخت * قطعه

هان - تا سپر نیفگنی از حمله فصیح |

کورا جز آن مُبالغه مستعار نیست *

دین ورز و معرفت - که سخندان سجع گوی |

بر درِ سلاح دارد و کس در حصار نیست *

عاقبة الامر دلیش نماند - دلیش کردم * دستِ تعدّی دراز کرد و بیپوده گفتن

بسیار مستوران بعلت مُقلسی در عین فساد افتاده اند و عرض گرامی در زشت
نامی بر باد داده *

بیت

با گرسنگی قوتِ پرهیز نماند | افلاسِ عنان از کفِ تقویٰ بستاند *
حالی که من این بگفتم - عنانِ طاقتِ درویش از دستِ تحملِ برفت - و تیغِ
زبان برکشید - و اسبِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید - و بر من دوانید -
و گفت - چندان مبالغه در وصفِ ایشان بکردی و سخنهای پریشان بگفتی که
و دم تصور کند - که زهرِ فاقه را تریاقند و یا کلیدِ خزینۀ ارزاق * مشتی متکبر مغرور
معجبِ نفورِ مشغولِ مال و نعمت و مفتتنِ جاه و ثروت * سخن نگویند الا
بسفاهت - و نظر نکنند الا بکراهت - علما را بگدائی منسوب کنند - و فقر را به
بی سر و پائی معیوب گردانند * بغرورِ مالی که دارند و عزتِ جاهی که پندارند
برتر از همه نشینند و خود را بهتر از همه بینند * نه آن در سر دارند که سر بکسی
فرو آرند - یخبر از قولِ حکما که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و
بنعمت بیش بصورت توانگرست و بمعنی درویش * بیت

گر بی هنر به مال کند کبر بر حکیم | کونِ خرس شمارا اگر گاوِ عنبر است *
گفتم - مذمتِ ایشان روا مدار که خداوندانِ کرم اند * گفت - غلط کردی که
بندگانِ درمند * چه فائده که چون ابرِ آذرند و بر کس نمی بارند - و چشمه
آفتابند و بر کس نمی تابند - و بر مرکبِ استطاعت سوارند و نمی رانند - و
قدمی بهر خدا نه نهند - و درمی بی من و ادی ندهند * مالی بمشقت فراهم
آرند و بخست نکه دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سیم
بخیل وقتی از خاک بر آید که بخیل بخاک در آید * بیت

برنج و سعی کسی نعمتی بچنگ آرد | دیگر کس آید و بی رنج و سعی بردارد *
گنشمش - بر بخلِ خداوندانِ نعمت و قوف نیافته الا بعلتِ گدائی - و گر نه - هر که

اما صاحب دنیا بعین عنایت حق ملحوظ است و بحلال از حرام محفوظ*
 من همانا که تقریر این سخن بکردم و دلیل و برهان بیاوردم - اکنون انصاف از
 تو توقع دارم* هرگز دیده دست دشائی بر کتف بسته یا بعلت بی نوائی در
 زندان نشسته یا پرده معصومی دریده یا کفی از معصم بریده - الا بعلت درویشی*
 شیر مردان را بحکم ضرورت در نقبها گرفته اند و کعبها سفته - و محتملست که
 یکی از درویشان را نفس اماره مطالبه کند - چون قوت احسانش نباشد -
 بعضیان مبتلا گردد - که بطن و فرج توامانند - یعنی دو فرزند اند از یک شکم -
 ما دام که این یکی بر جاست آن دیگری بر پاست* شنیدم که درویشی را
 باحدثی بر خبثی گرفتند - با آن که شرمساری برد سزای سنگساری شد* گفت -
 ای مسلمانان قوت ندارم که زن کنم و طاقت ندارم که صبر کنم - لا رهبانیه فی
 الاسلام* و از جمله مواجب سکون و جمعیت درون که خداوندان نعمت را
 است یکی آن که هر شب صمنی در بگیرند و هر روز جوانی از سر - صمنی
 که صبح تابانرا دست از صباحت او بر دل و سرو خرامان را پای از خجالت او
 در گیل*

بیت

بخون عزیزان فرو برده چنگ | سر انگشتها کرده عتاب رنگ*
 محالست که با وجود حسن طلعت او گردد مناهي گردد و یا قصد تباهي کند*

بیت

دلی که حور بهشتی ربود و یغما کرد | کی التفات کند بر بُتانِ یغمائی*

بیت

من کان بین یدیه ما اشتهی رطب | یغنیه ذلک عن رجم العناقید*
 اغلب تهیدستان دامن عصمت بمعصیت آلایند و گرسنگان نان مردم ربایند*
 چون سگ درنده گوشت یافت نپرسد | کین شتر صالحست یا خر دجال*

پس عبادتِ اینان بمحلّ قبولِ نزدیکتر است که جمعی و حاضر - نه پریشان و پراکنده خاطر - اسبابِ معیشت ساخته و باورادِ عبادت پرداخته * عرب گوید
 اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْفَقْرِ الْمَكْبِّ وَ جَوَارٍ مَنْ لَا يُحِبُّ - و در خبر آمده است - که الْفَقْرُ
 سَوَادُ الْوَجْهِ فِي الدَّارَيْنِ * گفت - آن نشنیده که فرمود خواجه عالم - علیه أَفْضَلُ
 الصَّلَوَاتِ وَ اكْمَلُ التَّحِيَّاتِ - الْفَقْرُ فَخْرِي * گفتم - خاموش - که اشارتِ خواجه
 عالم علیه السلام - بفقر طائفه است که مردانِ میدانِ رضا اند و تسلیمِ تیرِ قضا -
 نه اینان که خرقه ابرار پوشند و لقمه ادرار نوشند * رباعي

اي طبلِ بلند بانگ و در باطن هیچ | بی توشه چه تدبیر کنی وقتِ پیچ *
 روی طمع از خلق به پیچ - ار مردی | تسبیح هزار دانه بردست مپیچ *
 درویش بی معرفت نیار آمد تا فقرش بکفر انجامد - که کَادَ الْفَقْرَانِ يَكُونُ كَفْرًا *
 شاید جز بوجودِ نعمت برهنه را پوشیدن یا در استخلاصِ گرفتاری کوشیدن - و
 ابنای جنسِ مارا بمراتبِ ایشان که رساند و یدِ علیا بیدِ سُفْلٰی چه ماند - نه
 بینی که حق جلّ و علا در مُحْكَمِ تَنْزِيلِ از نعیمِ اهلِ بهشت خبر میدهد - که -
 اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ فَوَاكِهُ وَ هُمْ مَكْرُمُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ - تا بدانی که مشغول
 کفاف از دولتِ عَنَافِ محرومست و مُلْکِ فراغت زیرِ نَگینِ رِزْقِ مقسوم *

بیت

تشنگان را نماید اندر خواب همه عالم بچشم چشمه آب *
 هر کجا سختی کشیده و تلخی چشیده را بینی خود را بشره در کارهای مَخُوف
 اندازد و از توابعِ آن نپرهیزد و از عقوبتِ آخرت نه هراسد و حلال از حرام
 نشناسد * قطعه

سگی را گر کلوخی بر سر آید | ز شادی بر جَهد - کین استخوانست *
 و گر نعشی دو کس بردوش گیرند | لثیم الطبع پندارد - که خوانست *

در پیوسته و دفتر شکایت باز کرده و مذمت توانگران آغاز نهاده - و سخن بدینجا رسانیده - که درویشان را دست قدرت بسته است و توانگران را پای ارادت شکسته *

بیت

کریمان را بدست اندر درم نیست | درم داران عالم را کرم نیست *
 مرا که پرورده نعمت بزرگانم - این سخن ناپسند آمد * گفتم - ای یار - توانگران
 دخل مسکینانند و ذخیره گوشه نشینان و مقصد زائران و کفیف مسافران و
 متحمل بارگران از بهر راحت دیگران * دست تناول بطعام آنگه برند - که
 متعلقان و زیردستان بخورند - و فضل مکارم ایشان بارامل و ایتم و پیران و
 اقارب و جیران برسد *

نظم

توانگران را وقف است و نذر و مهمانی | زکوة و فطره و اعتاق و هدی و قربانی *
 توکی بدولت ایشان رسی - که نتوانی | جز این دو رکعت و آن هم بصد پریشانی *
 اگر قدرت جود است و اگر قوت سجود | توانگران را به میسر میشود - که مال
 مزگی دارند و جامه پاک و عرض مصون و دل فارغ - و قوت طاعت در لقمه
 لطیفست و صحت عبادت در کسوت نظیف * پیدا است - از معدۀ خالی چه
 قوت آید و از دست تهی چه مروت زاید و از پای بسته چه سیر آید و از
 شکم گرسنه چه خیر *

قطعه

شب پراگنده خسپد آن که پدید نبود وجه بامدادانش *
 مور گرد آورد بتابستان | تا فراغت بود زمستانش *
 یقین است که فراغت با فاقه نمی پیوندد و جمعیت با تنگدستی صورت نه
 بندد * یکی تحریمۀ عشا بسته و دیگری منتظر عشا نشسته - این بدان کی ماند *

بیت

خداوند روزی بحق مشغول | پراگنده روزی پراگنده دل *

که صندوقِ تربیتِ پدرم سنگین است و کتابهٔ رنگین و فرشِ رخام انداخته و خشتِ فیروزه درو ساخته - بگورِ پدرت چه ماند - خشتی دو فراهم آورده و مشتی دو خاک بر آن پاشیده * درویشِ پسر این بشنید و گفت - خاموش - که تا پدرت زیرِ این سنگِ گران بر خود جنبیده باشد پدرم به بهشت رسیده باشد * در خبر است - مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * بیت

خرکه کمتر نهند بر رویِ بار بیشک آسوده‌تر کند رفتار *

قطعه

مردِ درویش که بارِ ستمِ فاقه کشید |
 بدرِ مرگِ همانا که سبکبار آید *
 و آنکه در نعمت و در راحت و آسایش زیست |
 مردنش زین همه شک نیست که دشوار آید *
 بهمه حالِ اسیری که ز بندی برهد |
 بهترش دان ز امیری که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگی را پرسیدم از معنیِ این حدیث که - اَعْدِيْ عَدُوَّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ جَنَبَيْكَ * گفت - بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وی احسان کنی دوست گردد مگر نفس - که چندان که مدارا بیش کنی مخالفت زیادت کند * قطعه
 فرشته خوی شود آدمی بکم خوردن | و گر خورد چو بهائم بیفتد چو جماد *
 مُرَادِ هر که بر آری مُطِيعِ امرِ تو شد | خلافِ نفس که گردن کشد چو یافت مُرَادِ *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدی با مدعی در صفتِ توانگری و درویشی *
 یکی را دیدم در صورتِ درویشان نه بر سیرتِ ایشان در محفلی نشسته و شنعتی

ما شد نیزه باز و چرخ انداز سلحشور بیش زور که ده مرد توانا کمانِ اورا زد
 نکردندی و زور آوران روی زمین پشت او بر زمین نیاوردندی - اما مُتَنَعِم بود
 و سایه پرورده نه جهان دیده و سفر کرده - رعد کوسِ دلاوران بگوش او نرسیده و
 برق شمشیر سواران بچشم ندیده *

بیت

نیفتاده در دست دشمن اسیر بگردش نباریده باران تیر *

اتفاقا من و آن جوان هر دو در پی هم دوان - هر دیوارِ قدیمش که پیش آمدی
 بقوت بازو بیفگندی - و هر درختِ عظیم که دیدی بزور پنجه بر کندي - و تفاخر
 کنان گفتی -

بیت

پیل کو - تا کُتف و بازوی گردان بیند | شیر کو - تا کُف و سر پنجه مردان بیند *
 ما درین حالت که دو هندو از پسِ سنگی سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند *
 بدستِ یکی چوبی - و در بغلِ دیگری کلوخ کوبی * جوانرا گفتیم - اکنون چه
 پائی -

بیت

بیار آنچه داری ز مردی و زور | که دشمن بپای خود آمد بگور *

تیر و کمان دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان * بیت
 نه هر که موی شکافد ز تیر جوشن خای | بروزِ حمله جنگ آوران بدارد پای *
 چاره جز این ندیدیم که رخت و سلاح و جامه رها کردیم و جان بسلامت
 بدر آوردیم *

قطعه

بکارهای گران مرد کار دیده فرست | که شیر شَرِزه در آرد بزیرِ خمِ کمند *
 جوان - اگر چه قوی بال و پیلتن باشد | بجنگِ دشمنش از هول بگسلد پیوند *
 نبرد پیشِ مصاف آزموده معلوم است | چنانکه مسئله شرعی بنزد دانشمند *

حکایت ۱۷

توانگر زاده را دیدم بر سرِ گور پدرش نشسته و با درویش بچه مناظره در پیوسته -

روا باشد بر چنین جایها نوشتن که بروزگاری سوده گردد و خلافتی برو بگذرند و سگان برو شاشند - و اگر بضرورت چیزی همی نویسند این دو بیت کفایتست *

قطعه

آه هرگاد سبزه در بستان | بدمیدی - چه خوش شدي دل من *

بگذر - اي دوست - تا بوقت بهار | سبزه بيني دمیده بر گل من *

حکایت ۱۶

پارسائی بر یکی از خداوندان نعمت گذر کرد که بنده را دست و پای بسته بود و عقوبت همی کرد * گفت - اي پسر - همچو تو مخلوقی را خدای عز و جل اسیر حکم تو گردانیده است و ترا بر وی فضیلت نهاده - شکر نعمت حق تعالی بجا آر و چندین جفا بر وی روا مدار - نباید که فردا این بنده به از تو باشد و شرمساری بری *

مثنوی

بر بنده مگیر خشم بسیار | جَورش مکن و دلش میازار *

اورا تو بده دِرم خریدي | آخر نه بقدرت آفریدی *

این حکم و غرور و خشم تا چند | هست از تو بزرگتر خداوند *

اي خواجه اربلان و آغوش | فرمان ده خود مکن فراموش *

در خبر است از خواجه عالم و سرور بني آدم صلی الله علیه و سلم - که گفت - بزرگتر حسرتی در روز قیامت آن باشد که بنده صالح را ببیشت برند و خداوند فاسق را بدوزخ *

قطعه

بر غلامی که طوع خدمت تُست | خشم بی حد مران و طیره مگیرا

که فضاحت بُود بروز شمار | بنده آزاد و خواجه در زنجیر *

حکایت ۱۷

سالی از بلخ با شامیانم سفر بود و راه از حرامیان پر خطر * جوانی ببدرقه همراه

از بي انصافي در سر و روي يکديگر افتاديم و داد فسوق و جدال بداديم * کجاود نشيني را شنيدم که با عدیل خود میگفت - بوالعجب کاری که پیادگان حاج چون عرصه شطرنج بسر همی برند فرزین می شوند - یعنی بهتر از آن میگردند که بودند - و پیادگان حاج عرصه بادیه بسر بردند و بتر شدند * قطعه

از من بگوي حاجي مردم گزاي را | کو پوستين خلق بازار مي درد *
حاجي تو نيستي - شترست از براي آنکه | بيچاره خار ميخورد و بار مي برد *

حکایت ۱۳

هندوي نفطاندازي همي آموخت - حکيمي گفتش ترا که خانه نئين است
بازي نه آئين است *

بیت

تا نداني که سخن عین صوابست مگوي

و آنچه داني که نه نیکوش جوابست مگوي *

حکایت ۱۴

مردکي را چشم درد خاست - پيش بيطاري رفت - که مرا دوا کن * بيطار از آنچه در چشم چهار پايان کړي در دیده او کشید * کور شد * خصوصت پيش داور بردند * گفت - بروي هيچ تاوان نيست - اگر اين خر نبودي - پيش بيطار نرفتي * مقصود از اين سخن آنست - تا بداني که هر که نا آزمود را کار بزرگ مي فرمايد - ندامت برد و بنزدیک خردمندان بخفت عقل منسوب گردد * قطعه

ندهد هوشمند روشن راي با فرومايه کارهاي خطير *

بوریا باف اگرچه بافنده است | نبرندش بکارگاه حرير *

حکایت ۱۵

يکي از بزرگان ائمه را پسري وفات يافت * پرسيدندش - که بر صندوق گورش چه نويسيم * گفت - آيات کتاب مجيد را عزت و شرف بيش از آنست که

سفرِ شام باز آمدم بمحلتِ آن درویش بگذشتم و چگونگیِ حالتش پرسیدم *
گفتند - بزدانِ شهنه در است * گفتم - سببِ چیست * گفتند - پسرش خمر
خورده است و عَرَبده کرده و خونِ کسی ریخته و از شهر گریخته - پدر را بعلتِ
آن سلسله در نای و بند بر پای نهاده اند * گفتم - این بلایا بدتا از خدا خواسته
است *

قطعه

زنانِ باردار - ای مردِ هشیار | اگر وقتِ ولادتِ مار زایند |
از آن بهتر بنزدیکِ خردمند | که فرزندانِ ناهموار زایند *

حکایت ۱۱

طفل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ * گفت - در کُتبِ مسطور است - که بلاغت
سه نشان دارد - یکی پانزده سالگی - دوم احتلام - سیوم بر آمدنِ موی زهار - اما
در حقیقت یک نشان دارد - که در بندِ رضای حقّ جلّ و علا بیش از آن باشی
که در بندِ نفسِ خویش - و هر آنکه درو این صفت موجود نیست نزدِ محققان
بالغ نیست *

قطعه

بصورتِ آدمی شد قطرهٔ آب | که چلِ روزش قرار اندر رحمِ مائد |
و گر چلِ ساله را عقل و ادب نیست | بتحقیقش نباید آدمی خواند *

ایضا

جوانمردی و لطف و آدمیت | همین نقشِ هیولانی مپندار *
هُنر باید که صورتِ میتوان کرد | بایوانها در از شنگرف و زنگار *
چو انسان را نباشد فضل و احسان | چه فرق از آدمی تا نقشِ دیوار *
بدست آوردنِ دنیا هُنر نیست | یکی را گر توانی - دل بدست آر *

حکایت ۱۲

سالی نزاعی در میانِ پیادگانِ حجاج افتاده بود و داعی هم در آن سفر پیاده بود *

حکایت ۸

اعرابی را دیدم که پسر را میگفت - يَا بَنِيَّ إِنَّكَ مَسْئُولٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - مَاذَا
اِكْتَسَبْتَ لَا يُقَالُ بِمَنْ اِنْتَسَبْتَ - یعنی ای پسر - ترا پرسند روز قیامت - که
هُنْتَ چیست و نگویند که پدرت کیست * قطعه

جامه کعبه را که می بوسند | او نه از کرم پيله نامی شد *
با عزیزی نشست روزی چند | لا جرم همچو او گرامی شد *

حکایت ۹

در تصانیف حکما آورده اند که کژدم را ولادت معهود نیست چنانکه سائر
حیوانات را بلکه احشای مادر بخورند - پس شکمش بدرند و راد صحرا گیرند -
و آن پوستها که در خانه کژدم بینند اثر آنست * باری این نکته را پیش بزرگی
همی گفتم * گفت * دل من بر صدق این سخن گواهی میدهد و جز چنین
نتواند بود چون در حالت خردی با مادر چنان معامله کرده اند - لا جرم در
بزرگی نامقبول و نامحبوب اند * قطعه

پسری را پدر نصیحت کرد | کای جوانمرد - یاد گیر این پند *
هر که با اهل خود وفا نکند | نشود دوست روی و دولتمند *
لطیفه

کژدم را گفتند - چرا بزمستان بدر نمی آئی * گفت - بتابستانم چه حرمتست -
که بزمستان بیرون آیم *

حکایت ۱۰

درویشی زنی حامله داشت - مدت حمل او بسر آمد * درویش را همه عمر
فرزند نیامده بود * گفت - اگر خدای عز و جل مرا پسری بخشد جز این خرقة که
در بردارم هرچه در ملک منست ایثار درویشان کنم * اتفاقاً زنش پسر آورد -
درویش شادمانی کرد و سفره یاران بموجب شرط بنهاد * پس از چند سال که از

پاره پاره میدوخت و لقمه لقمه می اندوخت * دلم از ضعفِ حالش بهم بر
آمد - مَرُوت ندیدم در چنین حالی ریش درویش را بملامت خراشیدن و
نمک پاشیدن - با خود گفتم - مشنوی

حریفِ سفله در پایانِ مستی | نه اندیشید ز روزِ تنگدستی *
درخت اندر بهاران برفشاند | زمستان لا جرم بی برگ ماند *

حکایت ۶

پادشاهی پسری بادیبی داد و گفت - این فرزندِ تُست - تربیتش همچنان کن که
یکی از فرزندانِ خویش * گفت - فرمان بردارم * سالی چند در پی او رنج بُرد
و سعی کرد * بجائی نرسید و فرزندانِ ادیب در فضل و بلاغت مُنتهی شدند *
ملک دانشمند را مؤاخذت کرد و معاتبِت فرمود - که وعده خلاف کردی و شرط
وفا بجا نیاوردی * گفت - بر رأیِ عالم آرای خداوند روی زمین پوشیده نماند
که تربیت یکسانست ولیکن استعداد مختلف * قطعه

گرچه سیم و زر ز سنگ آید همی | در همه سنگی نباشد زر و سیم *
بر همه عالم همی تابد سُهیل | جایی انبان میکند - جایی ادیم *

حکایت ۷

یکی را شنیدم از پیرانِ مُرتبی که مُریدی را میگفت - ای پسر چندانکه خاطر
آدمی بر روزیست - اگر بروزی ده بودی - بمقام از ملائکه در گذشتی *

قطعه

فراموش نکرد ایزد در آن حال | که بودی نطفه مدفون و مدهوش *
روانت داد و عقل و طبع و ادراک | جمال و نُطق و رأی و فکرت و هوش *
ده انگشت مرتب ساخت بر کف | دو بازویت مرگب کرد بر دوش *
کنون پنداری - ای نا چیز همت | که خواهد کردنت روزی فراموش *

مُسکری که نخورد * باری به نصیحتش گفتم - ای فرزند - دخل آب روانست
و عیش آسیای گردان - یعنی خرج فراوان کردن مُسَلَّم کسی را باشد که دخل
مُعین دارد * قطعه

چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن | که می گویند ملاحان سرودی *
اگر باران بکوهستان نبارد | بسالی - دجله گردد خشک رودی *
عقل و ادب پیش گیر و لهو و لعب بگذار - که چون نعمت سپری شود - سختی
بری و پشیمانی خوری * پسر از لذت نای و نوش این سخن در گوش نیاورد
و بر قول من اعتراض کرد - که راحت عاجل به محنت آجل منقص کردن خلاف
رای خردمندانست * مثنوی

خداوندان کام و نیک بختی | چرا سختی کشند از بیم سختی *
برو - شادی کن - ای یار دل افروز | غم فردا نشاید خورد امروز *
فکیف - مرا که در صدر مروت نشسته ام و عقد فتوت بسته و ذکر انعام در
افواه عوام افکنده * مثنوی

هر که علم شد بسخا و گرم | بند نشاید که نهد بر درم *
نام نکوئی چو برون شد ز کوی | در نتوانی که به بندی بروی *
دیدم - که نصیحت نمی پذیرد و دم گرم من در آهن سرد او اثر نمیکند * ترک
مناصحت گرفتم و روی از مصاحبت او بگردانیدم - و قول حکما را کار بستم -
که گفته اند - بَلَّغْ مَا عَلَيْكَ فَإِنَّ لَمْ يَقْبَلُوا فَمَا عَلَيْكَ * قطعه

گرچه دانی - که نشنوند بگویی | هر چه دانی از نصیحت و پند *
زود باشد که خیره سر بینی | بدو پا افتاده اندر بند *
دست بردست میزند - که - دریغ | نشنیدم حدیث دانشمند *
تا پس از مدتی آنچه اندیشه کرده بودم از نکبت حالش بصورت بدیدم - که

حکایت ۴

معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترش روی و تلخ گفتار - بد خوی و مردم آزار - گدا طبع و نا پرهیزگار - که عیش مسلمانان بدیدن او تبه گشتی و خواندن قرآنش دل مردم سیئه کردی * جمعی پسران پاکیزه و دختران دوشیزه بدست جفای او گرفتار - نه زهره خنده و نه یارای گفتار - که عارض سیمین یکی را طبایحه زدی و ساق بلورین دیگری را در شکنجه نهادی * القصه - شنیدم - که طرفی از خباثت نفس او معلوم کردند - بزندان و براندند * پس آنکه مکتب او را بمصلحی دادند - پارسائی سلیم و نیک مردی حلیم - که جز بحکم ضرورت سخن نگفتی و موجب آزار کس بر زبان او نرفتی * کودکان را هیبت استاد نخستین از سر بدر رفت - معلم دومین را باخلاق ملکی دیدند - دیو صفت یک یک برمیدند و با اعتماد حلم او ترک علم گرفتند * همچنین اغلب اوقات ببازچه فراهم نشستندی و لوح نادرست کرده بشستندی و بر سر یکدیگر شکستندی * بیت
اُستاد معلم چو بود کم آزار | خرسک بازند کودکان در بازار *

بعد از دو هفته بر در آن مکتب گذر کردم - معلم اولین را دیدم - دل خوش کرده بودند و بمقام خویش باز آورده * از بی انصافی برنجیدم و لا حول کنان گفتم - که دگر بار ابلیس را معلم ملائکه چرا کردند * پیر مردی جهان دیده بشنید و گفت - نشنیده که گفته اند - مشنوی

پادشاهی پسر بمکتب داد | لوح سیمینش در کنار نهاد *

بر سر لوح او نوشته بزر | جور اُستاد به ز مهر پدر *

حکایت ۵

پارسا زاد را نعمت بی گران از ترکه عم بدست افتاد * فسق و فجور آغاز کرد و مبدّری پیش گرفت * فی الجملة نماند از سائر معاصی و منکری که نکرد و

بیت

میراث پدر خواهی - علم پدر آموز | کین مال پدر خرچ توان کرد بده روز *

حکایت ۳

یکی از فضایی عصر تعلیم ملک زاده همی کرد - ضرب بی محابا زدی و زجر بی قیاس کردی * باری پسر از بی طاقتی شکایت پیش پدر آورد و جامه از تن دردمند برداشت * پدر را دل بهم بر آمد - استاد را بخواند و گفت - پسران آحاد را چنین جفا و توبیخ روا نداری که فرزند مرا - سبب چیست * گفت - سبب آن که سخن اندیشیده گفتن و حرکت پسندیده کردن همه خلق را علی العموم باید و پادشاهان را علی الخصوص - موجب آن که از دست و زبان ایشان هر چه رود - هر آئینه بافواه بگویند - و قول و فعل عوام الناس را چندان اعتبار نباشد *

قطعه

اگر صد نا پسند آید ز درویش | رفیقانش یکی از صد ندانند *
و گریک نا پسند آید ز سلطان | ز اقلیمی باقلیمی رسانند *
پس واجب آمد معلم پادشاه زاده را در تهذیب اخلاق خداوند زادگان
انبتهم الله نباتاً حسناً اجتهاد از آن بیشتر کردن که در حق عوام *

قطعه

هر که در خوردیش ادب نکند | در بزرگی فلاح ازو برخاست *
چوب تر را چنان که خواهی پیچ | نشود خشک جز بآتش راست *

بیت

إِنَّ الْغُصْنَ إِذَا قَوَّمَتَهَا إِعْتَدَاتْ | وَلَيْسَ يَنْفَعُكَ التَّقْوِيمُ بِالْخَشَبِ *
ملک را حسن تدبیر ادیب و تقریر جواب او موافق رأی آمد - خلعت و نعمت بخشید و پایگاه و منصب از آنچه بود برتر گردانید *

بابِ هفتم در تاثیر تربیت

حکایت ۱

یکی از وزرا پسری کور دل داشت * پیشِ دانشمندی فرستاد - که مر این را
تربیتی کن - مگر عاقل شود * مدّتی تعلیم کردش - مؤثر نبود * پیشِ پدرش
کسی فرستاد - که این پسر عاقل نمیشود و مرا دیوانه کرد * قطعه
چون بُود اصلِ جوهری قابل | تربیت را درو اثر باشد *
هیچ صیقلِ نِکو نداند کرد | آهني را که بد گهر باشد *
سگ بدریایِ هفتگانه بشوي | چونکه ترشد - پلیدتر باشد *
خر عیسی اگر بمکه رود | چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمی پسران را پند همی داد - که ای جانان پدر - هنر آموزید - که مُلک و
دولت دنیا اعتماد را نشاید - و سیم و زر در سفر محَلِ خطر باشد که دزد یکبار بَرَد
یا خواجه بتغاریق بخورد - اما هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده * اگر
هنرمند از دولت بیفتد - غم نباشد - که هنر در نفسِ خود دولست - هر جا که رَوَد -
قدر بیند و در صدر نشیند - و بی هنر هر جا که رَوَد لقمه چیند و سختی بیند * بیت
سختست پس از جاه تحکّم بردن | خو کرده بناز جورِ مردم بردن *

قطعه

وقتی افتاد فتنه در شام | هر کسی گوشه فرا رفتند *
روستا زادگان دانشمند | بوزیری پادشاه رفتند *
پسران وزیر ناقص عقل | بگدائی بروستا رفتند *

دورست * صاحب‌دلی بشنید و گفت - ختمش بعَلّتِ آن اختیار افتاد که قرآن بر
سر زبان است و زرد در میانِ جان * مثنوی
دریغا - گردنِ طاعت نهادن | گرش همراه بودی دستِ دادن *
بدیناری - چو خرد در گِل بمانند | وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیر مردی را گفتند - چرا زن نکنی * گفت - با پیر زنانم الفتی نباشد * گفتند -
زن جوان بخواد چون مکنت داری * گفت - مرا که پیرم با پیر زنانم الفت
نباشد - او که جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد * قطعه
شنیده‌ام که درین روزها کهن پیری |
خیال بست - به پیرانه که سر گیرد جُفت *
بخواست دخترکی خوب روی گوهر نام |
چو درج گوهرش از چشمِ مردمان بنهفت *
چنانکه رسمِ عروسی بود - تمنا کرد |
ولی بحملهٔ اول عشاء شبنمِ بخت *
کمان کشید و نژد بر هدف - که نتوان دوخت
مگر بسوزنِ پولاد جامهٔ کدنگفت *
بدوستان گله آغاز کرد و حجتِ خاست |
که خان و مانِ من این شوخ دیده پاك بُرفت *
میان شوهر و زن جنگ و فتنه خاست - چنان
که سر بشکنه و قاضی کشید - و سعدی گفت |
پس از ملامت و شُنع - گناه دختر چیست |
ترا که دست بلرزد گهر چه دانی سَفَت *

پرسیدمش که چگونه و این چه حالتست * گفت - تا کودکان بیامردم - دگر کودکی

نکردم *

شعر

مَضَى الصَّبَا وَالشَّيْبُ غَيْرَ بِي | وَ كَفَى بِتَغْيِيرِ الزَّمَانِ نَذِيرًا *

بیت

چون پیر شدی - ز کودکی دست بدار | بازی و ظرافت بجانان بگذار *

مثنوی

طَرَبِ نَو جَوَانِ ز پیر مجوی | که دگر ناید آبِ رفته بجوی *

ز رع را چون رسید وقتِ دِرَو | نخرامد چنانکه سبزِ نو *

قطعه

دَوْرِ جَوَانِی بَشُد از دستِ من | آه - دَرِیغِ آن زَمَنِ دلفروز *

قُوْتِ سَرِ پَنَاجَهٗ شیرِ برفت | رَاغِیْمِ اَکْثَرِ بَه پَنیری چو یوز *

پیرِ زنی موی سیاهِ کرده بود | گفتمش - ای مامکِ دیرینه روز *

موی به تلبیسِ سیاهِ کرده گیر | راست نخواهد شدن این پشتِ کوز *

حکایت ۶

روزی بجهلِ جوانی بانگ بر مادر زدم * دل آزرده بکنجی نشست - گریان همی

گفت - مگر خوردي فراموش کردی که درشتی میکنی * قطعه

چه خوش گفت زالی بفرزندِ خویش | چو دیدش پلنگِ افکن و پیل تن *

گرازِ عهدِ خردیت یاد آمدی | که بیچاره بودی در آغوشِ من *

نکردی درین روز بر من جفا | که تو شیرمردی و من پیره زن *

حکایت ۷

توانگری بخیل را پسری رنجور شد * نیک خواهانش گفتند - مصلحت آنست

که ختمِ قرآن کنی از بهروی یا بذلِ قربان - باشد که خدای تعالی شفا دهد *

لختی درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختمِ مصحفِ مجید بحضور اولیتر که گله

حکایت کرد - که مرا در همه عمر بجز این فرزندی نبوده است * درختی درین
وادی زیارتگاهست - که مردمان بحاجت خواستن آنجا روند * من شبهای
دراز در پای آن درخت بحق نالیده ام - تا مرا این فرزند بخشیده * شنیدم -
که پسر با رفیقان آهسته میگفت - چه بودی - که من آن درخت را بدانستمی
که کجا است - تا دعا کردمی که پدرم زودتر بمیرد * خواجه شادی کنان که
پسر عاقلست و پسر طعنه زنان که پدرم فرتوت لا یعقل * حکمت

سالها بر تو بگذرد - که گذر | نکنی سوي تربت پدرت *
تو بجائی پدر چه کردی خیر | تا همان چشم داری از پسر *

حکایت ۴

روزی بغرور جوانی در راهی سخت رانده بودم و شبانگاه بپای گریوۀ سست
مانده * پیر مردی ضعیف از پی کاروان همی آمد - گفت - چه خُسی - خیز
که نه جایی خفتن است * گفتم - چون روم که نه پای رفتنست * گفت -
نشنیده که صاحبان گفته اند - رفتن و نشستن به که دویدن و گسستن *

قطعه

ای که مُشتاق منزلی - مشتاب | پند من کار بند و صبر آموز -
انسپ تازی دو تگ رود بشتاب | اُشتر آهسته میروَد شب و روز *

حکایت ۵

جوانی چُست لطیف خندان خوش سخن شیرین زبان در حلقۀ عشرت ما بود -
که در دلش از هیچ نوع غم نیامدی و لب از خنده فراهم نیاوردی * روزگاری بر
آمد که اتفاق ملاقات او نیفتاد * بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان
بر خاسته و بیخ نشاطش بریده و گل هوشش پژمرده * بیت

بدر کرد گیتی غرور از سرش | سرِ نا توانی بزانو برش *

گفت - چندان که برین نمط بگفتم و گمان بردم که دلش درقید من آمد و صید من شد * ناگاه نفسی سرد از دل پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتمی در ترازوی عقل من وزن آن یک سخن ندارد که وقتی شنیده ام از قابله خویش - که گفت - زن جوان را اگر تیری در پهلو نشیند به که پیری * رباعی
 زن کز بر مرد بی رضا برخیزد | بس فتنه و شور ز آن سرا برخیزد *
 پیری - که ز جای خویش نتواند برخاست | الا بعضا - کیش عصا برخیزد *

شعر

لَمَّا رَأَتْ بَيْنَ يَدَيَّ بَعْلَهَا | شَيْئًا كَارِخِي شَفَةِ الصَّائِمِ *
 تَقُولُ هَذَا مَعَهُ مَيِّتٌ | وَأَنَا الرُّقِيَّةُ لِلنَّائِمِ *

فی الجملة امکان موافقت نبود - بمفارقت انجامید * چون مدت عدتش بسر آمد - عقد نکاحش بستند با جوانی تند خوی ترش روی تهی دست بهانه جوی * جور و جفا میدید و رنج و عنا میکشید - و شکر نعمت حق همچنان میگفت - که الحمد لله که از آن عذاب الیم رهیدم و بدین نعمت مقیم رسیدم *

قطعه

روی زیبا و جامه دیبا | صندل و عود و رنگ و بوی و هوس *
 این همه زینت زنان باشد | مرد را کیر و خایه زینت بس *
 بیت

با این همه جور و تند خوئی | نازت بکشم که خوبروئی *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عذاب | به که شدن با دگری در بهشت *
 بوی پیاز از دهن خوبروی | نغز تر آید که گل از دست زشت *

حکایت ۳

مهمان پیری شدم در دیار بکر که مال فراوان داشت و فرزند پیری خوبروی * شی

مَرَضِ اگرچه هائل بُوَد دلالتِ کَلّی بر دَلالَتِ نکند * اگر فرمائی طیبی را بخوانم تا
معالجه کند * دیدد باز کرد و بخندید و گفت * مثنوی

خواجه در بندِ نقشِ ایوان است | خانه از پایِ پست ویران است *
دست برهم زند طیبِ ظریف | چون خرفِ بیند اوفتاده حریف *
پیر مردی ز نزع می نالید | پیرزن سندلش همی مالید *
چون مَخْبَط شد اعتدالِ مزاج | انه عزیمت اثر کند نه علاج *

حکایت ۲

پیر مردی را حکایت کنند - که دختری خواسته بود و حجره بگل آراسته و بخلوت
باو نشسته و دیده و دل درو بسته - شبهای دراز نخفتی و بذلها و لطیفها گفتی -
باشد که وحشت نگیرد و مؤانست پذیرد * بالجمله شبی میگفت - که بخت
بلندت یار بود و چشم دولت بیدار - که بصحبتِ پیری افتادی پخته پرورده
جهان دیده آرמידه گرم و سرد روزگار چشیده - و نیک و بد جهان آزموده - که
حقوق صحبت بداند و شرط موَدّت بجای آرد - مُشَفِّق و مهربان خوش طبع و
شیرین زبان * مثنوی

تا توانم دلت بدست آرم | و ربما زاریم نیازم *
و رچو طوطی بُوَد شکر خورش | جان شیرین فدای پرورش *
نه گرفتار آمدی بدستِ جوانی مُعْجِبِ خیره روی تیره رای سبک پای که هر
دم کُوسِی نزد و هر شب جائی خسپد و هر روز یاری گیرد * قطعه
جوانانِ خردمند و نکوروی | ولیکن در وفا با کس نیابند *
وفا داری مدار از بلبانِ چشم | که هر دم برگلی دیگر سرایند *
اما طائفه پیران بعقل و ادب زندگانی کنند نه به مقتضای جهل و جوانی * بیت
ز خود بهتری جوی و فرصت شمار | که با چون خودی کم کنی روزگار *

چنین کردند یاران زندگانی | ز کار افتاده بشنو تا بدانی *

که سعدی راه و رسم عشق بازی | چنان داند - که در بغداد تازی *

دلآرامی که داری دل درو بند | دگر چشم از همه عالم فرو بند *

اگر لیلی و مجنون زنده گشتی | حدیث عشق ازین دفتر نوشتی *

باب ششم در ضعف و پیری حکایت ۱

با طائفه دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم * ناگاه جوانی از در در آمد و گفت - در این میان کسی هست که زبان فارسی داند اشارت بمن کردند * گفتم - خیر است * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و بزبان فارسی چیزی میگوید که مفهوم ما نمی گردد - اگر بکرم قدم رنجه شوی - مزد یابی - باشد که وصیتی کند * چون ببالینش فرا رسیدم این میگفت * قطعه

دهمی چند - گفتم - بر آرم بکام | دریغا که بگرفت راه نفس *

دریغا که بر خوان الوان عمر | دهمی خورده بودیم - گفتند - بس *

معنی این سخن را بعربی با شامیان گفتم * تعجب کردند - از عمر دراز و تأسف او بر حیات * گفتمش - چه گونه درین حالت * گفت - چه گویم - قطعه

ندیده که چه سختی رسد بجان کسی | که از دهانش بدر میکنند دندانی *

قیاس کن که چه حالت بود در آن ساعت | که از وجود عزیزش بدر رود جانی *

گفتم - تصور مرگ از خیال بدر کن و وهم را بر طبیعت مستولی مگردان - که فیلسوفان یونان گفته اند - که مزاج اگرچه مستقیم بود - اعتماد بقارا نشاید - و

ترا با وجود چنین مُنکری که ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * این بگفت و
موکلان عقوبت در وی آویختند * قاضی گفت - مرا در خدمت سلطان یک
سخن باقیست * ملک بشنید و گفت - آن چیست - گفت - قطعه

بآستین ملالی که بر من افشاندی *

طمع مدار که از دامن دست *

اگر خلاص محالست ازین گُنه که مراست |

بدان کرم که تو داری اُمیدواری هست *

ملک گفت - این لطیفه بدیع آوردی و این نکته غریب گفتی و لیکن محال
عقلست و خلاف شرع که ترا فضل و بلاغت امروز از چنگ عقوبت من
برهاند * مصلحت آن می بینم که ترا از قلعه بزیر اندازم تا دیگران عبرت
گیرند * گفت - ای خداوند جهان - پرورده نعمت این خاندانم و این جرم
تنها نه من کرده ام - دیگران را ببنداز - تا من عبرت گیرم * ملک را خنده آمد
و بغض از سر جرم او برخاست و متعندان را که مترصد کشتن قاضی بودند گفت -

بیت

ای که حمال عیب خویشتیند | طعنه بر عیب دیگران چه زنید *

حکایت ۲۰ منظومه

جوانی پاک باز و پاک رو بود | که با پاکیزه روی در گرو بود *

چنین خواندم که در دریای اعظم | بگردابی در افتادند باهم *

چو ملاح آمدش تا دست گیرد | مبادا که اندر آن سختی بمیرد *

همی گفت از میان موج تشویر | مرا بگذار و دست یار من گیر *

درین گفتن جهانی بر روی در آشفست | شنیدندش که جان میداد و می گفت *

حدیث عشق از آن بطل منیوش | که در سختی کند یاری فراموش *

حقی گفته اند - تا آتشِ فتنه که هنوز اندکست بآبِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا چو بالا گیرد عالمی را فرا گیرد * قاضی بتبسم در او نظر کرد و گفت * قطعه پنجه در صید بُرده ضیغم را | چه تفاوت کند که سگ لاید *

روی بر روی دوست نه بگذار | تا عدو پشتِ دست می خاید *
ملک را دم در آن شب آگهی دادند - که در مُلک تو چنین مُنکری حادث شده است * گفت - من او را از فضایی عصر میدانم و یگانه دهر می شمارم - باشد که معاندان در حق او خوضی کرده باشند - این سخن در سمعِ قبولِ من نمی آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند - بیت

بتندی سبک دست بردن بتیغ | بدنِ گداز گرد پشتِ دستِ دریغ *
شنیدم که سحرگاهان با تنی چند از خاصانِ ببالین قاضی فراز آمد - شمع را دید ایستاده و شاهد نشسته و می ریخته و قدح شکسته - قاضی در خوابِ مستی بیخبر از مُلک هستی - بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز - که آفتاب بر آمد * قاضی دریافت که حال چیست - گفت - از کدام جانب - گفت - از قِبَلِ مشرق * گفت - الحمدُ لِلّهِ که هنوز در توبه بازست بحکم این حدیث که لَا یُعَلِّقُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَی الْعِبَادِ حَتّٰی تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا * اَسْتَغْفِرُكَ - اللَّهُمَّ - وَ اَتُوبُ اِلَیْكَ - قطعه

این دو چیزم بر گناه انگیختند | بختِ نافرجام و عقلِ ناتمام *
گر گرفتارم کنی مستوجبم | ور ببخشی عفو بهتر کانتقام *
ملک گفت - توبه درین حالت که بر هلاکِ خود اطلاع یافتی سودی نکند - قَالَ اللَّهُ تَعَالٰی فَلَمْ یَكُ یَنْفَعُهُمْ اَیْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسَنَا * قطعه

چه سود آنکه ز دزدی توبه کردن | که نتوانی کمند انداخت بر کاخ *
بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست | که کوته خود ندارد دست بر شاخ *

مثنوی

یکی کرده بی آب روی بسی | چه غم دارد از آب روی کسی *
 بسا نام نیکوی پنجاه سال | که یک نام زشتش کند پایمال *
 قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند آمد و بر حسن رای قوم آفرین کرد و گفت -
 نظر عزیزان در مصلحت کار من عین صوابست و مسئله بی جواب و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهی | که نتوان شست از زنگی سیاهی *
 ایضاً

از یاد تو غافل نتوان کرد بیچم | سر کوفته مارم نتوانم که به پیچم *
 این بگفت و کسان را بتفحص احوال او برانگیخت و نعمت بی گران برخست
 که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مراد جهان
 دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد * بیت

هر که زردید - سرفروذ آورد | ورترازوی آهنین دوش است *
 فی الجملة شبی خلوت میسر شد و هم در آن شب شکنه را خبر شد * قاضی را
 همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنعم نخفتی و بترثم گفتمی - نظم
 امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس | عشاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
 رخسار یار در خم گیسوی تابدار | چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس *
 یکدم که چشم فتنه نخفتست - زینهار | بیدار باش - تا نرود عمر بر فسوس *
 تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح | یا از در سرای اتابک غریب کوس *
 لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود | برداشتن بگفته بیهوده خروس *
 قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان از در آمد و گفت - چه
 نشسته - برخیز و تا پای داری بگریز - که حسودان بر تو دقتی گرفته اند - بلکه

دلش در آتش * روزگاری در طلبش بی قرار بود و پویان و مترصد و جویان و
بر حسبِ واقعۀ گویان - رباعی

در چشم من آمد آن سہی سرو بلند | بر بود دلم ز دست و در پا افکند *
این دیدۀ شوخ میکشد دل بکمند | خواهی کہ بکس دل ندهی - دیدہ ببند *
شنیدم کہ در رہ گذری پیشِ قاضی باز آمد و برخی ازین مُعاملہ شنیدہ بود -
زائد الوصف رنجید و دشنام بی تحاشا داد و سقط گفت و هیچ از بی حرمتی
فرو نگذاشت و سنگ برداشت * قاضی یکی را از علمای معتبر کہ ہمعنان او
بود گفت - بیت

آن شاعری و خشم گرفتن بینش | و آن عقدہ بر ابروی ترش شیرینش *
و عرب گوید ضَرْبُ الْحَبِيبِ زَبِيب *
از دست تو مہشت بردہائی خوردن | خوشتر کہ بدستِ خویش نانی خوردن *
ہمانا کہ از وقاحتِ او بوی سَماحت می آید * پادشاهان سخن بصلابت گویند
اما در نہان صلاح جویند * بیت

انگور نو آورده ترش طعم بُود | روزی دو سہ صبر کن کہ شیرین گردد *
این بگفت و بمسندِ قضا باز آمد * تنی چند از عُدُول کہ در مجلس او بودند زمین
خدمت ببوسیدند - کہ اگر اجازت باشد سخنی چند بگویم - اگرچہ ترکِ
ادبست - و بزرگان گفتہ اند - بیت

نہ در ہر سخن بحث کردن رواست | خطائی بزرگان گرفتن خطاست *
اما بحکمِ آنکہ سابقِ انعامِ خداوندی بر بندگانست مصلحتی کہ بینند و اعلام
نکنند - نوعی از خیانت باشد * طریقِ صواب آنست - کہ با این پسر گردِ طمع
نگردی و فرشِ هوس در نوردی - و منصبِ قضا پایگاهی رفیع است تا بگناہی
شنیع ملوث نگردی - کہ حریف اینشت کہ دیدی و حدیث اینکہ شنیدی *

قطعه

کاش آنان - که عیب من جستند | رویت - ای دلستان - بدیدندی -

تا بجای ترنج در نظرت | بیخبر دستها بُردندی *

تا حقیقت معنی بر صورت دعوی گواه آمدمی فذا لکن الذي لُمْتَنِّي فيه *

ملک را در دل آمد - که جمال لیلی مطالعه کند - تا چه صورتست که موجب

چندین فتنه است * بفرمود تا در احواء عرب بگردیدند و بدست آوردند و

پیش ملک در صحن سراچه گذاشتند * ملک در هیأت او نظر کرد - شخصی دید

سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکم آنکه کمترین خدام حرم

او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش * همچون بفرست دریافت - گفت - ای

ملک از درچه چشم همچون جمال لیلی بایستی مطالعه کردن - تا سر مشاهدۀ

او بر تو تجلی کردی * مثنوی

ترا بردم من رحمت نیاید | رفیق من یکی هم درد باید *

که با اوقصه می گویم شب و روز | دو هیزم را بهم خوشتر بود سوز *

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحَمِي بِمَسْمَعِي | وَلَوْ سَمِعْتَ وَرَقُ الْحَمِي صَاحَتَ مَعِي *

يَا مَعْشَرَ الْخَلَّانِ قُولُوا لِلْمَعَايِي | يَا لَيْتَ تَدْرِي مَا بِقَلْبِ الْمُوجَعِي *

نظم

تندرستان را نباشد درد ریش | جز به همدردی نگویم درد خویش *

گفتن از زنبور بی حاصل بود | با یکی در عمر خود ناخورده نیش *

تا ترا حالی نباشد همچو ما | حال ما باشد ترا افسانه پیش *

سوز من با دیگری نسبت مکن | او نمک بر دست و من بر عضو ریش *

حکایت ۱۹

قاضی همدان را حکایت کنند - که با نعلبند پسری سرخوش داشت و نعل

بامدادان که عزم سفر کردم - کسی گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و
تَلَطَّف نمود و تَأَسَّف خورد که چندین مُدَّت نگفتی - که سعدی منم - تا شکرِ
قُدُومِ بزرگوارت را میان بخدمت بستمی * گفتم - مصراع
با وجودت ز من آواز نیامد که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسایی تا بخدمت مستفید گردیم - گفتم - نتوانم
بحکم این حکایت *

مثنوی

بزرگی دیدم اندر کوهساری | قناعت کرده از دنیا بغاری *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیایی | که باری بند از دل برکشایی *
بگفتم - آنجا پری رویانِ نغزند | چو گل بسیار شد - پیلانِ بلغزند *
این بگفتم و بوسه چند بر روی یکدیگر دادیم و وداع کردیم *

مثنوی

بوسه دادن بروی یار چه سود | هم در آن لحظه کردنش پدرو *
سیب - گوئی - وداع یاران کرد | روی ازین سوی سرخ زان سوزد *

شعر

إِنْ لَمْ أَمِتْ يَوْمَ الْوَدَاعِ تَأْسُفًا | لَا تَحْسِبُونِي فِي الْمَوَدَّةِ مُنْصَفًا *

حکایت ۱۸

یکی از ملوکِ عرب را حکایتِ لیلی و مجنون بگفتند و شورشِ احوالِ او - که
با کمالِ فضل و بلاغت سردر بیابان نهاده است و زمامِ اختیار از دست داده
و با حیوانات انس گرفته * بفرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت -
که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی - و ترکِ عشرتِ
آدمی گفتی * مجنون بنالید و گفت - شعر

وَرُبَّ صَدِيقٍ لَأَمْنِي فِي وِدَادِهَا | أَلَمْ يَرَهَا يَوْمًا فَيُوضِّحْ لَهُ عُذْرِي *

سود دریا نیک بودی - گر نمودی بیم موج ا
 صحبت گل خوش بودی - گر نیستی تشویش خار*
 دوش چون طأوس می نازیدم اندر باغ وصل ا
 دیگر امروز از فراق یار می پیچم چو مار*

حکایت ۱۷

سالی محمد خوارزم شاد با خطا از برای مصلحتی صلح اختیار کرد* بجامع
 کاشغر در آمدم - پسری را دیدم در خوبی بغایت اعتدال و نهایت جمال -
 چنانکه در امثال او گویند -

نظم

معلمش همه شوخی و دلبری آموخت ا
 جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت*
 من آدمی بچنین شکل و خوی و قد و روش ا
 ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت*
 مقدمه نحو ز مخشری در دست - همی خواند - ضرب زید عمروا کان متعدیا -
 گفتم - ای پسر - خوارزم و خطا صلح کردند و زید و عمرو را همچنان خصومت
 باقیست* بخندید و مولدم پرسید* گفتم - خالك پاك شیراز* گفت - هیچ از
 سخنان سعدی یاد داری - گفتم - نظم

بلیت باحوی یصول مغاضبا ا علی کزید فی مقابله عمرو*
 علی جرذیل لیس یرفع راسه ا و هل یستقیم الرفع من عامل الجبر*
 لختی باندیشه فرو رفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئی -
 بفهم نزدیکتر باشد* کلم الناس علی قدر عقولهم* گفتم - مشنوی
 طبع ترا تا هوس نحو کرد ا صورت عقل از دل ما محو کرد*
 ای دل عشاق بدام تو صید ا ما بتو مشغول - تو با عمرو وزید*

چنین کردند یاران زندگانی | ز کار افتاده بشنو تا بدانی *

که سعدی را در رسمِ عشق بازی | چنان داند - که در بغداد تازی *

دلآرامی که داری دل درو بند | دگر چشم از همه عالم فرو بند *

اگر لیلی و مجنون زنده گشتی | حدیثِ عشق ازین دفتر نوشتی *

باب ششم در ضعف و پیری

حکایت ۱

با طائفه دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم * ناگاه جوانی از در در آمد و گفت - در این میان کسی هست که زبان فارسی داند اِشارت بمن کردند * گفتم - خیر است * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و زبان فارسی چیزی میگوید که مفهوم ما نمی گردد - اگر بکرم قدم رنجه شوی - مُزد یابی - باشد که وصیتی کند * چون ببالینش فرا رسیدم این میگفت * قطعه دمی چند - گفتم - بر آرم بکام | دریغا که بگرفت راه نفس *

دریغا که بر خوان الوانِ عمر | دمی خورده بودیم - گفتند - بس *

معنی این سخن را بعربی با شامیان گفتم * تعجب کردند - از عمر دراز و تأسف او بر حیات * گفتمش - چه گونه درین حالت * گفت - چه گویم - قطعه ندیده که چه سختی رسد بجان کسی | که از دهانش بدر میکنند دندان *

قیاس کن که چه حالت بود در آن ساعت | که از وجود عزیزش بدر رود جانی *

گفتم - تصوّر مرگ از خیال بدر کن و وهم را بر طبیعت مستولی مگردان - که فیلسوفان یونان گفته اند - که مزاج اگرچه مستقیم بود - اعتماد بقارا نشاید - و

ترا با وجود چنین مُنکری که ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * این بگفت و
موکلان عقوبت دروئی آویختند * قاضی گفت - مرا در خدمت سلطان یک
سخن باقیست * ملک بشنید و گفت - آن چیست - گفت - قطعه

بآستین ملالی که بر من افشاندی *

طمع مدار که از دامنست بدارم دست *

اگر خلاص مُحالست ازین گُنه که مراست |

بدان کرم که تو داری اُمیدواری هست *

ملک گفت - این لطیفه بدیع آوردی و این نکته غریب گفتی و لیکن محال
عقلست و خلاف شرع که ترا فضل و بلاغت امروز از چنگ عقوبت من
برهاند * مصلحت آن می بینم که ترا از قلعه بزیر اندازم تا دیگران عبرت
گیرند * گفت - ای خداوند جهان - پرورده نعمت این خاندانم و این جرم
تنها نه من کرده ام - دیگران را بینداز - تا من عبرت گیرم * ملک را خنده آمد
و بغض از سر جرم او برخاست و متعذران را که مترصد کشتن قاضی بودند گفت -

بیت

ای که حمالِ عیبِ خویش شنید | طعنه بر عیبِ دیگران چه زنید *

حکایت ۲۰ منظومه

جوانی پاک باز و پاک رو بود | که با پاکیزه روئی در گرو بود *

چنین خواندم که در دریای اعظم | بگردابی در افتادند باهم *

چو ملاح آمدش تا دست گیرد | مبادا که اندر آن سختی بمیرد *

همی گفت از میان موج تشویر | مرا بگذار و دست یار من گیر *

درین گفتن جهانی بر روی در آشفست | شنیدندش که جان میداد و می گفت *

حدیث عشق از آن بطل منیوش | که در سختی کند یاری فراموش *

حقی گفته اند - تا آتشِ فتنه که هنوز اندکست بآبِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا چو بالا گیرد عالمی را فرا گیرد * قاضی بتبسم در او نظر کرد و گفت * قطعه

پنجه در صید بُرده ضیغم را | چه تفاوت کند که سگ لاید *

روی بر روی دوست نه بگذار | تا عدو پشتِ دست می خاید *

ملک را دم در آن شب آگهی دادند - که در ملک تو چنین مُنکری حادث شده است * گفت - من او را از فضایی عصر میدانم و یگانه دهر می شمارم - باشد که معاندان در حق او خوضی کرده باشند - این سخن در سمع قبول من نمی آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند - بیت

بتندی سبک دست بردن بتیغ | بدنجان گرد پشتِ دست دریغ *

شنیدم که سحرگاهان با تنی چند از خاصان ببالین قاضی فراز آمد - شمع را دید ایستاده و شاهد نشسته و می ریخته و قدح شکسته - قاضی در خوابِ مستی بیخبر از ملک هستی - بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز - که آفتاب بر آمد * قاضی دریافت که حال چیست - گفت - از کدام جانب - گفت - از قبل مشرق * گفت - الحمد لله که هنوز در توبه بازست بحکم این حدیث که لَا يَغْلُقُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَى الْعِبَادِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا * اَسْتَغْفِرُكَ - اللَّهُمَّ - وَاتُوبُ إِلَيْكَ - قطعه

این دو چیزم بر گناه انگیزند | بختِ نافرجام و عقلِ ناتمام *

گر گرفتارم کنی مستوجبم | و بر بخششی عفو بهتر کانتقام *

ملک گفت - توبه درین حالت که بر هلاکِ خود اطلاع یافتی سودی نکند - قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيْمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا * قطعه

چه سود آنکه ز دزدی توبه کردن | که نتوانی کمند انداخت بر کاخ *

بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست | که کوته خود ندارد دست بر شاخ *

مثنوی

یکی کرده بی آب روی بسی | چه غم دارد از آب روی کسی *
 بسا نام نیکوی پنجاه سال | که یک نام زشتش کند پایمال *
 قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند آمد و بر حسن رای قوم آفرین کرد و گفت -
 نظر عزیزان در مصلحت کار من عین صوابست و مسئله بی جواب و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهی | که نتوان شست از زنگی سیاهی *
 ایضا

از یاد تو غافل نتوان کرد بهیچم | سر کوفته مارم نتوانم که به پیچم *
 این بگفت و کسان را بتفحص احوال او برانگیخت و نعمت بی گران برخست
 که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مراد جهان
 دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد * بیت

هر که زردید - سرفرو آورد | و ترازوی آهنین دوش است *
 فی الجملة شبی خلوت میسر شد و هم در آن شب شهنه را خبر شد * قاضی را
 همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنعم نخفتی و بترنم گفتی - نظم
 امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس | عشاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
 رخسار یار در خم گیسوی تابدار | چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس *
 یکدم که چشم فتنه نخفتست - زینهار | بیدار باش - تا نرود عمر بر فسوس *
 تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگی صبح | یا از در سرای اتابک خربو کوس *
 لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود | برداشتن بگفته بیهوده خروس *
 قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان از در آمد و گفت - چه
 نشسته - برخیز و تا پای داری بگریز - که حسودان بر تو دقتی گرفته اند - بلکه

دلش در آتش * روزگاری در طلبش بی قرار بود و پویان و مترصد و جویان و
بر حسبِ واقعه گویان - رباعی

در چشم من آمد آن سہی سرو بلند | بر بود دلم ز دست و در پا افگند *
این دیدہ شوخ میکشد دل بکمند | خواهی کہ بکس دل ندهی - دیدہ ببند *
شنیدم کہ در رہ گذری پیش قاضی باز آمد و برخی ازین مُعاملہ شنیدہ بود -
زائد الوصف رنجید و دشنام بی تحاشا داد و سقط گفت و هیچ از بی حرمتی
فرو نگذاشت و سنگ برداشت * قاضی یکی را از علمای معتبر کہ ہمعنان او
بود گفت -

بیت

آن شاعری و چشم گرفتن بینش | و آن عقدہ بر ابروی ترش شیرینش *
و عرب گوید ضَرْبُ الْحَبِيبِ زَبِيب *
از دست تو مہشت بر دہانی خوردن | خوشتر کہ بدست خویش نانی خوردن *
ہمانا کہ از وقاحت او بوی سَماحت می آید * پادشاہان سخن بصلابت گویند
اما در نہان صلاح جویند * بیت

انگور نو آورده ترش طعم بُود | روزی دو سہ صبر کن کہ شیرین گردد *
این بگفت و بمسند قضا باز آمد * تنی چند از عُدُول کہ در مجلس او بودند زمین
خدمت ببوسیدند - کہ اگر اجازت باشد سخنی چند بگوئیم - اگرچہ ترک
ادبست - و بزرگان گفته اند - بیت

نہ در ہر سخن بحث کردن رواست | خطائی بزرگان گرفتن خطاست *
اما بحکم آنکہ سابق انعام خداوندی بر بندگانست مصلحتی کہ بینند و اعلام
نکنند - نوعی از خیانت باشد * طریق صواب آنست - کہ با این پسر گرد طمع
نگردی و فرش هوس در نوردی - و منصب قضا پایگاہی رفیع است تا بگناہی
شنیع ملوث نگردی - کہ حریف اینشت کہ دیدی و حدیث اینکہ شنیدی *

قطعه

کاش آنان - که عیب من جستند | رویت - ای دلستان - بدیدندی -
 تا بجای ترنج در نظرت | بیخبر دستها بُردندی *
 تا حقیقت معنی بر صورتِ دعوی گواه آمدمی فذا لکنّ الذی لُمْتُنی فیه *
 ملک را در دل آمد - که جمالِ لیلی مطالعه کند - تا چه صورتست که موجب
 چندین فتنه است * بفرمود تا در احیاء عرب بگردیدند و بدست آوردند و
 پیشِ ملک در صحنِ سراج به داشتند * ملک در هیأتِ او نظر کرد - شخصی دید
 سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکمِ آنکه کمترین خُدامِ حرم
 او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش * مجنون بفرست در یافت - گفت - ای
 ملک از درِ چاه چشمِ مجنون بجمالِ لیلی بایستی مطالعه کردن - تا سرِ مشاهده
 او بر تو تجلی کردی *
 مثنوی

ترا بر درد من رحمت نیاید | رفیق من یکی هم درد باید *
 که با او قصه می گویم شب و روز | دوهیزم را بهم خوشتر بود سوز *

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحَمِي بِمِسْمَعِي | وَلَوْ سَمِعْتُ وَرَقَ الْحَمِي صَاحَتِ مَعِي *
 يَا مَعْشَرَ الْخُلَّانِ قُولُوا لِلْمَعَانِي | يَا لَيْتَ تَدْرِي مَا بِقَلْبِ الْمُوجِعِي *

نظم

تندرستان را نباشد درد ریش | جز به همدردی نگویم درد خویش *
 گفتن از زنبور بی حاصل بود | با یکی در عمرِ خود ناخورده نیش *
 تا ترا حالی نباشد همچو ما | حالِ ما باشد ترا افسانه پیش *
 سوز من با دیگری نسبت مکن | او نمک بر دست و من بر عضو ریش *

حکایت ۱۹

قاضی همدان را حکایت کنند - که با نعلبند پسری سرخوش داشت و نعل

بامدادان که عزم سفر کردم - کسی گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و
تَلَطَّف نمود و تَأَسَّف خورد که چندین مُدَّت نگفتی - که سعدی منم - تا شکر
قُدُومِ بزرگوارت را میان بخدمت بستمی * گفتم - مصراع
با وجودت ز من آواز نیامد که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسایی تا بخدمت مستفید گردیم - گفتم - نتوانم
بحکم این حکایت *

مثنوی

بزرگی دیدم اندر کوهساری | قناعت کرده از دنیا بغاری *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیایی | که باری بند از دل برکشایی *
بگفت - آنجا پری رویانِ نغزند | چو گل بسیار شد - پیلان بلغزند *
این بگفتم و بوسه چند بر روی یکدیگر دادیم و وداع کردیم *

مثنوی

بوسه دادن بروی یار چه سود | هم در آن لحظه کردنش پدرود *
سیمب - گوئی - وداع یاران کرد | روی ازین سوی سرخ زان سو زرد *

شعر

إِنْ لَمْ أَمُتْ يَوْمَ الْوَدَاعِ تَأْسَفًا | لَا تَحْسِبُونِي فِي الْمَوَدَّةِ مُنْصَفًا *

حکایت ۱۸

یکی از ملوکِ عرب را حکایتِ لیلی و مجنون بگفتند و شورشِ احوالِ او - که
با کمالِ فضل و بلاغت سردر بیابان نهاده است و زمامِ اختیار از دست داده
و با حیواناتِ اُنس گرفته * بفرمود تا حاضرش آورند و ملامت کردن گرفت -
که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی - و ترکِ عشرتِ
آدمی گفتی * مجنون بنالید و گفت - شعر

وَرُبَّ صَدِيقٍ لَّامَنِي فِي وِدَادِهَا | أَلَمْ يَرَهَا يَوْمًا فَيُوضِّحْ لَهُ عُذْرِي *

سود دریا نیک بودی - گر نبودی بیم موج ا
 صحبت گل خوش بودی - گر نیستی تشویش خار*
 دوش چون طاؤس می نازیدم اندر باغ وصل ا
 دیگر امروز از فراق یار می پیچم چو مار*

حکایت ۱۷

سالی محمد خوارزم شاه با خطا از برای مصلحتی صلح اختیار کرد* بجامع
 کاشغر در آمدم - پسری را دیدم در خوبی بغایت اعتدال و نهایت جمال -
 چنانکه در امثال او گویند - نظم

معلمش همه شوخی و دلبری آموخت ا

جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت *

من آدمی بچنین شکل و خوی و قد و روش ا

ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت *

مقدمه نحوز مخشری در دست - همی خواند - ضرب زید عمروا کان متعدياً -
 گفتم - ای پسر - خوارزم و خطا صلح کردند و زید و عمروا همچنان خصومت
 باقیست* بخندید و مولدم پرسید* گفتم - خالك پاك شیراز* گفت - هیچ از

سخنان سعدی یاد داری - گفتم - نظم

بليت بنحوي يصول مغاضباً ا علي كزید في مقابلة عمرو*

علي جرذيل ليس يرفع راسه ا و هل يستقيم الرفع من عامل الجبر*

لختی باندیشه فرورفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئی -

بفهم نزدیکتر باشد* کلم الناس علي قدر عقولهم* گفتم - مشنوی

طبع ترا تا هوس نحو کرد ا صورت عقل از دل ما محو کرد*

ای دل عشاق بدام تو صید ا ما بتو مشغول - تو با عمرو و زید*

قطعه

بیگ نفس که بر آمیخت یار با اغیار
 بسی نماند که غیرت وجود من بکشد *
 بخنده گفت - که من شمعِ جمع - ای سعدی !
 مرا از آن چه - که پروانه خویشتن بکشد *

حکایت ۶

یکی را دل از دست رفته بود و ترکِ جان گفته و مطمحِ نظرش جای خطرناک
 و در ورطهٔ هلاک - نه لقمه که متصور شدی که بکام آید و یا مرغی که بدام
 افتد *

بیت

چو در چشمِ شاهد نیاید زرت | زر و خاک یکسان نماید برت *
 یاران بطریقِ نصیحتش گفتند - که ازین خیالِ محالِ تجنّب کن - که خلقی
 هم بدین هوس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر * بنالید و گفت - قطعه
 دوستان گو نصیحتم مکنید | که مرا دیده بر ارادت اوست *
 جنگِ جویان بزورِ پنجه و کتف | دشمنان را کشند و خوبان دوست *
 شرطِ مودت نباشد باندیشهٔ جان دل از مهرِ جانان برداشتن * مشنوی
 تو که در بندِ خویشتن باشی | عشقِ بازی دروغ زن باشی *
 گر نیابی بدوست ره بردن | شرطِ عقلست در طلبِ مردن *

بیت

گردست دهد که آستینش گیرم | ورنه بروم بر آستانش میرم *
 متعلقان را که نظر در کارِ او بود و شفقتِ بروزگارِ او پندش دادند و بندش
 نهادند - سودی نکرد *

بیت

پند ارچه هزار سودمندست | چون عشق آمد چه جای پندست *

گفتم - گمان بردم که آفتاب بر آمد - و دیگر آنکه ظریفان گفته اند - قطعه

چون گرانی به پیش شمع آید | خیزش اندر میان جمع بکش *
 و رشکر خنده ایست شیرین لب | آستینش بگیر و شمع بکش *

حکایت ۱۲

پارسایی را دیدم بمحبت شخصی گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فتاده *

چندان که غرامت و ملامت کشیدی - ترک اتصال او نکردی و گفתי - قطعه

کوته نکنم ز دامن دست | و خود بزنی بتیغ تیزم *

غیر از تو ملان و ملجا ام نیست | هم در تو گریزم ار گریزم *

باری ملامتش کردم و گفتم - که عقل نفیست را چه شد که نفس خسیست برو

غالب آمد - زمانی بتفکر فرو رفت و گفت - قطعه

هر کجا سلطان عشق آمد نماند | قوت بازوی تقوی را محل *

پاک دامن چون زید بیچاره | افتاده تا گریبان در وحل *

حکایت ۱۳

دوستی داشتم و مدت‌ها ندیده بودم - روزی مرا پیش آمد * گفتم - کجائی که

مشتاق بودم * گفت - مشتاقی به که ملولی * بیت

دیر آمدمی ای نگار سرمست | زودت ندهم دامن از دست *

شعر

معشوقه که دیر دیر بیند | آخر به از آنکه سیر بیند *

حکمت

شاهد که با رفیقان آید بجفا کردن آمده است - بحکم آنکه از غیرت اغیار

و مضاد خالی نباشد * بیت

اذا جئتني في رفقة لثروني | وإن جئت في صلح فأنت محارب *

هر که سلطان مرید او باشد | گر همه بد کند نکو باشد *
و آن که را پادشاه بیندازد | کسش از خیل خانه ننوازد *

قطعه

کسی بدیده انکار گر نگاه کند | نشان صورت یوسف دهد بنا خوبی *
و گر چشم ارادت نظر کنی در دیو | فرشته ات بنماید بچشم و کروی *

حکایت ۲

گویند - خواجه را بنده نادر الحسن بود * با وی بسبیل مودت و دیانت نظای
داشت * با یکی از دوستان گفت - دریغ این بنده من - با حسن شمائلی که
دارد - اگر زبان دراز و بی ادب نبود - چه خوش بودی - گفت - ای برادر
چون اقرار دوستی کردی - توقع خدمت مدار - که چون عاشقی و معشوقی در
میان آمد - مالکی و مملوکی برخاست - قطعه

خواجه با بنده پری رخسار | چون در آید ببازی و خنده *
چه عجب گرچه خواجه حکم کند | وین کشد بار ناز چون بنده *

بیت

غلام آبکش باید و خشت زن | بود بنده نازنین مشمت زن *

حکایت ۳

شیی یاد دارم که یار عزیزم از در در آمد - چنان بی خود از جای برجستم
که چراغم بآستین کشته شد * بیت

سَرِّ طَیْفٍ مَن یَجْلُو یَطْلَعُهُ الدُّجَى | خَیَالاً یُرَافِقُنِی عَلِی اللّیلِ هَادِیاً *
اتانی الذی اهوای فی عَکْسِ الدُّجَى | فَكَلْتُ لَهُ اَهلاً وَ سَهْلاً وَ مَرَحَباً *

شگفت آمد از بختم - که این دولت از کجا *

پس بنشست و عتاب آغاز نهاد که چرا در حال که مرا دیدی چراغ بکشتی *

و صاحب آن مسجد امیری عادل و نیکو سیرت بود - نحواستش که دل آزرده گردد - گفت - ای جوانمرد این مسجد را مؤذنان قدیمند که هر یکی را پنج دینار مرسوم مقرر داشته ام - اکنون ترا ده دینار میدهم تا بجای دیگری روی* برین اتفاق افتاد و برفت* بعد از مدتی در گذری پیش امیر باز آمد و گفت - ای خداوند بر من حیف کردی - که بده دینارم ازین بقعه روان کردی* آنجا که اکنون رفته ام بیست دینارم میدهند تا جای دیگری روم* قبول نمی کنم* امیر بخندید و گفت - زنهار نستانی که زود باشد که به پنجاه دینار هم راضی شوند* بیت
به تیشه کس نحراشد ز روی خارا گل | چنان که بانگ درشت تو میخراشد دل*

حکایت ۱۴

ناخوش آوازی ببانگ بلند قرآن همی خواند* صاحب دلی برو بگذشت و گفت - ترا مشاھرہ چند است* گفت هیچ* گفت - پس این زحمت بخود چرا میدهی* گفت - از بهر خدا میخوانم* گفت - از بهر خدا میخوان* بیت
گر تو قرآن بدین نمط خوانی | ببری رونق مسلمانی*

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت ۱

حسن میمندی را گفتند - که سلطان محمود چندین بندۀ صاحب جمال دارد که هریک بدیع جهان و ممتاز زمانند* چه گونه است که با هیچ کدام آن میل خاطر ندارد که با ایاز با وجود آنکه زیاده حسن ندارد* گفت - نشنیده که هر چه در دل آید در دیده نگو نماید - مشنوی

حكايت ۱۱

منجمي بخانه در آمد - يكي مرد بيگانه ديد با زن او بهم نشست * دشنام داد
و سقط گفت * فتنه و آشوب برخاست * صاحب دلي برين حال واقف شد و
گفت -

بيت

تو براوج فلک چه داني چيست | چون نداني که در سراي تو کيست *

حكايت ۱۲

خطيبي كليه الصوت خود را خوش آواز پنداشتي و فرياد بيهوده برداشتي *
گفتي نَعِيقُ غُرَابِ الْبَيْنِ در پرده الحان اوست يا آيتِ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمِيرِ در شان او *

بيت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ اَبُو الْفَوَارِسِ | لَهُ صَوْتُ يَهْدُ اصْطَخَرَ فَارِسِ *

مردمان ده بعلت جاهي که داشت بليتش ميكشيدند و اذيتش مصلحت نمي
ديدند - تا يكي از خطبائي آن اقليم که با وي عداوت نهاني داشت باري پرسش
آمده بودش - گفت ترا خوابي ديده ام * گفت - خير باد * گفت چه ديده *
گفت - چنان ديدم که ترا آواز خوش بود و مردم از انفس تو در راحت بودند *
خطيب لختي انديشيد و گفت - مبارک خوابست که ديدي - که مرا بر عيب
من مطلع گردانيدي * معلوم شد که آواز ناخوش دارم و خلق از من در رنجند *
عهد کردم که پس از اين خطبه بخوانم * قطعه

از صحبت دوستان برنجم | کاخلاق بدم حسن نمايند *

عيم هنر و کمال بينند | خارم گل و ياسمن نمايند *

کو دشمن شوخ چشم چالاک | تا عيب مرا بمن نمايند *

حكايت ۱۳

يكي در مسجد سنجار بانگ نماز گفتي باوازي که مستمعان را از و نفرت آمدي *

حكايت ۸

تني چند از نزديكانِ سلطان محمود حَسَنِ ميمندي را گفتند - كه سلطان امروز ترا چه گفت در فلان مصلحت * گفت - بر شما دم پوشيدد نماند * گفتند - آنچه با تو گويد كه ظهير سريرِ سلطنتي و مشيرِ تدبيرِ مملكت با مثالِ ما گفتن روا ندارد * گفت - با اعتمادِ آن كه داند كه با كسي نگويم - پس چرا همي پرسيد * بيت
نه هر سخن كه بداند بگويد اهلِ شناخت | بسرِ شاد سرخويش در نشايد باخت *

حكايت ۹

در عقدِ بيعِ سرائي متردد بودم * جهودي گفت - بخر كه من از كدخدايانِ قديم اين محلتم - وصفِ اين خانه از من بپرس - كه عيبي ندارد * گفتم بجز آن كه تواس همسايه *

خانه را كه چون تو همسايه است | ده درم سيم كم عيار ارز |
ليك اميدوار بايد بود | كه پس از مرگ تو هزار ارز *

حكايت ۱۰

يكي از شعرا پيشِ اميرِ دزدان رفت و ثنا بگفت * فرمود تا جامه از تن وي كشيدند و از ديد بدر كردند * سگان در قفا افتادند * خواست تا سنگي بردارد * زمين يخ بسته بود - عاجز شد * گفت - اين چه حرام زاده مردمانند كه سگ را كشاده و سنگ را بسته * امير از غرقه بشنيد - بخنديد و گفت - اي حكيم از من چيزي بخواه - گفت - جامه خود ميخواهم اگر انعام فرمائي * بيت
اميدوار بود آدمي بخيرِ كسان | مرا بخير تو اميد نيست - شرِ مرسان *

مصراع رَضِينَا مِنْ نَوَالِكُ بِالرَّحِيلِ *

سالرِ دزدان را برو رحمت آمد - جامه او را باز داد و قباي پوستيني بر آن مزيد كرد و درمي چند بر آن اضافه نمود *

حکایت ۵

جالینوس حکیم ابله‌ی را دید - دست در گریبان دانشمندی زده بود و بی حرمتی میکرد * گفت - اگر این دانا بودی کار او با نادان بدین جایگاه نرسیدی که گفته اند -
 مثنوی

دو عاقل را نباشد کین و پیکار | نه دانائی ستیزد با سبکسار *
 اگر نادان بوحشت سخن گوید | خردمندش بنرمی دل بجوید *
 دو صاحب دل نگه دارند موئی | همیدون سرکش و آزرَم جوئی *
 و گر از هر دو جانب جاهلانند | اگر زنجیر باشد بگسلانند *
 یکی را زشت خوئی داد دشنام | تحمّل کرد و گفت ای نیک فرجام *
 بتر ز آنم که خواهی گفت آئی | که دانم عیب من - چون من ندانی *

حکایت ۶

سحبان وائل را در فصاحت بی نظیر نهاده اند بحکم آنکه بر سر جمع سالی سخن گفتی و لفظی مکرر نکردی - و اگر همان معنی اتفاق افتادی بعبارتی دیگر بگفتی - و از جمله آداب ندمای حضرت ملوک یکی اینست * مثنوی
 سخن - گر چه دلبد و شیرین بود | سزاوار تصدیق و تحسین بود *
 چو باری بگفتی مگو باز پس | که حلوا چو یکبار خوردند و بس *

حکایت ۷

یکی را از حکما شنیدم - که میگفت - هرگز کسی بجهل خود اقرار نکرده است مگر آن کس که چون دیگری در سخن باشد همچنان تمام نا گفته سخن آغاز کند *
 مثنوی

سخن را سراسر است ای خردمند و بن - | میاور سخن در میان سخن *
 خداوند فرهنگ و تدبیر و هوش | نگوید سخن تا نه بیند خموش *

حكايت ۲

بازرگاني را هزار دينار خسارت افتاد - پسر را گفت - نبايد كه با كسي اين سخن در ميان نهي * گفت - اي پدر فرمان تراست - نگويم - و ليكن بايد كه مرا بر فائده اين مطلع گرداني كه مصلحت در نهان داشتن چيست * گفت - تا مصيبت دو نشود - يكي نقصان مایه و دُوم شماتِ همسايه *
بیت
مگو اندۀ خویش با دشمنان | كه لا حَوْلَ گویند شادي كنان

حكايت ۳

جواني خردمند از فنون فضائل حظي وافر داشت و طبعي نافذ * چندان كه در محافل دانشمندان نشستني زبان از گفتن به بستي * باري پدر گفتش * اي پسر تو نيز از آنچه داني چرا نگوئي - گفت - ترسم كه از آنچه ندانم پرسند و شرمساري برم *
قطعه

آن شنيدني كه صوفي ميكوفت | زير نعلينِ خویش ميخي چند *
آستينش گرفت سرهنگي | كه بيا نعل بر ستورم بند *

بیت

نگفته ندارد كسي با تو كار | ولي چون بگفتي دليلش بيار *

حكايت ۴

يكي را از علماي معتبر مناظره افتاد با يكي از ملاجده * بحجت با او بر نيامد * سپر بينداخت و برگشت * كسي گفتش - تُرا با چندين علم و ادب كه داري با بي ديني بر نيامدي * گفت - علم من قرآن است و حديث و گفتار مشايخ و او بدینها معتقد نيست * مرا شنيدن كفر او بچه كار آيد *

بیت

آن كس كه بقرآن و خبر زو نرهي | آنست جوابش كه جوابش ندهي *

چندین ملاحظه با پادشاه خلافِ عادت بود - درین چه حکمتست * گفت -
نشینده که گفته اند - بیت

هرکرا بر سماء بنشستی | واجب آمد بخدمتش برخاست *

مثنوی

گوش تواند که همه عمر روی | نشنود آوازِ دف و چنگ و نی -
دیده شکید ز تماشای باغ | بی گل و نسرين بسر آرد دماغ -
گر نبود بالش آکنده پر | خواب توان کرد حجر زیر سر -
ور نبود دلبرِ همخوابه پیش | دست توان کرد در آغوشِ خویش -
وین شکم بی هنر پیچ پیچ | صبر ندارد که بسازد به هیچ *

باب چهارم در فوائد خاموشي

حکایت ۱

یکی را از دوستان گفتم - که امتناعِ سخن گفتم بعَلّت آن اختیار آمده است -
که غالب اوقات در سخن نیک و بد اتفاق می افتد و دیده دشمنان جز بر
بدی نمی افتد * گفت - ای برادر دشمن آن به که نیکی نه بیند * بیت

هنر بچشمِ عداوت بزرگتر عیبی است |

گلست - سعدی و در چشم دشمنان خارست *

بیت

وَ اخُو الْعَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَاحِحٍ | إِلَّا وَيَلْمِزُ بِكَذَابٍ أَشَرَّ *

بیت

نور گیتی فروز چشمه هور | زشت باشد بچشمِ موشک کور *

بیت

صیاد نه هر بار شکاری ببرد | افتد که یکی روز پلنگش بدرد *

چنان که یکی از ملوک پارس حرسها الله تعالی نگینی گرانمایه در انگشتی داشت * باری بحکم تفرج با تنی چند از خاصان بمصلای شیراز بیرون رفت -

فرمود - تا انگشتی را برگنبد عضد نصب کردند - تا هر که تیر از حلقه انگشتی بگذراند خاتم وی را باشد * اتفاقاً چهار صد حکم انداز در خدمت ملک بودند * بینداختند * جمله خطا کردند * مگر کودکی که بر بام رباطی بباژیچه تیر هر طرف همی انداخت * باد صبا تیر او را از حلقه انگشتی گذرانید * انگشتی را بوی ارزانی داشتند و نعمت بی قیاس دادندش * پسر بعد ازین تیر و کمان را بسوخت * گفتندش که چرا چنین کردی * گفت - تا رونق نخستین بر جای بماند *

قطعه

که بود - کز حکیم روشن رای | بر نیاید درست تدبیری *

گاه باشد - که کودکی نادان | بغلط بر هدف زند تیری *

حکایت ۲۹

درویشی را شنیدم که در غاری نشسته بود و در بر روی خود از جهان بسته و ملوک و اغنیارا در چشم او شوکت نمانده * قطعه

هر که بر خود در سؤال کشاد | تا بمیرد نیازمند بود *

آز بگذار و پادشاهی کن | گردن بی طمع بلند بود *

یکی از ملوک آن طرف اشارت کرد - که توقع بکرم و اخلاق عزیزان آنست که بنان و نمک با ما موافقت کنند * شیخ رضا داد - که اجابت دعوت سنت است * دیگر روز ملک بعد از قدمش رفت * عابد برخاست و ملک را در کنار گرفت و تلمظ کرد * چون ملک غائب شد یکی از اصحاب شیخ را پرسید - که

زاد را بر حالت تباه او رحمت آمد - خلعت و نعمت داد و معتمدی با وی
فرستاد تا بشهر خویش آمد * پدر بدیدن او شادمانی کرد و بر سلامت حالش
شکر گذارد * شبانگاه از آنچه بر سر او گذشته بود از حالت کشتی و جور ملاح
و جفای روستایان بر سر چاه و غدر کاروانیان در راه با پدر میگفت * پدر گفت -
ای پسر - نگفتمت در وقت رفتن - که تهی دستانرا دست دلیری بسته است
و پنجه شیری شکسته *

بیت

چه خوش گفت آن تهیدست سلحشور | جوی زر بهتر از پناه من زور *
پسر گفت - ای پدر هر آینه تا رنج نبری گنج بر نداری - و تا جان در خطر نهمی
بر دشمن ظفر نیایی - و تا دانه نیفشانی خرمن بر نداری * نبینی که باندک
رنجی که بردم چه راحت حاصل کردم و بنیشی که خوردم چه مایه عسل
بدست آوردم *

بیت

گرچه بیرون ز رزق نتوان خورد | در طلب کاهلی نشاید کرد *

بیت

غواص گر اندیشه کند کام نهنگ | هرگز نکند دُرِ گران مایه بچنگ *

حکمت

آسیا سنگ زیرین متحرک نیست - لا جرم نحمل بارِ گران میکند * قطعه
چه خورد شیرِ شرزه در بن غار | باز افتاده را چه قوت بود *
گر تو در خانه صید خواهی کرد | دست و پایت چو عنکبوت بود *
پدر گفت - ای پسر - درین نوبت ترا فلک یآوری کرد و اقبال رهبری - تا
گلت از خار و خارت از پا بدر آمد - و صاحب دولتی بتو رسید و بر تو بخشود -
و کسرِ حال ترا بتفقدی جبر کرد و چنین اتفاق نادر افتد - و بر نادر حکم نتوان
کرد * زینهار تا گرد این دام نگردی *

ازین بدرقه شما اندیشناکترم که از دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابی را درمی چند گرد آمده بود - بشب از تشویش لوریان تنها در خانه خوابش نبردی * یکی را از دوستان بنزد خود برد تا وحشت تنهایی بدیدار او منصرف گرداند * شمی چند در صحبت او بود * چندان که بر درمهایش وقوف یافت - بتمامی ببرد و سفر کرد * بامدادان عرب را دیدند عربیان و گریان * کسی گفتش - حال چیست - مگر آن درمهای ترا دزد برد * گفت - لا والله - بدرقه برد * قطعه هرگز ایمن زیار نه نشستم | تا بدانستم آنچه خصلت اوست *

زخم دندان دشمنی بترست | که نماید بچشم مردم دوست *
چه دانید ای یاران من که این جوان هم از جمله دزدان باشد و بعیاری در میان ما تعبیه شده - تا بهنگام فرصت یارانش خبر کند * پس مصلحت آن می بینم که مرا ورا خفته بگذاریم و رخت برداریم * کاروانیانرا تدبیر پیراستوار آمد و مهابتی از مشیت زن در دل گرفتند - رخت برداشتند و جوانرا خفته بگذاشتند * آنگاه خبر یافت که آفتاب بر کتفش تافت * سر بر آورد - کاروانرا ندید - بی چاره بسی بگردید و راد بجائی ندانست * تشنه و گرسنه و بی نوا روی بر خاک و دل بر هلاک نهاده میگفت *

بیت
مَنْ ذَا يُحَدِّثُنِي وَزَمَّ الْعِيسَ | مَا لِلْغَرِيبِ سِوِي الْغَرِيبِ انیس *

بیت

درشتی کند با غریبان کسی | که نا بوده باشد بغربت بسی *
مسکین درین سخن بود که پادشاه زاده در پی صیدی از لشکریان دور افتاده و بر بالای سرش ایستاده * این سخن بشنید و در هیأتش همی نگریست - دید صورت ظاهرش پاکیزه و سیرت حالش پریشان * پرسید که از کجائی و بدین جایگاه چه گونه افتادی * برخی از آنچه بر سر او رفته بود اعادت کرد * ملک

قطعه

مَشَوِ ایمن که تنگ دل کردی | چون زدست دلی بتنگ آید *

سنگ بر بارِ حصار مزن | که بُود کز حصار سنگ آید *

چندانکه مَنُود کشتی بر ساعد بیچید و بر بالای ستون رفت ملاح زمام از کفش
در گسلانید و کشتی براند * بیچاره متحیر بماند * روزی دو بلا و محنت کشید * روز
سوم خوابش گریبان گرفت و در آتش انداخت * بعد از شبانروزی دگر بر کنار
افتاد - از حیاتش رمقی مانده بود * برگ درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان
بر آوردن * تا اندک مایه قوت یافت - سر در بیابان نهاد و همرفت تا از تشنگی
بی طاقت شد * بسر چاهی رسید * قومی بر او گرد آمده بودند و شربتی آب
به پیشیزی می آشامیدند * جوان را پیشیز نبود - چندانکه طلب کرد و بیچارگی
نمود رحمت نیاوردند * دست تعدی دراز کرد - میسر نشد * تنی چند را فرو
کوفت - مردان غلبه کردند و بی محابا بزدند - مجروح شد * قطعه

پشه چو پر شد بزند پیل را | با همه تندي و صلابت که اوست *

مورچگان را چو بُود اتفاق | شیرِ ژبان را بدرانند پُوست *

بحکمِ ضرورت در پیِ کاروانی افتاد و برفت * شبانگاه برسیدند بمقامی که از دزدان
پر خطر بود * کاروانیان را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاک نهاده * گفت -
اندیشه مدارید - که درین میان یکی منم که تنها پنجاه مرد را جواب دهم - و
دیگر جوانان هم یاری کنند * کاروانیان را بلافاصله او دل قوی گشت و بصحبت او
شادمانی کردند و بزاد و آتش دستگیری واجب داشتند * جوان را آتش معده بالا
گرفته بود و عنان طاقت از دست رفته * لقمه چند از فرط اشتها تناول کرد و
دهمی چند آب در پی آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و
بخفت * پیر مردی پخته و جهان دیده در کاروان بود - گفت - ای یاران من

بی زر نتوانی که کنی بر کس زور | گر زر داری بزور محتاج نه*
 زر نداری - نتوان رفت بزور از دریا | زور ده مرد چه باشد - زریک مرد بیمار*
 جوانرا دل از طعنه ملاح بهم بر آمد* خوانست ازو انتقام کشد* کشتی رفته
 بود - آواز داد - که اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت میکنی دریغ نیست*
 ملاح طمع در جامه کرد و کشتی باز گردانید* بیت

بدوزد شره دیده هوشمند | در آرد طمع مرغ و ماهی ببند*
 چندانکه دست جوان بریش و گریبان ملاح رسید اورا بخود در کشید و بی
 محابا فرو کوفت* یارانش از کشتی بدر آمدند که پشتی کنند* همچنان درشتی
 دیدند - پشت بگردانیدند* جز این چاره ندانستند که بمصالحات گرایند و
 با جرت مسامحت نمایند* مثنوی

چو پر خاش بینی تحمل بیمار | که نرمی به بند در کارزار*
 لطافت کن آنجا که بینی ستیز | نبرد قز نرم را تیغ تیز*
 بشیرین زبانی و لطف و خوشی | توانی که پیلی بموئی کشی*
 بعذر ماضی در قدمش افتادند - و بوسه چند بنفاق بر سر و چشمش دادند - و
 بکشتی در آوردند - و روان شدند* تا برسیدند بستونی که از عمارت یونان در آب
 ایستاده بود* ملاح گفت - کشتی را خللی است - یکی از شما که زور آورتر باشد -
 بدین ستون بر رود و خرطوم کشتی بگیرد - تا از عمارت عبور کنیم* جوان بغرور
 دلوری که در سر داشت از خصم دل آزرده نیندیشید و قول حکما را کار نبست
 که گفته اند - هر کرا رنجی رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت رسانی - از
 پادش آن یک رنج ایمن مباش - که پیکان اگرچه از جراحت بدر آید - آزار
 آن در دل بماند* بیت

چه خوش گفت یکتاش با خیملتاش | چو دشمن خراشیدی ایمن مباش*

اگرچه مقسومست - اما باسباب حصول آن تعلّق شرطست * و بلا اگرچه
مقدورست از ابواب دخول آن حذر واجب * قطعه

رزق هر چند بی گمان برسد | شرط عقلست جستن از درها *

گرچه کس بی اجل نخواهد مرد | تو مَرود در دهان اژدرها *

درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژبان پنجه در افگم - پس
مصلحت آنست که سفر کنم - که ازین بیش طاقت بی نوائی نمی آرم * قطعه

چون مرد در فتاد ز جای و مقام خویش |

دیگرچه غم خورد - همه آفاق جای اوست *

هر شب توانگری بسرای همی رود |

درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست *

مرد خدا بمشرق و مغرب غریب نیست |

هر جا که می رود همه مُلکِ خدای اوست *

این بگفت و پدر را وداع کرد و همت خواست و روان شد و در هنگام رفتن
شنیدندش که میگفت - بیت

هنرور چو بختش نباشد بکام | بجائی رود کش ندانند نام *

همچنین میرفت تا برسد بکنار آبی که سنگ از صلابت او بر سنگ همی آمد
و خروشش بفرسنگ همی رفت * بیت

سهمگین آبی که مرغابی درو ایمن نبود |

کمترین موج آسیاسنگ از کنارش در ربود *

گروهی مردمان را دید هریک بقراضه در معبر نشسته * جوانرا دست عطا بسته
بود * زبان ثنا بر کشود * چندانکه زاری کرد یاری نکردند * ملّاح بی مروت ازو

بخنده برگردید و گفت * بیت

گفت - خاموش - هر آن کس که جمالی دارد |

هر کجا پای نهد دست بدارندش پیمش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبری بود | اندیشه نیست گر پدر از وی بری بود *

او گهرست * گو - صدف اندر میان مباحش | در یتیم را همه کس مشتری بود *

چهارم - خوش آوازی که به حنجره داودی آب از جریان و مرغ از طیران باز

دارد * پس بوسیلت این فضیلت دل مردمان صید کند - و ارباب مومنی

بمناد است اورغبت نمایند *

بیت

و سَمِعِیْ اِلَیْ حُسْنِ الْاَغَانِیْ | مَنْ ذَا الَّذِیْ جَسَّ الْمَثَانِیْ *

قطعه

چه خوش باشد آواز نرم و حزین | بگوش حریفان مست صبح *

به از روی خوبست آواز خوش | که آن حظ نفس است و این قوت روح *

پنجم - پیشه وری که بسعی بازو کفای حاصل کند - تا آب رویش از بهر نان

ریخته نشود - چنانکه خردمندان گفته اند -

قطعه

گر بغریبی رود از شهر خویش | سختی و محنت نبرد پاره دوز *

ور بخرابی فتد از مملکت | گرسنه خسپد ملک نیم روز *

چنین صفتها که بیان کردم در سفر موجب جمعیت خاطرست و داعیه طیب

عیش - اما آنکه ازین جمله بی بهره است بخیال باطل در جهان برود و دیگر

کس نام و نشانش نبرد و نشنود *

قطعه

هر آنکه گردش گیتی بکین او برخاست | بغیر صلحتش رهبری کند ایام *

کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید | قضا همی بردش تا بسوی دانه و دام *

پسر گفت - ای پدر قول حکمارا چه گونه مخالفت کنم که گفته اند - رزق

تا بدوکان و خانه درگروی | هرگز ای خام آدمی نشوی *

برو - اندر جهان تفرّج کن | پیش از آن روز کز جهان بروی *

پدر گفت - ای پسر منافعِ سفر برین نمط که گفتی بسیارست - لیکن پنج طائفه را مُسَلِّمست * نُخُسْتین بازرگانی که با وجودِ نعمت و مکنت و غلامان و کنیزکان دلاویز و شاگردانِ چابک و تیز هر روز بشهری و هر شب بمقامی و هر دم بتفرّجگاهی از نعیمِ دنیا متمتع شود * قطعه

مُنعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - |

هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *

و آنرا که بر مُراد جهان نیست دسترس |

در زادبومِ خویش غریبست و نا شناخت *

دوم - عالمی که بمنطقِ شیرین و کلامِ نمکین و قوّتِ فصاحت و مایهٔ بلاغت هر جا که رود بخدومتش اقدام نمایند و هر جا که نشینند اکرام کنند * قطعه

وجودِ مردمِ دانا مثالِ زر و طلاست | که هر کجا که رود قدر و قیمتش دانند *

بزرگ زادهٔ نادان بشهروا ماند | که در دیارِ غریبش بهیچ نستانند *

سوم - خوبروئی که درونِ صاحبِ دلان بمخاطبتِ او میل کند که بزرگان گفته اند - که اندکی جمال به از بسیاری مال و روی زیبا مرهمِ دل‌های خسته است و کلیدِ درهای بسته - لا جرم صحبتش را غنیمت شمارند و خدمتش را منت دارند *

قطعه

شاهد آنجا که رود عزّت و حرمت بیند |

ور برانند بقهرش پدر و مادرِ خویش *

پرِ طاؤس در اوراقِ مصاحف دیدم - |

گفتم - این منزلت از قدرِ تو می بینم بیش *

ور آستانه سیمین بمیخ زر کوبند | گمان مبر که یهودی شریف خواهد شد *

حکایت ۲۷

دزدی گدای را گفت - شرم نداری که از برای جوی سیم دست پیش هر لثیم
دراز میکنی * گفت -

بیت

دست دراز از پی یک حبه سیم | به که بُرند بدانگی دو نیم *

حکایت ۲۸

مُشت زنی را حکایت کنند - که از دهر مخالف بفرغان آمده بود و از بی نوایی
بجان رسیده * شکایت پیش پدر بُرد و اجازت خواست - که عزم سفر دارم -
مگر بقوت بازو کامی فراچنگ آرم * بیت

فضل و هنر ضائعست تا ننمایند | عود بر آتش نهند و مُشک بسایند *

پدر گفت - ای پسر خیال محال از سر بدر کن - و پای قناعت در دامن
سلامت کش - که بزرگان گفته اند - دولت نه بکوشیدنست - چاره آن کم
جوشیدنست * بیت

کس نتواند گرفت دامن دولت بزور | کوشش بی فائده است و سمه بر ابروی کور *

بیت

اگر بهر سر مویت دو صد هنر باشد | هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت

چه کند زورمند و اثرن بخت | بازوی بخت به که بازوی سخت *

پسر گفت - ای پدر فوائد سفر بسیار است - و عوائد آن بیشمار از زهدت خاطر
و جرّ منافع و دیدن عجائب و شنیدن غرائب و تفرّج بلدان و مجاورت خلّان
و تحصیل جاه و علم و ادب و مزید مال و مکسب و معرفت یاران و تجربت
روزگاران - چنانکه سالکان طریقت گفته اند - قطعه

شد غلامی که آب جو آرد | آب جو آمد و غلام ببرد *

دام هر بار ماهی آوردی | ماهی این بار رفت و دام ببرد *

دیگر صیادان دریغ خوردند و ملامتش کردند - که چنین صیدی در دامت افتاد
و نتوانستی نگاه داشتن * گفت - ای برادران - چه توان کرد - که مرا روزی نبود
و ماهی را همچنان روزی مانده بود حکمت

صیاد بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل بر خُشکی نمیرد *

حکایت ۲۵

دست و پا بُریده هزار پائی را بکُشت * صاحب دلی برو بگذشت و گفت - سُبْحان
الله آنکه با هزار پای که داشت چون اجلش فرا رسید از بی دست و پای
نتوانست گریخت *

مثنوی

چو آید ز پی دشمن جان ستان | به بندد اجل پای مردِ دوان *

در آن دم که دشمن پیاپی رسید | کمان کیانی نشاید کشید *

حکایت ۲۶

ابلهی را دیدم سمین و خلعتی ثمین در بر و مرکبی تازی در زیر و قصی مصری
بر سر * کسی گفت - ای سعدی - چگونه می بینی این دیبای مُعَلَّم بر این
حیوان لا یَعْلَم * گفتم - خطی زشتست که بآب زر نوشتست * بیت

قَدْ شَابَهُ بِالْوَرَى حِمَارٌ | عَجَلًا جَسَدًا لَهُ خَوَارٌ *

قطعه

باد می نتوان گفت ماند این حیوان | مگر دُرَاعَه و دستار و نقش بیرونش
بگرد در همه اسبابِ ملک هستی او | که هیچ چیز نیابی حلال جز خورش
قطعه

شریف اگر متضعف شود - خیال مبیند | که پایگاه بلندش ضعیف خواهد شد *

درویش بجز بوی طعامش نشنیدی | مُرغ از پس نان خوردن او ریزد نچیدی*
 شنیدم که بدریای مغرب راه مصر برگرفته بود و خیال فرعون در سر کرده* ناگاه
 بادی مخالف گرد کشتی برآمد و دریا در جوش آمد* حتّی إذا ادرکه الغرق -

بیت

با طبع ملولت چه کند دل که نسازد | شرطه همه وقتی نبود لائق کشتی*
 دست دعا بر آورد و فریاد بی فائده کردن گرفت - قال الله تعالی فاذا رکبوا فی
 الفلک دعوا الله مخلصین له الدین* بیت

دست تصرّع چه شود بنده محتاج را | وقت دعا بر خدا - وقت کرم در بغل*
 قطعه

از زر و سیم راحتی برسان | خویشتن هم تمتعی برگیر*
 دان که این خانه از تو خواهد ماند | خشتی از سیم و خشتی از زرگیر*
 آورده اند که در مصر اقارب درویش داشت - بعد از هلاک او ببقیت مال او
 توانگر شدند و جامه های کهنه بمرگ او بدیدند* و خز و دمیاطی ببردند* هم
 در آن هفته یکی را دیدم از ایشان بر باد پائی روان و غلامی پری پیکر در پی
 دوان - با خود گفتم - قطعه

و ده که گر مرده باز گردیدی | بمیان قبیله و پیوند*
 رن میراث سخت تر بودی | وارثانرا ز مرگ خویشاوند*
 بسابقه معرفتی که در میان ما بود آستینش بکشیدم و گفتم - بیت
 بخور ای نیک سیرت سره مرد | کان نگون بخت گرد کرد و نخورد*

حکایت ۲۴

صیادی ضعیف را ماهی قوی در دام افتاد* طاقت ضبط آن نداشت - ماهی
 برو غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت* متحیر شد و گفت* قطعه

هر که بر خویشتن نبخشاید | گر نبخشد کسی برو شاید *

حکایت ۲۲

بازرگانی را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتگار * شبی در جزیرۀ کیش مرا بحجرۀ خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهای پریشان گفتن - که فلان انبازم بترکستانست و فلان بضاعت بهندوستان و این قبالة فلان زمین است و فلان مال را فلان کس ضمین * گاه گفתי که خاطر اسکندریه دارم که هوایش خوشست - و باز گفתי - نی - دریای مغرب مشوش است - سعدیا - سفری دیگر در پیشست * اگر آن کرده شود - بقیّتِ عمر بگوشه بنشینم * گفتم آن کدام سفر است * گفت - گوگرد پارسی بچین خواهم بُردن که شنیدم قیمتِ عظیم دارد - و از آنجا کاسه چینی بروم بَرَم و دیبای رومی بپند - و پولادِ هندی بحلب - و آبگینه حلبی به یمن - و بُردِ یمانی بیارس - از آن پس ترک تجارت کنم و بدوکانی نشینم * چندانی ازین مالِ خولیا فرو خواند که بیش طاقتِ گفتنش نماند * گفت - ای سعدی تو هم سخنی بگویی از آنها که دیدی و شنیدی * گفتم - تو چیزی نگذاشتی که من بگویم * نظم

آن شنیدستی که وقتی تاجری | در بیابانی بیفتاد از ستور -
گفت - چشمِ تنگیِ دنیا دارا | یا قناعت پُر کند یا خاکِ گور *

حکایت ۲۳

مالداري را شنیدم که به بخل چنان مشهور بود که حاتم طائی بسخا * ظاهرِ حالش بنعمتِ دنیا آراسته - و خستِ نفس در نهادش همچنان متمکن تا بجائی که نانی را بجائی از دست ندادی - و گریهٔ ابی هریره را بلقمهٔ نواختی و سگِ اصحابِ کهن را اسخواری نینداختی * فی الجمله کسی خانهٔ او را ندیدی در کشاده و سفرهٔ او را سر کشاده *

بیت

پادشاه نباشد بخانه دهقانی رکیک التجا کردن - همین جای خیمه زنیم و آتش
بر فروزیم * دهقانرا خبر شد - ما حضری از طعام ترتیب کرد و پیش سلطان بُرد
و زمین خدمت ببوسید و گفت - قدر بلند سلطان بنزول کردن در خانه دهقان
نازل نشدی و لیکن نخواستند تا قدر دهقان بلند شود * ملک را سخن او مطبوع
آمد * شبانگاد بمنزل او نزول کرد * دهقان خدمت پسندیده کرد * بامدادان ملک
باو خلعت و نعمت بخشید - شنیدم که قدمی چند در رکاب ملک میرفت
و میگفت -
قطعه

ز قدر و شوکت سلطان نگشت چیزی کم | ز التفات بهممان سرای دهقانی *
کلاه گوشه دهقان بافتاب رسید | که سایه بر سرش افکند خون تو سلطانی *

حکایت ۲۱

گدائی را حکایت کنند - که نعمت وافر اندوخته بود * یکی از پادشاهان گفتش *
می نماید که مال بیگران داری و مارا سهمی پیش آمده است - اگر برخی از
آن دستگیری کنی بحکم عاریت چون ارتفاع ولایت رسد وفا کرده شود * گفت -
ای خداوند روی زمین - لائق قدر بزرگواری نباشد - دست بمال چون من گدای
آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورد ام * گفت - غمی نیست که بتاتار
میدهم - الخبیثات للخبیثین * بیت

قَالُوا عَجِبْنُ الْكَلْسَ لَيْسَ بِطَاهِرٍ | قُلْنَا نَسُدُّ بِهِ شُقُوقَ الْمَبْرُزِ *

بیت

گر آب چاه نصرانی نه پاکست | جهود مُرده میشوئی چه پاکست *
شنیدم که سراز فرمان ملک باز زد و حجت آوردن گرفت و شوح چشمی نمود *
ملک فرمود تا مضمون خطاب از گدا بزجر و توبیخ مستخلص کردند * مشنوی
باطرافت چو بر نیاید کار | سر بمی حرمتی کشد نا چار *

در بیابان خشک و ریگِ روان | تشنه را در دهان چه دُر چه صَدَف *
مردِ بی توشه کاوِفتاد از پای | در کمر بند او چه زر چه خُزف *

حکایت ۱۸

یکی از عرب در بیابان از غایتِ تشنگی همی گفت - نظم

یا لَیْتَ قَبْلَ مَنِّیْ | یومًا افوز بَمَنِّیْ *

نَهْرٌ تَلَاظِمَ رُکْبَتِیْ | فَاظَلَّ اَمْلًا قِرْبَتِیْ *

همچنین در قاعِ بسیطِ مسافری راه گم کرده و قوت و قوتش با آخر آمده و درمی
چند بر میان داشت * بسیار بگردید و راه بجای نبرد و بسختی هلاک شد * طائفه
برسیدند - در مهرا پیمش رویش نهاده دیدند و بر خاک نبشته - قطعه

گر همه زرِ جعفری دارد | مردِ بی توشه بر نگیرد کام *

در بیابان فقیر گرسنه را | شلغم پخته به ز نُقره خام *

حکایت ۱۹

هرگز از جورِ زمان ننالیده بودم و از گردشِ آسمان روی در هم نکشیده - مگر
وقتی که پایم برهنه بود و استطاعتِ پای پوشی نداشتم * بجامعِ کوفه در آمدم
دانتنگ - یکی را دیدم که پای نداشت - سپاس و شکرِ نعمتِ حق بجای
آوردم و بر بی کفشی صبر کردم و گفتم - قطعه

مرغِ بریان بچشمِ مردمِ سیر | کمتر از برگِ تره بر خوانست -

و آنکه را دستگاه و قدرت نیست | شلغم پخته مرغِ بریانست *

حکایت ۲۰

یکی از ملوک با تنی چند از خاصان در شکارگاهی بزمستان از شهر دور افتاد *
شب در آمد - از دور دهی دیدند ویران و خانه دهقانی در آن * ملک گفت -
شب آنجا رویم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * یکی از وزرا گفت - لائقِ قدرِ بلند

ای موسی دعا بکن تا حق تعالی مرا کفافی دهد که از بیطاقتی بجان آمدم *
موسی دعا کرد و برفت * پس از چند گاهی که از مناجات باز آمد دیدش
گرفتار و خلعتی بر او گرد آمده * گفت - این را چه حالتست * گفتند - خمر خورده
است و عربده کرده و یکی را کشته - اکنون قصاص فرموده اند * نظم

گره مسکین اگر پر داشتی | تخم کنجشک از جهان برداشتی *
عاجز باشد که دست قدرت یابد | بر خیزد و دست عاجزان بر تابد *
موسی علیه السلام بحکمت جهان آفرین اقرار کرد و از تجاسر خویش استغفار *
قال الله تعالی و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض * بیت
ماذا اخاضک یا مغرور فی الخطر | حتی هلکت فلیت النمل لم تطر *

نظم

سفله - چو جاه آمد و بیم و زرش | سلیلی خواهد بحقیقت سرش *
آن نه شنیدی که حکیمی چه گفت | مور همان به که نباسد پرش *

حکمت

پدر را عسل بسیار است | اما پسر گرمی دار است *

بیت

آن کس که توانگرت نمیگرداند | او مصلحت تو از توبه میداند *

حکایت ۱۷

اعرابی را دیدم - در حلقه جوهریان بصره حکایت همی کرد - که وقتی در
بیابانی راه گم کرده بودم و از زاد با من چیزی نمانده - دل بر هلاک نهادم *
ناگاه کیسه یافتم پُر از مروارید * هرگز آن ذوق و شادی فراموش نکنم که پنداشتم
که گندم بریانست یا رزت - و باز آن تلخی و نا امیدی چون معلوم کردم که
مروارید است * قطعه

ادبست خاصه در حضرتِ بزرگان - و بطریقِ اِهمال نیز از آن درگذشتن نشاید -
 که طائفه بر عجزِ گوینده حمل کنند * برین دو بیت اختصار کردم *
 قطعه
 تتری گر کُشد مُخَنَّث را | تتریرا عوض نباید کُشت *
 چند باشد چو جسرِ بغدادش | آب در زیر و آدمی بر پشت *
 اندکی دلیلِ بسیاری بود و مشتی نمونه خرواری * (چنین شخصی که طرفی از
 نعت او شنیدی - در آن سال نعمتِ بیگران داشت - تنگدستانرا زر و سیم
 دادی و مسافرانرا سفره نهادی * گروهی درویشان که از جورِ فاقه بجان آمده
 بودند - آهنگِ دعوتِ او کردند و بمن مشاورت آوردند * سر از موافقتِ ایشان
 باز زدم و گفتم -
 قطعه

نخورد شیر نیم خورده سگ | و بسختی بمیرد اندر غار *
 تن به بیچارگی و گرسنگی | بینه و دست پیش سِفله مدار *
 گرفتار شوی بنعمت و جاه | بی همنرا بهیچ کس مشمار *
 پرنیان و نسیج بر نا اهل | لاجورد و طلاست بر دیوار *

حکایت ۱۵

حاتم طائی را گفتند - از خود بزرگِ همت تر کسی دیده * گفت بلی - روزی
 چهل شتر قُربان کرده بودم و امرای عرب را طلب نموده - ناگاه بحاجتی
 بگوشه صحرا رفتم - خار کُشی را دیدم پُشته خار فراهم آورده * گفتم - بهممائی
 حاتم چرا تَرَوی - که خلقي بر سماطِ او گرد آمده اند * گفتم - بیت
 هر که نان از عملِ خویش خورد | مَنّتِ حاتمِ طائی نبرد *
 من او را بهمت و جوانمردی برتر از خود دیدم *

حکایت ۱۶

موسیٰ پیغمبر علیه السلام درویشی را دید که از برهنگی بریگ اندر شده * گفت

بحاجتی که روی تازه رو و خندان باش | فرو نه بندد کاری کُشاده پیشانی *
آورده اند که در وظیفه او زیادت کرد و از ارادت کم - پس از چند روز چون بر
قرار معهودش ندید گفت * بیت

بِئْسَ الْمَطَاعِمُ حِينَ الذِّلِّ يَكْسِبُهَا | الْقَدَرُ مُنْتَحِبٌ وَالْقَدَرُ مُخْفُوضُ *

بیت

نام افزود و آب رویم کاست | بی نوائی به از مذمت خواست *

حکایت ۱۳

درویشی را ضرورتی پیش آمد * کسی گفتش - فلان نعمت بی قیاس دارد - اگر
بر حاجت تو وقوف یابد - همانا که در قضای آن توقّف روا ندارد * گفت -
من اورا نمی دانم * گفت مَنّت رهبری کنم * دستش گرفت و بمنزل آن
شخص بُرد * درویش یکی را دید لب فرو هشته و ابرو بهم کشیده و تُند و ترش
نشسته - سخن نگفت و باز گشت * یکی گفتش - چه گفتی و چه کردی *
گفت - عطای او بلقاي او بخشیدم * قطعه

میر حاجت بنزدیکِ ترش روی | که از خوی بدش فرسوده گردی *
اگر گوئی - غم دل با کسی گوی | که از رویش بنقد آسوده گردی *

حکایت ۱۴

سالی در اسکندریه خشک سالی پدید آمد چنانکه عِنانِ طاقتِ درویشان از
دست رفته بود - و درهای آسمان بر زمین بسته و فریادِ اهلِ زمین بآسمان
در پیوسته * قطعه

نماند جانور از وحش و طیر و ماهی و مور | که بر فلک نشد از بینوائی افغانش *
عجب که دُودِ دلِ خلق جمع می نشود | که ابر گردد و سیلاب دیده بارانش *
در چنین سالی مُخَنّشی (دور از دوستان که سخن در وصف او گفتن ترکِ

سخن‌ها با خشونت گفتی * اصحاب از تعنت او خسته خاطر همی بودند و جز
تحمل چاره نبود * صاحب دلی بشنید - بخندید و گفت - نفس را وعده دادن
بطعام آسانتر است که بقال را بدرم * قطعه

ترک احسانِ خواجه اولیتر | کاحتمالِ جنایِ بوابان *
بتمنای گوشت مُردن به | که تقاضای زشتِ قصابان *

حکایت ۱۱

جوانمردی را در جنگِ تاتار جراحی هولناک رسید * کسی گفتش - فلان بازرگان
نوشدارو دارد - اگر بخواهی باشد که قدری بدهد * و گویند - که آن بازرگان به
بخل چنان معروف بود که حاتم طائی بسخا * بیت

گر بجای نانش اندر سفره بودی آفتاب |

تا قیامت روز روشن کس ندیدی در جهان *

جوانمرد گفت - اگر نوشدارو خواهم - دهم یا ندهد - اگر دهد - منفعت کند یا
نکند * بهر حال خواستن ازو زهر قاتلست * بیت

هر چه از دُنوان بهمت خواستی | در تن افزودی و از جان کاستی *

حکما گفته اند - اگر آبِ حیات فی المثل بآب روی فروشند دانا نخرد - که
مُردن بعِلّت به از زندگانی بذِلّت * بیت

اگر حنظل خوری از دستِ خوشخوی | به از شیرینی از دستِ ترش روی *

حکایت ۱۲

یکی از علما خورنده بسیار داشت و کفافِ اندک * با یکی از بزرگان که حسن
ظنِ بلیغ در حق او داشت حالِ خود بگفت * روی از توقعِ وی درهم کشید
و تعرضِ سؤال از اهلِ ادب در نظرش نا پسند آمد * قطعه

ز بخت روی ترش کرده پیش یارِ عزیز | مَرُو - که عیش برو نیز تلخ گردانی *

حبس کردند و در زندان بگل بر آوردند* بعد از دو هفته معلوم شد که بی گناه اند*
 در بکُشادند - قوی را دیدند مُرده و ضعیف جان بسلامت بُرده* درین عجب
 ماندند - حکیمی گفت - اگر برخلاف آن بُودی - تعجب بُودی زیرا که این
 بسیار خوار بود - طاقت بی نوایی نیاورد و بسختی هلاک شد - و آن دیگر
 خویشتن دار بود - بر عادت خود صبري کرد - و بسلامت ماند* قطعه
 چو کم خوردن طبیعت شد کسی را | چو سختی پیشش آید - سهل گیرد*
 و گرتن پرورست اندر فراخی | چو تنگی بیند - از سختی بمیرد*

بیت

تنور شکم دم بدم تافتن | مصیبت بود روزِ نا یافتن*

حکایت ۸

یکی از حکما پسر را نهی کردی از خوردن بسیار - که سیری مرد را رنجور کند*
 گفت - ای پدر گرسنگی مردم را بکُشد* نشنیده که ظریفان گفته اند - که بسیری
 مُردن به که بگرسنگی جان سپردن* پدر گفت - اندازه نگهدار* قوله تعالی*
 کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا*

بیت

نه چندان بخور کز دهانت بر آید | نه چندان که از ضعف جانست بر آید*
 قطعه

با آن که در وجود طعامست حظ نفس | رنج آورد طعام که بیش از قدر بُود*
 گر گُلشکر خوری بتکلف - زیان بُود | ورنان خُشک دیر خوری - گُلشکر بُود*

حکایت ۹

رنجوری را گفتند - که دلت چه میخواهد* گفت - آنکه دلم چیزی نخواهد* بیت
 معده چو پُرگشت و درون درد خاست | سود ندارد همه اسبابِ راست*

حکایت ۱۰

بقالی را در شهر واسط درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود* هر روز مطالبه کردی و

دست از طعام باز بدارند * حکیم گفت - موجب تندرستی همین است * پس
زمین خدمت بمونسید و برفت * مثنوی

سخن آنکه کند حکیم آغاز | یا سرانگشت سوي لقمه دراز *
که ز ناگفتنش خلل زاید | یا ز ناخوردنش بجان آید *
لاجرم حکمتش بود گفتار | خوردنش تندرستی آرد بار *

حکایت ۵

یکی توبت بسیار کردی و باز بشکستی تا یکی از مشائخ بدو گفت - چنین
میدانم که بسیار خوردن عادت داری و قید نفس از موی باریکتر است یعنی
توبه - و نفس را چنین که تو میپروزی زنجیر بگسلاند و آید روزی که ترا بدرد *

بیت

یکی بچه گرگ می پرورید | چو پرورده شد خواجه را بر درید *

حکایت ۶

در سیرت اردشیر بابکان آمده است - که حکیم عرب را پرسید - که روزی چه
مقدار باید خوردن * گفت - صد درهم سنگ کفایت کند * گفت - این مقدار
چه قوت دهد * حکیم گفت - لهذا المقدار یَحْمِلُک و ما زاد علی ذلک
فانت حَامِلُهُ * یعنی این قدر ترا بر پای دارد و هرچه بر این زیاده کنی تو
حَمَالِ آنی *

بیت

خوردن برای زیستن و ذکر کردنست | تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست *

حکایت ۷

دو درویش خُرّاسانی در ملازمت صحبت یکدیگر سیاحت کردند * یکی ضعیف
بود - که روزه داشتی و بعد از دو شب افطار کردی و دیگری قوی - که روزی سه
نوبت خوردی * قصارا بر در شهری بتهمت جاسوسی گرفتار آمدند و هر دورا

گفت - من بسلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بهماندی * گفت ای برادر
شکرِ نعمتِ باری تعالی مرا باید گفتن - که میراثِ پیغمبران یافتم - یعنی
علم - و تو میراثِ فرعون یعنی مُلکِ مصر * مثنوی

من آن مورم که در پایم بهمالند | نه زنبورم - که از نیشم بنالند *

چگونه شکر این نعمت گذارم | که زورِ مردم آزاری ندارم *

حکایت ۳

درویشی را دیدم که در آتشِ فاقه میسُوخت - و خرقه بر خرقه میدوخت - و

تسلّی خاطرِ خود بدین بیت میکرد - بیت

بنانِ خشکِ قناعت کنیم و جامهء دلق | که بارِ محنتِ خود به که بارِ منتِ خلق *

کسی گفتش - چه نشینی - که فلان در این شهر طبعی کریم دارد و لطفی عیم -

میان بخدمتِ آزادگان بسته است و برادرِ دلها نشسته - اگر بر صورتِ حال

تو چنانکه است مُطلع گردد - پاسِ خاطرِ عزیزت منت دارد و غنیمت شمارد *

گفت - خاموش که در گرسنگی مُردن به که حاجت پیش کسی بُردن * قطعه

هم رقعۀ دوختن به و الزامِ کُنچِ صبر | کز بهر جامه رقعۀ بر خواجگان نوشت *

حقا که با عقوبتِ دوزخ برابرست | رفتن بپایِ مردی همسایه در بهشت *

حکایت ۴

یکی از ملوکِ عجم طبعی حادق بخدمتِ مصطفی علیه السلام فرستاد * سالی

چند در دیارِ عرب بود - کسی پیش او نیامد و مُعالجتي نخواست * روزی پیش

سید الانبیاء علیه السلام آمد و گله کرد - که مرا برای مُعالجتِ اصحاب فرستاده

اند و در این مُدت هیچ کس بمن التفاتی نکرد - تا خدمتی که بر این بنده مُعین

است بجای آورد * رسول صلعم فرمود - که این طائفه را طریقی است - که تا

ایشان را گرسنگی غالب نشود - چیزی نخورند و هنوز که اشتها باقی باشد

باب سوم - در فضیلتِ قناعت

سعدی ره کعبه رضا گیر | ای مرد خدا ره خدا گیر*
 بد بخت کسی که سر بتابد | زین در - که دری دگر نیابد*

حکایت ۵۰

حکیمی را پرسیدند که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست* گفت هرکرا

سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست* بیت

نمبشت است برگور بهرام گور | که دست کرم به ز بازوی زور*
 گرفتیم عالم بمردی و زور | و لیکن نبردیم با خود بگور*

قطعه

نماند حاتم طائی و لیک تا بآبد | بماند نام بلندش به نیکوی مشهور*
 زکوة مال بدر کن که فضلۀ رزرا | چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور*

باب سوم

در فضیلتِ قناعت

حکایت ۱

خواهندۀ مغربی در صفِ بزازانِ حلب میگفت - ای خداوندانِ نعمت اگر

شمارا انصاف بودی و مارا قناعت رسمِ سؤال از جهان برخاستی* قطعه

ای قناعت توانگرم گردان | که وراي تو هیچ نعمت نیست*

کنجِ صبر اختیار لُقمانست | هرکرا صبر نیست حکمت نیست*

حکایت ۲

دو امیر زاده بودند در مصر* یکی علم آموختی و دیگری مال اندوختی - آن

علامه عصر شد و این عزیز مصر* پس توانگر بچشم حقارت در فقیه نظر کرد و

ظاهر درویشان جامه زنده است و موی سترده - و حقیقت آن دل زنده
و نفس مرده *

نه آن که بر سر دعوی نشیند از خلقی | و گر خلاف کنند او بجنگ برخیزد *
که گر ز کوه فرو غلطد آسیا سنگی | نه عارفست که از راه سنگ برخیزد *
طریق درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و انثار و قناعت و توحید
و توکل و تسلیم و تحمّل * هر که بدین صفتها موصوفست بحقیقت درویشست -
اگرچه در قباست * اما هرزه گوئی بی نمازی هوا پرستی هوس بازی که روزها
بشب آرد در بند شهوت و شبها روز کند در خواب غفلت - و بخورد هر چه
در میان آید و بگوید هر چه بر زبان راند - زندقست اگر چه در عباسست * قطعه
ای درونت برهنه از تقوی | کز برون جامه ریا داری *
پرده هفت رنگ را بگذار | تو که در خانه بوریا داری *

حکایت ۴۹ منظومه

دیدم گل تازه چند دسته | بر گنبذی از گیاه بسته *
گفتم - چه بود گیاه ناچیز | تا در صف گل نشیند او نیز *
بگریست گیاه و گفت - خاموش | صحبت نکند کرم فراموش *
گر نیست جمال و رنگ و بویم | آخر نه گیاه باغ اویم *
من بنده حضرت کریم | پرورده نعمت قدیم *
گر بی هنرم و گر هنرمند | لطفست امیدم از خداوند *
با آن که بضاعتی ندارم | سرمایه طاعتی ندارم *
او چاره کار بنده داند | چون هیچ وسیلتی نماند *
رسمیست که مالکان تحریر | آزاد کنند بنده پیر *
ای بار خدای گیتی آرای | بر بنده پیر خود ببخشای *

حکایت ۴۶ منظومه

پیر مردی لطیف در بغداد | دخترش را بکفش دوزی داد *

مردکِ سنگدل چنان بگزید | لبِ دختر - که خون ازو بچکید *

بامدادان پدر چنان دیدش | پیشِ داماد رفت و پرسیدش *

کای فرومایه این چه دندانست | چند خائی لبش نه آنبانست *

بمزاحمت نگفتم این گفتار | کزَل بگذار و جدّ ازو بر دار *

خوی بد در طبیعتی که نشست | نَرود تا بروز مرگ از دست *

حکایت ۴۷

فقیه‌ی دختری داشت بغایت زشت روی بحدّ زنان رسیده - و با وجودِ جهاز
و نعمتِ بسیار کسی بمناکحت او رغبت نمی نمود * بیت
زشت باشد دیبق و دیبا | که بُود بر عروسِ نا زیبا *

فی الجملة بحکم ضرورت با ضریری عقد نکاحش بستند * آورده اند که در آن
تاریخ حکیمی از سران‌دیب آمده بود که دیدهای نا بینایان را روشن کردی *
فقیه‌را گفتند - چشمِ داماد را چرا علاج نمی کنی * گفت - می ترسم که بینا
شود و دخترم را طلاق دهد * مصراع شوی زن زشت روی نا بینا به *

حکایت ۴۸

پادشاهی بچشمِ استحقار در طائفه درویشان نظر کرد - یکی از ایشان بفرست
در یافت * گفت - ای ملک ما درین دنیا بجیش از تو کمتریم و بعیش
خوشر و بمرگ برابر و در قیامت انشا الله بهتر * مشنوی
اگر کشور کشائی کامرانست | و گردرویش حاجتمند نانست *

در آن ساعت که خواهند این و آن مرد | نخواهند از جهان بیش از کفن برد *

چو رختِ مملکت بر بست خواهی | گدائی خوشرست از پادشاهی *

حکایت ۱۴۴

یکی از صاحب‌دلان زور آزمائی را دید بهم برآمده و در خشم شده و کف برده‌ها
آورده * پرسید که او را چه حالتست * کسی گفت - فلان کس او را دشنام داده
است * گفت - این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد و طاقت یک سخنی نمی
آرد *

قطعه

لافِ سرپنجگی و دعویِ مردی بگذار | عاجزِ نفسِ فرومایه چه مردی چه زنی *
گرت از دست برآید - دهنی شیرین کن | مردی آن نیست که مِشتی بزنی بر دهنی *

قطعه

اگر خود بر دَرَدِ پیشانیِ پیل | نه مرد است آن که درویِ مردمی نیست *
بني آدمِ سرشت از خاك دارد | اگر خاکی نباشد آدمی نیست *

حکایت ۱۴۵

بزرگی را پرسیدند از سیرتِ اخوانِ الصفا * گفت کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران
بر مصالحِ خود مقدم دارد * و حکما گفته اند - برادر که در بندِ خویشست نه
برادر و نه خویشست *

بیت

همراهِ گرشتاب کند همه تو نیست | دل در کسی مبنده که دلبسته تو نیست *

بیت

چون نبود خویش را دیانت و تقوی | قطعِ رحم بهتر از مودتِ قُربی
یاد دارم که یکی از مُدعیانِ درین بیت بر قولِ من اعتراض کرد و گفت - حق
جَلّ و علا در کتابِ مجید از قطعِ رحم نهی کرده است - و بمودتِ ذوالقُربی
امر فرموده و آنچه تو می گوئی مناقضِ آنست * گفتم - غلط کردی - که موافقِ
قرآنست وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰی اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا *

بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد | فدای یک تن بیگانه کاشنا باشد *

حکایت ۴۲

طائفه رندان بخلاف و انکار درویشان بدر آمدند و سخنان نابرا گفتند و درویشی را
 زدند * از بی طاقتی شکایت پیش پر طریقت برد - که چنین حالتی بر من
 رفت * پیر گفت ای فرزند خرقة درویشان جامه رضاست - هر که درین کسوت
 تحمل نامرادی نکند - مدعی است - و خرقة بر وی حرام *

بیت

دریای فراوان نشود تیره بسنگ | عارف که برنجد تنگ آبست هنوز *
 قطعه

گر گزندت رسد تحمل کن | که بعفو از گناه پاک شوی *
 ای برادر چو عاقبت خاکست | خاک شو پیش از آن که خاک شوی *

حکایت ۴۳ منظومه

این حکایت شنو که در بغداد | رایب و پرده را خلاف افتاد *
 رایت از رنج راه و گرد رکاب | گفت با پرده از طریق عتاب *
 من و تو هر دو خواه تاشانیم | بنده بارگاه سلطانیم *
 من ز خدمت دمی نه آسودم | گاد و بیگاد در سفر بودم *
 تونه رنج آزموده نه حصار | نه بیابان و راه و گرد و غبار *
 قدم من بسعی پیشتر است | پس چرا عزت تو بیشتر است *
 تو بر بندگان مه رویی | با کنیزان یاسمن بویی *
 من فتاده بدست شاگردان | بسفر پای بند و سرگردان *
 گفت - من سر بر آستان دارم | نه چو تو سر بر آسمان دارم *
 هر که بیهوده گردن افرازد | خویشتن را بگردن اندازد *
 سعدی افتاده ایست آزاده | کس نیاید بجنگ افتاده *

گردانیدن - و راه بطالت گرفتن - و علمارا بصلالت منسوب کردن - و در طلب عالم معصوم بودن و از فوائد علم محروم ماندن * همچو نابینائی که شبی در وحل افتاده بود و می گفت - ای مسلمانان چراغی فرا راه من دارید - زنی فاحشه از درچه گفت - تو که چراغ نه بینی چراغ چه بینی - همچنین مجلس واعظان چون کلبه بزازانست - که آنجا تا نقدی ندهی بضاعتی نستانی - و اینجا تا ارادت نیآوری سعادت نیبری * قطعه

گفت عالم بگوش جان بشنو | ورنه نمائند بگفتنش کردار *
باطلست آن که مدّعی گوید | خفته را خفته کی کند بیدار *
مرد باید که گیرد اندر گوش | ورنه نوشتست پند بر دیوار *
حکایت ۴۰

صاحب دلی بمدرسه آمد ز خانقاه | بشکست عهد صحبت اهل طریق را *
گفتم - میان عالم و عابد چه فرق بود | تا اختیار کردی از آن این فریق را *
گفت - آن گلیم خویش برون میبرد ز موج | وین جهد میکند که رهاند غریق را *
حکایت ۴۱

یکی بر سر راهی مست خفته بود و زمام اختیارش از دست رفته * عابدی برو گذر کرد و در حال مستقیم او نظر کرد * چون از خواب مستی سر بر آورد گفت -
إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا - نظم

إِذَا رَأَيْتَ أَثِيمًا | كُنْ سَاتِرًا وَحَلِيمًا *
يَا مَنْ تَقَبَّحَ لَغْوِي | لِمَ لَا تَمُرَّ كَرِيمًا *

قطعه

متاب - ای پارسا - روی از گنهگار | بیخشايندگی دروي نظر کن *
اگر من ناجوانمردم بکردار | تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

چون دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام - بیک بیت از من قناعت کنید * همگان بر غبت گفتند بگو * گفت - بیت

من گرسنه در برابر سفره نان | همچون عزیم بر در حمام زنان *

همه خندیدند و ظرافتش پسندیدند و سفره پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت - ای یار زمانی توقف کن که پرستارم کوفته بریان میسازند * درویش سر بر آورد و گفت -

بیت

کوفته در سفره من گو مباش | کوفته را نان تهی کوفته است *

حکایت ۳۸

مریدی گفت پیری را - چه کنم که از خلائق برحمت اندرم از بسیاری که بزیارتم همی آیند و اوقات مرا از تردید ایشان تشویش حاصل می شود * گفت - هرچه درویشانند مرایشان را وامی بده و هرچه توانگرانند از ایشان چیزی بخواد - که دیگر گرد تو نگردند * بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود | کافر از بیم توقع برود تا در چین *

حکایت ۳۹

فقیهی پدر را گفت - هیچ ازین سخنان رنگین متکلمان در من اثر نمی کند - بعلت آن که نمی بینم ایشان را کرداری موافق گفتاری * مشنوی

ترک دنیا بمردم آموزند | خویشان سیم و غله اندوزند *

عالمی را که گفت باشد و بس | چون بگوید نگیرد اندر کس *

عالم آن کس بود که بد نکند | نه که گوید بخلق و خود بکند *

بیت

عالم که کامرانی و تن پروری کند | او خویشان گم است - کرا رهبری کند *

پدر گفت - ای پسر بمجرب این خیال باطل نشاید روی از تربیت ناصحان بر

حکایت ۳۵

مطابق این سخن پادشاهی را مهتمی پیش آمد - گفت - اگر انجام این کار بر مراد من باشد - چندین درم بر زاهدان نفقه کنم * چون حاجتش بر آمد و تشویش خاطرش برفت وفای نذرش بموجب شرط لازم آمد * یکی را از بندگان خاص کیسه درم داد تا بزاهدان تفرقه کند * آورده اند که غلام هشیار بود * همه روز بگردید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و پیش ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان را جستم نیافتم * ملک گفت - این چه حکایتست آنچه من دانم درین شهر صد زاهدست * گفت - ای خداوند جهان آن که زاهدست زر نمیستاند و آن که زر میستاند زاهد نیست * ملک بخندید و باندامان گفت - چندانکه مرا در حق این طائفه ارادت است و اقرار - مرا این شوخ دید در اعداوتست و انکار - و حق بجانب اوست * که گفته اند - بیت

زاهد که درم گرفت و دینار | زاهد تر از دیگر بدست آر *

حکایت ۳۶

یکی از علمای راسخ را پرسیدند - که چه گوئی در نان وقف * گفت - اگر از بهر جمعیت خاطر و فراغ عبادت می ستانند حلالست - و اگر جمع از بهر نان نشینند حرام *

بیت

نان از برای گنج عبادت گرفته اند | صاحب دلان - نه گنج عبادت برای نان *

حکایت ۳۷

درویشی بمقامی رسید که صاحب آن بقعه کریم النفس بود * طائفه اهل فضل در صحبت او هریک بذله و لطیفه چنان که رسم ظریفان باشد همی گفتند * درویش را بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده * یکی از آن میان بطریق انبساط گفت - ترا هم چیزی ببايد گفت * درویش گفت - مرا

بوئیدن و در جمالِ کنیزک نظر کردن - و خردمندان گفته اند زلفِ خوبان زنجیرِ
پایِ عقل است و دامِ مرغِ زیرک * بیت

درسِ کارِ تو کردم دل و دین با همه دانش | مرغِ زیرک بحقیقت منم امروز تو داهی *
فی الجمله دولتِ وقتِ زاهد بزوال آمد * قطعه

هر که هست از فقیه و پیرو مرید | و ز زبانِ آورانِ پاکِ نفس *
چون بدنیایِ دون فرود آمد | بعسل در بماند همچو مگس * بیت

باری ملک بدیدن او رغبت نمود * عابد را دید از هیأتِ نخستین بگردیده و سرخ
و سفید گشته و فربه شده و کسوتِ نیکو پوشیده و بر بالشِ دیبا تکیه زده و غلامِ
پری پیکر با مَرُوحَةُ طائُسی بر بالای سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادمانی
کرد و بنشست * از هر دری سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت گفت - من در
جهان این دو طائفه را دوست میدارم - علما و زهاد را * وزیر فیلسوف جهان دیده
حاضر بود - گفت ای خداوند شرطِ دوستی آنست که با هر دو طائفه نیکویی کنی -
علمارا زردهی - تا دیگر بخوانند و زهاد را چیزی مده تا از زهد باز نمانند * بیت
نه زاهد را درم باید نه دینار | چو بستند زاهدی دیگر بدست آر *

قطعه

آنها که سیرتِ خوش و سربست با خدای | بی نانِ وقف و لقمه در یوزه زاهدست *
انگشتِ خوبروی و بناگوشِ دلفریب | بی گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهدست *

قطعه

درویشِ نیک سیرت و فرخنده خوی را | نانِ رباط و لقمه در یوزه گو مباش *
خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روی را | نقش و نگار و خاتمِ فیروزه گو مباش *

بیت

تا مرا هست و دیگرم باید | گر بخوانند زاهدم شاید *

شب چو عقد نماز می بندم | چه خورد بامداد فرزندم *

حکایت ۳۴

یکی از مستعبدانِ شام در بیشه سالها عبادت کردی و برگ درختان خوردی *
پادشاه آن طرف بحکم زیارت بنزدیکت او رفت و گفت - اگر مصلحت بینی
در شهر در آی - تا برای تو مکانی بسازم - که فراغ عبادت ازین به میسر شود
و دیگران هم ببرکت انفس شما مستفید گردند و بصلاح اعمال شما اقتدا کنند *
زاهدرا این سخن قبول نیامد و روی برتافت * یکی از وزرای ملک گفت - پاس
خاطر ملک را روا باشد * اگر روزی چند بشهر اندر آئی و کیفیت مقام معلوم
کنی پس اگر صفای وقت عزیزان را کدورتی باشد اختیار باقیست * عابد رضا داد
و بشهر اندر آمد * بستان سرای خاص ملک را از برای او پرداختند * مقامی
دید دلکشای روان آسای *
مثنوی

گل سرخش چو عارضِ خوبان | سنبُلش همچو زلفِ محبوبان *
همچنان از نهیبِ بردِ عجز | شیر ناخورده طفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ افانین علیها جُلنار | عُلِقَتْ بالشجر الاخضر نار *

ملک در حال کنیزکی ماد روی پیشش فرستاد * نظم

ازین مہپارۀ عابد فریبی | ملائک صورتی طاؤس زیبی *

که بعد از دیدنش صورت نه بندد | وجودِ پارسایان را شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال فرستاد * قطعه

هَلَكَ النَّاسُ حَوْلَهُ عَطَشًا | وَ هُوَ سَاقٍ يَرِي وَ لَا يَسْقِي *

دیده از دیدنش نگشتی سیر | همچنان کز فرات مُستسقی *

عابد طعمه‌های لذیذ خوردن گرفت و کسوته‌های لطیف پوشیدن و از فواکه مشموم

بیت

پای در زنجیر پیشِ دوستان | به که با بیگانگان در بستان *

بر حالت من رحم آورد و بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و با خویشان
 بحلب بُرد * دختری داشت - در عقدِ نکاح من آورد بکابین صد دینار * چون
 مدتی برآمد دختر بد خوی بود و ستیز روی و نا فرمان - زبان درازی کردن
 گرفت و عیش مرا منعم میداشت چنانکه گفته اند - مثنوی

زن بد در سرائی مرد نکو | هم درین عالمست دوزخِ او *

زنهار از قرین بد زنهار | وَ قِنَا رَبَّنَا عَذَابَ النَّارِ *

باری زبانِ تعنت دراز کرده همی گفت - تو آن نیستی که پدرم ترا بده دینار
 باز خرید - گفتم - بلی بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و بصد دینار بدست
 تو اسیر کرد * مثنوی

شنیدم گوسفندی را بزرگی | رهانید از دهان و دستِ گرگی *

شبانگه کارد بر حلقش بمالید | روانِ گوسفند از وی بنالید *

که از چنگالِ گرگم در ربودی | چو دیدم عاقبتِ گرگم تو بودی *

حکایت ۳۳

یکی از پادشاهان عابدی را که عیال بسیار داشت پرسید که اوقاتِ عزیزت
 چه گونه می گذاری * گفت - شب در مُناجات و سحر در دعا حاجات و همه
 روز در بندِ اخراجات * ملک را مضمونِ اشارتِ عابد معلوم گشت - بفرمود تا
 وجهِ کفاف او معین دارند - تا بارِ عیال از دل او برخیزد * مثنوی

ای گرفتارِ پای بندِ عیال | دگر آزادی مبنده خیال *

غمِ فرزند و نان و جامه و قوت | بازت آرد زسیرت ملکوت *

همه روز اتفاق میسازم | که بشب با خدای پردازم *

شکم زندان باد است ای خردمند | ندارد هیچ عاقل باد در بند *
 چو باد اندر شکم پیچد فرو هل | که باد اندر شکم باریست بر دل *
 حریف ترش روی ناسازگار | چو خواهد شدن - دست پیشش مدار *

حکایت ۳۱

أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَر رُوزَ بِخْدَمَتِ مُصْطَفَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمَدِي *
 رُوزِي رَسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَرَمُود يَا أبا هُرَيْرَةَ زُرْنِي غَبَا تَزِدُّ حَبًّا يَعْنِي هَر رُوزَ مِيا
 تا دوستي زياده شَوَد * لطيفه

صاحب دلي را گفتند بدین خوبی که آفتابست نشنیده ایم که او را کسی دوست
 گرفته است * گفت - از برای آنکه هر روزش می بینند مگر بزمستان که
 محجوبست از آن محجوبست * قطعه

بدیدار مردم شدن عیب نیست | ولیکن نه چندان که گویند بس *
 اگر خویشتر را ملامت کنی | ملامت شنیدن نیاید ز کس *

حکایت ۳۲

وقتي از صحبت یاران دِ مشقم ملالتی برخاست - سر در بیابان قدس نهادم و
 با حیوانات انس گرفتم - تا وقتی که اسیر قیدِ فرنگ شدم و در خندق طرابلس
 با جهودانم بکارِ گل داشتند * یکی از رؤسای حلب که سابقه معرفتی در میان
 ما بود گذر کرد - و بشناخت - گفت - این چه حالتست و چه گونه میگذرانی *
 گفتم - قطعه

همی گریختم از مردمان بکود و بدشت |
 که جز خدای نبودم بدیگری پرداخت *
 قیاس کن - که چه حالت بود در آن ساعت |
 که در طویلۀ نا مردمان ببايد ساخت *

گفت - ای یار عزیز تعزیتم کن - نه جای تهنیت است - آنکه که تو دیدی غم
نانی داشتم و امروز تشویش جهانی * مشنوی

اگر دنیا نباشد درد مندیم | و گر باشد بهم برش پای بندیم *
بلائی زین جهان آشوبتر نیست | که رنجِ خاطرست ار هست ورنه نیست *

قطعه

مطلب - گر توانگری خواهی | جز قناعت - که دولتیست هنی *

گر غنی زر بدامن افشاند | تا نظر در ثواب او نگنی *

کنز بزرگان شنیده ام بسیار | صبر درویش به که بذل غنی *

بیت

اگر بریان کند بهرام گوری | نه چون پای ملخ باشد ز موری *

حکایت ۲۹

یکی را دوستی بود که عمل دیوان کردی * مدتی اتفاق دیدنش نیفتاد * کسی

گفت - که فلانرا دیر شد که ندیدی * گفت - من او را نمیخواهم که بینم * قصارا

از کسان او یکی حاضر بود * گفت - چه خطا کرده است که از دیدن او ملولی *

گفت خطائی نیست - ولی دوست دیوانی را وقتی توان دید که معزول باشد * قطعه

در بزرگی و دار و گیر عمل | ز آشنایان فراغت دارند *

روز درماندگی و معزولی | درد دل پیش دوستان آرند *

حکایت ۳۰

یکی از بزرگان را بادی مخالف در شکم پیچیدن گرفت * طاقت ضبط آن

نداشت * بی اختیار از وی صادر شد - گفت - ای دوستان درین که کردم مرا

اختیاری نبود - و لیکن بشما بزه نرسید و مرا از آن راحت حاصل گردید * شما

مشنوی

بکرم معذور دارید -

بیت

شتر را چو شور و طرب در سرست | اگر آدمی را نباشد خرست *

بیت

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَيَّ الْحِمِي | تَمِيلُ عُصُونُ الْبَانِ لَا الْحَجَرَ الصَّدْ *

مثنوی

بذکرش هر چه بینی در خروشت | دلی داند درین معنی که گوشتست *
نه بلبل برگلش تسبیح خوان است | که هر خاری بتسبیحش زبان است *

حکایت ۲۸

یکی از ملوک عرب مُدَّتِ عرش سپری شد و قائم مقامی نداشت * وصیت کرد -
که بامدادان نخستین کسی که از درِ شهر در آید تاج شاهی بر سر وی نهند و تفویض
مملکت بدو کنند * قضا را نخستین کسی که در آمد گدائی بود - که همه عمر لقمه
لقمه اندوخته و رقعہ بر رقعہ دوخته بود * ارکان دولت و اعیان حضرت وصیت
ملک را بجا آوردند و تسلیم مفتاح قلاع و خزائن بدو کردند * درویش مدتی ملک
راند - بعضی از امرای دولت گردن از مُطاوعت او بیچیدند و ملوک دیار از هر
طرف بمنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند * فی الجمله سپاه و لشکر بهم
بر آمدند و برخی از اطراف بلاد از تصرف او بدر رفت * درویش ازین واقعه
پریشان و خسته خاطر همی بود تا یکی از دوستان قدیمش که در حالت درویشی
قرین او بود از سفر باز آمد * بچنان مرتبتی دیدش - گفت - مَنت خدایرا عز و
جل که بخت بلندت یابری کرد و اقبال رهبری - گُلت از خار و خارت از پای
بدر آمد تا بدین پایه رسیدی - اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا -

بیت

شگوفه گاه شگفتست و گاه خوشیده | درخت گاد برهنه است و گاه پوشیده *

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائی رود دل | بتنهایی اندر صفائی نه بینی *
ورت مال و جاهست و زرع و تجارت | چو دل با خدا نیست خلوت نشینی *

حکایت ۲۶

یاد دارم که در کاروانی همه شب رفته بودم و سحر بر کنار بیشه خفته * شوریده
که همراه ما بود راه بیابان گرفت و یکنفس آرام نیافت - چون روز شد -
گفتمش این چه حال بود * گفت بُلْبُلانرا دیدم که بناله در آمده بودند از
درخت و کبکان در کوه و غوکان در آب و بهائم در بیشه - اندیشه کردم که
مُرُوت نباشد همه در تسبیح رفته و من بغفلت خفته * قطعه

دُوش مُرغی بصبح می نالید | عقل و صبرم بُرد و طاقت و هوش *
یکی از دُستان مخلص را | مگر آواز من رسید بگوش *
گفت - باور نداشتم که تُرا | بانگ مُرغی چنین کند مدهوش *
گفتم - این شرط آدمیت نیست | مُرغ تسبیح خوان و من خاموش *

حکایت ۲۷

وقتی در سفر حجاز باطائفه جوانان صاحب دل همدم بودم و همقدم * وقتها زمزمه
بکردندی و بیتی مُحَقِّقانه بگفتندی * عابدی بود مُنکر حال درویشان و یخبر از
درد ایشان * تا برسیدیم بنخله بنی هلال کودکی از حیّ عرب بدر آمد و آوازی
برآورد که مُرغ از هوا در آورد * شتر عابد را دیدم که برقص در آمد و عابد را بینداخت
و راه بیابان گرفت * گفتم ای شیخ سماع در حیوانی اثر کرد و ترا تفاوت نمیکند -

نظم

دانی که چه گفت مرا آن بُلْبُلِ سحری | تو خود چه آدمیی کز عشق یخبری *
اشتر بشعر عرب در حالتست و طرب | اگر ذوق نیست ترا - کج طبع - جانوری *

جور زبان مردمان برنج اندرام * شیخ بگریست و گفت - شکر این نعمت چه
گونه گذاری که بهتر از آنی که می پندارند * قطعه

چند گوئی که بداندیش و حسود | عیب جویان من مسکینند *
که بید خواستتم بر خیزند | که بخون ریختم بنشینند *
نیک باشی و بدت گوید خلق | به که بد باشی و نیکت گویند *
اما حسن ظن بزرگان در حق من بکمالست و نیکمردی من در عین نقصان *
روا باشد اندیشه بردن و تیمار خوردن * بیت

گر آنها که می دانمی کرده می | نکو سیرت و پارسا بود می *

بیت

اِنِّي لَمُسْتَرٍ مِنْ عَيْنِ جِيرَانِي | وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارِيْ وَاعْلَانِيْ *

قطعه

در بسته بروی خود ز مردم | تا عیب نگسترند مارا *
در بسته چه شود - عالم الغیب | دانای نهان و آشکارا *

حکایت ۲۴

گله کردم پیش یکی از مشائخ که فلان بفساد من گواهی داد * گفت - بصلاحش
نخل کن *

نظم

تو نیکو روش باش تا بد سگال | بد گفتن تو نیابد مجال *
چو آهنگ بربط بود مستقیم | کی از دست مطرب خورد گوشمال *

حکایت ۲۵

یکی از مشائخ شام را بُرسیدند - که حقیقت تصوف چیست * گفت - از این
پیش طائفه بودند در جهان پراکنده بصورت - و بمعنی جمع - و امروز قومی
بظاهر جمع و بباطن پراکنده *

طالع میمون و بخت همایون بدین بقعه رهبری کرد و بدست این مطرب توبه کردم - که دیگر بار بقیّت عمر خویش گرد سماع نگردم * قطعه
آواز خوش از کام و دهان لب شیرین | گر نغمه کند ورن کند - دل بفریبد *
ور پرده عشاق و نهانند و عراق است | از حنجره مطرب مگرود نریزد *

حکایت ۲۱

لقمان حکیم را گفتند - ادب از که آموختی * گفت - از بی ادبان - که هر چه از ایشان در نظرم نا پسند آمد از آن پرهیز کردم * قطعه
نگویند از سر بازچه حرفی | کنان پندی نگیرد صاحب هوش *
و گر صد باب حکمت پیش نادان | بخوانند - آیدش بازچه در گوش *

حکایت ۲۲

عابدی را حکایت کنند - که شبی ده من طعام خوردی - و تا سحر در نماز ایستادی * صاحب دلی بشنید و گفت - اگر نیم نان بخوردی و بخفتی بسیار از این فاضلتر بودی * قطعه

اندرون از طعام خالی دار | تا در آن نور معرفت بینی *
تهی از حکمتی بعثت آن | که پُری از طعام تا بینی *

حکایت ۲۳

بخشایش الهی گم شد در مناهی چراغ توفیق فرا راد داشت - تا بحلقه اهل تحقیق در آمد * بیمن قدم درویشان و صدق نفس ایشان ذمائم اخلاقش بحمائد مبدل گشت * دست از هوا و هوس کوتاه کرد و زبان طاعنان در حق وی دراز - که همچنان بر قاعده اولست و زهد و صلاحش نا معول * بیت
بعذر و توبه توان رستن از عذاب خدای | ولیک می نتوان از زبان مردم رست *
طاقت جور زبانها نیاورد و شکایت اینحال پیش پیر طریقت بُرد و گفت - از

بیت

نه بیند کسی در سماعت خوشی | مگر وقت رفتن که دم در کشی *

مثنوی

چون باواز آمد آن بریط سرای | کدخدارا گفتم - از بهر خدای *

پنبه ام در گوش کن تا نشنوم | یا درم بکشای تا بیرون روم *

فی الجمله پاسِ خاطرِ درویشان را موافقت کردم و شیعی بچندین مجاهده بروز آوردم و گفتم -

مؤذن بانگِ بی هنگام برداشت | نمیداند که چند از شب گذشتست *

درازی شب از میزگانِ من بُرس | که یکدم خواب در چشم نه گشتست *

بامدادان بحکمِ تبرکِ دستار از سرو دینار از کمر بکشادم و پیشِ مغنی نهادم -

و در کنارش گرفتم و بسی شکر گفتم * یارانِ ارادتِ من در حقِ وی برخلافِ

عادت دیدند و برخفتِ عقلِ من حمل کردند و نهفته بخندیدند * یکی از

آن میانِ زبانِ تعرضِ دراز کرد و ملامت کردن آغاز - که این حرکت مناسبِ

حالِ خردمندان نکردی - که خرقه مشائخِ بچنین مطربی دادی که همه عمرش

در می در کف نبوده است و قراضه در دَف * مثنوی

مطربی دور ازین خجسته سرای | کس ندیدش دوباره دریگ جای *

راست چون بانگش از دهن برخاست | خلق را موی بر بدن برخاست *

مُرغِ ایوان ز هولِ او بپرید | مغرِ ما بُرد و حلقِ خود بدرید *

گفتم - زبانِ طعنه آن به که کوتاه کنی بحکمِ آنکه مرا کرامتِ این شخص ظاهر

شده است * گفت - مرا نیز واقف گردان - تا همچنین تقرب نمایم و بر مطایبه

که رفت استغفار گویم * گفتم بعلتِ آن که مرا شیخ اجل بارها بترکِ سماع فرموده

است و موعظت‌های بلیغ گفته و در سمعِ قبولِ من نیامده - تا امشب که مرا

لُقمانِ حکیم در آن کاروان بود * یکی از کاروانیان گفتش * کلمهٔ چند از حکمت
و موعظت با اینان بگویی - باشد که از مالِ ما دست دارند - دریغ باشد که
چندین نعمت ضائع شود * لقمان گفت - دریغ باشد کلمهٔ حکمت با ایشان
گفتن *

قطعه

آهنی را که مورچانه بخورد | نتوان بُرد ازو بصیقل زنگ *

با سیه دل چه سود گفتن وعظ | نرود میخ آهنین در سنگ *

قطعه

بروزگارِ سلامت شکستگان دریاب | که جبرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند *

چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی | بده - و گرنه ستمگرِ بزور بستاند *

حکایت ۲۰

چندانکه مرا شیخ ابو الفرج اجل شمس الدین بن جوزی رحمه الله علیه بترکِ سماع
فرمودی و بخلوت و عزلتِ اشارت کردی - عنفوانِ شبابم غالب آمدی و هوا و
هوس طالب * ناچار بخلافِ رایِ مَرْتَبی قدمی چند برفتمی و از سماع و مجالستِ
درویشان حظی برگرفتمی * و چون نصیحتِ شیخم یاد آمدی - گفتمی -

بیت

قاضي ار با ما نشیند بر فشاند دست را |
محتسب گر مَی خورد معذور دارد مست را *

تا شبی بمجمعِ قومی رسیدم و در آن میانِ مُطربی دیدم - بیت

گوئی رگِ جان میگسلد نغمهٔ نا سازش | نا خوشتر از آوازهٔ مرگِ پدر آوازش *

گاهی انگشتِ حریفان در گوش و گاهی بر لب - که خاموش - چنانکه عرب
گوید

نہاج الي صوت الاغاني بطيها | وانت مُعَنَّ ان سكتَ نُطيها *

غمِ موجود و پریشانیِ معدوم ندارم | آنّسی میزنم آسودد و عری بسر آرم *
 اشتر سواری گفتش - ای درویش کجا میروی - باز گرد - که بسختی بمیری *
 نشنید و قدم در بیابان نهاد و برفت * چون بنخله بنی محمود رسیدیم توانگرا
 اجل فرا رسید * درویش ببالینش بیامد و گفت - ما بسختی نمردیم و تو بر
 بُختی مُردی * بیت

شخصی همه شب بر سر بیمار گریست | چون روز شد آن بُمرد و بیمار بزیست *
 قطعه

ای بسا اسپ تیزرو که بماند | که خرننگ جان بمنزل بُرد *
 بس که در خاک تندرستانرا | دفن کردند و زخم خوردد نمرد *

حکایت ۱۸

عابدی جاهل را پادشاهی طلب کرد * عابد اندیشید که داروئی بخورم تا ضعیف
 شوم - مگر حسن ظنی که در حق من دارد زیادت شود * آورده اند که زهر قاتل
 بخورد و بُمرد * قطعه

آن که چون پسته دیدمش همه مغزا پُوست بر پُوست بود همچو پیاز *
 پارسایان روی در مخلوق | پشت بر قبله میکنند نماز *

مثنوی

تا زاهد عمر و بکر و زیدی | اخلاص طلب مکن - که شیدی *
 چون بنده خدای خویش خواند | باید که بجز خدا نداند *

حکایت ۱۹

کاروانی را در زمین یونان دزدان زدند و نعمت بیقیاس بُردند * بازرگانان گریه و
 زاری آغاز نهادند - خدا و رسول را شفیع آوردند * فائده نداد * بیت
 چو پیروز شد دزد تیره روان | چه غم دارد از گریه کاروان *

گفت - بشفاعتِ تو حدّ شرع فرو نگذارم * گفت راست فرمودی اما هر که از مالِ وقف چیزی بدزدد قطعش لازم نیاید که الِوَقْفِ لَا یَمْلَکُ - و هر چه در ملکِ درویشانست وقفِ محتاجانست * حاکم را این سخن استوار آمد و دست از وی برداشت * و ملامتش کرد که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دُزدی نکردی الا از خانهٔ چنین یاری * گفت - ای خداوند نشنیده که گفته اند - خانهٔ دوستان بروب و در دشمنان مکوب * بیت

چون فرومائی بسختی تن بعجز اندر مده | دشمنان را پوست بر کن دوستان را پوستین *

حکایت ۱۵

پادشاهی پارسائی را پرسید که هیجت از ما یاد می آید * گفت - بلی هر گه که خدای عز و جل را فراموش میکنم یادش می آرم * بیت

هر سو دود آن کش ز در خویش براند | و آنرا که بخواند بدر کس نه دواند *

حکایت ۱۶

یکی از صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسائی را در دوزخ * پرسید که موجبِ درجاتِ آن چیست و سببِ درکاتِ این چه - که من بخلافِ این همی پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه بمحبتِ درویشان در بهشت است و این پارسا بتقرّبِ پادشاهان در دوزخ * قطعه

دلّت بچه کار آید و تسبیح و مِرْقَع | خود را ز عملهای نکوهیده بری دار *

حاجت بکلاه برکی داشتنت نیست | درویش صفت باش و کلاه تتری دار *

حکایت ۱۷

پیاده سرو پا برهنه با کاروانِ حجاز از کُوفه بدر آمد و همراهِ ما شد - نظر کردم معلومی نداشت * خرامان همی رفت و میگفت - نظم

نه براشتری سوارم نه چواشتر زیر بارم | نه خداوند رعیت نه غلامِ شهریارم *

مجلس گذر کرد و دورِ آخر در وی اثر کرد * نعره چنان بزد که دیگران بموافقت
او در خروش آمدند و خامان مجلس در جوش * گفتم سبحان الله دوران با
خبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور * قطعه

فهم سخن چون نکند مستمع | قوت طبع از متکلم مجوی *
فُسحت میدان ارادت بیار | تا بزند مرد سخن گوی گوی *

حکایت ۱۲

شبی در بیابان مکه از یخوایی پای رفتنم نماند * سر بنهادم و شترانرا گفتم -
دست از من بدار قطعه

پای مسکین پیاده چند رود | کز تحمل ستود شد بُختی *
تا شود جسم فربهی لاغر | لاغری مُرده باشد از سختی *
گفت - ای برادر حرم در پیش است و حرامی در پس * اگر رفتی جان بسلامت
بُردی و اگر خفتی مُردی * بیت

خوشست زیر مُغیلان برادر بادیه خفت | شب رحیل - ولی ترکِ جان نباید گفت *

حکایت ۱۳

پارسائی را دیدم که بر کرانه دریا نشسته بود و زخمِ پلنگ داشت و بهیچ دارو به
نمیشد و مدت‌ها در آن رنجوری شکر خدای عز و جل گفתי * پُرسیدندش که شکر
چه می گذاری * گفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم نه بمعصیتی * قطعه
گر مرا زار بکشتن دهد آن یارِ عزیز | تا نگوئی که در آن دم غمِ جانم باشد *
گویم از بنده مسکین چه گنه صادر شد | کودل آزرده شد از من - غمِ آنم باشد *

حکایت ۱۴

درویشی را ضرورتی پیش آمد - گلیمی از خانه یاری بدزدید * حاکم فرمود - که
دستش ببرند * صاحبِ گلیم شفاعت کرد - که من او را بجل کردم * حاکم

و بسلام می فرماید که لِي مَعَ اللَّهِ وَقْتُ لَا يَسْعُنِي فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ * و نگفت علی الدوام * وقتی چنین بودی که جبرئیل و میکائیل نپرداختی و دیگر وقت با حفصه و زینب در ساختی - که مشاهدۀ الابرار بین التجلی و الاستتار - می نماید و می رباید * بیت

دیدار می نمائی و پرهیز میکنی | بازار خویش و آتش ما تیز میکنی *
أَشَاهِدُ مَنْ أَهْوَى بِغَيْرِ وَسِيلَةٍ | فَيَلْحَقُنِي شَأْنٌ أَضَلُّ طَرِيقًا *
يُوجِّعُ نَارًا ثُمَّ يَطْفِئُ بَرَشَةً | لِذَلِكَ تَرَانِي مَحْرَقًا وَغَرِيقًا *

حکایت ۱۰ منظومه

یکی پُرسید از آن گم کرده فرزند | که ای روشن گهر پیر خردمند *
ز مصرش بوی پیراهن شنیدی | چرا در چاه کنعانش ندیدی *
بگفت احوال ما برق جهانست | دمی پیدا و دیگر دم نهانست *
گهی بر طارمِ اعلیٰ نشینم | گهی بر پشت پای خود نه بینم *
اگر درویش بزیگ حال مانی | سر دست از دو عالم برفشاندی *

حکایت ۱۱

در جامع بعلبک کلمه چند بر طریقِ وعظ میگفتم با جماعتی افسرده و دل مُرده و راد از عالمِ صورت بمعنی نبرده * دیدم که نفسم در نمی گیرد و آتشم در هیزمِ تر اثر نمیکند * دریغ آمدم تربیتِ ستوران و آئینه داری در مجلسِ کوران - و لیکن در معنی باز بود و سلسله سخن دراز * در بیان این آیت و نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ * سخن بجائی رسیده بود که میگفتم - قطعه دوست نزدیکتر از من بمنست | و این است مشکل که من از وی دورم *

چه کنم با که توان گفت که او | در کنار من و من مهجورم *
من از شراب این سخن مست و فُضْلُهُ قَدْح در دست که ناگاه رونده در کنار

باب دوم - در اخلاقِ درویشان

که دوگانه بگذارد - چنان خوابِ غفلت شان برده - که گوئی مُرده اند * گفت
جان پدر اگر تو نیز بخفتی به که در پوستینِ خلق افتی * قطعه
نبیند مُدعی جز خویشتن را | که دارد پردۀ پندار در پیش *
گرش چشمِ خدا بینش ببخشد | نه بیند هیچکس عاجزتر از خویش *

حکایت ۸

یکی از بزرگان را در محفلِ همی ستودند و در اوصافِ حمیده اش مُبالغه همی
نمودند * بعد از تأمل سر بر آورد و گفت - من آنم که من دانم * بیت
کَفَيْتَ اَدِي يَا مَنْ تَعَدُّ مَحَاسِنِي | عَلَانِيَتِي هَذَا وَلَمْ تَدْرِ بَاطِنِي *
قطعه

شخصِ بچشمِ عالمیان خوب منظر است |
و ز خبثِ باطنم سرِ خجالت فتاده پیش *
طاؤس را بنقش و نگاری که هست - خلق
تحسین کنند - و او خجل از پای زشتِ خویش *

حکایت ۹

یکی از صلحای لبنان که مقاماتِ او در دیارِ مغربِ مذکور بود و بکرامات
مشهور بجامع دمشق در آمد - بر کنارِ برکۀ کلاسه طهارت میگرد * ناگاه پایش
بلغزید - بحوض در افتاد و بمشقتِ بسیار از آنجا خلاص یافت * چون از نماز
بپرداختند - یکی از اصحابِ مر او را گفت - مرا مُشکلی هست * شیخ گفت
آن چیست * گفت - یاد دارم که روزی بر روی دریای مغرب میرفتی و
قدمت تر نمیشد و امروز درین یک قامتِ آب از هلاکت چیزی نمانده
بود - درین چه حکمتست * شیخ درین فکرِ زمانی فرو رفت * بعد از تأمل
بسیار سر بر آورد و گفت - نشنیده که سید عالم محمد مصطفی صلی الله علیه

چو از قومی یکی بیدانشی کرد | نه که را منزلت ماند نه مه را *
 نمی بینی که گاوی در علفزار | بیالاید همه گاوانِ دِ در *
 گفتم سپاس و منتِ خدایرا عز و جل که از فوائدِ درویشان محروم نماندم -
 اگرچه بصورت از ایشان وحید شدم - اما بدین فائده مستفید گشتم و مرا
 همه عمر این نصیحت بکار آید * مشنوی

بیگ نا تراشیده در مجلسی | برنجد دلِ هوشمندان بسی *
 اگر برکه پُر کنند از گلاب | سگی دروِی افتد کند منجّلاب *

حکایت ۶

آورده اند - زاهدی و مهمانِ پادشاهی بود * چون بطعام بنشستند - کمتر از آن
 خورد که ارادت او بود - و چون بنماز برخاستند بیشتر از آن کرد که عادت او
 بود - تا ظنّ صلاحیت در حق او زیادت کنند * بیت

ترسم نرسی بکعبه ای اعرابی | کین ره که تو میروی بترکستانست *
 چون بخانه باز آمد سفره خواست تا تناول کند * پسری داشت صاحب
 فراست * گفت - ای پدر بدعوتِ سلطان بودی - طعام نخوردی * گفت - در
 نظر ایشان چیزی نخوردم که بکار آید * گفت - نماز هم قضا کن که چیزی
 نکردی که بکار آید * قطعه

ای هنرها نهاده بر کف دست | عیبها را نهفته زیر بغل *
 تا چه خواهی خریدن ای مغرور | روزِ درماندگی بسیم دَغَل *

حکایت ۷

یاد دارم که در عهدِ طفولیت متعبد بودم و شبخیز و مَوْلِع بزهد و پرهیز * شبی
 در خدمتِ پدر نشسته بودم - و همه شب دیده برهم نزده و مصحفِ عزیز
 در کنار گرفته - و طائفه گری ما خفته * پدر را گفتم - ازینان یکی سر بر نمیدارد

خویش آن قدر قوت و سرعت میشناسم که در صحبت مردان یار شاطر باشم

نه بار خاطر * بیت

إِنْ لَمْ أَكُنْ رَاكِبَ الْمَوَاشِي | أَسْعَى لَكُمْ حَامِلَ الْغَوَاشِي *

یکی از آن میان گفت - ازین که شنیدی دل تنگ مدار که درین روزها

دُزدی بصورت صالحان در آمد و خود را در سلک صحبت ما منتظم کرد *

از آنجا که سلامت حال درویشانست گمان فُتُولش نبردند و بیاری قبولش

کردند * بیت

چه دانند مردم که در جامه کیست | نویسنده داند که در نامه چیست *

مثنوی

ظاهر حال عارفان دلگست | این قدر بس که روی در خلقت *

در عمل کوش و هرچه خواهی پوش | تاج بر سر نه و علم بر دوش *

زاهدی در پلاس پوشی نیست | زاهد پاک باش و اطلس پوش *

ترک دنیا و شهوتست و کوس | پارسائی - نه ترک جامه و بس *

در کج آگند مرد باید بود | بر مخنث سلاح جنگ چه سود *

فی الجملة روزی تا شب رفته بودیم - و شبانگه در پای حصاری خفته * دزد بی

توفیق ابریتی رفیق برداشت، که بطهارت میرود - او خود بغارت رفت * بیت

ناسزای که خرقة در بر کرد | جامه کعبه را جل خرقه *

چندانکه از نظر درویشان غائب شد - برجی بر رفت و دُرَجی بدزدید * تا

روز روشن شد آن تاریک دل مبلغی راه رفته بود - و رفیقان بی گناه خفته *

بامدادان همه را بقلعه در آوردند و بزدان کردند * از آن تاریخ باز ترک

صحبت گفتیم و طریق عزلت گرفتیم * که السَّلامَةُ فِي الْوَحْدَةِ بر خواندیم که

گفته اند * قطعه

من نگویم که طاعتم به پذیر | قَلَمِ عَفْوِ بر گناهَم کَش *

حکایت ۳

عبد القادر گیلانی رحمه الله علیه را دیدند - که در حرمِ کعبه روی بر حصا نهاده
می نالید و میگفت - ای خداوند ببخشای - و اگر مُستوجبِ عقوبتم - در
قیامت مرا نابینا بر انگیز - تا در روی نیکان شرمسار نشوم * قطعه
روی بر خاکِ عجز میگویم | هر سحرگه که یاد می آید *
ای که هرگز فراموش نکنم | هیچت از بنده یاد می آید *

حکایت ۴

دُزدی بخانهٔ پارسائی در آمد - چندانکه جُست - چیزی نیافت * دلتنگ باز
گشت * پارسارا از حالِ او خبر شد * گلیمی که در آن خفته بود برداشت و
در ره گذر دزد انداخت - تا محروم نرود * قطعه
شنیدم که مردانِ رادِ خدا | دلِ دشمنان هم نکردند تنگ *
تُرا کی میسر شود این مقام | که با دوستانِ خلافت و جنگ *
مَوَدَّتِ اهلِ صفا چه در روی و چه در قفا - نه چنانکه در پست عیب گیرند
و در پیشست بمیرند *

بیت

در برابر چو گوسفندِ سلیم | در قفا همچو گرگِ مردم در *

بیت

هر که عیبِ دگران پیش تو آورد و شمرد | بیگمان عیبِ تو پیشِ دگران خواهد بُرد *

حکایت ۵

تنی چند از روندگان مُتَفِق در سیاحت بودند و شریکِ رنج و راحت * خواستم
که مرافقت کنم - موافقت نکردند * گفتم از کرم و اخلاقِ بزرگان بعید است
روی از مُصاحبتِ مسکینان بر تافتن و فائده دریغ داشتن - که من در نفسِ

باب دوم در اخلاقِ درویشان

حکایت ۱

یکی از بزرگان پارسائی را گفت - که چه گوئی در حقِ فلان عابد - که دیگران در حقِ او بطعنه سخنها گفته اند * گفت - در ظاهرش عیب نمی بینم و در باطنش غیب نمی دانم *

هرکرا جامهٔ پارسا بینی | پارسا دان - و نیک مرد انگار *
ورندانی که در نهانش چیست | محتسب را درونِ خانه چه کار *

حکایت ۲

درویشی را دیدم که سر بر آستانِ کعبه همی مالید و می گفت - یا غُفُور یا رحیم تو دانی که از ظلوم و جهول چه آید که ثرا شاید * قطعه
عُذْرِ تقصیرِ خدمت آوردم | که ندارم بطاعتِ استظهار *
عاصیان از گناه توبه کنند | عارفان از عبادتِ استغفار *
عابدان جزای طاعت خواهند - و بازرگانان بهایِ بضاعت - من بنده امید آورده ام نه طاعت و بدریوزه آمده ام نه بتجارت - اصْنَعْ بِي مَا أَنْتَ لَهُ أَهْلُهُ
وَلَا تَفْعَلْ بِنَا مَا نَحْنُ بِأَهْلِهِ * بیت

گر کُشی ور جُرمِ بخشی | روی و سر بر آستانم *
بنده را فرمان نباشد | هر چه فرمائی بر آنم *

قطعه

بر درِ کعبه سائلی دیدم | که همی گفت و میگریستی خوش *

بندگان و خدمتگاران ببخشش و انعامِ خداوندي امیدوار اند * ملک گفت - اگر درین مفاوضت شبی تاخیر کردی - چه شدی * گفت - ای خداوندِ روی زمین نشنیده که گفته اند -
قطعه

تشنه سوخته بر چشمه روشن چورسد | تو مپندار که از پیلِ دمان اندیشد *
ملّحدِ گرسنه در خانه خالی پُر خوان | عقل باور نکند کز رمضان اندیشد *
ملک را این لطیفه خوش آمد و گفت - سیاه را بتو بخشیدم - کنیزک را چه کنم * وزیر گفت - کنیزک را هم بسیاه بخش - که نیم خورده سگ هم سگ را شاید - که گفته اند -
قطعه

هرگز اورا بدوستی مپسند | که رود جای نا پسندیده *

تشنه را دل نخواهد آبِ زلال | نیم خورد دهنِ گندیده *

قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بیند | چون بسرگین در اوفتاد ترنج *

تشنه را دل نخواهد آن کوزه | که رسید است بر دهنِ سکنج *

حکایت ۴۱

اسکندر را پرسیدند - که دیارِ مشرق و مغرب را بچه گرفتی - که ملوکِ پیشین را خزائن و عمر و لشکر بیش از تو بود - و چنین فتحی میسر نشد * گفت - بعونِ الله تعالی * هر مملکت را که گرفتم رعیتش را نیازدم - و نامِ پادشاهانِ پیشین جز به نیکویی نبردم *

بیت

بزرگش نخواهند اهلِ خرد | که نامِ بزرگان بزشتی برد *

قطعه

این همه هیچست چون می بگذرد | بخت و تخت و امرو نهی و گیرو دار *
نامِ نیک رفتگان ضائع مکن | تا بماند نامِ نیکت بر قرار *

مثنوی

اگر روزی بدانش بر فزودی | ز نادان تنگ روزیتر نبودی *
بنادان آنچنان روزی رساند | که صد دانا در آن حیران بماند *

مثنوی

بخت و دولت بکاردانی نیست | جز بتأیید آسمانی نیست *
افتادست در جهان بسیار | بی تمیز ارجمند و عاقل خوار *
کیمیاگر بغمّه مرده و رنج | ابله اندر خرابه یافته گنج *

حکایت ۴۰

یکی از ملوک را کنیزکِ خُتَنی آوردند در غایتِ حُسن و جمال * خواست که
در حالتِ مستی با وی جمع شود * دختر ممانعت کرد * ملک در خشم
شد - و مراورا بسیاهی زنگی بخشید - که لبِ زبرینش از پَرّه بینی برگزیده
بود و زیرین بگریبان فرو هشته - هیکلی که صخره جَنّی از طلعتِ او بر میدی و
عین القطر از بغلش بگندیدی *

تو گوئی تا قیامت زشت روی | برو ختمست و بر یوسف نکوئی *

قطعه

چنانکه گفته اند

شخصی نه چنان کریمه منظر | کز زشتی او خبر توان داد *
و انگاه بغل - نَعُوذُ بِاللّهِ | مُردار به آفتابِ مُرداد *

سیادرا در آن مدت نفس طالب بود - و شهوت غالب * مهرش بجنید و
مهرش برداشت * بامدادان که ملک هشیار شد - کنیزک را جُست و نیافت *
ما جرا بگفتند * خشم گرفت و فرمود - تا سیادرا با کنیزک دست و پا استوار به
بندند - و از بامِ جَوْسقی قلعه بخندق دراندازند * یکی از وزرای نیک محضر روی
شفاعت بر زمین نهاد و گفت - سیاه مسکین را درین خطائی نیست - بلکه سائر

بدست آهکِ تفته کردن خمیر | به از دست برسینه پیش امیر*

قطعه

عمرِ گرانمایه درین صرف شد | تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا*

ای شکمِ خیره بنانی بساز | تا نکنی پشت بخدمت دو تا*

حکایت ۳۷

کسی مُژده پیش نوشیروانِ عادل برد و گفت که فلان دشمنِ ترا خدای عز و

جل برداشت* گفت - هیچ شنیدی که مرا فرو خواهد گذاشت* بیت

مرا بمرگِ عدو جای شادمانی نیست | که زندگانی ما نیز جاودانی نیست*

حکایت ۳۸

گروهی از حکما در بارگاهِ کسری به مصلحتی سخن می گفتند - بزرجمهر خاموش

بود* گفتند - چرا درین بحث با ما سخن نگویی* گفت - وزرا بر مثالِ اطبا اند -

و طبیب دارو ندهد مگر بستیم - پس چون بینم که رایِ شما بر صوابست - مرا

در آن سخن گفتن حکمت نباشد* قطعه

چو کاری بی فصولِ من بر آید | مرا در وی سخن گفتن نشاید*

و گر بینم که نابینا و چاهست | اگر خاموش بنشینم گناهست*

حکایت ۳۹

هارون الرشید را چون مُلکِ مصر مُسلم شد - گفت بخلافِ آن طاعی که بغرور

مُلکِ مصر دعویِ خدائی کردی - بخشم این مملکت را مگر بکمترینِ بندگانِ

خویش* سیاهی داشت نامِ او حُصیب - مُلکِ مصر بویِ ارزانی داشت*

گویند که عقل و کفایت او بحدّی بود که سالی طائفه از حُرّاتِ مصر شکایت

بنزدیکِ او آوردند - که بر کنارِ رود نیل پنبه کاشته بودیم - بارانِ بی وقت آمد و تلف

کرد* گفت پشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی* صاحبِ دلی بشنید - بخندید و گفت*

نه مردست آن بنزدیکِ خردمند | که با پیلِ دمان پیکار جوید *
 بلیِ مرد آنکس است از رویِ تحقیق | که چون خشم آیدش باطل نگوید *
 مشنوی

یکی را زشت خوی داد دشنام | تحمّل کرد و گفت ای نیک فرجام *
 بتر ز آنم که خواهی گفیت - آنی | که دانم عیبِ من - چون من - ندانی *
 حکایت ۳۵

با طائفه بزرگان در کشتی نشسته بودم * زورقی در پایِ ما غرق شد و دو برادر
 در گردابی افتادند * یکی از بزرگان ملّاح را گفت - که بگیر آن هر دو غریق را -
 که پنجاه دینارت بهر یک میدهم * ملّاح یکی را برهانید - و آن دیگری جان
 بحق تسلیم کرد * گفتم بقیّتِ عمرش نمانده بود - از آن در گرفتنِ تقصیر کردی *
 ملّاح بخندید و گفت - آنچه تو گفتی یقین است و دیگر میلِ خاطر من به
 رهانیدن این بیشتر بود بسببِ آنکه وقتی در راهی مانده بودم - این مرا بر
 سُترِ خود نشانده و از دستِ آن دیگر تازیانه خورده بودم * گفتم صدقَ الله
 العظیم که مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ اسَاءَ فَعَلَيْهَا * قطعه

تا توانی درونِ کس مخراش | کاندترین راه خاها باشد *
 کارِ درویشِ مُستمند بر آر | که تُرا نیز کارها باشد *

حکایت ۳۶

دو برادر بودند - یکی خدمتِ سلطان کردی - و دیگری بسعیِ بازو نان
 خوردی * باری آن توانگر درویش را گفت - که چرا خدمت نکنی تا از
 مشقّتِ کار کردن برهی * گفت - تو چرا کار نکنی تا از مذلّتِ خدمت رهایی
 یابی - که حکما گفته اند - نانِ جَوین خوردن و بر زمین نشستن به از کمرِ
 زرین بستن و بخدمت ایستادن * بیت

روي زمين سخني ديگر بگويم - اگر راست نباشد هر عقوبت که فرمائي سزاوارم *
گفت آن چيست * گفت * قطعه

غريبي گرت ماست پيش آورد | دو پيمانه آبست ويک چمچه دروغ *
گراز بنده لغوي شنيدني مرنج | جهانديده بسيار گويد دروغ *
ملک بخنديد و گفت - ازين راستتر سخني در عمر خود نگفته * بفرمود تا
آنچه مأمول او بود مهيا داشتند *

حكايت ۳۳

آورده اند که يکي از وزرا بر زيردستان رحمت آوردني و صلاح همگنان جُستي *
اتفاقاً بخطابِ ملک گرفتار آمد * همگنان در موجبِ استخلاصِ او سعي کردند -
و موکلان بر وي در معاقبتش ملاطفت کردندني و بزرگانِ ديگر در سير نيک او
بيادشاه گفتند - تا ملک از سر خطاي او در گذشت * صاحبدي برين حال
اطلاع يافت و گفت * قطعه

تا دلِ دوستان بدست آري | بوستان پدر فروخته به *
بختنِ ديگ نيک خواهان را | هر چه رختِ سراست سوخته به *
با بداندیش هم نکوي کن | دهنِ سگ بلقمه دوخته به *

حكايت ۳۴

يکي از پسرانِ هارون الرشيد پيشِ پدر آمد خشم آورده و گفت - فلان سرهنگ
زاده مرا دشنام داد * هارون الرشيد ارکانِ دولت را گفت - جزاي چنين کس
چه باشد * يکي اشارت بکُشتن کرد - و ديگري بزبان بُريدن - و ديگري بمصادره *
هارون گفت - اي پسر کرم آنست که عفو کني - و اگر نتواني - تو نيزش دشنام
ده - اما نه چندان که انتقام از حد بگذرد - آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد - و
دعوي از قبلِ خصم * قطعه

ترا بر منست - آزارِ خود مجوي * گفت چگونه * گفت این عقوبت بر من
 بيك نفس بسر آيد - و بزُد آن بر تو جاويد بماند * رباعي
 دوران بقا چو بادِ صحرا بگذشت | تلخي و خوشي و زشت و زيبا بگذشت *
 پنداشت ستمگر که جفا بر ما کرد | برگردن او بماند و بر ما بگذشت *
 ملك را نصيحت او سودمند آمد - و از سرِ خون او در گذشت - و عذر خواست *

حكايت ۳۱

وزراي نوشيروان در مهتمي از مصالح مملكت اندیشه ميکردند - و هريك بر
 وفقِ دانشِ خود رأي ميزد * ملك نيز همچنين تدبيري اندیشه كرد * بزرگمهر را
 رأي ملك اختيار افتاد * وزيران ديگر در سر با او گفتند - كه رأي ملك را چه
 مزيت ديدي بر فكرِ چندين حكيم * گفت - بموجبِ آنكه انجامِ كار معلوم
 نيست - و رأيِ همگان در مشيتِ الله تعالى است - كه صواب آيد يا خطا -
 پس موافقتِ رأيِ ملك اوليت - تا اگر خلافِ صواب آيد - بعلتِ متابعتِ او
 از معاتبتِ ايمن باشيم - كه گفته اند * مثنوي

خلافِ رأيِ سلطان رأيِ جُستن | بخونِ خويش باشد دست شُستن *
 اگر شه روز را گويد شبست اين | ببايد گفت اينك ماه و پروين *

حكايت ۳۲

ستاحي گيسوان بتافت كه من علويم - و با قافله حجاز بشهري در آمد - كه از
 حج مي آيم - و قصيده پيش ملك برد - كه من گفته ام * يكي از ندماي
 ملك در آن سال از سفر دريا آمده بود * گفت - من او را در عيد اضحي ببصره
 ديده ام - حاجي چگونه باشد * ديگري گفت - من او را ميشناسم - پدرش
 نصراني بود در ملاطيه علوي چگونه باشد * و شعرش در ديوان انوري يافتند *
 ملك فرمود تا بزنند و برانند كه چندين دروغ چرا گفتي * گفت - اي خداوند

بدان که مُلوک از بهرِ پاسِ رعیت اند - نه رعیت از بهرِ طاعتِ ملوک -
چنانکه گفته اند *
قطعه

پادشاهِ پاسبانِ درویشست | گرچه نعمتِ بفرِ دولتِ اوست *
گوسفند از برایِ چوپان نیست | بلکه چوپان برایِ خدمتِ اوست *
قطعه

گریکی را توکامرانِ بینی | دیگری را دل از مجاهده ریش *
روزی چند باش تا بخورد | خاکِ مغزِ سرِ خیالِ اندیش *
فرقِ شاهي و بندگی بر خاست | چون قضای نبشته آید پیش *
ارکسی خاکِ مرده باز کند | نشناسد توانگر از درویش *
ملک را گفتارِ درویش استوار آمد * گفت - از من چیزی بخواه * گفت آن
خواهم که دیگر بار زحمتِ ندهی * گفت مارا پندی ده * گفت * بیت
دریاب کنون که نعمت هست بدست |
کین دولت و ملک میرود دست بدست *

حکایت ۲۹

یکی از وزرا پیش ذوالنونِ مصری رفت - و همت خواست - که روز و شب
بخدمتِ سلطان مشغول و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان * ذوالنون
بگریست و گفت - اگر من خدا را چنین ترسیدم که تو سلطان را - از جمله
صدیقان بودمی *
قطعه

گر نبود امیدِ راحت و رنج | پایِ درویش بر فلک بودی *
ور وزیر از خدا بترسیدی | همچنان کز ملک ملک بودی *

حکایت ۳۰

پادشاهی بکشتن بی گناهی فرمان داد * گفت ای ملک بموجبِ خشمی که

چون پیلِ مست در آمد بصدمتی که اگر کودِ آهنی بودی - از جا بر کندي *
 استاد دانست که جوان بقوت از وی برترست - و بصنعت برابر - بدان بند
 غریب که از وی پنهان داشته بود - در آویخت * جوان دفعِ آن ندانست *
 استاد او را بدو دست از زمین برداشت - و بالای سر برگردانید و بر زمین زد *
 غریب از خلق بر آمد * ملک فرمود استاد را خلعت و نعمت بی قیاس دادن -
 و پسر را زجر و ملامت کرد - که با پرورنده خویش دعوی مقاومت کردی - و بسر
 نبردی * پسر گفت - ای خداوند استاد بزور و قوت بر من دست نیافت - بلکه
 مرا در علم کشتی دقیقه مانده بود که از من دریغ همیداشت - امروز بدان
 دقیقه بر من دست یافت * استاد گفت از بهر چنین روز نگاه میداشتم - که
 حکما گفته اند - دوسترا چندان قوت مده - که اگر دشمنی کند بتواند * نشنیده
 که چه گفت آن که از پرورده خود جفا دید - بیت

أَعْلَمُهُ الرَّمَايَةَ كُلَّ يَوْمٍ | فَلَمَّا أَشْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِي *

قطعه

یا وفا خود نبود در عالم | یا مگر کس درین زمانه نکرد *

کس نیاموخت علم تیر از من | که مرا عاقبت نشانه نکرد *

حکایت ۲۸

درویشی مجرّد بگوشه صحرای نشسته بود * پادشاهی برو گذر کرد * درویش از انجا
 که مُلکِ قناعتست - سر بر نیاورد - و التفات نکرد * پادشاه از انجا که شوکت
 سلطنت است - بهم بر آمد و گفت - این طائفه خرّقه پوشان بر مثال حیوانند -
 اهلیت و آدمیت ندارند * وزیر نزدیک درویش آمد و گفت - پادشاه روی
 زمین بر تو گذر کرد - چرا خدمت نکردی و شرط ادب بجا نیاوردی * گفت -
 ملک را بگو توقع خدمت از کسی دار - که توقع نعمت از تو دارد * و دیگر

زورمندی مکن بر اهل زمین | تا دعائی بر آسمان نرود *
 ظالم از بین سخن برنجید و روی درهم کشید و برو التفات نکرد * اخذته العزة بالاثم *
 تا شبی آتش در انبار هیزمش افتاد - و سائر املاکش بسوخت - و از بستر نریش
 بر خاکستر گرمش نشاند * اتفاقاً همان صاحب دل بر وی بگذشت * شنیدش که
 با یاران همی گفت - ندانم که این آتش از کجا در سرای من افتاد * گفت - از
 دود دل درویشان *

قطعه

حذر کن ز دود درونهای ریش | که ریش درون عاقبت سر کند *
 بهم بر مکن تا توانی دلی | که آهی جهانی بهم برزند *

حکمت

بر کاخ شاه کیخسرو نوشته بود * قطعه
 چه سالهای فراوان و عمرهای دراز | که خلق بر سر ما بر زمین بخواهد رفت *
 چنانکه دست بدست آمدست ملک بما | بدستهای دگر همچنین بخواهد رفت *

حکایت ۲۸

یکی در صنعت کشتی گرفتن بسر آمده بود * که بسد و شصت بند فاخر درین
 علم دانستی - و هر روز بنوعی دیگر کشتی گرفتی - مگر گوشه خاطرش با جمال
 یکی از شاگردان میلی داشت * بسد و پنجاه و نه بندش بیاموخت - مگر
 یک بند که در تعلیم آن تاخیر کردی * فی الجمله پسر در صنعت و قوت بسر
 آمد - و کسی را با او امکان مقاومت نماند - بحدی که روزی پیش سلطان آن
 عهد گفت که استاد را فضیلتی که بر منست از روی بزرگیست و حق تربیت
 و اگر نه بقوت از وی کمتر نیستم - و بصنعت با او برابرم * ملک را این ترک
 ادب از وی پسندیده نیامد * بفرمود تا مصارعت کنند * مقامی متسع ترتیب
 کردند * و ارکان دولت و اعیان حضرت و زور آوران اقالیم حاضر شدند * پسر

بین حال مر خداوند را خطائی نمی بیند - بلکه تقدیرِ خداوندِ حقیقی چنین بود -
 که مر این بنده را مکروهی برسد - پس بدستِ تو اولیتر که سوابقِ نعمت و ایادی
 منت برین بنده داری - که حکما گفته اند - مشنوی

گرگزندت رسد ز خلق مرنج | که نه راحت رسد ز خلق نه رنج *
 از خدا دان خلافِ دشمن و دوست | که دلِ هر دو در تصرفِ اوست *
 گرچه تیر از کمان همی گذرد | از کماندار بیند اهلِ خرد *

حکایت ۲۵

یکی از ملوکِ عرب را شنیدم که با متعلقانِ دیوان فرمود - که مرسومِ فلانرا چندانکه
 هست مُضاعف کنید - که ملازمِ درگاه است و مترصدِ فرمان - و سائرِ خدمتگاران
 بله و لعب مشغولند - و در ادایِ خدمتِ مُشاهون * صاحبِ دلی بشنید و گفت -
 علو درجانتِ بندگان بدرگاهِ حق جل و علا همین مثال دارد * نظم
 دو بامداد گر آید کسی بخدمتِ شاه | سیوم هر آینه در وی کند بلطف نگاه *
 امید هست پرستندگانِ مخلص را | که نا امید نگردند ز آستانِ اله *

مشنوی

مهرتری در قبولِ فرمانست | ترکِ فرمان دلیلِ حرمانست *
 هر که بیمایِ راستان دارد | سرِ خدمت بر آستان دارد *

حکایت ۲۶

ظالمی را حکایت کنند * که هیزمِ درویشان خریدی بحیف و توانگران را دادی
 بطرح * صاحبِ دلی بر او گذر کرد و گفت بیت
 ماری تو که هر کرا به بینی بزنی | یا بوم که هر کجا نشینی بکنی *

قطعه

زورت ار پیش میرود با ما | با خداوند غیب دان نرود *

خدمت کردی - و در غیبت نیکو گفتی * اتفاقاً از وی حرکتی صادر شد که در نظر ملک ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگان پادشاه بسوابق انعام معترف بودند و بشکر آن مرتهن * پس در مدت توکیل او رفیق و مدارا کردند و زجر و معاتبه روا نداشتند * قطعه

صلح با دشمن خود کن و گرت روزی او را در قفا عیب کند - در نظرش تحسین کن * سخن آخر بدهان میگذرد مؤذیرا | سخنش تلخ نخواهی - دهنش شیرین کن * آنچه مضمون خطاب ملک بود از عهده بعضی از آن بدر آمد - و به بقیه در زندان بماند * یکی از ملوک نواحی در حقیقه پیغامش فرستاد - که ملوک آن طرف قدر چنان بزرگوار ندانستند - و بی عزتی کردند * اگر خاطر عزیز فلان احسن الله عواقبه بجانب ما التفاتی کند - در رعایت خاطرش هر چه تمامترست - سعی کرده شود - که اعیان این مملکت بدیدار وی مفتقرند و بجواب این حروف منتظر * خواهی برین وقوف یافت - و از خطر اندیشید * در حال جوابی مختصر - چنان که مصلحت دید که اگر بر ملا افتد فتنه نباشد - بر قفای ورق بنوشت و روان کرد * یکی از متعلقان - که برین واقف بود - ملک را اعلام داد که فلان را که حبس فرموده - با ملوک نواحی مراسله دارد * ملک بهم برآمد - و کشف این خبر فرمود * قاصد را بگرفتند - و رساله را بخواندند * نوشته بود که حسن ظن بزرگان در حق بنده بیش از فضیلت بنده است - و تشریف قبولی - که فرموده اند - بند را امکان اجابت آن نیست بحکم آن که پرورده نعمت این خاندانم و باندک مایه تغییر خاطر با ولی نعمت قدیم بیوفائی نتوان کرد - که گفته اند - بیت آنرا که بجای تست هردم گرمی | عذرش بنه ار کند بعمری ستمی *

ملک را سیرت حق شناسی وی پسندیده آمد * نعمت و خلعت بخشید - و عذر خواست - که خطا کردم و ترا بی گناه بیازردم * گفت ای خداوند بنده در

من اویتر که خونِ بیگناهی ریختن * سر و چشمش ببوسید - و در کنار گرفت -
و بنعمتِ بی اندازه خوشنود گردانید - و آزادش کرد * گویند که هم در آن هفته
ملک شفا یافت *

همچنان در فکرِ آن بیتم که گفت | پیل بانی بر لبِ دریای نیل *
زیر پایت گر بدانی حالِ مور | همچو حالِ تُست زیر پایِ پیل *

حکایت ۲۳

یکی از بندگانِ عمرو لیث گریخته بود * کسان در عقبش رفتند و باز آوردند *
وزیرا با وی غرضی بود * اشارت بکشتن کرد - تا دیگر بندگان چنین کاری نکنند *
بندد پیش عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت -

هرچه رَوَد بر سرم چون تو پسندی رواست |

بندد چه دعوی کند - حکم خداوند را ست *

اما بموجبِ آن که پروردِ نعمتِ این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخون
من گرفتار آئی * اگر بیگناده بندد را خواهی کشت - باری بتاویل شرعی بکش -
تا بقیامت مؤاخذ نباشی * گفت - تاویل چه گونه کنم - گفت اجازت ده تا
من وزیرا بکشم - آنکه بقصاص او کشتن بفرما تا بحق کشته باشی * ملک
بخندید و وزیرا گفت - چه مصلحت می بینی * گفت ای خداوند این حرام
زاد را بصدقه گورِ پدرت آزاد کن - تا مرا هم در بلا نیفکند - گناه از منست که
قول حکمارا معتبر نداشتم که گفته اند -

قطعه

چو کردی با کلوخ انداز پیکار | سر خود را بنادانی شکستی *

چو تیر انداختی بر روی دشمن | حذر کن کاندرا آماجش نشستی *

حکایت ۲۴

ملکِ زوزن را خواجه بود کریم النفس و نیک مختصر - که همگنان را در مواجهه

گفت - تو کیستی و این سنگ بر من چرا زدی * گفت من فلانم و این سنگ همانست که در فلان تاریخ بر سر من زدی * گفت - چندین مدت کجا بودی * گفت از جاهت اندیشه میکردم - اکنون که در چاهت دیدم فرصت را غنیمت شمردم - که زیرکان گفته اند - مثنوی

ناسزائی را چو بینی بختیار | عاقلان تسلیم کردند اختیار *
چون نداری ناخن درنده تیز | با دادن آن به که کم گیری ستیز *
هر که با پولاد بازو پنجه کرد | ساعد سیمین خود را رنجه کرد *
باش تا دستش ببندد روزگار | پس بکام دوستان مغزش برآر *

حکایت ۲۲

یکی از ملوک را مَرَضی هائل بود - که اعاده ذکر آن ناکردن اولیتر است * طائفه از حکمای یونان متفق شدند - که مر این رنج را دوائی نیست - مگر زهره آدمی که بچندین صفت موصوف باشد * ملک بفرمود - تا طلب کردند * دهقان پسری یافتند بدان صفت که حکما گفته بودند * پدر و مادرش را بخواندند و بنعمت بیگران خوشنود گردانیدند - و قاضی فتوی داد - که خون یکی از رعیت ریختن برای سلامت نفس پادشاه روا باشد * جلال قصد او کرد * پسر سرسوی آسمان کرد و تبسم نمود * ملک پرسید درین حالت چه جای خندیدن است * پسر گفت ناز فرزندان بر پدر و مادر باشد - و دعوی پیش قاضی برند - و داد از پادشاه خواهند - اکنون پدر و مادر بعلت حطام دُئیوی مرا بخون در سپردند - و قاضی بگشتم فتوی داد - و سلطان مصلحت خویش در هلاک من می بیند - بجز خدای تعالی پناهی نمی بینم * بیت

پیش که بر آورم ز دستت فریاد | هم پیش تو از دست تو میخوام داد *
سلطان را ازین سخن دل بهم بر آمد - و آب در دیده بگردانید - و گفت هلاک

حکایت ۲۰

عاملی را شنیدم که خانه رعیت خراب کردی - تا خزانه سلطان آبادان کند -
 بی خبر از قول حکما که گفته اند - هر که خلق را بیازارد - تا دلِ سلطان بدست
 آرد - خدای تعالی همان خلق را بر وی گمارد - تا دمار از روزگارش بر آرد *

بیت

آتشِ سوزان نکند با سپند | آنچه کند دُودِ دلِ دردمند *

لطیفه

گویند - سرِ جمله حیوانات شیر است * و کمترین جانوران خر - و باتفاقِ خردمندان
 خرِ باربر به از شیرِ مردم در * مثنوی

مسکین خراگرچه بی تمیزست | چون بار همی بُرد عزیزست *

گاوان و خرانِ بار بردار | به ز آدمیانِ مردم آزار *

ملک را طرفی از ذمائم اخلاقیش بفرست معلوم شد - در شکنجه کشیدش -
 و بانواعِ عقوبت بکُشت * قطعه

حاصل نشود رضای سلطان | تا خاطرِ بندگان نجوئی *

خواهی که خدای بر تو بخشد | با خلقِ خدای کن نکوئی *

یکی از ستم دیدگان برو بگذشت و در حالِ تباه او تأمل کرد و گفت * قطعه
 نه هر که قوتِ بازو و منصبی دارد | بسطنت بخورد مالِ مردمان بگزاف *
 توان بخلق فرو بردن استخوانِ درشت | ولی شکم بدرد - چون بگیرد اندر ناف *

حکایت ۲۱

مردم آزاری را حکایت کنند - که سنگی بر سرِ صالحی زد * درویش را مجال
 انتقام نبود - سنگ را با خود همیداشت تا وقتی که ملک را بر آن لشکری
 خشم آمد - در چاه زندانش کرد * درویش پیامد - و سنگ بر سرش کوفت *

سخاوت بداد - و نعمت بی دریغ بر سپاد و رعیت بریخت * قطعه
 نیاساید مشام از طبله عود | بر آتش نه که چون عنبر ببوید *
 بزرگی بایدت - بخشندگی کن | که تا دانه نیفشانی نروید *
 یکی از جلسای بی تدبیر نصیحتش آغاز کرد - که ملوک پیشین این مال بسعی
 اندوخته اند - و برای مصلحت نهاده - دست از این حرکت کوتاه کن - که
 واقعه در پیشست و دشمنان در کمین - نباید که بوقت حاجت درمانی * قطعه
 اگر گنجی کنی بر عامیان بخش | رسد مهر گدای را برنجی *
 چرا نستانی از هریک جوی سیم | که گرد آید ترا هر روز گنجی *
 ملک زاده روی ازین سخن در هم کشید - که موافق رای بلندش نیامد - و
 مراورا زجر فرمود و گفت - مرا خداوند تعالی مالک این ممالک کرده است -
 تا بخورم و ببخشم - نه پاسبانم که نگهدارم * بیت

قارون هلاک شد که چهل خانه گنج داشت | نوشیروان نمر که نام نیکو گذاشت *
 حکایت ۱۹۰

آورده اند که نوشیروان عادل را در شکارگاهی صیدی کباب می کردند * نمک
 نبود * غلامی بروستا فرستادند - تا نمک آرند * نوشیروان گفت نمک بقیمت
 بیستان تا بی رسمی نشود - و دیه خراب نگردد * گفتند - بدین قدر چه خلل
 زاید * گفت بنیاد ظلم اول در جهان اندک بوده است - هر که آمد بر آن مزید
 کرد - تا بدین غایت رسیده * قطعه

اگر ز باغ رعیت ملک خورد سیمی | بر آورند غلامان او درخت از بیم *
 به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد | زنند لشکریانش هزار مرغ بسیخ *

بیت

نماند ستمگار بد روزگار | بماند برو لعنت پایدار *

معین کرده - مگر یکی از ایشان حرکتی کرد - که مناسب حال درویشان نبود *
 ظن آن شخص فاسد گشت - و بازار اینان کاسد * خواستم - تا بطریقی کفاف
 یاران مستخلص کنم * آهنگ خدمتش کردم * دربانم رها نکرد - و جفا گفت *
 معذورش داشتم

قطعه

در میر و وزیر و سلطان را | بی وسیلت مگرد پیرامن *
 سگ و دربان چو یافتند غریب | این گریبان گرفت آن دامن *
 چندانکه مقربان حضرت آن بزرگ بر حال من وقوف یافتند - باکرام در
 آوردند و برتر مقامی معین کردند * اما بتواضع فروتر نشستم و گفتم - بیت
 بگذار که بنده کمینم | تا در صق بندگان نشینم *
 گفت الله الله چه جای این سخنست - بیت

گر بر سر و چشم من نشینی | نازت بکشم که نازینمی *
 فی الجمله بنشستم و از هر دری سخن در پیوستم تا حدیث زلت یاران در میان
 آمد - گفتم -

قطعه

چه جرم دید خداوند سابق الانعام | که بنده در نظر خویش خوار میدارد *
 خدا ایراست مسلم بزرگی و الطاف | که جرم بیند و نان برقرار میدارد *
 حاکم این سخن را پسندید و اسباب معاش یاران فرمود تا بر قاعده ماضی مهیا
 دارند - و مؤنت ایام تعطیل را وفا کنند * شکر نعمت بگفتم - و زمین خدمت
 ببوسیدم - و عذر جسارت خواستم و در حال بیرون آمدم و گفتم - قطعه
 چو کعبه قبله حاجت شد - از دیار بعید | روند خلق بدیدار او از بسی فرسنگ *
 ترا تحمّل امثال ما نباید کرد | که هیچکس نرزد بر درخت بی برسنگ *

حکایت ۱۸

ملک زاده گنج فراوان از پدر میراث یافت * دست گرم بر کشاد - و داد

بیت

منشین تُرش رو از گردشِ ایام که صبرا گرچه تلخست - ولیکن بر شیرین دارد *
 در آن مُدت مرا با طائفه یاران اتفاقِ سفرِ حجاز افتاد * چون از زیارتِ
 مکه باز آمدم - دو منزل استقبال کرد * ظاهرِ حالش را دیدم پریشان و بر هیأتِ
 درویشان * گفتم که حال چیست * گفت - چنانکه تو گفتی - طائفه حسد
 بردند - و بخیانتم منسوب کردند * و ملک دام مُلکه در کشفِ حقیقتِ آن
 استقصا نفرمود - و یارانِ قدیم و دوستانِ صمیم از کلمه حق خاموش گردیدند -
 و صحبتِ دیرینه فراموش کردند * قطعه

نه بینی که پیشِ خداوندِ جاد | ستایشِ کنان دست بر سر نهند *
 و گروزگارِش در آرد ز پای | همه عالمش پای بر سر نهند *
 فی الجمله بانواعِ عقوبتِ مُبتلا بودم - تا درین هفته - که مژده سلامتِ حجاج رسید -
 از بندِ گرانم خلاص دادند * گفتم موعظه من قبول نکردی - که گفتم - عیِ پادشاهان
 چون سفرِ دریاست سودمند و خطرناک - یا گنجِ برگیری یا در تلاطمِ امواجِ بمیری *

بیت

یا دُر بهر دو دست کند خواجه در کنار | یا موجِ روزی افگندش مُرده بر کنار *
 مصلحت ندیدم ازین بیش ریشِ درونش بناخنِ ملامت خراشیدن - و نمک
 پاشیدن * بدین دو بیت اختصار کردم * قطعه

ندانستی که بینی بند بر پای | چو در گوشت نیامد پندِ مردم *
 دگر ره گر نداری طاقتِ نیش | مکن انگشت در سوراخِ کُردم *

حکایت ۱۷

تنی چند در صحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاح آراسته و باطن بفلاح
 پیراسته * یکی از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنِ بلیغ داشت - و اداری

و لیکن متعّددان در کمینند - و مدّعیان گوشه نشین - اگر آنچه حُسنِ سیرتِ
تُست بخلاف آن تقریر کنند - در معرضِ خطابِ پادشاد اُفتی - در آن حالتِ کِرا
مجالِ مقال باشد - پس مصلحت آن می بینم که مُلکِ قناعت را حراست
کُنی - و ترکِ ریاست گوئی - که عاقلان گفته اند - بیت

بدریا در منافعِ بیشمارست | وگر خواهی سلامت - بر کنارست *

رفیق چون این سخن بشنید - بهم بر آمد - و روی در هم کشید - و سخنانِ رنجش
آمیز گفتن گرفت - که این چه عقل است و کفایت و فهم و درایت - و قولِ
حکما درست آمد - که گفته اند - دوستان در زندان بکار آیند - که بر سفره همه
دشمنان دوست نمایند *

قطعه

دوستِ مشمار آن که در نعمت زند | لاف یاری و برادر خواندگی *

دوست آن دامن که گیرد دستِ دوست | در پریشان حالی و درماندگی *

دیدم که متغیر میشود - و نصیحتِ من بتعرض میشود * بنزدیکِ صاحبِ دیوان
رفتم - بسابقه معرفتی که در میان ما بود صورتِ حالش بگفتم - و اهلّیت و
استحقاقش بیان کردم - تا بکاری مختصرش نصب کردند * روزی چند بر آمد
لطفِ طبعش را بدیدند - و حسنِ تدبیرش پسندیدند * کارش از آن درگذشت
و بمرتبه و الاثر از آن متمکن گشت - و همچنین نجمِ سعادتش در ترقی بود - تا
باوجِ ارادت رسید - و مقربِ حضرتِ سلطان گشت - و مُشار الیه بالبنان و معتمد
علیه عند الاعیان شد * بر سلامتِ حالش شادمانی کردم و گفتم بیت

ز کارِ بسته میندیش و دل شکسته مدار |

که آبِ چشمه حیوان درون تاریکیست *

بیت

الا لاخزنِ اخا البلیة | فللرحمن الطافٌ خفیة *

به بین آن بی حمیت را که هرگز نخواهد دید رویِ نیکِ بختی *
 تن آسانی گزیند خویشتن را | زن و فرزند بگذارد بسختی *

و در علم محاسبه چنانکه معلومست چیزی دانم * اگر بمعونت شما جهتی
 معین گردد که موجب جمعیتِ خاطر باشد - بقیّه عمر از عهده شکرِ آن
 بیرون نتوانم آمد * گفتم ای برادرِ عملِ پادشاهان دو طرف دارد - امیدِ نان و
 بیمِ جان - و خلافِ رأیِ خردمندانست بامیدِ نان در بیمِ جان افتادن * قطعه
 کس نیاید بخانه درویش | که خراجِ زمین و باغ بده *

یا بتشویش غصه راضی شو | یا جگر بند پیشِ زاغ بنه *

گفت این سخن موافقِ حالِ من نگفتی - و جوابِ سؤالِ من نیاوردی - نشنیده
 که گفته اند - هر که خیانت نرزد دستش از حساب نلزد * بیت

راستی موجبِ رضای خداست | کس ندیدم که گم شد از ره راست *

و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آیند - حرامی از سلطان - و دزد
 از پاسبان - و فاسق از غماز - و روسپی از محتسب - آنرا که حساب پاکست از
 محاسبه چه پاکست * قطعه

مکن فرخ روی در عمل اگر خواهی | که وقتِ رفعِ تو باشد مجالِ دشمنِ تنگ *

توپاک باش و مدارای برادر از کس پاک | زنند جامه ناپاک گازران بر سنگ *

گفتم حکایتِ آن رُوباه مناسبِ حالِ تُست که دیدندش گریزان و افتان و
 خیزان میرفت * کسی گفتش - چه آفتست که موجبِ چندینِ مخافتست * گفت
 شنیده‌ام که سُتران را بسخره میگیرند * گفتند - ای سَفیه شتر را با تو چه مناسبتست
 و ترا با او چه مشابَهت * گفت خاموش - اگر حاسدان بَغرض گویند - که این
 نیز شتر بچه است و گرفتار آیم - کِرا غمِ تخلیصِ من باشد - و تا تریاق از عراق
 آورد شود مار گزیده مردد بود * ترا همچنان فضل است و دیانت و تقوی و امانت -

همای بر همه مرغان از آن شَرَف دارد | که اُستخوان خورد و طائری نیازارد *
مثل

سیاه گوش را گفتند - ترا ملازمتِ شیر بچه سبب اختیار افتاد * گفت - تا
فضلهٔ صیدش میخورم - و از شرِ دشمنان در پناهِ صولتش زندگانی میکنم * گفتند -
اکنون که بطلِ حمایتش در آمدی - و بشکر نعمتش اعتراف کردی - چرا نزدیکتر
نیایی تا در حلقهٔ خاصانیت در آورد - و از بندگانِ مُخلصانیت شمارد * گفت -
همچنان از بطشِ وی ایمن نیستم * بیت

اگر صد سال گبرِ آتش فروزد | چو یکدم اندران افتد بسوزد *
گاه افتد که ندیمِ حضرتِ سلطان زر بیابد - و گاه باشد که سرش برود - و حکما
گفته اند که از تلونِ طبعِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که وقتی بسلامی برنجند
و گاهی بدشنامی خلعت دهند - و گفته اند - که ظرافت بسیار هنرِ ندیمان است
و عیبِ حکیمان * بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار | بازی و ظرافت بندیمان بگذار *

حکایت ۱۶

یکی از رفیقان شکایتِ روزگارِ نامساعد بنزدیکِ من آورد و گفت - کفافِ
اندک دارم و عیالِ بسیار - و طاقتِ بارِ فاقه نمی آرم - و بارها در دلم می آید
که باقلیمی دیگر نقل کنم تا بهر صفت زندگانی کرده آید - و کسی را بر نیک و بدِ
من اطلاع نباشد * بیت

بس گریسته خفت و کس ندانست که کیست |

بس جان بلب آمد که برو کس نگریست *

باز از شَمَاتتِ اعدا می اندیشم که بطعنه در قفای من بخندند - و سعی مرا
در حقِ عیال بر عدمِ مروت حمل کنند - و گویند * قطعه

حکایت ۱۴

یکی از پادشاهان پیشین در رعایتِ مملکت سُستی کردی - و لشکر بسختی داشتی - قصارا چون دشمنِ صعب روی نمود - همه پشت بدادند و روی بگیریز نهادند *

بیت

چو دارند گنج از سپاهی دریغ | دریغ آیدش دست بُردن به تیغ *
 چه مردی کند در صفِ کارزار | که دستش تهی باشد از روزگار *
 یکی از آنان که با من دوستی داشت - ملامتش کردم - و گفتم - دُونست و ناسپاس و سفله و نا حق شناس که باندکِ تغیرِ حال از مخدومِ قدیم برگردد - و حقوقِ نعمتِ سالها در نوردد * گفت - اگر بگویم معذور داری - شاید که اسپم بی جو بود و نمودزین در گرو * سلطان که بزر با سپاهی بخیلی کند - با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

بیت

ز رده مرد سپاهی را تا سر بنهد | و گرش زر ندهی سر بنهد در عالم *

بیت

اِذَا شَبِعَ الْكَمِيُّ يَصُولُ بَطْشًا | وَ خَاوِيَ الْبَطْنُ يَبْطُشُ بِالْفِرَارِ *

حکایت ۱۵

یکی از وزرا معزول شده بحلقه درویشان در آمد - و برکتِ صحبتِ ایشان در وی اثر کرد - و جمعیتِ خاطرش دست داد * ملک بار دیگر با وی دل خوش کرد - و عَمَلش فرمود * قبول نکرد - و گفت - معزولی به که مشغولی * رباعی
 آنان که بکُنجِ عافیت بنشستند | دندانِ سگ و دهانِ مردم بستند *
 کاغذ بدریدند و قلم بشکستند | از دست و زبانِ حرف گیران رستند *
 ملک گفت - هر آئینه مارا خردمندِ کافی باید - که تدبیرِ مملکت را شاید *
 گفت نشانِ خردمندِ کافی آنست که بچنین کارها تن در ندهد * بیت

و سورتِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که غالب همتِ ایشان بر معظمتِ امور
مملکت متعلق باشد - و تحملِ ازدحامِ عوام نکند - گاهی بسلامی برنجند - و
وقتی بدشنامی خلعت دهند *

مثنوی

حرامش بود نعمتِ پادشاد | که هنگامِ فرصت ندارد نگاد *
مجالِ سخن تا نبینی به پیش | به بیهوده گفتن مبر قدرِ خویش *
ملک گفت این گدایی شوخ چشمِ مبدّر را که چندین نعمت باندک مدت
بر انداخت برانید - که خزینۀ بیت المال لقمۀ مساکینست نه طعمۀ اخوان
الشیاطین *

بیت

ابلهی کو روزِ روشن شمعِ کافوری نهد |
زود باشد - کش بشب روغن نباشد در چراغ *
یکی از وزرای ناصح گفت - ای خداوند روی زمین - مصلحت آن می بینم که
چنین کسانرا وجهِ کفاف بتثاریقِ مجری باید داشت تا در نفقه اسراف نکنند *
اما آنچه فرمودی از زجر و منع مناسبِ سیرتِ اربابِ همت نیست * یکی را
بلطف امیدوار گردانیدن و باز بنومیدی خسته خاطر گردانیدن لائقِ اهلِ مروت
نباشد *

بیت

بروی خود در اطماع باز نتوان کرد | چو باز شد - بدُرشتی فراز نتوان کرد *

بیت

مُرغ جایی پَرَد که چینه بود | نه بجائی رَوَد که چي نبود *

قطعه

کس نمیند که تشنگانِ حجاز | بلبِ آبِ شور گرد آیند *
هر کجا چشمه بود شیرین | مردم و مُرغ و مور گرد آیند *

چه دعاست * گفت این دعای خیرست ترا و جمله مسلمانان را * گفت
چگونه - گفت - اگر بمیری خلق از عذاب تو برهند و تو از گناهان * مشنوی
ای زبردست زبردست آزار ا گرم تا کی بماند این بازار *
بچه کار آیدت جهان داری ا مُردنت به که مردم آزاری *

حکایت ۱۲

یکی از ملوک بی انصاف پارسائی را گفت - از عبادتها کدام فاضلترست * گفت -
ترا خواب نیم روز - تا در آن یک نفس خلق را نیازاری * قطعه
ظالمی را خفته دیدم نیم روز ا گفتم این فتنه است خوابش بُرده به *
آنکه خوابش بهتر از بیداریست ا آنچنان بد زندگانی مُرده به *

حکایت ۱۳

یکی از ملوک را شنیدم - که شبی در عشرت روز کرده بود - و در پایانِ مستی
میگفت *

بیت

مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست ا کز نیک و بد اندیشه و از کس غم نیست *
درویشی برهنه بیرون بسرما خفته بود - بشنید و گفت * بیت
ای آنکه باقبال تو در عالم نیست ا گیرم که غمت نیست غم ما هم نیست *
ملک را این کلام خوش آمد * صُرّه هزار دینار از رُوزن بیرون داشت - و
گفت - ای درویش دامن بدار * گفت دامن از کجا آرم که جامه ندارم *
پادشاه را رحمت زیاده گشت - خلعتی بر آن مزید کرد - و پیشش فرستاد *
درویش آن نقدهارا باندک مدت بخورد و تلف کرد و باز آمد * بیت
قرار بر کفِ آزادگان نگیرد مال ا نه صبر در دلِ عاشق نه آب در غریب *
در حالتی که ملک را پروای او نبود حالش بگفتند * ملک بهم برآمد و روی در
هم کشید * و ازینجا ست که گفته اند اصحابِ فطنت و خیرت - که از حدّ

یکی از ملوک عرب که به بی انصافی معروف بود بزیارت آمد - و نماز گذارد -
و حاجت خواست *

بیت

درویش و غنی بنده این خالِ درند | آنان که غنی ترند محتاج ترند *
آنگاه روی بمن کرد - و گفت - از آنجا که همتِ درویشان است و صدقِ معامله
ایشان توجه خاطر همراه من کنید که از دشمنِ صعب اندیشناکم * گفتمش - بر
رعیتِ ضعیف رحمت کن تا از دشمنِ قویِ زحمت نه بینی *

نظم

ببازوانِ توانا و قوتِ سر دست |
خطاست پَنجهٔ مسکینِ ناتوان بشکست *
نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید |
که گر ز پایِ در آید کسش نگیرد دست *
هر آن که تخمِ بدی کشت و چشمِ نیکی داشت |
دماغِ بیهده پُخت و خیالِ باطل بست *
ز گوشِ پنبه برون آر و دادِ خلقِ بده |
و گر تو می ندهی داد - روزِ دادی هست *

مثنوی

بنی آدم اعضاء یکدیگرند | که در آفرینش ز یک جوهرند *
چو عضو بدرد آورد روزگار | دگر عضوهارا نماند قرار *
تو کز محنتِ دیگران بی غمی | نشاید که نامت نهند آدمی *

حکایت ۱۱

درویشی مستجاب الدعوة در بغداد پدید آمد * حجاج بن یوسف بخواندش - و
گفت مرا دعای خیر کن * گفت - خدایا جانِش بستان * گفت - از بهر خدا این

گفت خطائی معلوم نکردم - ولیکن دیدم که مهابتِ من در دلِ ایشان بیگراست
و بر عهدِ من اعتمادِ کَلّی ندارند - ترسیدم که از بیمِ گزندِ خویش قصدِ هلاکِ
من کنند - پس قولِ حکما را کار بستم که گفته اند * قطعه

از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم | و گر با چو او صد بر آئی بجنگ *
نه بینی که چون گربه عاجز شود | بر آرد بچنگال چشمِ پلنگ *
از آن مار بر پایِ راعی زند | که ترسد سرش را بکوبد بسنگ *

حکایت ۹

یکی از ملوکِ عرب رنجور بود در حالتِ پیری - امید از زندگانی قطع کرده *
ناگاه سوارِی از در در آمد و گفت بشارتِ بادِ مرثُرا که فلان قلعه را بدولتِ
خداوندی کشادیم - و دشمنان را اسیر گرفتیم و سپاه و رعیتِ آن طَرَفِ جُمَلگی
مُطیعِ فرمان شدند * چون این سخن بشنید نفسی سرد بر آورد - و گفت - این
مژده مرا نیست - دشمنانم را ست یعنی وارثانِ ملک را *

قطعه

درین امید بسر شد - دریغِ عمرِ عزیز | که آنچه دِلَم است از دَرَم فراز آید *
امید بسته بر آمد ولی چه فائده ز آنک | امید نیست که عمرِ گذشته باز آید *

قطعه

کوسِ رحلتِ بکوفتِ دستِ اَجَل | ای دو چشم و دایِ سر بکنید *
ای کفِ دست و ساعد و بازو | همه تودیعِ یکدیگر بکنید *
بر من اوفتاده دشمن کام | آخر ای دوستان گذر بکنید *
روزگارم بشد بنادانی | من نکردم - شما حَذَر بکنید *

حکایت ۱۰

سالی بر بالینِ تربتِ یحیی پیغمبر علیه السلام معتکف بودم - در جامعِ دمشق *

قطعه

پادشاهی کو روا دارد بستم بر زیردست ا
 دوستدارش روزِ سختی دشمنِ زورآورست *
 با رعیت صلح کن و ز جنگِ خصم ایمن نشین ا
 زان که شاهنشاهِ عادل را رعیت لشکرست *

حکایت ۷

پادشاهی باغلامی عجمی در کشتی نشسته بود * غلام هرگز دریا ندیده - و مَحْنَتِ
 کشتی نیازموده - گریه و زاری آغاز نهاد - و لرزه بر اندامش افتاد * چندانکه
 ملاطفت کردند - آرام نگرفت * ملک را عیش از او منعش شد - چاره ندانست *
 حکیمی در آن کشتی بود - ملک را گفت اگر فرمائی - من او را خاموش گردانم *
 پادشاه گفت غایتِ لطف باشد * حکیم فرمود تا غلام را بدریا انداختند - باری
 چند غوطه بخورد * مویش بگرفتند و سویی کشتی آوردند * بهر دو دست در
 سُکَانِ کشتی در آویخت * چون ساعتی برآمد - بگوشه بنشست - و قرار گرفت *
 ملک را پسندیده آمد و گفت - اندرین چه حکمتست * گفت - اولِ مَحْنَتِ
 غرق شدنِ نچشیده بود - قدرِ سلامتِ کشتی نمیدانست - همچنین قدرِ عافیت
 کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید * قطعه

ای سیرتِ نازِ جوین خوش ننماید | معشوقِ منست آن که بنزدیکِ تو زشتست *
 حورانِ بهشتی را دوزخ بود اعراف | از دوزخیان پرس که اعراف بهشتست *

بیت

فرقت میانِ آن که یارش در بر ا | با آن که دو چشمِ انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز تاجدار را گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدی - کد بند فرمودی *

حکایت ۲

یکی از ملوکِ عجم را حکایت کنند - که دستِ تطاولِ بمالِ رعیت دراز کرده بود - و جور و اذیت آغاز - تا بحدّی که خلق از مکائدِ ظلمش بجان آمده بودند - و از کُربتِ جَورش راهِ غُربت گرفتند * چون رعیت کم شد - و ارتفاعِ ولایت نقصان پذیرفت - خزینۀ تهی ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند * قطعه هر که فریاد رسِ روزِ مصیبت خواهد ا گو - در ایامِ سلامت بجوانمردی کوش * بندۀ حلقه بگوش ار ننوازی برود | لطف کن لطف - که بیگانه شود حلقه بگوش * باری در مجلسِ او کتابِ شاهنامه همی خواندند در زوالِ مملکتِ ضحاک و عهدِ فریدون * وزیرِ ملک را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - ملک چه گونه برو مقرر شد * گفت - خلّقی بتعصّب برو گرد آمدند - و تقویت کردند - پادشاهی یافت * وزیر گفت - ای ملک - چون گرد آمدنِ مردم موجبِ پادشاهیست - تو مر خلق را چرا پریشان میکنی - مگر سرِ پادشاهی نداری * بیت همان به که لشکر بجان پروری | که سلطان بلشکر کند سروری * ملک گفت - موجبِ گرد آمدنِ سپاه و رعیت چیست * گفت پادشاه را کرم باید - تا برو گرد آیند - و رحمت تا در سایۀ دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین هر دو یکی نیست *

مثنوی

نکند جور پیشه سلطانی | که نیاید ز گرگ چوپانی *
 پادشاهی که طرحِ ظلم فکند | پای دیوارِ ملکِ خویش بکند *
 ملک را پندِ وزیرِ ناصح موافقِ طبع نیامد - بند فرمود و بزندان فرستاد - مدّتی بر نیامده بود که بنی عمّ سلطان بمنازعت برخاستند - و ملک پدر خواستند - قومی که از دستِ تطاولِ او بجان آمده بودند و پریشان شده بر ایشان گرد آمدند - و تقویت کردند - تا ملک از تصرفش بدر رفت *

شمشیرِ نیک ز آهنِ بد چون کند کسی | ناکسِ بتریت نشودِ ای حکیم کس*
 باران که در لطافتِ طبعش خلاف نیست | در باغِ لاله رُوید و در شوره بومِ خس*
 زمینِ شور سُنبل بر نیارد | درو تخمِ عمل ضائع مگردان*
 نکوئی با بدان کردن چنانست | که بد کردن بجائی نیک مردان*

حکایت ۵

سرهنگ زاده را بر درِ سرایِ اُغلمش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی
 زائد الوصف داشت - هم از عهدِ خردی آثارِ بزرگی در ناصیه او پیدا و لمعان
 انوارِ زیرکی در جبینش مبین* بیت

بالای سرش ز هوشمندی | می تافت ستارده بلندی*

فی الجملة مقبولِ نظرِ سلطان آمد - که جمالِ صورت و کمالِ معنی داشت - و
 حکما گفته اند - توانگری به نرسد نه به مال - و بزرگی بعقلست نه بسال* بیت
 کودکی که بعقل پیر بود | نزد اهلِ خرد کبیر بود*

ابنای جنس بر وی حسد بردند - بخیا نیتی متهمش کردند* مصرع

دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست*

ملک پرسید که موجبِ خصمی اینان در حقِ تو چیست* گفت در سایه
 دولتِ خداوندی دامِ ملکه همگانرا راضی کردم - مگر حسود که راضی نمیشود
 الا بزوالِ نعمتِ من - دولتِ خداوندی باقی باد* نظم

توانم آن که نیازم اندرون کسی | حسود را چه کنم - کوز خود برنج درست*

بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست | که از مشقتِ آن جز بمرگ نتوان رست*

شور بختان بآرزو خواهند | متبلان را زوالِ نعمت و جاه*

گر نمیند بروز شیره چشم | چشمه آفتاب را چه گناد*

راست خواهی - هزار چشم چنان | کور بهتر که آفتاب سیاد*

گیرد - که هنوز طفلست - و سیرتِ بغي و عنادِ آن گروه در نهادِ وي متمکن نشده - و در حدیثست مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا وَ قَدْ يُوَلَّدُ عَلَي فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ أَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ يَمَجْسَانِهِ * قطعه

با بدان یارگشت همسرِ لوط | خاندانِ نبوتش گم شد *

سگِ اصحابِ کُهِفِ روزی چند | پیِ نیکان گرفت و مردم شد *
این بگفت و طائفه از ندمایِ ملک با وی بشفاعت یار شدند - تا ملک از سرِ خون او در گذشت - و گفت - بخشیدم اگرچه مصلحت ندیدم * رباعي
دانی که چه گفت زال با رستم گرد | دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد *
دیدیم بسی آب ز سرِ چشمه خُرد | چون بیشتر آمد شترو بار بُرد *
في الجملة وزیرِ پسر را بخانه برد و بنار و نعمت پرورد - و استادِ ادیب را بتریتش نصب کرد - تا حسنِ خطاب و ردِ جواب و سائرِ آدابِ خدمتِ ملوکِ او را بیاموخت - تا در نظرِ همگان پسندیده آمد - باری وزیر از حُسنِ اخلاقِ او در حضرتِ ملک میگفت - که تربیتِ عاقلان در وی اثر کرده - و جهلِ قدیم از جِلَّتِ او بدر رفته * ملک از این سخن تبسم کرد و گفت * بیت
غُذِيَتْ بِدَرْنَا وَ نَشَأَتْ فِينَا | فَمَنْ أَنْبَاكَ أَنَّكَ ابْنُ ذَنْبِ *
اذا كان الطَّبَاعُ طِبَاعَ سُوءٍ | فَلَيْسَ بِنَافِعِ ادَبُ الْإِدِيْبِ *

بیت

عاقبِ گرگ زاده گرگ شود | گرچه با آدمی بزرگ شود *
سالی دو برین بر آمد - طائفه او باشِ محلت در او پیوستند - و عقدِ اُخوت بستند - تا بوقتِ فرصت وزیر را با هر دو پسرش بکشت - و نعمتِ بیقیاس برداشت و در مغاره دزدان بجای پدر بنشست - و عاصی شد * ملک دستِ تحیر بدندان گرفت و گفت * نظم

شبانگاه که دزدان باز آمدند سفر کرده و غنیمت آورده رخت بپهادند - و سلاح بکشادند * نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسی از شب بگذشت -

بیت

قرص خورشید در سیاهی شد | یونس اندر دهان ماهی شد

مردان دلاور از کمین گاه بدر جستند - و دستِ یکان یکان بر پشت بستند * و بامدادان همه را بدرگاهِ ملک حاضر آوردند * ملک همگنان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقاً در آن میان جوانی بود - که میوهٔ عنفوانِ شبابش نو رسیده - و سبزهٔ گلستانِ عذارش نو دمیده * یکی از وزرا پایهٔ تختِ ملک را بوسه داد - و روی شفاعت بر زمین نهاد - و گفت - این پسر هنوز از باغِ زندگانی بر نخورده و از ریعانِ جوانی تمتع نیافته - توقعِ بگرم و اخلاقِ خداوندی آنست - که ببخشیدنِ خونِ او بر بندهٔ منت نهد * ملک روی ازین سخن در هم کشید - و گفت *

بیت

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست | تربیت نا اهل را چون گردگان برگنبذست * نسلِ فسادِ اینان منقطع کردن اولیترست - و بیخ و بنیادِ ایشان بر آوردن بهتر - که آتش نشانیدن و اخگر گذاشتن و افعی کشتن و بچه نگاهداشتن کارِ خردمندان نیست *

قطعه

ابر اگر آبِ زندگی بارد | هرگز از شاخ بید بر نخوری *

با فرومایه روزگار میر | کز نری بوریا شکر نخوری *

وزیر این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسنِ رأیِ ملک آفرین خواند - و گفت آنچه خداوند دامِ ملکهٔ فرمود عینِ صوابست - اما اگر در سلکِ بدان تربیت یافتی طبیعتِ ایشان گرفتی - و یکی از ایشان شدی * لیکن بنده امیدوارست - که بصحبتِ صالحان تربیت پذیرد - و خوی خردمندان

طعامش کردند* خواهرش از غرقه بدید- و دریچه برهم زد* پسر بفراست دریافت
و دست از طعام باز کشید و گفت- مُحالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران
جای ایشان گیرند*

بیت

کس نیاید بزیر سایه بوم | و ره‌ها از جهان شود معدوم*

پدر را ازین حال آگهی دادند* برادرانش را بخواند و هریک را بواجبی گوشمالی
داد* پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه معین کرد تا فتنه بنشست و نزاع
برخواست* که گفته اند ده درویش در گلیمی بخشیدند و دو پادشاه در اقلیمی
نگنجند*

قطعه

نیم نانی گر خورد مردِ خدای | بذلِ درویشان کند نیمِ دگر*
هفت اقلیم از بگیرد پادشاه | همچنان در بندِ اقلیمی دگر*

حکایت ۴

طائفه دزدانِ عرب بر سر کوهی نشسته بودند - و مَنفَذِ کاروان بسته - و رعیتِ
بلدان از مکائدِ ایشان مرعوب - و لشکرِ سلطان مغلوب - بحکمِ آنکه ملاذی مَنیع
از قلّه کوهی بدست آورده بودند - و ملجا و ماوای خود ساخته* مدبرانِ ممالکِ
آن طرف در دفعِ مضرتِ ایشان مشورت کردند - که اگر این طائفه برین نسق
روزگاری مداومت نمایند مقاومت ممتنع گردد* مشنوی

درختی که اکنون گرفتست پای | به نیروی شخصی بر آید ز جای*

وگر همچنان روزگاری هلی | بگردونش از بیخ بر نگسلی*

سر چشمه شاید گرفتن بیل | چو پُر شد نشاید گذشتن بیل*

سخن برین مقرر شد - که یکی را بتجسسِ ایشان برگماشتند - و فرصت نگاه می
داشتند تا وقتی که بر سر قومی رانده بودند - و مقام خالی مانده* تنی چند از
مردانِ واقعه دیده و جنگ آزمود را بفرستادند - تا در شعبِ جبل پنهان شدند*

قطعه

آن شنیدی که لاغر دانا | گفت روزی بابل‌هی فربه *
 اسپ تازی اگر ضعیف بود | همچنان از طویل خربه *
 پدر بخندید - و ارکان دولت به پسندیدند - و برادران بجان رنجیدند * نظم
 تا مرد سخن نگفته باشد | عیب و هنرش نهفته باشد *
 هر بیشه گمان مبر که خالیست | شاید که پلنگ خفته باشد *
 شنیدم که ملک را در آن مدت دشمنی صعب روی نمود * چون هر دو لشکر
 روی بهم آوردند - اول کسیکه اسپ در میدان جهانید آن پسر بود و می گفت *

قطعه

آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من |
 این منم کاندل میان خاک و خون بینی سري *
 آنکه جنگ آرد بخون خویش بازی میکند |
 روز میدان آنکه بگریزد بخون لشکري *
 این بگفت - و بر سپاه دشمن زد - تنی چند از مردان کاری بینداخت - چون
 پیش پدر آمد زمین خدمت ببوسید و گفت * قطعه
 ای که شخص منت حقیر نمود | تا در شتی هنر نه پنداری *
 اسپ لاغر میان بکار آید | روز میدان نه گاو پرواری *
 آورده اند که سپاه دشمن بیقیاس بود - و اینان اندک * جماعتی آهنگ گریز
 کردند - پسر نعره زد و گفت - ای مردان بکوشید تا جامه زنان نپوشید * سواران را
 بگفتن او ته‌ور زیاده گشت و بی‌کبار حمله بردند * شنیدم که در آن روز بر دشمن
 ظفر یافتند * ملک سرو چشمش ببوسید - و در کنارش گرفت و هر روزش نظر
 بیش می کرد - تا ولّی عهد خویش گردانید * برادرانش حسد بردند - و زهر در

این لطیفه بر طاقِ ایوانِ فریدون نوشته بود *

مثنوی

جهانِ ای برادرِ نماند بکس | دل اندر جهانِ آفرین بند و بس *
مکن تکیه بر ملکِ دنیا و پشت | که بسیار کس چونتو پرورد و کُشت *
چو آهنگِ رفتن کند جانِ پاک | چه بر تختِ مُردن چه بر رویِ خاك *

حکایت ۲

یکی از ملوکِ خراسان سلطان محمود سُبُکْتِگین را بخواب دید بعد از وفاتِ او
بصد سال - که جمله وجودِ او ریخته بود و خاک شده - مگر چشمانش که در
چشم خانه همی گردیدند * سائر حکما از تاویلِ آن خواب عاجز ماندند مگر
درویشی که تعبیرِ آن بجای آورد و گفت - هنوز چشمش نگرانست که مُلکش
با دگرانست *

نظم

بس نامور که زیر زمین دفن کرده اند | کز هستیش بروی زمین یک نشان نماند *
و آن پیر لاشه را که سپردند زیر خاک | خاکش چنان بخورد کزو اسُخوان نماند *
زندست نامِ فرخِ نوشیروان بعدل | گرچه بسی گذشت که نوشیروان نماند *
خیری کن ای عزیز و غنیمت شمار عمر | زان پیشتر که بانگ بر آید فلان نماند *

حکایت ۳

ملک زاده را شنیدم که کوتاه قد و حقیر بود - و دیگر برادرانش بلند بالا و خوبرو *
باری پدرش بکراهیت و استخفاف دروئی نظر کرد * پسر بفراسست دریافت و
گفت - ای پدر کوتاه خردمند به از نادان بلند * نه هر چه بقامتِ مهتر بقیامت
بهتر * *الْأَسَاءَةُ نَظِيفَةٌ وَالْفِيلُ جِيفَةٌ* * بیت

*أَقْلُ جِبَالِ الْأَرْضِ طُورُ وَاَنَّهُ | لَأَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ قَدْرًا وَمَنْزِلًا **

بابِ اول در سیرتِ پادشاهان

حکایت ۱

پادشاهی را شنیدم که بکشتنِ اسیریِ اشارت کرد * بیچاره در حالتِ نومیدی
بزبانی که داشت ملک را دشنام دادن گرفت و سقط گفتن - که گفته اند * قول
هرکه دست از جان بشوید | هرچه در دل دارد بگوید *

بیت

اذا يئسَ الانسانُ طالَ لِسَانُهُ | كَسْتَوْرَ مَعْلُوبٍ يَصُولُ عَلَي الكَلْبِ *

بیت

وقتِ ضرورتِ چو نماند گریز | دست بگیرد سرِ شمشیرِ تیز *
ملکِ پرسید - که چه میگوید * یکی از وزرایِ نیکِ محضر گفت - ای خداوند
میگوید که و الكاظمين الغيظَ والعافين عن الناسِ و الله يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ * ملک را
برویِ رحمتِ آمد - و از سرِ خونِ او درگذشت * وزیرِ دیگر که ضِدِّ او بود گفت -
ابنایِ جنسِ ما را نشاید که در حضرتِ پادشاهان جزِ برآستی سخن گویند * این
شخصِ ملک را دشنام داد و نا سزا گفت * ملک روی از این سخن درهم کشید
و گفت - مرا دروغِ وی پسندیده تر آمد از این راست که تو گفتی - که آنرا روی در
مصلحت بود و این را بنابرِ خبائثی و خردمندان گفته اند - دروغِ مصلحت آمیز
به از راستی فتنه انگیز *

بیت

دروغیکه حالِ دلت خوش کند | به از راستی کتِ مشوش کند *
هر که شاه آن کند که او گوید | حیف باشد که جز نکو گوید *

نظم

گرچه شاطر بود خروس بچنگ | چه زند پیش باز روئین چنگ *

گرچه شیر است در گرفتن موش | لیک موشست در مصاف پلنگ *

اما باعتمادِ سَعَتِ اخلاقِ بزرگان - که چشم از عوائبِ زیرستان بیوشند - و در
افشاءِ جرائمِ کهتران نکوشند - کلمه چند بر سیلِ اختصار از نوادر و امثال و اشعار
و حکایات و سیرِ ملوکِ ماضیه درین کتاب درج کردیم - و برخی از عمرِ گرانمایه
بروخرج * موجبِ تصنیفِ کتابِ گلستانِ این بود و بالله التوفیق *

بماند سالها این نظم و ترتیب | ز ما هر ذره خاک افتاده جائی *

غرضِ نقشیست کز ما باز ماند | که هستی را نمی بینم بقائی *

مگر صاحبِ دلی روزی برحمت | کند در کارِ درویشان دعائی *

امعانِ نظر در ترتیبِ کتاب و تهذیبِ ابوابِ ایجازِ سخن مصلحت دید - تا این
روضه رعنا و حدیقه غلبا چون پریشست بهشت باب اتفاق افتاد - ازین سبب
که مختصر آمد - تا بمالاتِ نینجامد و الله الموفق لاتمامه *

باب اول در سیرتِ پادشاهان *	باب پنجم در عشق و جوانی *
باب دوم در اخلاقِ درویشان *	باب ششم در ضعف و پیری *
باب سیوم در فضیلتِ قناعت *	باب هفتم در تاثیرِ تربیت *
باب چهارم در فوائدِ خاموشی *	باب هشتم در آدابِ صحبت *

تاریخ کتاب

در آن مدت که مارا وقتِ خوش بود | ز هجرتِ شش صد و پنجاه و شش بود *

مرادِ ما نصیحت بود - گفتیم | حواله با خدا کردیم و رفتیم *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزالت *

تقصیری و تقاعدي که در مواظبتِ خدمتِ بارگادِ خداوندي ميروند - بنا بر آنست - که طائفه از حکماء هند در فضائلِ بزرجمهرِ سخن ميگفتند - و در آخر جز این عيبيش نتوانستند گفت که در سخن گفتن بطي است - يعني درنگِ بسيار ميکند و مُستمع را بسي منتظر بايد بود - تا وي تقريرِ سخن کند * بزرجمهر بشنيد و گفت: اندیشه کردن که چه گويم به از پشيماني خوردن که چرا گفتم * مثنوي

سخندانِ پرورده پيرِ کهن | بينديشد آنگه بگويد سخن *

مزن بي تأمل بگفتار دم | نگو گوي - گر دير گوي چه غم *

بينديش و آنگه بر آور نفس | و زان پيش بس کن که گویند بس *

بنطق آدمي بر ترست از دواب | دواب از تو به گر نگوئي صواب *

فکيف در نظر اعيان و بزرگانِ حضرتِ خداوندي - عز نصره - که مجمعِ اهلِ دل است - و مرکزِ علماء متبحر - اگر در سياقتِ سخن دليري کنم شوخي کرده باشم - و بضاعتِ مُزجاتِ بحضرتِ عزيز آورده - و شبهه در بازارِ جوهر يان جوي نيزد - و چراغِ پيش آفتابِ پرتوي ندارد - و مناره بلند در دامنِ کودِ آلود پست نمايد *

مثنوي

هر که گردن بدعوي افرازد | دشمن از هر طرف برو تازد *

سعدی افتاده ايست آزاده | کس نياید بجنگِ افتاده *

اول اندیشه و آنگهي گفتار | پاي پيش آمدست پس ديوار *

نخلبندم ولي نه در بوستان | شاهدِم من ولي نه در کنعان *

لقمانِ حکيم را گفتند حکمت از که آموختي * گفت از نايمينايان - که تا جاي

نه بينند پاي نه نهند - قَدَمُ الخروج قبل الولوج * مصراع

مرديت بيازماي و آنگه زن کن *

امید هست که روی ملال در نکشد | ازین سخن - که گلستان نه جای دلتنگیست *
 علی الخصوص که دیباچه همایونش | بنام سعد ابو بکر سعد بن زنگیست *
 در مکارم اخلاق امیر عادل امیر فخر الدین ادام الله علوه *

دیگر عروس فکر من از بی جمالی سر بر نیارد - و دیده یأس از پشت پای نجالت
 بر ندارد - و در زمره صاحب دلان متجلی نشود - مگر آنکه که متحلی گردد بزبور
 قبول امیر کبیر - عامل - عادل - مؤید - مظفر - منصور - ظهیر سریر سلطنت - مشیر
 تدبیر مملکت - کشف الفقراء - ملاذ الغرباء - مرتی الفضلاء - محبت الاتقیاء - غیاث
 الاسلام والمسلمین - عمدة الملوک والسلطین - ابو بکر بن ابی نصر - اطل الله عمره -
 واجل قدره - و شرح صدره - و ضاعف اجره که ممدوح اکابر آفاقست و مجموعه
 مکارم اخلاق *

بیت

هر که در سایه عنایت اوست | گنہش طاعتست و دشمن دوست *
 بر هریک از سائر بندگان و حواشی خدمتگاران خدمتی معین است - که اگر در
 ادای برخی از آن تهاون و تکاسل روا دارند - هر آینه در معرض خطاب آیند - و
 در محلی عتاب - مگر طائفه درویشان - که شکر نعمت بزرگان بر ایشان واجب
 است - و ذکر جمیل و دعای خیر بر همگان فرض - و ادای چنین خدمتی در
 غیبت اولیترست از حضور - که این بتصنع نزدیکست و آن از تکلف دور *
 باجابت مقرون باد *

نظم

پشت دوتای فلک راست شد از خرمی | تا چو تو فرزند زاد مادر ایام را *
 حکمت محض است - اگر لطف جهان آفرین | خاص کند بنده مصلحت عام را *
 دولت جاوید یافت هر که نکو نام زیست | کر عجبش ذکر خیر زنده کند نام را *
 وصف ترا گر کند ورنه نیکند اهل فضل | حاجت مشاطه نیست روی دلارام را *

بامدادان که خاطر باز آمدن بر رای نشستن غالب آمد - دیدمش دامنِ پُر
از گل و ریحان و سنبل و زیمُران فراهم آورد - و عزیمتِ شهر کرده * گفتم گل
بوستان را چنانکه دانی بقائی و عهدِ گلستان را وفائی نباشد - و حکما گفته اند هرچه
دیر نیاید دلبستگی را نشاید - گفتا پس طریق چیست * گفتم برای نزهتِ ناظران
و نُسحتِ حاضران کتابِ گلستان توانم تصنیف کردن که بادِ خزان را بر اوراقِ
اودستِ تطاول نباشد - و گردشِ زمان عیشِ ربیعش بطیشِ خریف مبدل نکند *

مثنوی

بچه کار آیدت ز گل طَبَقی | از گلستانِ من بَر و رَقی *
گل همین پنج روز و شش باشد | وین گلستان همیشه خوش باشد *

حالی که من این بگفتم دامنِ گل بریخت - و در دامنم آویخت * که الکریم اذا
وَعَدَ وَفَى * فصلي در همان روز اتفاق بیاض افتاد - در حسنِ معاشرت و آدابِ
مجاورت - در لباسی که متکلمان را بکار آید و مترسلان را بلاغت افزاید * فی الجملة
هنوز از گلِ بوستان بقیّتی مانده بود - که کتابِ گلستان تمام شد - و تمام آنکه
شود بحقیقت - که پسندیده آید در بارگاهِ جهان پناه - سایهٔ کردگار - پرتو لطفِ
پروردگار - خُداوندِ زمان - کَهفِ امان - المُوئید من السماء - المنصور علی الاعضاء -
عُصْد الدولة القاهرة - بِرَاج المِلّة الباهرة - جَمال الانام - مَفْخَر الاسلام - سعد بن
اتابک الاعظم - شاهنشاه المعظم - مالکِ رقاب الامم - مَوَلِی مَلُوک العرب والعجم -
سلطان البر و البحر - وارثِ مُلُکِ سلیمان - مُظَفَّر الدنیا والدین - ابو بکر بن سعد بن
زنگی ادام الله تعالی اقبالهما و جعل کلّ خیر مآلهما و بکرشما لطفِ خداوندي
مطالعه فرماید *

نظم

گر التفاتِ خداوندیش بیاراید | نگار خانهٔ چینی و نقش ارژنگیست *

كَثَارَتِ يَمِينِ سَهْلٍ - وَخِلَافِ رَادٍ صَوَابِست وَنَقْصِ رَأْيِ أُولِي الْإِلْبَابِ ذُو الْفَقَارِ
عَلِيّ در نیام و زبَانِ سَعْدِي در کام * قطعه

زبان در دهان خردمند چیست | کلید در گنج صاحبِ هنر *
چو در بسته باشد چه داند کسی | که جوهر فروشست یا شیشه‌گر *
قطعه

اگرچه پیش خردمند خاموشی ادبست | بوقتِ مصلحت آن به که در سخن کوشی *
دو چیز طیرد عقلست - دم فرو بستن | بوقتِ گفتن و گفتن بوقتِ خاموشی *
فِي الْجَمَلَةِ زَبَانٍ از مکالمه او در کشیدن فتوت نپنداشتم و روی از محاوره او
گردانیدن مروت ندانستم که یارِ موافق بود - و در ارادت صادق * بیت
چو جنگ آوری با کسی در ستیز | که از ویِ گزیرت بود یا گریز *
بحکمِ ضرورت سخن گفتیم - و تفرّج کنان بیرون رفتیم در فصلِ ربیعی که صولت برد
آرمیده بود - و آوانِ دولتِ ورد رسیده * بیت

پیراهنِ سبز بر درختان | چون جامه عیدِ نیکبختان
قطعه

اولِ اردی بهشت ماهِ جلالی | بلبلِ گوینده بر منابرِ قصبان *
بر گلِ سُرخ از نمِ افتاده لالی | همچو عرق بر عذارِ شاهدِ غضبان *
شبی در بوستان با یکی از دوستان اتفاقِ مبیعت افتاد * موضعی خوش و خرم -
و درختانِ دلکش و درهم - گویی خُرده مینا بر خاکش ریخته است - و عقدِ ثریا
از تاکش در آویخته * قطعه

رَوْضَةُ مَاءٍ نَهْرَهَا سَلْسَالُ | دَوْحَةُ نَجْعٍ طَيْرَهَا مَوْزُونُ *
آن پُر از لاله‌ای رنگارنگ | وین پُر از میوه‌ای گوناگون *
باد در سایه درختانش | گسترانید فرشِ بوقلمون *

گریکی زین چهار شد غالب | جان شیرین بر آید از قالب *

لاجرم مرد عارف کامل | نشهد بر حیات دنیا دل *

نیک و بد چون همی ببايد مرد | خنک آن کس که گوی نیکی بُرد *

برگ عیشی بگورِ خویش فرست | کس نیارد ز پس - تو پیش فرست *

عمر برفست و آفتاب تموز | اندکی ماند - خواجه غرد هنوز *

ای تهی دست رفته در بازار | ترسمت باز ناوری دستار *

هر که مزروعِ خود خورد بخوید | وقت خرمنش خوشه باید چید *

پند سعدی بگوشِ جان بشنو | رد چنین است - مرد باش - و برو *

بعد از تأمل این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمن عزلت نشینم - و

دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گفته‌های پریشان بشویم - و من بعد

پریشان نگویم *

بیت

زبان بریدد بکنجی نشسته غم و بکم | به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *

تا یکی از دوستان که در کجاو غم انیس من بودی - و در جرد هم جلیس - برسم

قدیم از در در آمد * چندانکه نشاط مرا ضمت کرد - و بساط ملاعبت گسترد -

جوابش نگفتم - و سر از زانوی تعبد بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گفت * قطعه

کنونت که امکان گفتار هست | بگو ای برادر بلطف و خوشی *

که فردا چوپیک اجل در رسد | بحکم ضرورت زبان در کشی *

یکی از متعلقات منش بر حسب این واقعه مطلع گردانید - که فلان عزم کرد

است - و نیت جزم آورد - که بقیات عمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشی

گزیند - تو نیز اگر توانی سر خویش گیر - و رادِ مجانبهت پیش آر * گفتا - بعزت

عظیم و صحبت قدیم که دم بر نیارم - و قدم بر ندارم - مگر آنکه که سخن گفته

شود بر عادت مألوف و طریق معروف - که آزدن دل دوستان جهلست - و

چنان بود در عهدِ اول که دیدم | جهان بُرز آشوب و تشویش و تنگی*
چنین شد در ایامِ سلطانِ عادل | اتابکِ ابو بکر بن سعد زنگی*

نظم

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست | تا بر سرش بود چو توئی سایه خدا*
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک | مانند آستانِ درت مأمنِ رضا*
بر تُست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر | بر ما - و بر خدای جهان آفرین جزا*
یارب ز بادِ فتنه نگه دار خاکِ پارس | چندانکه خاک را بود و آب را بقا*

در سببِ تالیفِ کتابِ گلستان

شبی در ایامِ گذشتۀ تأمل میکردم - و بر غُرِّ تلف کرده تأتلف میخوردم - و سنگِ
سراچۀ دل را بالماسِ آبِ دیده می شُفتم - و این ابیات مناسبِ حالِ خود

مثنوی

می گفتم

هر دم از عمر میروود نفسی | چون نگه میکنم نماند بسی*
ای که پنجاه رفت و در خوابی | مگر این پنج روز دریابی*
خجل آنکس که رفت و کار نساخت | کوسِ رحلت زدند و کار نساخت*
خوابِ نوشین بامدادِ رحیل | باز دارد پیاده را ز سبیل*
هر که آمد عمارتِ نو ساخت | رفت و منزلِ بدیگری پرداخت*
و آن دیگر بُخت همچین هوسِ | وین عمارت بسر بُرد کسی*
یارِ نا پایدار دوست مدار | دوستی را نشاید این غدار*
مایهٔ عیش آدمی شکمست | تا بتدریج میروود چه خمست*
گر ببندد چنانکه نکشاید | اگر دل از عمر بر کند شاید*
ورکشاید چنانکه نتوان بست | گو بشو از حیاتِ دنیا دست*
چار طبعِ مخالف و سرکش | چند روزی بوند باهم خوش*

گریکی زین چهار شد غالب | جان شیرین بر آید از قالب *
 لاجرم مرد عارف کامل | نهد بر حیات دنیا دل *
 نیک و بد چون همی بپاید مرد | خنک آن کس که گوی نیکی بُرد *
 برگ عیشی بگور خویش فرست | کس نیارد ز پس - تو پیش فرست *
 عمر برفست و آفتاب تموز | اندکی مانده - خواجه غره هنوز *
 ای تهمی دست رفته در بازار | ترسمت باز ناوری دستار *
 هر که مزروع خود خورد بخوید | وقت خرمنش خوشه باید چید *
 پند سعدی بگوش جان بشنو | رد چنین است - مرد باش - و برو *
 بعد از تأمل این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمن عزلت نشینم - و
 دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گفته‌های پریشان بشویم - و من بعد
 پریشان نگوییم *

بیت

زبان بریده بکنجی نشسته صم و بکم | به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *
 تا یکی از دوستان که در کجاوه غم انیس من بودی - و در حجره هم جلیس - برسم
 قدیم از در در آمد * چندانکه نشاط مراغبست کرد - و بساط ملاعبت گسترده -
 جوابش نگفتم - و سر از زانوی تعب بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گفت * قطعه
 کنونت که امکان گفتار هست | بگو ای برادر بلطف و خوشی *
 که فردا چو پیک اجل در رسد | بحکم ضرورت زبان در کشی *
 یکی از متعلقان منش بر حسب این واقعه مطلع گردانید - که فلان عزم کرده
 است - و نیت جزم آورده - که بقیعت عمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشی
 گیرند - تو نیز اگر توانی سر خویش گیر - و راه مجانبت پیش آر * گفتا - بعزت
 عظیم و صحبت قدیم که دم بر نیارم - و قدم بر ندارم - مگر آنکه که سخن گفته
 شود بر عادت مألوف و طریق معروف - که آزرده دل دوستان جهلست - و

چنان بود در عهدِ اول که دیدم | جهان بُرز آشوب و تشویش و تنگی*
چنین شد در ایامِ سلطانِ عادل | اتابک ابو بکر بن سعد زنگی*

نظم

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست | تا بر سرش بود چو توئی سایه خدا*
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک | مانند آستانِ درت مأمنِ رضا*
بر تُست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکر ابر ما - و برخدای جهان آفرین جزا*
یارب ز بادِ فتنه نگه دار خاکِ پارس | چندانکه خاک را بود و آب را بقا*

در سببِ تالیفِ کتابِ گلستان

شبی در ایامِ گذشته تأمل میکردم - و بر عُرِّ تلف کرده تأسف میخوردم - و سنگِ
سراچه دل را بالماسِ آبِ دیده می سُفتم - و این ابیات مناسبِ حالِ خود

مثنوی

می گفتم

هر دم از عمر میروند نفسی | چون نگه میکنم نماند بسی*
ای که پنجاه رفت و در خوابی | مگر این پنج روز دریایی*
خجل آنکس که رفت و کارِ نساخت | کوسِ رحلت زدند و کارِ نساخت*
خوابِ نوشین بامدادِ رحیل | باز دارد پیاده را ز سبیل*
هر که آمد عمارتِ نو ساخت | رفت و منزلِ بدیگری پرداخت*
و آن دیگر بُخت همچین هوسِ | وین عمارتِ بسر بُرد کسی*
یارِ نا پایدار دوست مدار | دوستی را نشاید این غدار*
مایه عیش آدمی شکمست | تا بتدریج میروند چه غمست*
گر ببندد چنانکه نکشاید | اگر دل از عمر بر کند شاید*
ورکشاید چنانکه نتوان بست | گو بشو از حیاتِ دنیا دست*
چار طبعِ مخالف و سرکش | چند روزی بوند باهم خوش*

و ارادت صادق نموده * لا جرم کافه انام از خواص و عوام به محبت او گرائیده اند.

که الناس علي دين ملوکهم * رباعي

ز آنکه که ترا بر من مسکین نظرست | آثارم از آفتاب مشهورترست *

گر خود همه عیبه بدين بنده درست | هر عیب که سلطان به پسندد هنرست *

نظم

گلي خوشبوي در حمام روزي | رسيد از دست محبوبي بدستم *

بدو گفتم که مشکي يا عبري | که از بوي دلاویز تو هستم *

بگفتا من گلي ناچيز بودم | وليکن مدتي با گل نشستم *

کمال همنشين در من اثر کرد | و گرنه من همان خاکم که هستم *

اللهم متع المسلمين بطول حياته | و ضاعف ثواب جميله و حسناته *

و ارفع درجة اودائه و ولاته | و دمر علي اعدائه و شناته *

بما تلي في القرآن من آياته | اللهم آمين بلده و احفظ ولده *

نظم

لقد سعد الدنيا به دام سعدد | و ايده المولي بالوية النصر *

كذلك تنشأ لينة هو عرقها | و حسن نبات الارض من كرم البذر *

ايزد تعالي و تقدس خطه پاک شیراز را بهیبت حاکمان عادل و همت عالمان

عامل تا زمان قیامت در امان سلامت نگاه دارد * نظم

نداني که من در اقالیم غربت | چرا روزگاري بکردم درنگي *

برون رفتم از تنگ ترکان که دیدم | جهان درهم افتاده چون موي زنگي *

همه آدمي زاده بودند لیکن | چو گرگان بخونخوارگي تیز چنگي *

درون مردمي چون ملک نیک محضر | برون لشکري چون هزیران جنگي *

چو باز آمدم کشور آسوده دیدم | پلنگان رها کرده خوي پلنگي *

بیت

کرم بین و لطفِ خداوندگار | گنه بنده کردست و او شر و سار*
 عاکفانِ کعبه جلالش بتقصیرِ عبادتِ معترف که ما عبدناکِ حقِّ عبادتک و
 واصفانِ حلیه جلالش بتحیرِ منسوب که ما عرفناکِ حقِّ معرفتک* قطعه
 گر کسی وصفِ او ز من پرسد | بی دل از بی نشان چه گوید باز*
 عاشقانِ کشتگانِ معشوقند | بر نیاید ز کشتگانِ آواز*

حکایت - یکی از صاحب‌دلان سر بحیبِ مراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مُکاشفه
 مستغرق شده - آنگاه که از آن حالت باز آمد یکی از دوستانِ او را بطریقِ انبساط
 گفت از آن بوستان که تو بودی ما را چه تحفه کرامت آوردی - گفت بخاطر
 داشتم که چون بدرختِ گل برسم دانه‌ی پُرکنم و هدیه اصحاب را برم* چون
 بدرختِ گل برسیدم بویِ گلم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت* نظم
 ای مرغِ سَکَرِ عشق ز پروانه بیاموز | کان سوخته را جان شد و آواز نیامد*
 این مُدعیان در طلبش بی خبرانند | کان را که خبر شد خبرش باز نیامد*
 ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم | وز هر چه گفته اند - شنیدیم و خوانده ایم*
 مجلس تمام گشت و پایان رسید عمر | ما هم چنان در اولِ وصفِ تو مانده ایم*
 ذکرِ محامدِ پادشاهِ اسلام خلد الله مُلکه*

ذکرِ جمیلِ سعدی که در افواهِ عوام افتاده - وصیتِ سُخنش که در بسیطِ زمین
 رفته - و قصبُ الحَبیبِ حدیثش که همچو نیشکر می خورند - و رقعهُ مناشاتش که
 چون کاغذِ زر می بَرند - بر کمالِ فضل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوند
 جهان و قُطْبِ دائره زمان - قائم مقامِ سلیمان - ناصرِ اهلِ ائمان - شاهنشاه
 معظم - اتابکِ اعظم - مظفر الدنیا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - ظِلّ الله فی
 اَرْضِهِ رَبِّ الارضِ عَزَّ وَ رَاضِ بعینِ عنایت نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده -

فرّاش باد صبارا گفت تا فرش زهرّ دین بگسّرد و دایه ابر بهارِ پیرا فرمود تا بناتِ
نّبات را در مهّد زمین بپرورد - و درختان را بخلعتِ نوروزی قباي استبرق در بر
کرده و اطفالِ شاخ را بقدومِ موسمِ بهاری کلادِ شکوفه بر سر نهاده و عصاره نائی
بقدرتش از شهد فائق شده و تخمِ خرما بیهمن تربیتش نخلِ باسق گشته *

قطعه

ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند | تا تو نائی بکف آری و بغفلت نخوری*
همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار | شرطِ انصاف نباشد که تو فرمان نبری*
در خبرست از سرورِ کائنات و منخرِ موجودات و رحمتِ عالمیان و صفوتِ
آدمیان و تتمه دورِ زمان احمد مجتبی محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم

بیت

شفیع مطاع نبي کریم | قسیم جسیم بسیم وسیم*

بیت

چه غم دیوارِ امت را که باشد چون تو پشتیمان |
چه باک از موجِ بحر آن را که باشد نوح کشتیمان *

نظم

بلغ العلی بکماله | کشف الدجی بجماله*
حسنت جمیع خصاله | صلّوا علیه وآله *

که هرگاه که یکی از بندگان گنهگار پریشان روزگار دستِ انابت بامید اجابت
بدرگاه حق جلّ و علا بردارد - ایزد تعالی دروي نظر نکند - بازش بخواند باز اعراض
کند - بازش بتضرع و زاری بخواند - حق سبحانه تعالی گوید یا ملائکتی قد
استحییّت من عبدي و ایس له ربّ غیری فقد غفرتُ له یعنی دعوتش را اجابت
کردم و حاجتش را بر آوردم که از بسیاری دعا و زاری بنده شرم میدارم *

مقدمه گلستان

شیخ مصباح الدین سعدی شیرازی

بسم الله الرحمن الرحيم

مِنتِ خدایا عز و جل که طاعتش موجب قربتست - و بشکر اندرش مزید
نعمت * هر نفسی که فرو میرود مُمدّ حیاتست - و چون برمی آید مُفرج ذات -
بس در هر نفسی دو نعمت موجودست و بهر نعمتی شکری واجب * بیت
از دست و زبان که برآید | کز عهده شکرش بدر آید *

قوله تعالی

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا | وَ قَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورِ *

قطعه

بندد همان به که ز تقصیر خویش | عذر بدرگادِ خدا آورد *

ورنه سزاوارِ خداوندیش | کس نتواند که بجا آورد *

بارانِ رحمتِ یکسایش همه را فرا رسید - و خوانِ الوانِ نعمتِ بیدریغش همه
جا کشیده - و پردۀ ناموسِ بندگانِ بگناهی فاحش ندرد - و وظیفه روزی خواران
بخطایِ منکر نبرد *

قطعه

ای کریمی که از خزانه غیب | گبر و ترسا وظیفه خور داری *

دوستان را کجا کنی محروم | تو که با دشمنان نظر داری *

گلستان
شیخ مصلاح الدین سعدی
شیرازی

از بوستان

ننازم ب سرمایه فضل خویش | بدریوزه آورده ام دست پیش *
شنیدم که در روز امید و بیم | بدان را به نیکان بخشد کریم *
تو نیز از بدی بینم در سخن | بخلق جهان آفرین کار کن *

به مطبع استیفن آستن صاحب در موضع هارتفورد
بقالب طبع در آمد سن ۱۸۶۳ ه عیسوی

VOCABULARY.

ابو

- A ا *a*, oh! ah! Also a particle of interrogation.
P آب *āb*, water; tears; anything liquid. آب حیات *ābi hayāt*, water of life, immortality. آب دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva. آب دیده *ābi dīda*, water of the eye, tears. آب زر *ābi zar* (water of gold), white wine. آب زلال *ābi zulāl*, pure, limpid water.
A ابا *ibā*, refusal, aversion. P ابا کردن *ibā kardan*, to refuse, reject.
P آبادان *ābādān*, fertile, inhabited, cultivated; replenished, flourishing.
P آبجو *āb-jū*, flood-tide.
A ابد *abad*, age, eternity. P تا باابد *tā ba abad*, for evermore, to all eternity.
P آب دیده *āb-dīda*, water of the eye, tears.
P ابر *abr*, cloud. ابر آذر *abri āzur*, winter-clouds.
A ابرار *abrār* (pl. of بار *bārr*), just, righteous. *Ibrār*, acceptance; justification.
A ابراهیم *ibrāhīm*, Abraham (the patriarch), surnamed النبی *an nabīy*, the Prophet, or خلیل الله *khalīlu 'llāh*, the friend of God.
P آبرو *āb-rū* (water of the face), dignity, honor, character, reputation; rank, glory.
P ابرو *abrū*, the eyebrow.
A ابریق *ibrīk*, ewer, jug, gugglet.
P آبکش *āb-kash*, water-drawer; water-carrier.

- P آبگینه *ābgīna*, glass, mirror; drinking-glass.
A ابله *ablah*, foolish, simple; dolt, blockhead.
A ابله‌ی *ablahī*, stupidity, folly.
P ابله‌ی *ablahe*, a certain blockhead.
A ابلیس *iblis*, the Devil.
A ابن *ibn*, son. ابن ذئب *ibnu zibin*, son of a wolf, a wolf's cub.
A ابناي جنس *abnāy jins* (pl. of ابن *ibn*) sons. ابناي جنس *abnāyi jins*, those of the same species, character, rank, position, condition, or situation.
P آبنوس *ābnūs*, ebony.
A ابواب *abwāb* (pl. of باب *bāb*), doors, gates; chapters; taxes.
A ابوالفوارس *abū 'l fawāris*, father of cavaliers, or rather of those mounted on asses (here evidently a nickname given to a certain stentorian preacher).
A ابوان *abawāni* (dual of اب *ab*), both parents, father and mother. ابواد *abawāhu*, his parents.
A ابوبکر *abūbakr*, name of Muhammad's father-in-law and successor.
P ابوبکر بن سعد بن زنگی *abū bakr bin sa'ad bin zāngī*, name of a monarch of the Atābak dynasty, to whom the Gulistān is dedicated.
A ابوهريرة *abū hurairat* (acc. ابا هريرة *abā hurairat*, obl. ابي هريرة *abī hurairat*, father of the little cat) name of a companion of Muhammad, so called from a favourite kitten he had. Many traditions and anecdotes concerning Muhammad have been recorded by him.

- P **آبي** *ābe*, a piece or a sheet of water; a sip or a draught of water.
- A **آبيات** *abyāt* (pl. of **بيت** *bait*), verses.
- T **اتابك** *atābak*, a Turkish word signifying "father of the prince." A dynasty of Persian kings was so called: originally they were Turkumāns, and reigned from 1148 to 1264 A.D. To the sixth of them Saʿdī dedicated his "Gulistān."
- P **آتش** *ātash* or *ātish*, fire; heat; rage.
- P **آتشي** *ātashī* or *ātishī*, thou art fire.
- A **اتصال** *ittisāl*, close union, attachment.
- A **اتفاق** *ittifāk*, agreement, consent, concurrence, harmony; league; chance, accident, fortune, fortuity; arrangement. P **اتفاق افتادن** *ittifāk uftādan*, to happen, chance, occur; to agree.
- A **اتفاقاً** *ittifākan*, in concert; by chance, accidentally, fortuitously.
- A **اتفقت** *ittafakat*, it has united (fem. of the 8th form of the rt. **وفاقي** *wafaka*).
- A **اتقياء** *atkiyāʿ* (pl. of **تقي** *takīy*), devout, pious.
- A **اتمام** *itmām*, completion, accomplishment.
- A **اتوب** *atūbu*, I turn by repentance (aor. of rt. **تاب** *tāba*, "he repented," concave *wāw*).
- A **اتي** *ata*, he came. **اتاني** *atānī*, he came to me.
- A **آثار** *āthār*, (pl. of **اثر** *athar*), signs, marks, traces, prints, impressions, vestiges, indications; annals, histories, notable events.
- A **اثر** *athar*, sign, mark, print, impression, vestige; effect.
- A **اثم** *ithm*, sin, iniquity.
- A **اثيرم** *athīm*, sinful, criminal; sinner, offender.
- A **اثيرم** *athīman* (acc.)
- A **اجابة** *ijābat*, answering, acceding to, response, acceptance, compliance, consent. P **اجابت** *ijābat kardan*, to answer, respond.
- A **اجازة** *ijāzat*, leave, permission; dismissal.
- A **اجتماع** *ijتماع* (fem. of the 8th form of the rt. **جمع** *jamaʿa*) it has united.
- A **اجتهاد** *ijtihād*, striving to perform, diligence, care, effort, pains.
- A **اجر** *ajr*, reward. **اجره** *ajrahu*, his reward.
- A **اجرة** *ujrat*, recompense, reward, hire, wages; fee, fare, passage-money.
- A **آجل** *ājil*, delaying; returning; future, belonging to the next life or world to come.
- A **اجل** *ajal*, appointed time, death; fate, destiny.
- A **اجل** *ajalla*, may (God) make resplendent or render glorious (3 p. sin. pret. 4th form of **جل** *jalla*, "he was glorious," used optatively).
- A **اجل** *ajallu*, more or most excellent, more or most glorious, noblest.
- A **اجلاف** *ajlāf* (pl. of **جلف** *jilf*), base fellows, ignoble tyrants.
- A **احاد** *āhād* (pl. of **احد** *ahad*), units, ones; individuals, private persons.
- A **احاد** *uhāda*, singly.
- A **احب** *uhibbu*, I love (aor. of **احب** *ahabba*, 4th form of the rt. **حب** *habba*).
- A **احترار** *ihtirāz*, carefulness, caution, forbearance, abstinence.
- A **احتلام** *ihtilām*, dreaming; nocturnal pollution.
- A **احتمال** *ihtimāl*, bearing, sustaining, putting up with, suffering, patience; suspicion.
- A **احد** *ahad*, one. **احدهم** *ahaduhum*, one of them.
- A **احدي** *ihda* (fem. of **احد** *ahad*) one. **احدي** *ihda* 'l *hasanain*, one of the two good things.
- A **احسان** *ihsān*, doing good, beneficence, kindness, well-doing.
- A **احسن** *ahsan*, more beautiful. **Ahsana**, hath done good; (in prayer) may (God) make good (3 p. sin. pret. of the 4th form of the rt. **حسن** *hasuna*, used optatively).
- A **احسن** *ahsin*, do good (imp. of **احسن** *ahsana*).
- A **احشاء** *ahshāʿ* (pl. of **حشا** *hasha*), bowels.
- A **احسان** *ihsān*, continence, chastity; besieging, strength.
- A **احفظ** *ihfaz*, protect thou, keep, guard, defend (imp. of the rt. **حفظ**).
- A **احمد** *ahmad*, more or most laudable. Ahmed, Achmet (one of the names of Muhammad).
- A **احمق** *ahmak*, foolish; fool, blockhead.
- A **احمق تر** *ahmaktar*, more foolish, a greater fool, simpleton, or blockhead.
- A **احوال** *ahwāl* (pl. of **حال** *hāl*), states, conditions, circumstances.
- A **احياء** *ahyāʿ* (pl. of **حي** *haiy*), tribes, clans,

- families. *ahyāyi* عارب, families or tribes of Arabia.
- أ *akhā* (acc. of *akh*), brother (often used for the voc.). *akhā 'l balīyat*, brother in misfortune (acc. of *balīyat*).
- أ *akhāza*, he made to ford (4th form of *akhāzaka*, induced thee to plunge, has made thee enter).
- أ *akhtar*, star.
- أ *ikhṭisār*, abridgement, abbreviation, brevity, compendium, epitome. أختصار *ikhṭisār kardan*, to cut short, abridge, curtail, epitomize.
- أ *ikhṭiyār*, election, choice, option, preference, selection; self-control; free and independent action; will, pleasure.
- أ *akhaza*, he took. *akhazathu 'l izzatu*, pride seized (or took hold of) him.
- أ *ākhar*, last, end; after all, at least, in fine. *Ākhir*, last, latter,
- أ *ikhrajāt* (pl. of *ikhraj*), outgoings, outlays, expenses, disbursements.
- أ *ākhirat*, future state, next world.
- أ *ukhra'* (fem. of *ākhar*), another.
- أ *akhzar*, green.
- أ *akhgar*, charcoal, embers.
- أ *ikhlas*, sincerity; genuine piety; affection or attachment.
- أ *akhlak* (pl. of *khulk*), habits, manners, morals, dispositions, tempers.
- أ *akhū*, brother (nom. of *akh*).
- أ *ikhwān* (pl. of *akh*), brothers, brethren (not by birth); comrades, friends. *ikhwānu 's safā*, brethren of purity (name of a confraternity, to which is ascribed the authorship of various works, one of which has been published).
- أ *ukhūwat*, fraternity, brotherhood.
- أ *adā*, pronunciation, voice.
- أ *adā*, payment, performance.
- أ *ādāb* (pl. of *adab*), good manners; ceremonies, courtesies; morals.
- أ *adāma*, may (he) prolong (3 p. sin. pret.

- of the 4th form of *dāma*, concave و, used optatively). *adāma 'llāh aiya-mahu*, may God prolong his days.
- أ *adab*, politeness, respect; good breeding, good manners; polite literature; teaching, instruction.
- أ *idrār*, salary, allowance, stipend, pay.
- أ *idrāre*, a pension.
- أ *idrāk*, attainment, apprehension, comprehension, intelligence.
- أ *adraka*, he overtook (4th form of the rt. *daraka*). *adrakahu 'l ghark*, drowning overtook him.
- أ *ādam*, Adam. *banī ādam*, the sons of Adam, *i. e.* mankind.
- أ *ādamī*, human; a man; thou art a man.
- أ *ādamiyān*, men, mortals, descendants of Adam.
- أ *ādamī-bacha*, child of man.
- أ *ādamiyat*, humanity.
- أ *ādamī-zāda*, born of man, human.
- أ *ādamiyī*, thou art a human being.
- أ *ādamiyīc*, a certain man.
- أ *adna'*, nearer, nearest; lower, lowest; smaller, smallest, lesser, least.
- أ *adīb*, courteous; learned; tutor, instructor. *adabu 'l adīb*, the master's instruction.
- أ *adīm*, face; surface of the earth; goat's leather perfumed, which is brought from Arabia, Morocco leather. *adīmu 's samā*, expanse of heaven.
- أ *ādīna*, Friday (Muhammadian sabbath).
- أ *aza'*, vexation, trouble.
- أ *izā*, when, whenever (future sense); lo!
- أ *āzar*, name of Abraham's father, and an idolater. The last lunar winter-month.
- أ *azall*, vilest, basest.
- أ *izn*, leave, license, permission. *Izn* or *azn*, knowing. *Uzn*, the ear.
- أ *aza'*, injury. *azan* (acc.), injury, hurt, harm; contumely.
- أ *azīyat*, injury, hurt, harm, annoyance.

- P آر *ār*, bring, bring out (rt. آوردن *āvardan*).
- P ار *ar* (for اگر *agar*), if, what though, although.
- A اراده *irādat*, wish, desire, will, inclination; purpose, meaning; teachable disposition, teachableness, docility.
- P آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out, equip; to prepare.
- P آراسته *ārāsta*, adorned, decorated.
- P آرام *ārām*, rest, quiet. آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to rest, to repose.
- A آرامل *arāmīl* (pl. of ارمل *armāl*), widows; distressed, poor persons.
- P آرامیدن *ārāmīdan*, to rest, repose, become still and quiet.
- P آرای *ārāi*, adorn thou (rt. آراستن *ārāstan*).
- P آرایش *ārāyish*, ornament; preparation.
- A آرباب *arbāb* (pl. of رب *rabb*), lords, masters. آرباب معنی *arbābi ma'na'*, spiritual persons. آرباب همت *arbābi himmat*, high-minded; liberal persons.
- A ارتفاع *irtifā'*, exaltation, elevation, altitude, height; revenue.
- P ارجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished, illustrious.
- A ارخی *arkha'*, more or most flabby, flaccid, or pendulous.
- P اردشیر بابکان *ardsher bābakān*, the 1st king of the 4th Persian dynasty or Sassanides, was the son of a shepherd who married the daughter of one Bābak—hence the name. He was cotemporary with Commodus.
- P اردی بهشت *urdī bihisht* (like paradise), name of the second Persian month (April).
- A ارزاق *arzāk* (pl. of رزق *rizk*), possessions, riches.
- P ارزانی داشتن *arzānī dāshtan*, to give, bestow, confer, grant, make over.
- P آرزو *ārzū*, wish, desire, eagerness, earnestness.
- P آرزیدن *arzīdan*, to be worth; to suit.
- P ارژنگ *arzhang*, the house, studio, gallery, portfolio, or drawing-book of the painter and impostor Mānī.
- P ارژنگی *arzhangī*, like the gallery, or worthy of the portfolio of Mānī.
- P ارسلان *arslān*, a lion; slave; name of several kings of Persia of the Seljuk dynasty.
- A ارض *arz*, earth, soil, land, country. الارض *al arz*, the earth. فی ارضه *fī arzihi*, in His earth. Irza, be thou pleased (imp. of the vb. رازی *raziya*).
- A ارفع *irfā'*, raise thou, elevate (imp. of رفع).
- A ارکان *arkān* (pl. of رکن *rukṇ*), pillars, buttresses. ارکان دولت *arkāni daulat*, pillars of the state, i.e. ministers.
- P آرام *āram*, I may bring (rt. آوردن *āvardan*).
- P آرامیدن *āramīdan*, to repose.
- P آرامیده *āramīda*, rested, reposed; moderated, abated, assuaged.
- P آرد *arra*, a saw.
- P آری *ārī*, thou mayest bring (rt. آوردن).
- P آز *āz*, avarice, desire.
- P از *az*, from; among; of; above; beyond; than; on account of; with; by.
- P آزاد *āzād*, free. آزاد شدن *āzād shudan*, to be liberated, to be free. آزاد کردن *āzād kardan*, to free, set free, liberate, release.
- P آزادگان *āzādagān* (pl. of آزاده *āzāda*), the free from worldly cares, the religious.
- P آزادگی *āzādagī*, freedom, liberty.
- P آزاده *āzāda*, free.
- P آزار *āzār*, vexation, sorrow, grief, grieving, trouble, soreness, pain; (in comp. from آزاردن *āzārdan*) tormenting, tormentor.
- P آزاردن *āzārdan*, to vex, grieve, trouble.
- P از آن *az ān*, on that account, for that reason, hence, thence.
- P از آن پس *az ān pas*, after that, afterwards.
- P از آنجا *az ān jā*, from that position, on account of that (high) place; since, forasmuch, inasmuch.
- P از اینجا *az īn jā*, from this place, hence.
- P از بر *az bar*, by heart. از بر خواندن *az bar khwāndan*, to repeat by rote.
- P از برای *az birāi*, on account, for, for the sake.
- P از بهر خدا *az bahr*, for the sake of. از بهر خدا *az bahri khudā*, for God's sake.
- P از پای افتادن *az pāi uftādan*, to fall down.

- P *از پای پست* *az pāi past*, decayed, sapped, undermined.
- P *از پای در آمدن* *az pāi dar āmadan*, to fall into distress.
- A *از دحام* *izdihām*, crowd, throng, concourse, press, pressure.
- P *از در* *az dar*, by the door or gate.
- P *از درها* *azdarhā* or *ازدرها* *azhdarhā*, large snake, serpent; dragon.
- P *ازردن* *āzardan*, to vex, pain, distress.
- P *ازرده* *āzarda*, vexed, grieved, pained, distressed.
- A *ازرق* *azrak*, blue, azure, cerulean.
- P *ازرق پیراهن* *azrak-pīrāhan*, clad in a blue vest.
- P *ازرم جو* *āzarm-jū*, mild, tolerant, patient.
- P *ازرم جویی* *āzarm-jūse*, a pacific person.
- P *ازرو* *az rū*, on the ground, or score.
- P *از که* *az ki*, from whom.
- A *ازمة* *azimmat* (pl. of *زمام* *zimām*), reins.
- P *آزمودن* *āzmūdan*, to try, prove, experience.
- P *آزموده* *āzmūda*, tried, proved, tested.
- P *ازو* *azū*, from him, from her, from it.
- P *ازو بر* *azū bar*, above him, higher than he.
- P *از وای* *az vai* or *wai*, from him.
- P *از هر داری* *az har dare*, of every kind, or description; on all topics.
- P *ازین* *azīn* (for *از این* *az īn*), from this; than this; at this; of this. *ازین سبب* *azīn sabab*, for this reason.
- P *ازینان* *azīnān* (for *از اینان* *az īnān*), of these.
- P *ازین بیش* *azīn besh*, more than this.
- P *ازین پیش* *azīn pesh*, formerly, heretofore; henceforth.
- P *ازینجا* *azīn jā*, hence.
- A *آسا* *asā'a*, he sinned, did evil (4th form of *سأ* *sā'a*, conceive و *wāw*).
- P *آسان* *āsān*, easy. *آسان تر* *āsāntar*, easier.
- P *آسایش* *āsāyish*, tranquillity, ease, rest, repose.
- A *اسباب* *asbāb* (pl. of *سبب* *sabab*), causes, means; goods, chattels, furniture.
- P *اسب* *asp*, horse, steed.
- P *است* *ast*, is.

- P *استاد* *ustād*, teacher, master, preceptor, instructor, pedagogue.
- P *آستان* *āstān* (or *آستانه* *āstāna*), threshold.
- A P *استبرق* *istabrak*, a kind of thick satin.
- A *استتار* *istitār*, concealment.
- A *استحکار* *istihkār*, deeming or regarding as despicable; contempt, disdain.
- A *استحقاق* *istihkāk*, merit, deserving, desert.
- A *استحییت* *istahyaitu*, I am ashamed, I blush (10th form of the rt. *حیی* *hayiya*).
- A *استخفاف* *istikhfāf*, holding light or cheap, slight, disesteem, depreciation.
- A *استخلاص* *istikhlās*, liberation, deliverance, rescue, the effecting of a release.
- P *استخوان* *ustukhwān*, bone; stone of fruit.
- P *استر* *astar*, mule.
- A *استطاعة* *istitā'at*, power, possibility, ability.
- A *استظهار* *istizhār*, imploring aid or protection.
- A *استعارة* *isti'arat*, borrowing.
- A *استعداد* *isti'dād*, capacity, genius, skill, aptitude, aptness.
- A *استغفار* *istighfār*, asking forgiveness.
- A *استغفر الله* *astaghfiru*, I ask pardon. *استغفرک* *astaghfiru'llāh*, I ask pardon of God. *استغفرک* *astaghfiruka*, I ask pardon of thee. *Istaghfir*, ask forgiveness (10th form of the rt. *غفر*).
- A *استقبال* *istikbāl*, going to meet, greeting, giving a reception.
- A *استقرار* *istikrār*, confirmation, settlement, firmness.
- A *استقصاء* *istiksā'a*, strict investigation, curiosity.
- P *استوار* *ustuwār*, firm, strong, fast, tight; sound, valid; faithful, true.
- P *آستین* *āstīn*, sleeve.
- A *استئناس* *isti'nās*, familiarity, intimacy.
- A *اسرار* *isrār*, doing anything in private, secret acting. *اسراری* *isrārī*, my secret acting.
- A *اسراف* *isrāf*, extravagance, prodigality.
- A *اسعی* *as'a'*, I (will) endeavour, work, exert myself (aor. of the rt. *سعی* *sa'a'*), he strove.
- A *اسکندر* *Iskandar*, Alexander.
- A *اسکندریه* *Iskandarīyah*, Alexandria in Egypt.

- A اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism, the religion of Muhammad, orthodoxy.
- P آسمان *āsmān*, heaven, sky.
- P آسمانی *āsmānī*, heavenly.
- A اسمع *asmaʿ*, more or most agreeable to the ear, or worthy of being heard.
- P آسودن *āsūdan*, to rest, to repose, to be tranquil; to be refreshed, or regaled.
- P آسود *āsūda*, at rest, still, quiet, at ease.
- P آسودتر *āsūdatar*, easier, more easily.
- P آسیا *āsyā*, mill. آسیای گردان *āsyāyi gardān*, revolving mill-stone.
- P آسیا سنگ *āsyā-sang*, mill-stone.
- P آسیب *āsīb*, trouble, injury, calamity.
- A اسیر *asīr*, prisoner, captive, slave.
- A اسیری *asīrī*, captivity. *Asīre*, a certain prisoner.
- P اش *ash*, him, his, her, hers, it, its.
- A اشاره *ishārat*, sign, signal, intimation, hint, suggestion, signification, denotation.
- P آشامیدن *āshāmīdan*, to sip, or drink.
- A شاهد *ushāhidu*, I behold (aor. of the 3rd form of the rt. شهد).
- A اشتد *ishtadda*, he waxed strong (8th form of the rt. شد *shadda*).
- P اشتر *ushtur*, camel.
- P اشتر سوار *ushtur-suwār*, mounted on a camel.
- A اشتها *ishtihā*, appetite, desire.
- A اشتها *ishtaha*, he desired or longed for (8th form of the rt. شهي). من کان بین یدیه ما (شهي) *man kāna baina yadaihi mā ishtaha* rutabun, he who has in his hands what dates he has an appetite for.
- A اشتر *asharr*, worse, more or most wicked.
- A اشربوا *ishribū*, drink ye (imp. of شرب).
- A اشعار *ashʿār* (pl. of شعر *shiʿr*) poems.
- P آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, confounded.
- A اشکیا *ashkiyā* (pl. of شقی *shakīy*) thieves, criminals, wretches, miscreants.
- P آشکارا *āshkārā*, evident, visible, manifest, public, apparent, known, revealed.
- P آشنا *āshnā* (pl. آشنایان), friend, acquaintance.
- P آشوب *āshūb*, terror, confusion, disturbance, tumult. آشوب تر *āshūbtar*, more perplexing, confounding, bewildering.
- P آشیان *āshyān*, nest.
- A اصحاب *ashāb* (pl. of صاحب *sāhib*), masters, owners, possessors; companions, comrades, friends. اصحاب کهف *ashābi kahf*, tenants of the cave, the seven sleepers (of Ephesus).
- A P اصطخر *Istakhar*, the ancient name of Persepolis, capital of Persia during the three first dynasties.
- A اصل *asl*, root, origin, principle; lineage, race.
- A اصلاً *aslan*, not at all, by no means.
- A اصنع *isnaʿ*, do thou (imp. of صنع).
- A اصوات *aswāt* (pl. of صوت), sounds, voices.
- A اضافه *izāfat*, addition, adjunct, supplement, augmentation. P اضافه نمودن *izāfa namūdan*, to add, to append.
- A ازل *azallu*, I lose, I am lost (aor. of ضل).
- A اطال *atāla*, he lengthened (4th form of the rt. طال *tāla*, coneave). (و) الله عر *atāla 'llāh ʿumrahu*, may God lengthen his life (the pret. is used as the optative).
- A اطباء *atibbā* (pl. of طبیب *tabīb*), physicians.
- A اطراف *atrāf* (pl. of طرف *taraf*), distant quarters, directions; extremities.
- A اطفال *atfāl* (pl. of طفل *tift*), infants.
- A اطلاع *ittilāʿ*, investigation, discovery, information, knowledge, acquaintance.
- A اطلب *utlub*, seek thou (imp. of طلب).
- A اطلس *atlas*, satin.
- A اطماع *itmāʿ*, excitement, incitement, causing to desire or hanker.
- A اظل *azallu*, I would continue, I would not cease (aor. of the rt. ظل *zalla*).
- A اعادة *iʿādat*, repetition, recital, rehearsal; revisal.
- A اعتاق *iʿtāk*, manumission, liberation.
- A اعتبار *iʿtibār*, respect, regard, reverence.
- A اعتدال *iʿtidāl*, equity, moderation; equilibrium, symmetry, just proportion.
- A اعتدات *iʿtadalat*, she becomes (or they become) straight (8th form of the rt. عدل).

- A اعتراض *iṭirāz*, opposition, objection, resistance.
- A اعتراف *iṭirāf*, confession, acknowledgment, avowal.
- A اعتقاد *iṭikād*, belief, confidence.
- A اعتماد *iṭimād*, trust, reliance, confidence.
- A أعداء *aḍḍāʿ* (pl. of عدو *adūw*), foes, enemies.
A أعدائه *aḍḍāʿihi*, (upon) his foes.
- A عدل *aḍḍal*, more or most just, juster.
- A أعدي *aḍḍaʿ*, more or most hostile.
- A أعرابي *aḍḍarābīy*, Arab, Arabian.
- A اعراض *iṭirāz*, turning away the face, refusal.
- A أعراف *aḍḍarāf*, the boundary line between the paradise and hell of the Muhammadans.
- A أعضاء *aḍḍiʿzāʿ* (pl. of عضو *uzw* or *iḍw*), limbs, members.
- A أعطاء *iṭṭāʿ*, giving, offering, bestowing.
- A أعظم *aḍḍam*, greater, greatest.
- A أعلام *aḍḍlām* (pl. of علم *alam*), banners, flags, standards. *Iḍlām*, making known, information, announcing, notification.
- A أعلن *iḍlān*, open acting, outward conduct.
A أعلاني *iḍlānī*, my public or outward conduct.
- A أعلم *uḍḍallimu*, I teach (aor. of the 2nd form of علم *alima*, he knew. أعلمه *uḍḍallimuhu*, I teach him).
- A أعلي *aḍḍlaʿ*, most high, supreme, highest, uppermost.
- A أعمال *aḍḍmāl* (pl. of عمل *amal*), works, acts, actions.
- A أعملوا *iḍmalū*, perform ye (imp. of عمل *amala*).
- A أعوذ *aḍḍūzu*, I take refuge (aor. of عاذ *āza*, concave و *wāw*).
- A عهد *aḍḍhad*, I covenanted (gezmate of عهد *aḍḍhadu*, aor. of عهد). ألم عهد *a lam aḍḍhad*, did I not give a charge?
- A أعيان *aḍḍyān* (pl. of عين *ain*), eyes; nobles, chiefs. أعيان حضرت *aḍḍyāni hazrat*, nobles of the court, lords of the presence.
- P آغاز *āghāz*, beginning, commencement. آغاز نهادن *āghāz nihādan*, to begin, commence, set up.

- A اغاني *aḍḍhānī* (pl. of أغنية *ughnīyat*), songs.
- A أغلب *aḍḍhlab*, most, greater part, most part, the majority.
- T اغلامش *ughlamish*, a king of Turkistān, who reigned towards the year 656 of the Hijra. He was the son of Jingīz Khān.
- A اغنياء *aḍḍhniyāʿ* (pl. of غني *ghanīy*), rich men.
- P آغوش *āghosh*, embrace; bosom; servant, slave.
- A اغيار *aḍḍhyār* (pl. of غير *ghair*) others; rivals; strangers.
- A آفاق *āfāk* (pl. of افق *ufk*), quarters of the world, horizons.
- A افانين *afānīn* (pl. of افنان), many branches.
- A آفة *āfat*, calamity, mishap, disaster.
- P آفتاب *āftāb*, the sun.
- P افتادگان *uftādagān* (pl. of افتاده *uftāda*), the fallen, the unfortunate.
- P افتادن *uftādan*, to fall, drop, alight, light; to befall, happen, occur, chance.
- P افتاده *uftāda*, fallen, dropped; still, at rest, not flying; humble, submissive.
- P افتان *uftān*, falling.
- A افتخار *iftikhār*, glory, boast.
- P افراختن *afrahkhtan*, to raise, exalt, lift up.
- P افرودختن *afrokhkhtan*, to set on fire; to kindle, light (a fire).
- P آفریدن *āfrīdan*, to create.
- P آفریده *āfrīda*, created.
- P آفرین *āfirīn*, applause, acclamation, benediction, blessing; (in comp.) creating, creator; جهان آفرین *jahān-āfirīn*, world-creator.
- P آفرینش *āfirīnish*, creation.
- P افزودن *afzūdan*, to increase, augment.
- P افسانه *afsāna*, charm; fiction, figment, tale.
- P افسردن *afsurdan*, to wither, flag.
- P افسرده *afsurda*, spiritless, apathetic, drowsy, cold, dull, lifeless.
- A افشاء *ifshāʿ*, divulging, exposure.
- P افشانیدن *afshāndan*, to scatter, shake.
- A افضل *afzal*, more or most excellent, choicest.
- A P افضلتر *afzaltar*, better, more excellent.
- A P افطار کردن *iftār kardan*, to break a fast.

- A افعى *af'ay*, snake, viper.
P افغان *afghān*, lamentation, alas!
A افکا *ifkan* (acc. of افک *ifk*), falsehood, lie.
P افگندن *afgandan*, to throw, cast, throw down, upset; to strike, hit.
A افلاس *iflās*, insolvency, poverty, beggary.
A افواد *afwāh* (pl. of فود *fūh*), mouths; rumour.
A افوز *afūzu*, (that) I might get, gain, or triumph (aor. of the rt. فاز *fāza*, concave و *wāw*).
A اقارب *akārīb* (pl. of قريب *karīb*), kinsmen, relations, relatives.
A اقليم *akālīm* (pl. of اقليم *iklīm*), climates, climes, regions.
A اقبال *ikbāl*, advancement, good fortune, prosperity, felicity. اقبالهما *ikbālahumā*, the good fortune of them both.
A اقتدا *iktidā*, taking as an example, making (one) an exemplar (قدوة *kidwat* or *kudwat*).
P اقتدا کردن *iktidā kardan*, to imitate.
A اقدام *ikdām*, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude, eagerness. P اقدام نمودن *ikdām namūdan*, to advance, to approach.
A اقرار *ikrār*, confession, acknowledgment, avowal; assertion; acquiescence, favourable leaning.
A اقرب *akrab*, nearer, nearest.
A اقل *akall*, smaller, smallest, least.
A اقليم *iklīm*, region, country, climate, clime.
A P از اقليمي باقليمي *iklīme*, one region. *az iklīme ba iklīme*, from one country to another country, from clime to clime.
A اکابر *akābir* (pl. of اکبر *akbar*), the rich, nobles, grandees, magnates.
A اکبر *akbar*, greater, larger; sorcer, severer.
A اکتسبت *iktasabta*, thou hast acquired (8th form of کسب *kasaba*). ما ذا اکتسبت *mā zā iktasabta*, what hast thou gained?
A اکرام *ikrām*, respect, honour, observance.
A اکمل *akmal*, more or most perfect.
A اکن *akun*, I am, I became, I may be (gez-mate of اکون *akūnu*, aor. of کان *kāna*, concave و *wāw*, and governs the acc.).

- P اکنون *aknūn*, now, just now, at present.
P آگاهی *āgāhī*, information, notice.
P اگر *agar*, if; although.
P اگرچه *agarchi*, although.
P آگندن *āgandan*, to fill, cram, stuff.
P آگنده *āganda*, filled, crammed, stuffed.
P آگنده پر *āganda-par*, stuffed with feathers.
P آگاهی *āgahī*, information, intelligence, notice.
A آل *āl*, family, race, house, dynasty. آل داود *ālā dāʾūd*, O house of David! (the accusative serves for the vocative). و آله *wa ālihi*, and (on) his family.
A ال *al*, the (Arabic article, always prefixed to the noun).
A الا *alā*, holla! ho!
A الآ *allā* (for ان لا *an lā*), that not (a particle that nasbates the aorist); as ألا تعبدوا *allā taʿbudū*, that ye worship not. Illā (for ان لا *in lā*), if not, save, except, unless, but what.
P الا تا *alā tā*, ho! beware that.
A الباب *albāb* (pl. of لب *lubb*), hearts, souls, minds.
A آله *ālat*, tool; organ (of generation).
A التجاء *iltijā*, fleeing for refuge; entreaty, request, petition. P التجا بردن *iltijā burdan*, to seek refuge.
A التفات *iltifāt*, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice.
A P التفاتي *iltifāte*, a regard, a look.
A التي *allatī* (fem. of الذي *allazī*), who, which.
A الحان *alhān* (pl. of لحن *lahn*), notes, sounds, modulations, tones, tunes.
A الحمد *al hamd*, praise. الحمد لله *al hamdu li'llāh*, praise be to God (commencement of the opening chapter of the Kur'ān). الحمدی *al hamde*, one such ejaculation, or chapter.
A الذي *allazī*, who, he who or he whom.
A الزام *ilzām*, forcing; obliging; confutation; keeping close (equivalent to لزام *lizām* or ملازمة *mulāzamat*).
A الطاف *altāf* (pl. of لطف *lutf*), benefits, favours, kindnesses.

- A الف *alif*, the letter ا. *alif be* تي الف بي تي *alif be* te, a, b, c, the alphabet.
- A الفة *ulfat*, friendship, attachment, intimacy, familiarity.
- A القصة *al-kissa*, upon the whole, to sum up, to make short of the story.
- A الله *allāh* (originally *al ilāh*) God. *Allāh* is used by all nations that profess Muhammadism, whatever language they speak. الله *allāh ta'āla'*, God most high.
- A اللهم *allāhumma*, O God!
- A الماس *almās*, diamond.
- A اللون *alwān* (pl. of لون *laun*), colours; sorts, various sorts, varieties.
- A الوداع *alwidā'*, farewell! adieu!
- P آلودن *ālūdan*, to stain, soil, defile, pollute.
- P آلودة *ālūda*, defiled, soiled, polluted; steeped.
- P الوند *alwand*, name of a high mountain in Hamadān, eighty leagues from Isfahān.
- A ألوية *alwiyat* (pl. of لواء *liwā'*), flags, standards, ensigns, banners.
- A إله *ilāh*, God.
- A P إلهي *ilāhī*, divine.
- A إلی من *ilā' man*, to, towards, as far as; at. إلی من *ilā' man*, towards whom, towards him who.
- A إلی *ilaiya'*, to me, unto me.
- A إلیک *ilaika*, towards thee.
- A إلیکم *ilaikum*, to you, for you.
- A الیم *alīm*, painful, excruciating.
- A إلیه *ilaihi*, unto him.
- A أمّا *ammā*, but.
- P آماج *āmāj*, butt, mark for archers; bow-shot distance.
- A إمام *imām*, leader, high priest, Imaum.
- A أمان *amān*, safety, security.
- A أمانة *amānat*, rectitude, sincerity, faith, religion.
- A أمة *ummat*, religion; sect, nation, people.
- A أمت *amut*, I die (gezmate of موت *amūtu*, aor. of the rt. مات *māta*, concave و *wāw*).
- A امتناع *imtinā'*, prohibition; refraining; abstinence.

- A أمثال *amthāl* (pl. of مثل *mathal*), equals, fellows, likes, resemblances; fables, proverbs, aphorisms.
- P آمدست *āmadast*, hath come (poetically for آمدت *āmada ast*).
- P آمدن *āmadan*, to come.
- P آمدت *āmada*, come, arrived.
- P آمدي *āmade*, would come, was in the habit of coming, used to come.
- A امر *amr*, command. امر و نهی *amr u nahy*, command and prohibition, ordering and forbidding; absolute authority.
- A أمراء *umarā'* (pl. of أمير *amīr*), commanders, princes, emirs.
- A امراد *amrad*, beardless and handsome.
- P امروز *imroz*, to-day, this day.
- P امشب *imshab*, to-night, this night.
- A امضاء *imzā'*, transmitting, despatching, carrying through, accomplishing.
- A إمعان *im'ān*, advancing far into, penetrating. إمعان نظر *im'āni nazr*, gazing, directing of vision, careful glance, mature consideration.
- A امکان *imkān*, possibility, power.
- A فإزلاً *amla'u*, I fill (aor. of rt. ملأ). فإزلاً *fa azallu amla'u*, then would I continue to fill.
- A إملاء *imlā'*, filling up.
- A أملاك *amlāk* (pl. of ملك *mulk*), goods, possessions, property.
- A أمم *umam* (pl. of أمة *ummat*), peoples, nations, sects.
- A آمين *āmin*, protect thou, render secure (imp. of آمن *āmana*, 4th form of the rt. آمين *amina*).
- A أمواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves.
- A أموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), monies, effects.
- P آموختن *āmokhtan*, to learn; to teach.
- A امور *umūr* (pl. of امر *amr*), affairs, matters, things.
- P آمیختن *āmekhtan*, to mix.
- A امید *umīd* or *umed*, *umnīd* or *ummed*, hope, desire, expectation.
- P امیدوار *umīdwar*, hopeful; aspirant.
- P امیدواری *umedwārī*, hopefulness, hope; thou art full of hope, thou hopest.

- A امير *amīr*, commander, leader, captain, governor, lord, prince. امير كبير *amīri kabīr*, great lord, mighty prince.
- A P امير زاد *amīr-zāda*, prince's son, prince.
- P آميز *āmez* (in comp.), mixing; blended, mixed; replete.
- P آن *ān* (pl. آنان *ānān*), that, he.
- A آن *an*, that (indeclinable particle).
- A ان *in*, if. ان لم *in lam*, if not. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be.
- A ان *anna*, that. *Inna*, truly, verily (a particle which nasbates the aorist, and requires the following noun to be in the accusative; as انكر الاصوات *inna ankara'l aswāt*, truly the most offensive of noises. It is also a convenient peg on which to hang the affixed pronouns, as انك *innaka*, truly thou.
- A انا *ana*, I.
- A انا *inā*, vase, vessel.
- A انابة *inābat*, repentance.
- A انار *anāra*, he illuminated (4th form of the rt. نار *nāra*, concave و *wāw*, but used optatively, as انار الله *anāra 'llāhu*, may God illumine.)
- A انام *anām*, men, mankind, mortals.
- P آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those.
- P آنانکه *ānānki*, they who.
- P انبار *ambār*, magazine, stack, granary, garner.
- P انباز *ambāz*, partner in trade.
- P انبازي *ambāzī*, partnership.
- A انباك *ambāka*, he announced to thee, taught, told, informed thee (4th form of the rt. نبي).
- P انبان *ambān*, soft sheep-skins (that of goats being called اديم *adīm*); leather; a wallet.
- A انبت *ambata*, he caused to bring forth, grow, or vegetate (4th form of نبت).
- A انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth, gaiety, pleasantry.
- P انبوه *ambūh*, concourse, mob, crowd.
- P آن به *ān bih*, that (is) better.
- A انبياء *ambiyā* (pl. of نبي *nabīy*), prophets.
- A انت *anta*, thou.
- A انتسبت *intasabta*, thou art related (8th form of the rt. نسب *nasaba*).
- A انتظار *intizār*, expecting, watching, waiting, expectation.
- A انتقام *intikām*, taking revenge, vengeance.
- P آنجا *anjā*, that place, there.
- P انجام *anjām*, end, close; event, issue, conclusion.
- P انجامیدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, end, result, issue.
- P انجمن *anjuman*, company, assembly; banquet.
- A P انجيل *injīl*, the Gospel.
- P آنچنان *ānchunān*, such as that, in that manner, in such a way.
- P آنچنانکه *ānchunānki*, exactly as, even as.
- P آنچه *ānchi*, that which, whatever.
- P اند *and*, they are.
- P انداختن *andākhtan*, to throw, hurl, fling, cast, shoot, discharge, reject. بگردن انداختن *ba gardan andākhtan*, to cast headlong.
- P انداخته *andākhta*, cast, thrown; laid.
- P اندازه *andāza*, quantity, measure; symmetry, just measure, due proportion.
- P اندام *andām*, body; limb, member.
- P اندر *andar*, within, in, on, amidst. بشکر اندرش *ba shukr andarash*, in thanking Him.
- P اندران *andarān*, into it, therein.
- P اندرم *andaram*, I am in.
- P اندرون *andarūn*, inner part, interior, inside, heart.
- P اندرین *andarīn* (for اندر این *andar īn*) in this.
- P اندک *andak*, little, few, small; trifling, trivial.
- P اندکی *andake*, a little, very little, mere trifle.
- P اندوختن *andokhtan*, to acquire, gain, pick up, collect, accumulate.
- P اندوخته *andokhta*, accumulated, collected, gained, amassed.
- P اندوه *andūh*, grief.
- P انده *anduh*, grief, sadness, trouble.
- P اندیشناک *andeshnāk*, anxious, in fear.
- P اندیشناک تر *andeshnāktar*, more afraid.
- P اندیشناک ترم *andeshnāktaram*, (I) am more apprehensive.

- P اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection; doubt, anxiety, fear, care, concern.
- P اندیشیدن *andeshidan*, to consider, reflect, think, care.
- P اندیشیده *andeshīda*, thought, considered.
- P آنرا *ānrā*, to that one, to him.
- A انس *uns*, society, familiarity; habit.
- A انسان *insān*, man. انسان *al insān*, a man, the man.
- P آنست *ānast*, is that.
- P آنستی *ānaste*, that would be.
- A ان شاء الله *in shā'a 'llāh*, if it please God, God willing.
- A انصاف *insāf*, justice, equity.
- A انعام *in'ām*, benefaction, gratuity, largess, kindness, favour.
- A انفاس *anfās* (pl. of نفس *nafas*), spirits, breathings.
- A انفسکم *anfusukum*, your own souls.
- A آنکه *annaka*, that thou. *Innaka*, certainly thou.
- A انکار *inkār*, denial, finding fault; disapprobation, dislike, aversion.
- A آنکر *ankar*, more or most odious or offensive.
- P آنکس *ānkas*, that person.
- P آنکه *ān ki*, he who, him who, that which.
- P انگاریدن *angārīdan* or انگاشتن *angāshstan*, to compute, reckon, suppose, deem.
- P آنگاه *ān gāh*, that time, then; there. آنگاه که *ān gāh ki*, when.
- P انگشت *angusht*, finger.
- P انگشتری *angushtarī*, a finger-ring.
- P آن گم کرده فرزند *ān gum karda farzand*, that one who had lost (his) son, i.e., Jacob.
- P انگور *angūr*, grape.
- P آنگاه *āngah*, that time, then.
- P انگیزان *angekhtan*, to excite.
- P انگیزه *angekhta*, raised, excited.
- P انگیز *angez* (in comp.), exciting, stirring up.
- A ان لم *in lam*, if not (gezmatting particles).
- P آنم *ānam*, (I) am he, am that.
- A انوار *anwār* (pl. of نور *nūr*), lights, splendours.

- A انواع *anwā' (pl. of نوع *nau'*), kinds, sorts, various kinds.*
- P انوری *Anvarī*, name of a celebrated Persian poet, who died A.H. 597, A.D. 1200.
- A آنه *innahu*, verily he (or it).
- P آنها *ānhā* (pl. of آن *ān*), those things.
- P آنی *ānī*, such art thou, of it thou art.
- A آنی *innī*, of a truth I.
- A انیس *anīs*, comrade, intimate friend, companion.
- A او *au*, or.
- P او *ū* (by some o), he, him, she, her, it.
- P آواز *āwāz*, voice, sound, noise, shout, scream, cry; announcement, report.
- P آواز *āwāza*, report, rumour, news.
- A آوان *āwān* (pl. of آن *ān*), times, seasons.
- P اوباش *aubāsh*, profligate, dissolute, dissipated; riff-raff, canaille, rabble.
- A اوج *auj*, top, summit, zenith.
- P او خویشتن *ū khweshtan*, he himself.
- A اودا *awiddā'* (pl. of ودید *wadīd*), friends, lovers. اودائه *awiddā'īhi*, of his friends.
- P اورا *orā*, him, her; to him, to her.
- A اوراد *aurād* (pl. of ورد *wird*), portions of the Kurān recited at different hours; daily rehearsals, devotions.
- A اوراق *aurāk* (pl. of ورق *warak*), leaves.
- P آورد *āvarad*, he should bring (rt. آوردن).
- P آوردن *āvardan*, to bring, fetch, adduce; to relate, report, allege; to bear, endure; to beget.
- P اوست *ūst*, he is.
- P اوستاد *ūstād*, master, teacher, pedagogue, instructor.
- A اوصاف *ausāf* (pl. of وصف *wasf*), qualities, praises.
- P اوفتادست *ūftādast*, has befallen.
- P اوفتادن *ūftādan*, to fall; stray; happen, occur.
- P اوفتاده *ūftāda*, fallen; happened, occurred.
- A اوقات *aukāt* (pl. of وقت *wakt*), times, hours.
- A اول *auwal*, first, beginning; former; at first.
- A اولی *aula'*, nearer, worthier, fitter.
- A اولو الالباب *ālī 'l albāb* (obl. of اولو الالباب *ālū 'l albāb*), the wise, intelligent, prudent.

- A F اولیتر *aulatar*, nearer, better, more fit, suitable, proper or convenient; preferable.
- A اولئک *aula'ika*, they, those.
- A اولین *auwalīn* (oblique pl. of اول *auwal*), first, former (or it may possibly be the Persian *īn* affixed to the Arabic).
- P آویختن *āwekhtan*, to hang, catch hold of, cling.
- P آویخته *āwekhta*, hung, suspended.
- P آوئی *āwī*, of it thou art.
- P آه *āh*, oh! ah! alas! a sigh.
- P آهستگی *āhistagī*, slowness, gentleness, lowliness, softness of voice.
- P آهسته *āhista*, slowly, quietly, softly, gently.
- P آهک *āhak*, quick-lime, plaster, cement.
- P آهک تفته *āhaki tafta*, quick-lime.
- A اهل *ahl*, people, inhabitants, family; worthy.
- P اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, men of understanding. اهل دل *ahli dil*, pious, prudent, wise. اهل زمین *ahli zamīn*, inhabitants of the earth. اهل شناخت *ahli shīnākht*, intelligent. اهل صفا *ahli safā*, pure.
- P اهل طریق *ahli tarīk*, devotees. اهل فضل *ahli fazl*, men of excellence or of learning; virtuous.
- A اهلاً *ahlan*, heaven bless you! welcome!
- A اهله *ahluhu*, worthy of it. باهله *bi ahlihi*, worthy of it, deserving thereof.
- A اهلیه *ahliyat*, worthiness, meetness; ability, capacity, skill.
- A اہمال *ihmāl*, negligence, carelessness, inattention.
- P آهن *āhan*, iron.
- P آهنگ *āhang*, design, preparation, readiness; pitch, tune (of a musical instrument).
- P آهني *āhanī*, made of iron, iron. *Āhane*, a piece of iron.
- P آهني *āhanīn*, made of iron, iron.
- P آهني چنگال *āhanīn-changāl*, iron-clawed.
- P آهو *āhū*, stag, deer, buck.
- A آهوي *ahwa'*, I love. آهوا *ahwa'hu*, I love him (aor. of the rt. هوي *hawa'*, he loved, desired, or wished for).
- P آهي *āhe*, one sigh.
- P اي *ai*, O! (interj.)
- A آیات *āyāt* (pl. of آية *āyat*), signs, miracles; verses of the Kurān.
- A ايادي *ayādī* (pl. of يد *yad*), hands; benefits, favours.
- A اياز *Iyāz*, name of a favourite of Sultān Mahmūd.
- A ايام *aiyām* (pl. of يوم *yaum*), days.
- A آية *āyat* (pl. آیات *āyāt*), verse of the Kurān; miracle.
- A ایتام *aitām* (pl. of یتیم *yatīm*), orphans.
- A ائثار *isthār*, presentation, offering; preferring, preference; bestowing of benefits.
- A ايجاز *ijāz*, abridging, epitomizing, compendium, abbreviation.
- A آيد *aiyada*, may (God) aid or strengthen (2nd form of آد, concave ي).
- P آيدت *āyadat*, may come to thee, will be to thee. آيدش *āyadash*, may come to him, will be to him (rt. آمدن *āmadan*).
- P آيزد *īzid*, God.
- P ايستادن *istādan*, to stand, stop, stay, continue, remain.
- P ايستاد *istāda*, stood, standing.
- P ايشان *ishān*, they, them, these.
- A ايضاً *aizan*, also, likewise, moreover.
- P آيکه *ai ki*, alas! that.
- P ايم *em*, we have, we are.
- A ائمان *īmān*, faith, belief.
- A ائمة *asimmat* (pl. of امام *imām*), high-priests, Imaums.
- A ايمن *aiman*, safe, secure, free, free from danger; void of care.
- P اين *īn*, this; these.
- P اينان *īnān* (pl. of اين *īn*), these.
- P اينجا *injā*, this place, here.
- P اين را *īnrā*, to this.
- P اينک *īnak*, behold! lo!
- P آينه *āyina*, glass, mirror.
- P ايوان *aiwān* or *īwān* (pl. ايوانها *aiwānhā*), hall, court, palace, vestibule, gallery, portico.
- P آئي *ā'ī*, thou comest (rt. آمدن *āmadan*).

- P آئين *ā'in*, law, canon, rule.
 P آئينه *ā'ina*, mirror, looking-glass.
 P آئينه دار *ā'ina-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East).
 P آئينه داري *ā'ina-dārī*, office of mirror-holder.

ب

- P با *ba*, to; at; with; by; in; for; according to. (It is sometimes pleonastic).
 A ب *bi*, by; with.
 P با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding, in spite of.
 P با آن *bā ān ki*, notwithstanding that.
 A باب *bāb*, door; chapter. باب التوبة *bābu't taubat*, door of repentance.
 P باختن *bākhtan*, to play, sport; to lose at play.
 PA باخر *ba ākhir*, to an end.
 PA با خشونت *bā khushūnat*, with roughness.
 P باد *bād*, wind, breeze, gale; pride, haughtiness, conceit, arrogance. باد مخالف *bādi mukhālif*, adverse wind, foul wind.
 P بادام *bādām*, almond.
 P بادپا *bād-pā*, fleet, swift (steed).
 P بادپای *bād-pā'e*, a fleet horse, a steed.
 P بادشاه *bādshāh*, king.
 P بادگرد *bād-gird*, whirlwind, tornado.
 P بادي *bāde*, a flatus in the bowels, a fart.
 A بادیه *bādiyat*, desert.
 P بار *bār*, load; fruit; time. بار خاطر *bāri khātir*, distress or load of mind. بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit. بار دیگر *bāri dīgar*, another time, a second time.
 P باران *bārān*, rain, shower.
 P باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of burthen.
 P بار بردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant (female).
 P بار خدا *bāri khudā*, Great God!
 P بارگاه *bār-gāh*, place of audience, royal court, palace.
 P باره *bāra*, twelve; battlements.
 P بارها *bārha* (pl. of بار), times, many times.

- A باری *bārī*, Creator. باریتعالی *bārī ta'ālā'*, most high God.
 P باري *bāre*, a load, weight, burden; a turn, a time; once upon a time, one day; at least, at any rate. باري چند *bāre chand*, several times, sundry times.
 P باریدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers.
 P بارید *bārīda*, rained.
 P باریک *bārīk*, fine, thin.
 P باریکتر *bārīktar*, thinner, finer.
 P باز *bāz*, back again; on the other hand; afterwards; wide open, open, ajar.
 P باز *bāz*, falcon.
 P بازار *bāzār* (pl. بازارها *bāzārha*), market, market-place, street with shops only.
 P سگ بازاری *bāzārī*, of the market. سگ بازاری *sagi bāzārī*, a street-cur.
 P باز آمدن *bāz āmadan*, to come back, to return; to come up right in front.
 P باز آوردن *bāz āvardan*, to bring back; to keep back.
 P باز پس دادن *bāz pas*, restitution. باز پس دادن *bāz pas dādan*, to give back, restore.
 P باز خریدن *bāz kharīdan*, to buy back, to redeem, ransom.
 P باز دادن *bāz dādan*, to give back, restore.
 P باز داشتن *bāz dāshtan*, to keep back, detain, withhold, restrain.
 P بازرگان *bāzargān* (pl. بازرگانان *bāzargānān*), trader, merchant, trafficker.
 P بازرگانی *bāzargāne*, a certain merchant.
 P باز زدن *bāz zadan*, to strike again; to hold back.
 P باز است *bāzast*, is open.
 P بازش *bāzash*, again him.
 P باز کردن *bāz kardan*, to open, unfold, unravel; to draw back.
 P باز کشیدن *bāz kashīdan*, to draw back.
 P باز گذاشتن *bāz guzāshtan*, to leave, leave behind.
 P باز گردانیدن *bāz gardānīdan*, to turn back, bring back.
 P باز گردیدن *bāz gardīdan*, to turn back, return, revert.

- P باز گشتن *bāz gashtan*, to turn back, return, retreat, retire, withdraw.
- P باز گفتن *bāz guftan*, to reply.
- P باز ماندن *bāz māndan*, to lag behind, to flag.
- P بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the shoulder to the elbow, upper arm.
- P بازی *bāzī*, play, romp, sport; pyrotechnics.
- P بازی کردن *bāzī kardan*, to make sport.
- P بازیچه *bāzīcha*, play, sport, pastime; trifle, frivolity.
- P بازییدن *bāzīdan*, to play.
- A باس *bas*, power, strength; severity.
- A باسک *bāsik*, tall, lofty (palm-tree).
- P باش *bāsh*, be thou, stay, wait, have patience.
- P باشد *bāshad*, it may be, must be, would be (rt. بودن *būdan*).
- A باطل *bātīl*, vain, futile, idle, false, delusive.
- A باطن *bātin*, interior, inward, internal, inside; hidden. باطنی *bātinī*, my interior.
- P باغ *bāgh*, garden.
- P باغبان *bāghbān*, gardener, vine-dresser.
- P بافندست *bāfandast* (for بافنده است *bāfanda ast*) is a weaver.
- P بافنده *bāfanda*, weaver.
- A باقی *bākī*, remaining, left; enduring, lasting, perpetual, permanent.
- P باک *bāk*, fear; care, solicitude; harm.
- P باکه *bā ki*, with whom.
- P بال *bāl*, arm; wing, pinion; stature.
- P بالا *bālā*, above, high; upper hand; summit, top; stature, height. بالا گرفتن *bālā giriftan*, to gain the ascendancy, get the upper hand.
- P بالاتر *bālātar*, higher.
- A بالبنان *bi'l banān*, with the tips of the fingers.
- P بالش *bālīsh*, pillow, cushion.
- A بالغ *bālīgh*, adult.
- A بالله *bi'llāh*, by God, with God.
- P بالین *bālīn*, pillow, bolster, cushion. بالین تربت *bālīni turbat*, head of a tomb.
- P بام *bām*, terrace or flat roof of a house.
- P بامداد *bāmdād* (or بامدادان *bāmdādān*), at morn, in the morning.

- P بامانش *bā manash*, with me (and) him.
- A P بان *bān*, tamarisk-tree.
- P بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, peal, roll, thunder; call to prayer from the minaret.
- P برداشتن بانگ *bāng bardāshstan*, to call to prayer. بانگ صبح *bāngi subh*, the morning summons to prayer, call to matins. بانگ نماز *bāngi namāz*, summons to prayer.
- P A باوجود *bā wujūd*, with the existence of, through, notwithstanding.
- P باور کردن *bāwar kardan* (or باور داشتن *bāwar dāshstan*), to believe, credit.
- P با وی *bā wai*, with him, with her.
- A باهر *bāhīr* (fem. باهرة *bāhīrat*), excellent, eminent, resplendent; open, plain, manifest, conspicuous.
- P باهم آمدن *bāham āmadan*, together, along with. باهم آمدن *bāham āmadan*, to fly in a passion.
- P باید *bāyad*, must be; he must, one ought; is proper, is requisite, is indispensable, behoveth, is wanted. باید بود *bāyad būd*, one ought to be. بایدت *bāyadat*, dost thou need, wish, or want? must thou have? باید مرد *bāyad murd*, (he) must die, one must die.
- P بایستی *bāyistī*, would be proper or necessary, would suit.
- P ببر *babar*, carry thou, carry off.
- P بت *but* (pl. بتان *butān*), idol.
- P بدتر *battar* (for بدتر *badtar*), worse.
- P بت تراش *but-tarāsh*, carver of idols, sculptor.
- P بترس *batars*, be apprehensive (rt. ترسیدن).
- P بترند *battarand*, are worse.
- P بجا *ba jā*, in place, to place, towards. بجا آوردن *ba jā āvardan*, to bring into place, to perform, discharge.
- P بجان آمدن *ba jān āmadan*, heartily, sincerely. بجان آمدن *ba jān āmadan*, to be in imminent peril, to be at death's door, to be weary of life, to be tired to death. بجان پروریدن *ba jān parwardan*, to cherish as one's life. بجان رنجیدن *ba jān ranjīdan*, to be cut to the heart, vexed to the soul, deeply distressed. بجان برنجند *ba jān baranjand*, are vexed to death, are sorely grieved.

P بجا آوردن *ba jāi āvardan*, to carry into effect, to accomplish, perform, fulfil.

P بجز *ba juz*, besides, save, except.

A بجمال *bi jamālihi*, by his beauty.

P بچه *bacha*, infant, child; whelp, cub, the young of an animal. *Bi chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)?

P بچینم *ba chīnam*, I will pluck (rt. چیدن).

A بحث *bahth*, controversy, dispute, discussion.

P بحث کردن *bahth kardan*, to dispute.

A بحر *bahr*, sea.

PA بحضور *ba huzūr*, into the presence.

PA بحقیقت *ba hakikat*, in truth, really.

PA بحکم *ba hukmi*, by way of, in accordance with. P آنکه بحکم *ba hukmi ānki*, in accordance with that which, because that, for the reason that, so that, to a degree that.

بحکم ضرورت *ba hukmi zarūrat*, by force of necessity. بحکم عاریت *ba hukmi āriyat*, by way of loan.

P بجل کردن *bihil kardan*, to absolve, pardon, forgive.

A بحور *buhūr* (pl. of بحر *bahr*), seas, oceans.

P بخت *bakht*, fortune.

P بخت برگشته *bakht-bar-gashta*, unfortunate.

P بختی *bukhti*, a large, strong, hairy camel with two bunches, a Bactrian camel.

P بختیار *bakht-yār*, fortunate, fortune's favorite.

P بخش *bakhsh*, share, portion, lot.

P بخشای *bakhshāi*, forgive thou.

P بخشایش *bakhshāyish*, favour, forgiveness, grace.

P بخشاینده *bakhshāyandagī*, liberality; forgiveness.

P بخشش *bakhshish*, gift, gratuity.

P بخشندگی *bakhshandagī*, liberality.

P بخشنده *bakhshanda*, liberal.

P بخشودن *bakhshūdan*, to take pity.

P بخشیدن *bakhshīdan*, to bestow, grant, give, confer; make a present; to waive; to pardon, forgive.

A بخل *bukhl*, avarice, stinginess, parsimony, penuriousness.

P بخود بر *ba khwud bar*, upon thyself.

A بخیل *bakhīl*, stingy, niggard, avaricious; miser.

A بخیلی *bakhīlī*, avarice, penuriousness, parsimony.

P بد *bad* (pl. بدان *badān*), bad, evil, wicked.

A بدا *bada'*, it appeared (a defective verb).

P بد اختر *bad-akhtar*, ill-starred, hapless.

P بد اخترتر *bad-akhtar-tar*, more ill-starred, more unfortunate.

P بد اختری *bad-akhtar-e*, an unlucky wight.

P بدان *badān*, know thou (rt. دانستن *dānistan*).

P بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons.

P بدان *bidān* (for آن *bi ān*), with that; for that purpose, or design; to that (person).

P بد اندیش *bad-andesh* (pl. بد اندیشان *bad-andeshān*), ill-wisher, malevolent, malignant.

P بد بخت *bad-bakht*, ill-fated, hapless, unlucky, unfortunate, wretched.

P بد بختی *bad-bakhti*, (thou) art unlucky.

P بدخشان *Badakhshān*, a country of central Asia, celebrated for its rubies.

P بد خوی *bad-khū*, bad-tempered.

A بدر *badr*, full moon.

P بدر *badar*, out, out of doors, without, forth.

P بدر آمدن *badar āmadan*, to come out.

P بدر رفتن *badar raftan*, to go out.

P بدرقه *badraka*, guide, escort (through a trackless desert).

P بدر کردن *badar kardan*, to expel, banish; to dispense, distribute.

P بد روزگار *bad-rozgār*, unfortunate; wicked.

P بد زندگانی *bad-zindagānī*, bad-lived.

P بد دست *bad ast*, is bad.

P بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get possession, procure, secure, gain; to look out for.

P بدستم *ba dastam*, into my hand.

P بد سگال *bad-sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker.

P بد فرجام *bad-farjām*, ending bad; malignant.

P بد کاری *bad-kārī*, evil-doing.

P بد گوهر *bad-gauhar*, of bad quality, coarse.

P بد گوی *bad-gū* or *go* (pl. بدگویان *bad-gūyān*) evil speaker.

- P *bad-guḥar*, bad by nature, really bad.
 P *bad-mihr*, unkind.
 P *bad-mihrī*, unkindness.
 A *badan*, body.
 P *badū*, to him, to her, to it.
 P *bi diḥ*, give thou pay (rt. *dādan*).
 P *badī*, badness, vice, evil, harm, misery.
Bade, a bad man.
 A *badī*, wonderful, rare, marvellous, strange, foreign; prompt; original. AP *badī*
badī-jahān, wonder of the world.
 P *badīn* (for *ba īn*), to this, in this, with this (or these).
 P *badīnhā*, in these things.
 A *bazr*, seed.
 A *bazl*, gift, liberality, munificence, bestowment, distribution, profusion.
 P *bazla* (pl. *bazlahā*), joke, witticism.
 P *bar*, on, upon; up, above, over; by; according to; at, against.
 P *bar*, breast, bosom, chest; embrace; fruit.
dar bar kardan, to clothe, invest.
 A *barr*, dry land, continent.
 P *bar-ā-bar* (breast to breast), equal, parallel, on a level, on a par, opposite, over against.
dar barābar, over against.
 P *birādir* (pl. *birādarān*), brother.
 P *birādir-khwāndagī*, profession of brotherly affection, calling one brother.
 P *bar āmadan*, to come up, ascend, arise; to emerge; to get on, succeed, prosper; to cope with successfully; to elapse.
 P *bar āmekhtan*, to mix, mingle, commingle.
 P *bar āmekhta*, mixed up.
 P *bar ān*, on that, upon that. *bar ān shudan*, to agree to, will, wish, intend.
 P *bar andākhtan*, to throw down, throw away, fling about; to defeat.
 P *bar angekhtan*, to raise, stir up, excite.
 P *bar ānam*, I obey.
 P *bar āvardan*, to bring up, raise; to

- tear up or out; to fetch (a breath), heave (a sigh); to complete, accomplish, perform, fulfil; to close up, fill, repair.
 P *birāyi*, for, because, for the sake.
 P *bar āyad*, may or can come out (rt. *bar āmadan*).
 P *bar bar*, on the breast.
 P *bar bastan*, to pack up; to close, shut.
 P *bar basta*, firm, fixed.
 P *barbut*, harp or lute.
 P *barbut-sarāi*, harper, lutanist.
 P *bar pā*, raised, erect. *bar pā dāshtan*, to raise, establish, maintain.
 P *barat* (for *bar tū*), on thee.
 P *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn away, avert.
 P *bartar*, higher.
 P *bar tust*, is on thee.
 A *burj*, bastion, tower, barbican.
 P *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet, tranquil, steady.
 P *bar jastan*, to start up, jump.
 P *bar jahad*, leaps up.
 A *burje*, a certain tower.
 P *bar chīdan*, to gather up, to remove.
 PA *bar hakk*, true, just.
 P *bar kh*, part, portion.
 P *bar khāst*, a rising up.
 P *bar khāstan*, to rise, rise up, arise; to break up, cease, end.
 P *bar khwāndan*, to recite, repeat.
 P *bar khe*, a little, bit, one part, portion.
 P *bar khez*, rise, get up (rt. *bar khāstan*).
 A *bard*, cold, chill.
 P *burd*, he carried away, he led.
 A *burd*, striped stuff. *burdi yamānī*, striped stuff of Yaman (Arabia Felix).
 P *bar dāshtan*, to pick up, take up, to raise, hold up, lift, take off, remove, carry off; to sustain, bear.
 P *bar darīdan*, to split open, rip up, cleave asunder.

P *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead; to bear away, remove, take away; to carry off, win; to support, suffer, endure; to prefer, lodge (a complaint); to throw away, lose, lower (one's character or dignity).

P *burda*, borne, borne away, carried off.

P *bar raftan*, to go up, to climb.

P *bar sar*, on or at the head, end, or point.

bar sarash, at his or its head. *بر سر*

bar sar nihāda, placed on the head, coifed, capped.

P *ba rasam*, I should arrive.

P *barf*, snow.

P *barf-āb*, snow-water, iced water.

P *baraft*, he (she or it) departed.

P *bar furūkh̄tan* (or *furokh̄tan*), to kindle, light up.

P *bar fuzūdan*, to increase.

P *bar fishāndan*, to press, squeeze; to rap, tap; to snap (the fingers).

A *bark*, lightning.

P A *bar karār*, in (one's) usual habit, or normal condition; firm, fixed.

A *barakāt* (pl. of *barakat*), blessings.

A *birkat*, basin of a fountain. *Barakat*, blessing.

P *bar kushādān*, to open; to remove, lighten.

P *bar kushūdan*, to open, unloose.

P *bar kashīdan*, to extract, draw, unsheath.

P *bar kandan*, to tear up, eradicate, uproot; to strip off.

P *bar kanda*, plucked out, picked off.

P *bar kande*, he would uproot.

P *barakī*, a species of high-crowned cap made of felt.

P *barg*, leaf; provisions for the way.

P *bar guzashtan*, to walk over; to pass beyond; to extend.

P *bar gardīdan*, to turn away from.

P *bar giriftan*, to take up or off, pick up; to raise, to derive; to remove, take away, carry off, clear; to attain.

P *bar guzīdan*, to choose, select.

P *bar gusilānīdan*, to snatch, wrench, break.

P *bar gusilīdan*, to snap, tear up.

P *bar gashtan*, to turn, retreat, retire.

P *bar gashta*, upset, overturned, inverted, turned upside down.

P *bar gumāshtan*, to depute, appoint.

P *baram*, I might (or would) bear (or bring) (rt. *burdan*).

P *bar mā*, on us.

P *bar mī āyad*, (it) comes out, it rises.

P *birinj*, rice.

P *birinje*, one grain of rice.

P *bar nayārad*, beareth not (rt. *بر آوردن*).

P *bar nayāram*, I will not bring out.

P *bar nayāmadan*, not to happen, to fail (rt. *بر آمدن* *bar āmadan*).

P *barū* (for *bar ū*), on him, her, or it. *Bi rav*, go (rt. *raftan*).

P *barū bar*, upon him.

P *burūt*, whiskers, mustachios.

P *barūmand*, fruit-bearing, fruitful, fructiferous.

P *birūn*, without, out, outside, forth.

P *bar vai*, on him, at him.

P *bara* or *barra*, lamb.

A *burhān*, demonstration, conclusive proof, strong argument, conviction; clear judgment.

P *barham zadan*, to strike together, slam, close hastily. *dast barham zadan*, to wring the hands.

P *barahnagī*, nakedness, nudity.

P *barahna*, bare, naked, stripped; void.

A *barī*, clear, quit, free, innocent; care- less. P *barī dāshtan*, to exempt.

P *biryān*, fried, broiled, parched. *بریان* *biryān sākh̄tan* (or *kardan*), to fry, broil, grill, roast.

P *burīdan*, to cut, cut off, amputate, separate the part; to prune.

- P بریدن *burridan*, to cut ; to prune.
 P بریدد *burīda*, cut ; cut off, chopped off, amputated.
 P برین *barīn* (for براین *bar īn*), on this.
 A بزاز *bazzāz*, draper, mercer, clothier.
 P بزرجمهر *buzurj-mīhr*, name of the prime minister of Nūshīravān, king of Persia.
 P بزرگ *buzurg*, great, venerable, grand ; grown up, arrived at years of discretion.
 P بزرگان *buzurgān* (pl. of بزرگ *buzurg*), ancestors ; great men, superiors, grandees.
 P بزرگتر *buzurgtar*, greater, grander.
 P بزرگ زاد *buzurg-zāda*, high-born.
 P بزرگوار *buzurgwār*, great.
 P بزرگواری *buzurgwārī*, greatness, excellence. *Buzurgwāre*, a great man.
 P بزرگ همت *buzurg-himmat*, high-minded.
 P بزرگ همت تر *buzurg-himmattar*, higher-minded, more magnanimous or high-spirited.
 P بزرگی *buzurgī*, greatness ; adulthood, maturity, riper years, superiority in years. *Buzurge*, a certain great man.
 P بزنی *ba zanī*, thou shouldst strike (rt. زدن).
 P بزه *baza*, sin, crime, guilt.
 P بس *bas*, many ; enough ; enough ! sufficient ! hold ! no more ! بس کردن *bas kardan*, to stop, leave off, give over.
 P بسا *basā*, many a, many a one.
 A بساط *basāt*, wide plain, extensive surface. *Bisāt*, bed, carpet, rug, anything spread.
 P بستان *bistān* or *bisitān*, take thou (rt. ستاندن *sitāndan*). *Bustān*, garden.
 P بستر *bistar*, bed, cushion, pillow.
 P بستن *bastan*, to shut, close ; to bind, tie, gird on, attach, fix ; to form, frame. نعل بستن *naʿl bastan*, to fix a shoe.
 P بستند *ba sitand*, they take or accept.
 P بسته *bastā*, tied, bound, girt ; shut, closed, fastened ; stopped, hitched ; locked ; set, fixed, formed ; fettered, shackled.
 P بسر آمدن *ba sar āmadan*, to come to an end ; to arrive at perfection, to excel. بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end.
 P بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end.

- P بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to finish ; to agree, harmonize.
 P بسر شدن *ba sar shudan*, to be finished.
 A بسط *basata*, he spread, he diffused widely.
 A بسم *bism* (for باسم *bi ismi*), in the name of.
 P بسوی *ba sūyi*, in the direction of, towards.
 P بسی *base*, much, many ; sufficient ; many a one ; many a day, often ; a long while. *base na mānad*, much remains not, it wants but little.
 P بسیار *bisyar*, much, many, numerous ; great, often, oftentimes.
 P بسیار خسب *bisyar-khasp*, very sleepy, somnolent, drowsy.
 P بسیار خوار *bisyar-khwār*, great eater, glutton, gormandizer.
 P بسیاری *bisyarī*, abundance, large quantity, multitude.
 A بسیط *basīt*, wide spread, extended, level surface, superficial ; simple.
 A بسیم *basīm*, affable, smiling.
 A بشاره *bashārat* or *bishārat*, good news, joyful tidings.
 A بشر *bashar*, man, mankind, mortals.
 A بشره *basharat*, skin, surface-skin, outer cuticle, epidermis ; outside.
 A بشریة *bashariyat*, human nature, humanity.
 P بشنو *bishnav*, hear, hearken, listen (rt. شنودن).
 P بشوی *ba shuwī*, thou mayest wash.
 P بشوید *ba shūyad*, washes (rt. شستن *shustan*).
 A صالح *bi sālih*, as virtuous.
 A بصرة *Basrat*, city of Basrah in the Persian Gulf, usually written Bussorah.
 A بضاعة *bizāʿat*, capital or stock in trade, merchandize, goods ; a share in a mercantile adventure or commercial enterprise.
 A بط *batt*, a duck.
 A بطاهر *bi tāhirin* (equivalent to طاهر *tāhirun*), clean, pure.
 A بطل *battāl*, idle, vain, false.
 A بطالة *batālat*, vanity, idleness, trifling talk, jesting.
 A بطش *batsh*, power, authority, severity.
 A بطن *batn*, belly.

- A بطي *batis*, slow, tardy, sluggish.
 A بطيبها *bi tzbihā*, on account of their sweetness.
 A بعد *baʿd* (also P بعد از *baʿd az*), after.
 A بعد *buʿd*, distance. بعد المشرقين *buʿdu 'l mashrikain*, distance of the tropics.
 P بعزت تر *ba ʿizzattar*, in higher estimation, more precious.
 A P بعضي *baʿze*, some, certain; a part, a portion.
 A بعل *baʿl*, lord, master; husband.
 A بعلبك *baʿalbakk*, Baalbec in Syria.
 A بعون *biʿaun*, by the aid of.
 A بعيد *baʿīd*, distant, remote, far.
 A بغداد *Baghdād*, Baghdād, a city on the Tigris.
 P بغل *baghl*, arm-pit.
 A بغوا *bagħau*, they would be insolent, they had rebelled (rt. بغى *bagħa'*).
 A بغى *baghy*, rebellion.
 A بغير *bi ghair*, without, except.
 A بقاء *bakāʿ*, duration, permanence, continuance, perpetuity.
 A بقال *bakkāl*, green-grocer; grain-merchant; grocer.
 A P بقاء *bakāʿe*, a duration, a permanence.
 A بقعة *bukʿat*, region, dwelling-place, house, edifice; monastery.
 A بقیة *bakīyat*, remainder, residue, rest.
 A P بقیة *bakīyate*, some remains, a remnant.
 P بکار آمدن *bakār āmadan*, to be of use, serviceable or useful, to serve a purpose; to avail.
 A بکتاش *Buktāsh*, name of a certain athlete.
 A بکر *Bakr*, a man's name.
 P بکش *ba kash*, draw thou. *Bu kush*, kill, slay.
 P بکشای *bukshāi*, open thou (rt. کشودن).
 A بکم *bukm* (pl. of ابکم *abkam*), dumb.
 A بکماله *bikamālhi*, by his perfection.
 P بگذار *bu guzār*, allow, give leave, suffer, permit.
 P بگفتا *bu guftā*, he (or she) said.
 P بگو *ba gū* (*ba go*, *bu gū* or *bu go*), say thou, speak.
 P بگوید *ba* or *bu gūyad*, says (rt. گفتن *guftan*).
 P بگیرد *ba gīrad*, seizes or will seize (rt. گرفتن).
 A بل *bal*, but, nay.

- A بلا *balāʿ*, calamity, trouble, evil, misfortune, affliction; scourge.
 A بلاد *bilād* (pl. of بلدة *baldat*), cities, countries, provinces; an inhabited country.
 A بلاغ *balāgh*, arrival; conveyance. ما علي الرسول إلا البلاغ *mā ʿala 'r rasūli 'llā 'l balāgh*, the prophet has only to deliver his message.
 A بلاغة *balāghat*, eloquence; puberty, adulthood.
 A بلای *balāʿe*, a calamity, trial or affliction.
 P بلبل *bulbul* (pl. بلبلان *bulbulān*) nightingale.
 P بلبلای *bulbulā*, O nightingale!
 P بلخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bactria).
 P بلخي *balkhī*, native of Balkh.
 A بلد *balad*, country. بلد *baladahu*, his country.
 A بلدان *buldān* (pl. of بلدة *baldat*), cities, towns.
 A بلدة *baldat*, city, town.
 A P بلذت تر *ba lizzattar*, with greater deliciousness, more delicate or luxurious.
 A بلغ *balagħa*, he attained or reached.
 A بلغ *balligh*, cause to arrive; convey, communicate (imp. of بلغ *ballagħa*, 2nd form of بلغ).
 P بلکه *balki*, but, moreover; nay.
 P بلند *baland* (or *buland*), high, lofty, tall, exalted.
 P بلند آواز *baland-āwāz*, loud-voiced.
 P بلند بالا *baland-bālā*, tall of stature, high.
 P بلند بانگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy.
 P بلندي *bulandī*, height, elevation.
 A P بتور *ballūr* (or *billaur*), crystal.
 P بتورین *billaurīn* (or *ballūrīn*), made of crystal. crystalline.
 A بلوغ *bulūgh*, adulthood, puberty; maturity.
 P بلی *bale*, yes, true, certainly, indeed; well, right; but.
 A بلیة *balīyat*, misfortune, sore trial; infliction.
 A بلیت *bulītu*, I am tried or afflicted (passive).
 A بلیغ *balīgh*, great, vast; full, perfect; cogent, forcible; eloquent.
 A بما *bi mā*, with whatever; according to what.
 P بماند *ba mānad*, (he) will remain.
 P A بمثل *ba mathal*, for example.

- A *bi mismaʿi* بَمِسْمَعِي, in mine ear.
 A *bīman* بَمِن, with whom? to whom? P *ba manast* بَمَنَسْتُ, is to me.
 P *ba mīr* بَمِير, die (rt. *murdan*). P *ba mīrand* بَمِيرَنَد, they should die.
 A *bin* بِن (for *ibn*, when placed between two proper names), son.
 P *bun* بُن, bottom, root, end. *sar u bun* سَر و بُن, head and tail, beginning and end.
 A *binā* بِنَا, with us.
 A *bināʿ* بِنَاء, building, edifice, fabric, structure.
 A *binā bar* بِنَا بَر (built upon), because, on account of, by reason of.
 P *banāt* بَنَات (pl. of *bint*), daughters. *banāti nabāt* بَنَاتِ نَبَات, daughters of grass, i.e. tender herbage.
 P *bunā gosh* بُنَا گوش, cavity of the ear, lower part of the ear.
 P *ba nām* بَا نَام, in the name.
 A *banān* بَنَان, finger, tips of fingers.
 P *band* بَنْد, bond, confinement, captivity, imprisonment, durance; gyves, shackles, fetters; trap, snare; trick, artifice, sleight of hand, manœuvre in wrestling; imagination, idea, thought, scheme, hope, expectation; (imp. of *bastan*), fix thou, attach. *bandi dast* بَنْدِ دَسْتُ, handcuffs, manacles. *band farmūdan* بَنْد فَرْمُودَن, to order into confinement, to send to jail, to imprison.
 P *bandagān* بَنْدَاگان (pl. of *banda*), servants, slaves.
 P *bandagī* بَنْدَاگِی, service, servitude, slavery.
 P *bandan* بَنْدَن, to bind.
 P *banda* بَنْدَا (pl. *bandagān*), servant, slave; your humble servant, your slave.
 P *bandiyan* بَنْدِیَان (pl. of *bandī*), prisoners.
 P *bi nih* بِي نِه, place thou, lay (rt. *niḥādan*).
 A *bunaiya'* بُنَايَا', darling child (dim. of *banay* for *ibn*, son).
 P *bunyād* بُنْيَاد, foundation.
 A *banī ādam* بَنِي آدَم (sons of Adam), men.
 A *banī ʿamm* بَنِي عَم, nephews.
 P *bū* بُو, smell, perfume, scent, odour, aroma.
 A *bū* (for *abū* *abū*), father, parent, or author.

- bū 'l ʿajab* بُو الْعَجَب (father of admiration), a wonderful thing.
 A *bawwāb* بَوَّاب (P pl. *bawwābān*) door-keeper, porter, warder.
 A P *ba wājibī* بَا وَاجِبِي, suitable, merited.
 P *buwad* بُوَاد, may be, shall be, should be.
 P *būdan* بُودَن, to be.
 P *būde* بُودِي, he habitually was, he used to be; there would be.
 P *būriyā* بُورِيَا, mat, coarse matting.
 P *būriyā-bāf* بُورِيَا بَاف, weaver of mats, mat-maker.
 P *bostān* بَوَسْتَان (place of perfume), flower-garden; garden in general.
 P *būsa* بُوسَة, kiss. *būsa dādan* بُوسَة دَادَن, to give a kiss, to kiss.
 P *būsīdan* بُوسِيدَن, to kiss; to rot.
 P *bū kalamūn* بُو قَلَمُون, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant, variable.
 A *būm* بُوم, owl.
 P *būm* بُوم, country, region, land, ground.
 P *ba vai* بَا وَاي, to him.
 P *bū* (or *bo*), odour, scent. *būʾi gul* بُوئِي گُل, perfume of roses.
 P *būʾīdan* بُوئِيدَن, to scent, diffuse perfume; to smell.
 P *ba* or *bi*, to, for; in; with; of (sometimes pleonastic).
 P *bih* بِه, quince; good, excellent; better, best; preferable; well, cured, healed.
 A *bihi* بِهِي, by, with, concerning, or about (him or it).
 P *bahā* بَاهَا, price, value.
 P *bahār* بَاهَار (pl. *bahārān*), spring.
 P *bahārī* بَاهَارِي, vernal.
 P *bi az* بِي اَز, better than.
 P *bahāna* بَاهَانَة, pretext, excuse, shift, subterfuge.
 P *bahāna-jū* (or *bahāna-jūy*) بَاهَانَة جَوِي, seeker of pretexts, shifty, shuffling.
 A *bahāʾim* بَاهَاۋِم (pl. of *bahīmat*), beasts, brutes.
 P *bihtar* بِهْتَر, better.

- P *بهتری bihtare*, a better person.
- A *بهجت bahjat*, beauty ; gladness.
- P *بهرام Bahrām*, name of several Persian kings.
- P *بهرام گور Bahrām Gor*, sixth of that name, a king of Persia, of the dynasty of the Sassanides, surnamed "Gor" from his fondness for chasing the wild ass.
- P *بهرام گوری bahrām gore*, a Bahrām gore.
- P *بهست bi hast*, is better.
- P *بهشت ba hasht*, in eight. *Bihisht*, paradise.
- P *اهل بهشت ahli bihisht*, the blessed.
- P *بهشتی bihishtī*, of paradise, paradisaical, celestial, heavenly.
- P *بهشتی رو bihishtī-rū*, heavenly-faced.
- P *بههم baham*, together. *بههم بر آمدن baham bar āmadan*, to be displeased, disgusted, enraged ; to be distressed, discomposed ; to rise in opposition or rebellion. *بههم برزدن baham bar zadan*, to convulse. *بههم بر کردن baham bar kardan*, to distress, displease, pain ; to upset, overthrow.
- P *بههم کشیده baham kashīda*, drawn together ; knitted, frowning (brow).
- P *بههمند bahamand*, are together.
- P *بهی bihī*, quince-like. *بهی گرد bihī-gard*, quince-like dust, rough down on the face.
- P *بهین bihīn*, best.
- P *بی bī*, without (prefixed to many words).
- A *بی bī*, with me, unto me.
- P *بیا biyā*, come thou (rt. *آمدن āmadan*).
- P *بیابان biyābān*, desert, wilderness. *بیابان قدس biyābāni kuds*, the desert of Jerusalem.
- P *بیابان نشین biyābān-nishīn*, sitter in the desert, scenite.
- P *بیابد bi yābad*, may obtain (rt. *یافتن yāftan*).
- P *بی ابروی bī abrū-i*, dishonourable act.
- P *بی اجل bī ajal*, not reached the fatal hour.
- P *بی اختیار bī ikhtiyār*, without the will, without choice or self-control, unconscious.
- P *بی ادب bī adab* (pl. *بی ادبان bī adabān*), ill-mannered, unpolite, rude, uncourteous.
- P *بیار biyār*, bring thou (rt. *آوردن āvardan*).
- P *بیارامید biyārāmīd*, ceased (rt. *آرامیدن*).

- P *بیاراید biyārāyad*, should adorn (rt. *آراستن*).
- P *بی آزار bī āzār*, without pain or trouble, innoxious, harmless. *بی آزارتر bī āzārtar*, more harmless, more innoxious.
- P *بیازارد biyāzārad*, torments, vexes, harasses (rt. *آزردن āzārdan*).
- P *بیازاردن biyāzārdan*, to afflict (rt. *آزاردن*).
- P *بیازاریم biyāzāriyam*, thou grieveest me.
- P *بیازمای biyāzmāi*, prove, try (rt. *آزمودن*).
- P *بیاسائی biyāsā-i*, thou wouldest rest (rt. *آسودن*).
- A *بیاض bayāz*, note-book, blank book, commonplace book ; fair copy, thing written out fair.
- P A *بی اعتبار bī i'tibār*, without estimation or consideration, disesteemed.
- P *بیالاید biyālāyad*, taints (rt. *آلودن ālūdan*).
- P *بیاموز biyāmoz*, learn thou (rt. *آموختن*).
- A *بیان bayān*, explanation, disclosure, exposition, illustration.
- P *بی اندازه bī andāza*, without measure.
- P *بی انصاف bī insāf*, without equity, unjust.
- P *بی انصافی bī insāfī*, injustice ; partiality.
- P *بی بر bī bar*, without fruit, unfruitful.
- P *بی برگ bī barg*, leafless.
- P A *بی بصر bī basar*, without sight ; senseless.
- P *بی بهره bī bahra*, without a portion, destitute, unfurnished ; unprofitable, vain.
- A *بیت bait*, distich, couplet, verse ; house.
- P *بیت المال baitu 'l māl*, chamber of finance, treasury.
- P A *بی تحاشا bī tahāshā*, without ceremony, unceremoniously.
- P A *بی تدبیر bī tadbīr*, without deliberation ; imprudent.
- A P *بیت من baitam* (for *بیت من baiti man*), my distich.
- P A *بی تمیز bī tamīz*, void of discernment, stupid, dullard (not so correct as the next).
- P A *بی تمیز bī tamiyz*, undiscerning, indiscriminating.
- P *بی توشه bī tosha*, without provisions, provisionless, unprovided.
- P A *بی توفیق bī tawfīq*, graceless.

- A *baithā* (P pl. of *bait*) verses.
 A *baite*, a verse.
 P *bijān*, lifeless. *bijān kardan*, to deprive of life.
 PA *bī jamālī*, want of beauty, uncomeliness, plainness.
 PA *bī jawāb*, unanswerable, irrefutable; without reply, having no answer.
 P *bīchāragī*, helplessness.
 F *bīchāra* (pl. *bīchāragān*), without resource or remedy; helpless, remediless; in despair.
 P *bī chūn*, without equal, peerless; God.
 PA *bī hāsīl*, unprofitable.
 PA *bī hadd*, unlimited, beyond bounds or just limits.
 PA *bī hurmat*, disrespectful, uncivil, unceremonious, irreverent.
 P *bī hurmatī*, rudeness, incivility, discourtesy, disrespect, absence of ceremony.
 PA *bī hisāb*, incalculable, countless.
 PA *bī hamīyat*, spiritless.
 P *bīkh*, root. *bīkh kardan*, to take root.
 PA *bī khabar* (P pl. *bī khabarān*), without information, unaware, unconscious; uninformed, ignorant, unmindful. *bīkhārī*, thou art ignorant. *bī khabarānand*, they are ignorant.
 P *bī-khwābī*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep.
 P *bī khwūd*, beside one's self.
 P *bed*, willow. *bedi mushk*, musk-willow.
 P *bīdār*, awake; sober.
 P *bīdārī*, state of being awake, waking, wakefulness, vigilance, want of sleep, absence of sleep, forbearance from sleep.
 P *bī dānīsh*, ignorant; ignorance.
 P *bī dānīshī*, foolish act, folly, indiscretion.
 P *bī diregh*, unsparing, ungrudging, unstinted, liberal.
 P *bī dast*, handless.
 P *bīdak*, pawn at chess.
 P *bī dīl*, without heart, out of heart; ignorant, silly.
 P *bī dīn*, irreligious, infidel.
 P *bī dīne*, an infidel; a miscreant.
 P *bī rasmī*, irregularity, bad precedent.
 PA *bī rizā*, without satisfaction.
 P *bī-rozī*, unaided by fortune, without luck, luckless, hapless, unlucky.
 P *bīrūn*, out, outside, without, abroad, beyond.
 P *bī zar*, without gold, moneyless.
 A *bīssa*, fie! out upon!
 P *bīst*, twenty.
 P *bī sar u pā*, without head or foot, poor, destitute of everything, wretched.
 P *bī sar u pā-ī*, wretchedness, complete destitution.
 P *bish*, greater, exceeding, more; any longer.
 P *beshtar*, more, more abundantly; for the most part; more intent.
 P *bī sharmī*, shamelessness, impudence.
 P *bish-zor*, of great strength, very strong.
 PA *bī shakk*, without doubt, doubtless.
 P *bī shumār*, innumerable, incalculable, untold.
 P *bīsha*, desert, wild, uncultivated country; forest, wood. *bīsha-e*, a forest.
 A *baizat*, egg.
 A *baitār*, horse-doctor.
 PA *bī tākat*, without strength, weak.
 P *bī tākatī*, weakness, inability, want of power to support, incapacity of endurance, impatience.
 P *bī tamē*, without longing or hankering, undesirous.
 A *baīc*, selling, buying, commerce.
 PA *bī izzatī*, dishonour.

P *bī gham*, unconcerned, without sorrow.

bī ghamī, (thou) art unconcerned.

P *bī fāzida*, useless, ineffectual, un-
availing, fruitless, unprofitable.

P *biyuftād*, he fell (rt. افتادن).

P *biyuftad*, he falls (rt. افتادن *uftādan*).

PA *bī kadr*, without power or value,
valueless.

PA *bī karār*, restless, fidgetty.

PA *bī kiyās*, without measure or number;
incalculable; immense, incomprehensible,
inconceivable; untold.

P *ba yakbār*, all at once.

P *bī kafsh*, shoeless, discalceated.

P *bī kafshī*, lack of shoes, shoelessness.

P *bigāna* (pl. بیگانگان *bigānagān*), foreign,
strange, alien.

P *bī gāh*, out of season.

P *bī girān*, inestimable, great, large,
immense, excessive.

P *bī gumān*, without doubt, assuredly.

P *bī gunāh*, guiltless, innocent.

P *bī gunāhe*, an innocent person.

P *bīl*, shovel, spade; pickaxe.

P *Bailkān*, name of a city in Armenia
Major, near the ports of the Caspian Sea.

P *bīm*, dread, fear; danger.

P *bīmār*, sick.

PA *bī muhābā*, without respect, un-
ceremoniously.

PA *bī murūwat*, unfeeling, unkind,
inhuman.

P *bī maghz*, without kernel, marrowless.

P *bain*, desert. *Baina*, between, betwixt.

P *bīn*, behold (imp. of دیدن *dīdan*).

P *bīnā*, seeing, possessed of vision.

P *bīnad*, sees, seeth (rt. دیدن *dīdan*).

P *biyandākht*, he overthrew, he
upset (rt. انداختن *andākhtan*).

P *biyandesh*, reflect, consider (rt.
اندیشیدن).

P *bīnash*, behold (of) him (her or it.)
Bīnish, sight, vision.

P *bī nishān*, without sign, mark, or
trace; inscrutable.

PA *bī-nazīr*, matchless, unequalled, peer-
less, unmatched.

A *bainaka*, betwixt thee, between thee.

P *bīnam*, I see (rt. دیدن *dīdan*).

P *bī namāz*, prayerless.

P *bī namāze*, a prayerless fellow.

P *bī nawā*, without food or victuals, indigent.

P *bī nawāzī*, indigence, indigency,
want of food, fasting, destitution.

A *bainī*, between me, betwixt me.

P *bīnī*, the nose; thou shalt or mayest
see; thou seest (rt. دیدن *dīdan*). نمی بینی
namī bīnī, thou seest not; seest thou not?

A *baina yadai ba-lichā*, in the
presence of her lord.

A *bain yadaihi*, in his presence.

P *bīniyam*, thou seest me.

PA *bī wafāzī*, want of payment, failure
in performance; faithlessness, ingratitude.

PA *bī wakt*, unseasonable.

P *bīva*, widow.

P *bīva-zan*, widow woman.

P *bī hunar* (pl. بی هنران *bī hunarān*),
stupid, unintelligent, unskilful, inapt; devoid
of merit, worthless; graceless, ungodly.

P *bī hangām*, unseasonable.

P *bīhūda* (or بیهوده *bīhuda*), absurd, vain,
nonsensical, senseless, useless.

ب

P *pā*, foot, leg; base, foundation; power,
ability, strength.

P *pādāsh*, retribution, requital, retalia-
tion, reprisal.

P *pādshāh* (pl. پادشاهان *pādshāhān*),
king, monarch, emperor.

P *pādshāh-zāda*, king's son, prince.

P *pādshāhī*, condition of a king,

- royalty, kingly rank, dignity or office.
 پادشاهی کردن *pādshāhī kardan*, to act the king; to reign, rule, govern.
- P پادشاهی *pādshāhe*, a certain king.
- P پار *pār*, over, across.
- P پارس *Pārs*, Persia.
- P پارسا *pārsā* (pl. پارسایان *pārsāyān*), abstemious, pure, holy; devotee, ascetic.
- P پارسا زاده *pārsā-zāda*, saint's son.
- P پارسائی *pārsū-i*, purity; holiness; asceticism.
Pārsū-e, a certain devotee, a pure, holy man.
- P پارسی *Pārsī*, Persian.
- P پاره *pāra*, torn to pieces, in rags.
- P پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch.
- P پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher.
- P پارینه *pārīna*, ancient; elapsed, past.
- P پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, consideration.
 پاس خاطر *pāsi khātir*, attention to wishes or wants.
- P پاسبان *pāsbān*, watchman; shepherd.
- P پاسخاطر *pās khātir*, attention to wishes; for the sake of, in deference to.
- P پاسی *pāse*, one watch, a single watch.
- P پاشیدن *pāshīdan*, to sprinkle, strew, scatter.
- P پاشیده *pāshīda*, strewn, scattered.
- P پاک *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free.
 پاک کردن *pāk kardan*, to make clean, to cleanse, to clear, to free, to winnow.
- P پاکباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable lover.
- P پاک بردن *pāk burdan*, to carry clean off.
- P پاک دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who keeps his garments clean and pure.
- P پاک رو *pāk-rav*, upright in conduct.
- P پاک سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up.
- P پاک نفس *pāk-nafs*, pure-souled.
- P پاکیزه *pākīza*, pure, chaste; cleanly, neat.
- P پاکیزه روئی *pākīza-rū-i*, clear-faced.
- P پالینگ *pālhang*, bridle, halter.
- P پانزده *pānzdah*, fifteen.
 پانزده سالگی *pānzdah-sālagī*, the age of fifteen years.
- P پای *pāi*, foot, leg; foundation; stand, pedestal; basement.
 پایت *pāyat*, thy foot.
 پایش *pāyash*, his (her or its) foot.
 پایم *pāyam*, my foot.
 از پای افتادن *az pāi uftādan*, to break down on the road.
 از پای در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall.
 پای در پای ما *dar pāyi mā*, in our wake.
 پای داشتن *pāi dāshtan*, to hold one's footing.
 پای گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root.
- P پایان *pāyān*, end, extremity, close.
- P پای بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg.
 پای بندیم *pāi-bandem*, we are tied by the leg.
- P پایپوش *pāi-posh*, (foot-cover) shoe.
- P پای پوشی *pāi-poshī*, covering for the feet.
- P پایدار *pāi-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring.
- P پایگاه *pāi-gāh*, dignity, rank; office, post; step.
- P پایمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined; vile.
- P پاینده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable.
- P پایه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, point, promotion.
- P پائی *pā-e*, a leg.
- P پائیدن *pā-i-dan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure.
- P پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion.
- P پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience.
- P پدر *pidar*, father.
 پدرت *pidarat*, thy father.
- P پدرود *padrūd*, farewell, adieu.
- P پدید *padīd*, clear, evident, plain, manifest, public.
 پدید آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest.
- P پذیر *pazīr*, accept thou.
- P پذیرفتن *pazīruftan*, to accept, receive, submit to, consent; to experience, undergo.
- P پر *par* (or پَر *parr*), feather, wing.
 پر *Pur*, full, filled, crammed, glutted, satisfied; much.

- P پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, unquiet, restless, uneasy, distressed; ruined.
- P پراگنده دل *parāganda-dil*, heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted.
- P پراگنده روزي *parāganda-rozī*, disordered in one's circumstances; one whose worldly affairs are in confusion.
- P پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon.
- P پرتوي *partave*, a ray, a single or solitary ray.
- P پر حذر *pur-hazar*, full of caution, heedful; ware, wary, cautious.
- P پر خاش *pur-khāsh*, battle, war, conflict, strife, brawl, quarrel.
- P پر خطر *pur-khatar*, full of peril, dangerous.
- P پرداخت *pardākht*, engagement, business, affair, dealing; attention.
- P پرداختن *pardākhtan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, to mind, attend to, be attentively employed, closely and busily engaged, or taken up with.
- P پرداخته *pardākhta*, engaged, employed, occupied; attentive.
- P پردرد *pur-dard*, full of pain, painful.
- P پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode; or style of music. پرده الحان *parda-i alhān*, musical scale, gamut. پرده بيني *parda-i bīnī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. پرده عشاق *parda-i ʿushshāk*, (melody of lovers), name of a certain musical mode. پرده هفت رنگ *parda-i haft rang*, veil of seven colours; worldly vanities.
- P پرده دار *parda-dār*, chamberlain.
- P پرستار *parastār* (pl. پرستاران *parastārān*), worshipper; servant, waiter, waiting-maid.
- P پرستنده *parastanda*, adoring; worshipper.
- P پرسد *pursad*, he (or she) should ask or inquire.
- P پرسش *pursish*, question, enquiry; condolence.
- P پرسیدم *pursīdamash*, I asked him (or her).
- P پرسیدن *pursīdan*, to ask, inquire, interrogate, question.
- P پرنیان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; any garment made of the same.

- P پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed.
- P گاو پرواري *parwārī*, fattened, stall-fed. گاوي پرواري *gāvi parwārī*, fattened ox.
- P پروانه *parwāna*, moth.
- P پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all).
- P پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper.
- P پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son.
- P پرورش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. پرورش *parvarishat*, thy nourishment.
- P پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher, trainer.
- P پروریدن *parvarīdan*, to bring up, to train up, foster, cherish, nourish.
- P پروین *Parwīn*, the Pleiades.
- P پرده *parra*, side, border. پرده بيني *parra-i bīnī*, the nostrils; the sides or walls of the nostrils.
- P پرهیختن *parhekhtan*, to be on one's guard; to abstain, refrain; to practise moderation, temperance and sobriety.
- P پرهیز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, controul over the passions, sobriety. پرهیز کردن *parhez kardan*, to abstain, refrain.
- P پرهیزگار *parhezgār* (pl. پرهیزگاران *parhezgārān*), sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, moderate, cautious, careful.
- P پرهیزگاري *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation.
- P پري *parī*, fairy, elf, fay.
- P پري *purī*, thou art full, filled, crammed.
- P پري پيکر *parī-paīkar*, fairy-faced; beautiful, comely, handsome.
- P پریدن *parīdan*, to fly, to flutter.
- P پري رخسار *parī-rukhsār*, fairy-cheeked.
- P پري رو *parī-rū* (pl. پري رویان *parī rūyān*), fairy-faced; handsome, comely.
- P پریشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confounded, confused; incohe-

- rent, desultory, rambling, random, hair-brained, harum scarum; afflicted, sad.
- P پريشان حال *pareshān-hāl*, distressed, ruined.
- P پريشان حالي *pareshān-hālī*, a distressed, sad, and ruined state; distress, misery, perplexity, vexation, trouble.
- P پريشان روزگار *pareshān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken, bankrupt.
- P پريشاني *pareshānī*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary.
- P پڙمردن *pazhmurdan*, to fade, wither.
- P پڙمردۀ *pazhmurda*, withered, faded.
- P پس *pas*, behind, after; then; therefore, consequently; hence, afterwards; the rear.
- P پست *past*, low, short, dwarfish. *Pasat*, behind thee, after thee.
- P پسته *pista*, pistachio-nut.
- P پسر *pisar* (pl. پسران *pisarān*), son, lad, boy.
- P پسري *pisare*, a boy, a lad, a son.
- P پسند آمدن *pasand āmadan*, to be pleasing, acceptable, approved, reasonable.
- P پسندن *pasandan* or پسندیدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend.
- P پسندید *pasandīd*, he approved; approved.
- P پسندیدۀ *pasandīda*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted.
- P پسندیدۀ تر *pasandīdatar*, more approved.
- P پیچ *pasīch*, march, marching; preparation, preparative.
- P پسینیان *pasīniyān*, followers, those who come after; the moderns.
- P پشت *pusht*, the back; support, prop, stay.
- P پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly, to flee. پشت پا *pushti pā*, instep.
- P پشتۀ *pushta*, bundle, pack, load; faggot.
- P پشتي *pushtī*, aid, help, succour.
- P پشتیبان *pushtībān*, supporter; prop, buttress.
- P پشم *pashm*, wool.
- P پشه *pasha* or پشه *pashsha*, gnat.
- P پشیز *pashīz*, any little piece of money, small change.
- P پشیمان *pashīmān*, penitent, repentant.
- P پشیماني *pashīmānī*, penitence, repentance.
- P پشیماني خوردن *pashīmānī khurdan*, to repent, to grieve, to be sorry.
- P پلاس *palās*, coarse woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth.
- P پلاس پوش *palās-posh*, clad in dervish's attire, dressed in the garb of a dervish.
- P پلاس پوشي *palās-poshī*, a being dressed in the garb of a dervish.
- P پلنگ *palang* (pl. پلنگان *palangān*), leopard.
- P پلنگ افگن *palang-afgan*, leopard-killing, overthrower of leopards.
- P پلنگي *palangī*, peculiar to, pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard.
- P پلید *palīd*, filthy, dirty, impure, defiled.
- P پلیدتر *palīttar*, dirtier, more nasty, filthier.
- P پناه *panāh*, protection, defence, shelter.
- P پناهي *panāhe*, a shelter, a refuge.
- P پنبۀ *pamba* (or *pumba*), cotton.
- P پنبۀ دوز *pumba-doz*, carder of cotton.
- P پنج *panj*, five.
- P پنجاه *panjāh*, fifty.
- P پنجم *panjum*, fifth.
- P پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers expanded. پنجه در افگندن *panja dar afgandan* (or پنجه کردن *panja kardan*), to grapple, contend, strive.
- P پند *pand*, advice, warning, admonition, counsel.
- P پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine (imp. of پنداشتن).
- P پنداشتن *pindāshstan*, to think, consider, suppose, imagine, fancy; to esteem; to conceit.
- P پندي *pande*, a bit of advice, hint, suggestion.
- P پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, suppressed. پنهان شدن *pinhān shudan*, to be concealed.
- P پنیر *panīr*, cheese (for which the panther is said to have a predilection, or at least to be satisfied with a small piece or morsel thereof).
- P پنيري *panīre*, a cheese.
- P پوست *post* (pl. پوستها *posthā*), skin, hide, rind, coat, peel, shell, slough (of a snake).

- post bar post, coat upon coat (like an onion).
 P پستین *postīn*, fur cloak or garment, dress made of skins. پستین دریدن *postīn darīdan* (or پستین افتادن *dar postīn uftādan* or رفتن *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander.
 P پستین دوزی *postīn-dozī*, business of one who makes garments of skins; trade of a furrier.
 P پستینی *postīnī*, made of fur, fur-wrought.
 P پوشیدن *poshīdan*, to cover, hide, conceal, mask; to wear, put on; to dress, clothe.
 P پوشیده *poshīda*, hidden, concealed; covered, clothed, clad.
 P پولاد *pulād*, steel.
 P پولاد بازو *pulād-bāzū*, steel-armed, *i.e.* having an arm of steel; brawny, sinewy.
 P پویان *pūyān*, running.
 P پوئیدن *pūzīdan*, to run.
 P پهلو *pahlū*, the side under the short ribs.
 P پی *pai*, heel; footstep, track, trace; muscle, nerve; after, in pursuit of. از پی ما *az pai-i mā*, at our heels, after us.
 P پیایی *pai-ā-pai*, step by step, successively.
 P پیاده *piyāda* (pl. پیادگان *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess.
 P پیاز *piyāz*, onion.
 P پیام *payām*, news, message, errand.
 P پیچ *pech*, turn, twist.
 P پچانیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, withdraw.
 P پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling.
 P پچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels).
 P پیدا *paidā*, produced, created; plain, distinct, evident, manifest.
 P پیر *pīr* (pl. پیران *pīrān*), old, aged; holy man, saint; spiritual guide, prior, abbot. پیر طریقت *pīrī tarīkat*, spiritual guide, superior of a religious order or community.
 P پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up.

- P پیرامن *pīrāman*, and پیرامون *pīrāmūn*, about, around, round about, environs, skirt.
 P پیرانه *pīrāna*, like or worthy of an old man.
 P پیراهن *pīrāhan*, loose vest, tunic, shirt.
 P پیرایه *perāya*, ornament, decoration.
 P پیرزن *pīr-zan*, old woman.
 P پیرزنی *pīr-zane*, a certain old woman.
 P پیر مرد *pīr-mard*, old man.
 P پیروز *pīroz*, victorious; prosperous; favoured by fortune and opportunity.
 P پیر زن *pīra-zan*, old woman.
 P پیرهن *pīrahan*, shirt, shift, smock; tunic.
 P پیری *pīrī*, old age, decrepitude.
 P پیری *pīre*, an old man.
 P پیش *pesh*, before, in front of, in the van; in the presence of, to. *Payash*, at the heels of him or her, after it.
 P پیش آر *pesh ār*, take (imp. of آوردن *pesh āvardan*).
 P پیش ازین *pesh az īn*, before this, heretofore.
 P پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen.
 P پیشانی *peshānī*, forehead, skull.
 P پیشت *peshat*, before thee, in thy presence.
 P پیشتر *peshtar*, before, foremost.
 P پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed.
 P پیشرو *pesh-rav*, leader, captain.
 P پیش گرفتن *pesh giriftan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace.
 P پیش گیر *pesh gīr* (imp. of گرفتن *pesh giriftan*), take, select, pick, choose.
 P پیشه *pesha*, business, craft, trade, habit.
 P پیشه‌ور *peshawar*, artificer, craftsman.
 P پیشین *peshīn*, primitive, preceding, former.
 P پیشینیان *peshīniyān*, those gone before, they of primitive times, the ancients.
 P پیغام *paighām* (or پیغم *paigham*), message.
 P پیغمبر *paighām-bar* (pl. پیغمبران *paighām-barān*), messenger, prophet.
 P پیک *paik*, courier, messenger.
 P پیکار *paikār*, battle, conflict, contest.
 P پیکان *paikān*, javelin, dart, spear.

- P پیل *pīl* (pl. پیلان *pīlān*), elephant. پیل مست *pīlī mast*, furious elephant, elephant in rut.
 P پیلبان *pīlbān* (pl. پیلبانان *pīlbānān*), elephant-keeper.
 P پیلتن *pīl-tan* (elephant-bodied), big, huge, bulky, burly, gigantic.
 P پیلور *pīlawar*, pedlar, huckster.
 P پیله *pīla*, cocoon of the silkworm.
 P پیمان *paimān*, promise, treaty, covenant.
 P پیمانہ *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl.
 P پیمبر *payam-bar*, messenger, prophet.
 P پیمبر زادگی *payambar-zādagī*, birth or descent from a prophet.
 P پیوستن *paivastan*, to join, unite, associate intimately.
 P پیوستہ *paivasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly.
 P پیوند *paivand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation.

ت

- P ت *at*, of thee; to thee.
 P تا *tā*, until; in order that, so that; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; lo! behold! beware! have a care!
 P تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power.
 P تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling.
 P تابستان *tābistān*, summer.
 P تابدار *tāb-dār*, bright, shining, glossy.
 AP تاتار *Tātār*, Tartars, Tartary.
 A تاثیر *ta-thīr*, influencing, impressing, impressiveness, efficiency, efficacy.
 A تاج *tāj*, crown, diadem, coronet.
 AP تاجدار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned, diademed.
 A تاجر *tājir*, merchant, trader.
 A تاجری *tājire*, a merchant.
 P تاچند *tā chand*, how far? how long?
 P تاختن *tākh̄tan*, to attack, rush upon; to gallop, to walk fast; incursion, irruption.
 A تأخیر *ta-kh̄ir*, delay, postponement, reservation.

- A تأدیب *ta-dīb*, erudition, instruction; chastisement, correction, discipline.
 P تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste, desolation; dissolution.
 P تارک *tārak*, top, summit; crown of the head; point of a spear.
 A تاریخ *ta-rīkh*, date, day of the month.
 P تاریک *tārīk*, dark, dull, cloudy.
 P تاریک دل *tārīk-dīl*, black-hearted; benighted, depraved.
 P تاریکی *tārīkī*, darkness.
 P تازند *tāzanda*, galloping, cantering, prancing.
 P تازہ *tāza*, fresh, verdant, blooming, blushing.
 P تازہ بہار *tāza-bahār*, fresh spring.
 P تازہ رو *tāza-rū*, fresh-faced, smiling.
 P تازی *tāzī*, Arab, Arabian, Arabic language.
 P تازیانہ *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, caning.
 P تازیدن *tāzīdan*, to run.
 A تأسف *ta-assuf*, grieving, regretting; grief, sadness, anguish, pain. P تأسف خوردن *ta-assuf khwurdan*, to grieve.
 A تأسفًا *ta-assufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially).
 P تافتن *tāftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away the face.
 P تاک *tāk*, vine, tendril; clasp.
 P تا کجا *tā kujā*, how far? to what extent?
 P تا کی *tā kai*, how long? till when?
 A تألیف *ta-līf*, composition, compilation.
 A تأمل *ta-ammul*, reflection, meditation, consideration, thought.
 P تاوان *tāwān*, mulct, fine, amercement.
 P تا وی *tā wai* or *vai* (for او تا *tā ā*), until he.
 A تاویل *ta-wīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary.
 A تأیید *ta-yīd*, aid, help, assistance.
 P تبار *tabār*, family, tribe.
 P تباد *tabāh*, ruin, destruction; ruined; ruinous.
 P تباهی *tabāhī*, ruin, wreck, perdition; wickedness, depravity, dissoluteness.
 A تبدیل *tabdīl*, change, alteration, permutation.

- A تبرک *tabarruk*, felicitation, benediction, congratulation; abundance, plenty.
- A تبسم *tabassum*, smiling, smile.
- P تبه *tabah* (or تبه for تباہ *tabāh*), ruin. تبه *tabah gashtan*, to become marred, to be spoiled.
- P تتری *Tatarī*, Tartary. کلاه تتری *kulāhi tatarī*, a Tartar cap such as is worn by men of distinction. *Tatare*, a Tartar.
- A تتمه *tatimmat*, completion; appendix, supplement.
- A تجارة *tijarat*, traffic, trade, commerce.
- A تجاسر *tajāsūr*, boldness, hardihood.
- A تجربه *tajribat*, experiment, experience, proof, trial.
- A تجريب *tajrīb*, trial, testing, proof.
- A تجسس *tajassus*, spying, watching, search, inquiry.
- A تجلی *tajallī*, lustre, brightness, brilliancy. AP تجلی کردن *tajallī kardan*, to reveal, make clear or manifest.
- A تجنب *tajannub*, avoidance. AP تجنب کردن *tajannub kardan*, to shun, eschew, avoid, refrain, desist.
- A تحذیر *tahzīr*, bidding beware, setting on one's guard; threatening, cautioning, warning.
- A تحریر *tahrīr*, manumission; writing correctly.
- A تحریمه *tahrīmat*, rendering venerable or sacred; commencement of prayer.
- A تحسبوا *tahsībū* (the gezimated form of تحسبون *tahsībūna*, aor. of حسب *ḥasb*), ye will reckon. لا تحسبونی *lā tahsībūnī*, do not consider me.
- A تحسین *tahsīn*, commendation, applause, approbation, approval. AP تحسین کردن *tahsīn kardan*, to applaud, approve, commend.
- A تحصیل *tahsīl*, collection, gain, acquisition.
- A تحفة *tuhfat*, present, gift; rarity.
- A تحقیق *tahkīk*, investigation; truth, certainty. اهل تحقیق *ahli tahkīk*, divines, doctors of divinity.
- A تحکم *tahakkum*, commanding, ruling; dominion, rule, authority.
- A تحمل *tahammul*, bearing, carrying a load;

- supporting, bearing with; patience, endurance, forbearance.
- A تحية *tahīyat* (pl. تحیات *tahīyāt*), congratulation, felicitation.
- A تحیر *tahaiyur*, astonishment, amazement, bewilderment, confusion.
- P تخت *takht*, throne.
- A تخلص *takhliṣ*, release, deliverance, rescue, salvation.
- P تخم *tukhm*, seed; fruit-stone; egg.
- P تدارک *tadārūk*, reparation, making amends; precaution, preparation.
- A تدبیر *tadbīr*, deliberation, counsel, advice; arrangement, management, skill, prudence, shift, contrivance; controul, government.
- A تدري *tadri* (gezimated form of تدري *tadrī*, aor. of the defective verb دري *darī*, he knew), thou hast known, or knowest.
- A تدري *tadrī* (aor. of the verb دري *darī*), thou knowest, or knewest.
- A تدریج *tadrīj*, gradation.
- A تذهیب *tazhīb*, gilding.
- P تر *tar*, wet, moist, fresh, green (also a particle which, added to an adjective, forms the comparative degree).
- P ترا *turā*, thee; to thee; for thee.
- P ترازو *tarāzū*, balance, scales.
- A ترانی *tarānī*, thou seest me (aor. of رأي *raʾa*, irregular, with the affixed pronoun).
- A تربة *turbat*, grave, sepulchre, tomb.
- A تربیه *tarbiyat*, instruction, discipline, tuition, education, training, bringing up.
- A ترتیب *tartīb*, arrangement; preparation, getting ready; composition.
- A ترتیل *tartīl*, reciting with a clear voice, chanting, intoning, intonation.
- A ترجم *tarahhum*, commiseration.
- A تردد *taraddud*, coming and going, continual movement to and fro; irresolution, hesitation, doubt, wavering.
- P ترسا *tarsā*, infidel; pagan; christian.
- P ترسان *tarsān*, fearing, dreading; afraid.
- P ترسد *tarsad*, (he or she) fears, or should fear.
- P ترسمت *tarsamat*, I fear thee.

- P ترسیدن *tarsīdan*, to fear, be afraid, alarmed or apprehensive; to stand in awe.
- P ترش *tursh* or *turush*, sour, acid; crabbed; austere, rough, morose.
- P ترشرو *tursh-rū*, sour-faced.
- P ترش شیرین *turush-shīrīn*, sour-sweet.
- P ترش طعم *turush-taʿm*, sour-flavoured, acid.
- P ترشی *turshī*, acidity, sourness.
- A ترقی *tarakkī*, rise, ascendant, promotion, improvement.
- P ترک *tark*, abandonment, forsaking, quitting, leaving, relinquishment, giving over, renunciation, neglect, dereliction; abdication.
- ترک ادب *tarki adab*, rudeness, abandonment of due respect, breach of good manners.
- AP ترک جان *tarki jān*, leave of life, farewell to life.
- ترک کردن *tark kardan*, to leave, quit, forsake.
- PA ترک *Turk* (pl. ترکان *turkān*), Turk.
- A ترکه *tarikāt*, bequest, legacy, leaving.
- P ترکستان *Turkistān*, Transoxiana.
- A ترنج *turunj*, citron; orange. (See the chapter of the Kur'ān entitled "Joseph.")
- A ترنم *tarannum*, singing, modulation, humming to one's-self.
- P تره *tarra*, green, pot-herb.
- A تریاق *tiryāk*, treacle of Baghdād, esteemed an antidote against poison.
- A ترید *turīdu*, thou desirest (aor. of اراد *arāda*, 4th form of راد *rād*, concave و *wāw*).
- A تزد *tazdad*, thou wilt increase (gezmate of تزداد *tazdādu*, aor. of ازداد *izdāda*, 8th form of the rt. زاد *zāda*, concave ي *ye*).
- A تسبیح *tasbīh*, celebration of the praises of God; chaplet of beads, rosary.
- AP تسبیح خوان *tasbīh-khwān*, a singer of the praises of God; one who tells his beads.
- P تست *tast*, or *tust*, thee it is, is thine.
- بر تست *bar tust*, on thee (devolves).
- A تسرفوا *tusrifū*, commit excess (gezmate of تسرفونا *tusrifūna*, aor. of اسرف *asrafa*, 4th form of the rt. سرف).
- A تسلی *tasallī*, consolation, solacing.

- A تسلیم *taslīm*, delivery, surrender, consignment, submission, resignation; health, security. AP تسلیم کردن *taslīm kardan*, to give up, resign, surrender.
- A تشبیه *tashbīh*, comparison, simile.
- A تشرک *tushrika*, nasbated aor. of اشرك *he* gave a partner, 4th form of the rt. شرك.
- A تشریف *tashrīf*, ennobling, honouring, conferring honour; compliment.
- P تشنگی *tishnagī*, thirst, thirstiness.
- P تشنه *tishna* (pl. تشنگان *tishnagān*), thirsty.
- P تشویر *tashwīr*, anguish, distress.
- A تشویش *tashwīsh*, bother, harass, confusion, alarm, disquietude.
- A تصانیف *tasānīf* (pl. of تصنیف *tasnīf*), literary compositions, books, works, writings.
- A تصدیق *tasdīq*, verifying, attesting; receiving as true, credence.
- A تصرف *tasarruf*, controul, power, grasp, disposal, use.
- A تصنع *tasannuʿ*, artifice, speciousness, dissimulation, display.
- A تصنیف *tasnīf*, compiling, composing.
- A تصور *tasauwur*, imagination, fancy, idea, image. AP تصور کردن *tasauwur kardan*, to imagine, image, picture, portray.
- A تصوف *tasauwuf*, contemplation; Sūfism.
- A تضرع *tazarruʿ*, humbling of one's self, profound submission, earnest supplication or deprecation.
- A تناول *tatāwul*, oppression, usurpation, conquest; rudeness.
- A تطیر *tatīr*, gezmate of تطیر *tatīru*, aor. of the rt. طار *tāra*, he flew or fled, concave ي *ye*.
- A تطالع *tatlaʿu*, riseth (aor. fem. of طالع *talaʿa*).
- A تطوع *tatauwuʿ*, doing a good action gratis, supererogation. بتطوع *bi tatauwuʿ*, voluntarily.
- A تطیب *tatību*, thou art sweet (aor. of the rt. طاب *tāba*, concave ي *ye*).
- A تعالیٰ *taʿālaʾ*, he was exalted (3 pers. pret., 6th form of علا, often joined to the name of God in an optative sense, May He be exalted! and usually rendered adjectively, Most High.

- A *ta'abbud*, worship, adoration, devotion.
 A *ta'budū* (gezmate or nasbate of *تعبدون* *ta'budūna*, aor. of *عبد* *abada*), ye worship.
 A *ta'biyat*, arranging, exercising, inserting, fixing. AP *ta'bia shudan*, to be fixed.
 A *ta'bīr*, interpretation of dreams.
 A *ta'ajjub*, astonishment, surprise.
 A *ta'jīl*, haste, hurry, precipitation.
 A *ta'uddu*, thou enumberatest (aor. of the verb *عد* *adda*).
 A *ta'addī*, assault, hostile encroachment, hostility, violence, oppression.
 A *ta'zīb*, infliction of punishment, torment, torture.
 A *ta'arruz*, finding fault, objecting; disapprobation, opposition, resistance, aversion, annoyance, exposure; presentation.
 A *ta'ziyat*, condolence.
 A *ta'assub*, partiality, tenacity, bigotry, obstinacy.
 A *ta'atīl*, suspension, interruption; vacation, holiday.
 A *ta'alluk*, attachment, dependence.
 A *ta'ālīm*, teaching, instruction.
 A *ta'annut*, reproach, taunt.
 A *ta'ahhud*, minding, looking after, attending to, tending, taking care of; agreement, promise.
 A *taghābun*, defrauding one another; vexation, peevishness, fretfulness, disappointment.
 A *taghaiyur*, alteration, change.
 A *tafākhur*, boasting, glorying.
 A *tafārik* (pl. of *تفریق* *tafrīk*), intervals, divisions; instalments.
 A *tafāwut*, difference, odds.
 A *taftīsh*, inquiry, search, rummage.
 A *tafahhus*, investigation, search.
 A *tafaruj*, recreation, walking for amusement.
 AP *tafaruj-gāh*, place for recreation, ambulatory.
 A *tafrikat*, division, distribution; discord,

- disunion, dissension. P *tafrika kardan*, to distribute, separate.
 A *tafakkud*, strict search, diligent inquiry.
 A *tafakkur*, thinking, contemplation, thoughtfulness.
 A *tafwīz*, confiding, making over, consignment, transference.
 A *takāzā* (originally *takāzī*), exaction, dunning.
 A *takā'ud*, backwardness, hanging back.
 A *tukabbihu* (aor. of *كَبَّح* *kabbaha*, 2nd form of the rt. *كَبَّح*), thou detestest.
 A *takaddasa*, he was sanctified (3rd pers. pret. 5th form of *قدس*); used optatively, May He be sanctified! and usually translated adjectively, Most Holy.
 A *takdīr*, decree, appointment, fate.
 A *takarrub*, association, intimacy; propinquity, nearness, closeness. AP *takarrub namūdan*, to approach, draw near.
 A *takrīr*, averring, averment, avowal, recital, statement.
 A *taksīr*, deficiency, fault, failure, shortcoming.
 A *takūlu*, she says (aor. of the rt. *قال* *kāla*, concave و *wāw*).
 A *takwa'*, piety.
 A *takwiyat*, strengthening, invigoration, support.
 A *takwīm*, straightening; an attempt to make straight.
 P *tak*, gallop, course, heat.
 A *takāsul*, indolence, sluggishness.
 A *takabbur*, arrogance, pride.
 A *taksibu* thou mayest acquire (aor. of the rt. *كَسَب* *kasaba*, he gained).
 A *takalluf*, ceremony; dissimulation, insincerity; extravagance, profuseness.
 A *takallamū*, speak ye (imp. of 5th form of the verb *كَلَم*).
 A *takiyat*, pillow; reliance, support, dependence. P *takiya zadan*, to lean.
 P *takiya-zada*, reclined, reclining.

- P *tag*, canter, gallop ; course, heat.
- A *talātama*, (the water or wave) dashed (6th form of the verb *لطم*).
- A *talātum*, buffeting, dashing.
- A *talbīs*, fraud, trick, deceit, disguise.
- P *talkh*, bitter.
- P *talkh-guftār*, bitter in speech, satirical, reproachful.
- P *talkhī*, bitterness; bitter disappointment; thou art bitter.
- P *talkhī-chashīda*, tasted bitterness.
- A *talattuf*, kindness, courtesy, blandness, affability.
- A *talaf*, consumption, squandering, waste, ruin, destruction. AP *talaf shudan*, to be lost, to perish.
- P *talaf karda*, wasted.
- A *talfīk*, sewing together ; dressing, adorning.
- A *talmīz*, scholar, student, pupil, disciple.
- A *talawun*, changeableness, versatility.
- A *tuliya* (pret. pass. of *tala'*), it is read.
- A *tamma*, was (or is) completed. *تم الكتاب tamma 'l kitābu*, the book is finished.
- A *tamāshā* (originally *tamāshī*), spectacle, sight.
- A *tamām*, complete, perfect ; sufficient ; concluded, ended ; finish, end, completion.
- P *ba tamāmī*, altogether, in toto.
- AP *tamāmtar*, more complete.
- A *tamattu'*, enjoyment.
- A *tamr*, a date. *التمر يانع والناطور غير مانع at tamr yāni' wa 'n nātūr ghair māni'*, the date ripe, and the keeper not preventing.
- A *tamurru*, thou passest by (aor. of the rt. *مر marra*).
- A *tamkīn*, power, authority, dignity.
- A *tamalluk*, fawning, flattery, blandishment, cringing.
- A *tamannā* (originally *tamannī*), wish, desire, longing for.

- A *tamnun* (gezmate of *tamunnu*, aor. of *من manna*, he upbraided (or reproached) on account of benefits conferred).
- A *tamūz*, Syrian month (July).
- A *tamīz*, judgment, discernment.
- A *tamīlu*, bends (fem. aor. of *مال māla*, concave *ي ye*, governed by *غصون ghusūn*).
- P *tan*, body, person, individual ; bulk. *تن دادان tan dādan*, to engage, mix one's self, meddle ; to yield, give in, surrender.
- P *tan-āsānī*, ease of body, personal comfort or indulgence.
- A *tanāwul*, taking food, eating and drinking.
- A *tambīh*, warning, caution, admonition.
- P *tan-parvar*, luxurious, voluptuous, pamperer of the body.
- P *tan-parvarī*, pampering of the body, luxury, voluptuousness.
- A *tantahī*, gezmate of *تنتهي tantahī*, thou desistest, aor. of *انتهى*, 8th form of *نهى*.
- P *tund*, hasty, violent, impetuous ; stern, severe, austere.
- P *tund-khū*, violent-tempered.
- P *tund-khūzī*, violence of temper, vehemence of disposition.
- P *tan-durust*, healthy, hale, sound, well, in rude and robust health.
- P *tan-durustī*, soundness of body, health, healthiness.
- P *tundī*, greatness, bulkiness ; height ; hastiness, haste, impetuosity, vehemence, impetuosity.
- A *tanzīl*, revelation ; the Kurān.
- A *tansha'u* (3 per. sin. fem. aor. of *نشأ*), shoots, or may shoot upwards.
- A *tana'um*, happiness, luxurious enjoyment.
- P *tunuk*, shallow.
- P *tang*, strait, narrow, tight ; pained, anguished, distressed ; insatiate, avaricious ; vexation, affliction, annoyance.
- P *tang-āb*, shallow.

- P تنگ چشم *tang-chashm*, (narrow-eyed), covetous, insatiable, greedy, insatiate.
- P تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگستان *tang-dastān*), poor, indigent, necessitous, distressed.
- P تنگ دستی *tang-dastī*, penury, indigence, straits, poverty.
- P تنگ دل *tang-dīl*, sad, melancholy, dumpish, vexed at heart, grieved.
- P تنگ روزی *tang-rozī*, pinched for food, straitened for daily bread.
- P تنگی *tangī*, distress, straits.
- A تنور *tannūr*, oven.
- P تنها *tanhā* (pl. of تن *tan*), bodies; alone, by one's self.
- P تنهایی *tanhāi*, solitude, retirement, loneliness.
- P تنی چند *tane chand*, several persons, some individuals.
- P تو *tū*, thou; of thee, thy.
- A تابع *tawābiʿ* (pl. of تابع *tābiʿ*), followers, dependents; effects, results, consequences.
- A تواضع *tawāzuʿ*, humility, self-abasement, submission; politeness.
- A توام *tuwām* (P pl. توامان *tuwāmān*), twin.
- P توان *tuwān*, it is possible; one may or can.
- توان رست *tuwān rast*, one may escape.
- توان گفت *tuwān guft*, one may say, it may be said or spoken, it can be said.
- P توانا *tuwānā*, powerful, strong, able, stalwart.
- P توانایی *tuwānāi*, power, ability, strength.
- P تواند *tuwānad*, it is possible, one may, one can.
- P توانستن *tuwānistān*, to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery.
- P توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great.
- P توانگرا *tuwāngarā*, O rich one!
- P توانگر همت *tuwāngar-himmat*, high-minded; rich in grace.
- P توانگری *tuwāngarī*, opulence, wealth; powerfulness, greatness. *Tuwāngare*, a certain great, powerful, or rich man.
- P توانم *tuwānam*, I am able or capable. توانم آن *tuwānam ān*, I am capable of that.
- P توانی *tuwānī*, thou art able, thou canst or

- mayest. تا توانی *tā tuwānī*, as much as thou canst, as far as thou art able.
- A توبه *taubat*, repentance, penitence.
- A توبیخ *taubīkh*, reproach, reproof, upbraiding, chiding, scolding.
- A توجه *tawajjuh*, turning of the face (وجه *wajh*); conversion, attention; favour, countenance.
- A توحید *tauhīd*, a profession of the unity of the Godhead, unitarianism, anti-trinitarianism.
- A تودیع *taudīʿ*, bidding adieu, taking farewell; dismissing; depositing.
- A توریت *taurīt*, the Pentateuch.
- P توشه *tosha*, provisions.
- A توفیق *taufīk*, divine guidance, favour of God; completion of one's wishes, success.
- A توقع *tawakkuʿ*, hope, expectation, expectancy.
- A توقف *tawakkuf*, delay, hesitation, pause, halt.
- AP توقف کردن *tawakkuf kardan*, to delay, to pause, wait, halt.
- A توکل *tawakkul*, confiding, trusting in God.
- P تو که *tū ki*, thou who, thou that.
- A توکیل *taukīl*, committal to custody; charge, custody.
- P تویی *tūi*, thou art.
- P ته *tih* or *tah*, empty.
- A تهاون *tahāwun*, neglecting, negligence, slight, carelessness, remissness.
- A تهذیب *tahzīb*, adorning, correcting, amending, adjusting, polishing, finishing.
- A تهمة *tuhmat*, suspicion; calumny.
- A تهنئة *tahniʿat*, congratulation, felicitation.
- A تهاور *tahawwur*, fury, boldness, rush, onset, violent assault, attack.
- P تهی *tihī* or *tahī*, empty; thou art empty.
- P تهی دست *tihī-dast* (pl. تهیستان *tihī-dastān*), empty-handed, poor.
- P تهی مغز *tihī-maghz*, empty-brained, addled, shallow.
- P تیر *tīr*, arrow. AP علم تیر *ilmi tīr*, science of archery.
- P تیر انداز *tīr-andāz*, archer.
- P تیره *tīra*, muddy, turbid, obscure, dark.
- P تیره بخت *tīra-bakht*, unhappy, unfortunate.

- P تیرد بختی *tīra-bakhtī*, thou art unfortunate, thou art (or wilt be) miserable.
 PA تیرد رای *tīra-rāi*, dark-minded, of beclouded judgment.
 P تیرد روان *tīra-ravān*, dark-souled.
 P تیز *tez*, sharp, keen; fierce, hot.
 P تیز چنگی *tez-changī*, sharpness of claw, rapacity.
 P تیز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed.
 P تیز رو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift.
 P تیش *tīsha*, axe, adze.
 P تیغ *tegh*, sword.
 P تیمار *tīmār*, care, attendance on the sick; grooming and currying a horse. تیمار خوردن *tīmār khwurdan*, to receive a rub, to get a brushing.

ث

- A ثابت *thābit*, firm, fixed, stable, confirmed, established. AP ثابت شدن *thābit shudan*, to be fixed, ratified. ثابت کردن *thābit kardān*, to make firm, to confirm, to ratify.
 A ثروة *tharwat*, opulence, riches.
 A ثریا *thuraiya'*, the Pleiades.
 A ثغور *thughūr* (pl. of ثغر *thaghr*), passes. ثغور الاسلام *thughūru 'l islām*, the passes, straits, or frontiers of the lands of true faith.
 A ثم *thumma*, after that, then, afterwards.
 A ثمرة *thumrat*, fruit.
 A ثمين *thamīn*, precious, valuable, costly.
 A ثناء *thanā*, praise, encomium; compliment; flattery.
 A ثواب *thawāb*, reward, recompense.
 A ثوابی *thawābe*, a reward, a recompense.

ج

- P جا *jā*, place, room. جا همه *hama jā*, everywhere.
 A جاسوس *jāsūs*, spy, scout, emissary.
 A جاسوسی *jāsūsī*, espionage, spying.
 G جالینوس *Jālīnūs*, Galen, the physician.
 A جامع *jāmiʿ*, a principal mosque or duomo

- where the prayer (oration or sermon) called خطبة *khutba* is recited on Fridays.
 P جامه *jāma* (pl. جامها *jāmahā*), garment, clothes, dress, raiment, robe, vest, vesture, garb, stuff. جامه کعبه *jāma-e kabā*, a covering of black cloth embroidered with silver, in which the square temple at Mecca is arrayed, and which is renewed annually. جامه های کهن *jāmahāyi kuhan*, old clothes.
 P جان بحق تسلیم کردن *jān ba hakk taslīm kardan*, to surrender the spirit to God. جان پدر *jāni pidar*, soul (of) thy father! جان کندن *jān kandan*, to dig out the soul.
 F جانان *jānān* (pl. of جان *jān*), souls; dear ones.
 A جانب *jānib*, side, direction, quarter.
 P جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking; mortal.
 P جانور *jānvar*, animal, living creature.
 P جانوری *jānvarī*, (thou) art an animal.
 P جانی *jāne*, a single soul, a soul, a life; any living soul.
 P جاودانی *jāwidānī*, eternity; eternal.
 P جاوید *jāwīd*, immortal, perpetual, lasting, everlasting, enduring, permanent, eternal.
 P جاه *jāh*, rank, dignity, position, post, place. جاهت *jāhat*, thy rank.
 A جاهدان *jāhadāni* (dual of the pret. 3rd form of the rt. جهد), they both contend, or wage war against. جاهدان *jāhadāka*, they both fight against thee.
 A جاهل *jāhil* (P pl. جاهلان *jāhilān*), ignorant.
 P جای نفس *jāi nāfas* (pl. جایها *jāihā*), place. بجای زنان *ba jāyi zanān*, to woman's estate, womanhood.
 P جایگاه *jāi-gah*, place, spot; point, degree.
 P جای *jā-e*, one place, particular place, point, degree; fresh place; respect, regard, reference.
 P جائیگاه *jā-e-gah*, place, locality.
 A جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains.
 A جبر *jabr* or *jabar*, restoration, repairing damage, as setting a bone, or repairing the broken fortunes of a friend.

- A جبرائيل *Jabrīl* (or جبرئيل *jabra'īl*, or جبرائيل *jabrā'īl*), Gabriel, the archangel.
- A جبل *jabal*, mountain.
- A جبلة *jibillat*, nature, constitution.
- A جبلي *jibilliy*, natural, original, innato.
- A جبين *jabīn*, temple, side of the forehead.
- A جد *jud*, bestow thou, be bountiful (imp. of the rt. جاد *jāda*, concave و *wāw*).
- A جدّ *jadd*, earnestness, seriousness, exertion.
- A جدال *jidāl*, strife, disputation, squabble.
- P جدائي *judā'i*, separation.
- A جذب *jazb*, drawing, attraction.
- A جرّ *jarr*, drawing, dragging, trailing; deriving; the mark *kasra* (-), placed beneath a letter, and equivalent to our vowel *i*. عامل الجبر *āmilu 'l jarr*, one who drags or draws down, depressor; (in grammar) a governing power or particle that must be followed by the genitive or oblique case.
- A جراح *jarrāh*, surgeon, surgeon.
- A جراحة *jirāhat*, wound, sore; a wound on any part of the body except the head.
- A جرائم *jarā'im* (pl. of جريمة *jarīmat*), crimes, offences, sins, trespasses.
- A جرم *jurm*, fault, crime.
- A جريان *jarayān*, flowing, running.
- P جز *juz*, except, save, besides, all but.
- A جزاء *jazā'*, recompense, retribution.
- A جزم *jazm*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive.
- A جزيرة *jazīrat*, island; peninsula.
- A جس *jassa*, he touched, felt, fingered.
- A جسارّة *jasārat*, daring, presumption, boldness, hardihood, audacity.
- P جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump.
- P جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into.
- A جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kur'ān). جسدًا *jasadan* (acc.)
- A جسر *jisr*, bridge.
- A جسم *jism*, the body.
- A جسيم *jasīm*, corpulent, portly; majestic.

- A جعبة *ja'abat*, quiver, case for arrows.
- A جعفري *ja'farī*, the finest kind of gold.
- A جعل *ja'ala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively).
- A جفا *jafā*, tyranny, ill-usage, maltreatment, oppression, cruelty, severity, violence; incivility, insolence; coarseness.
- A جنائي *jafā'e*, an insult, an outrage.
- P جفت *juft*, pair, couple, brace; partner, mate; fellow. جفت گرفتن *juft giriftan*, to take a partner, to marry, to pair.
- P جگر بند *jigar-band*, liver, lungs and heart; son.
- A جلّ *jalla*, he shone in glory (epithet of God). علا *jalla wa 'ala'*, may (He) be glorified and exalted; High and Glorious.
- A جلّ *jull*, housing, horse-cloth.
- A جلد *jallād*, executioner, headsman.
- A جلال *jalāl*, majesty, glory. P جلالش *jalālash*, his glory.
- P جلالی *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalālu'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed.
- A جلساء *julasā'* (pl. of جلس *jalīs*), companions, comrades.
- A جلنار *julnār* (from گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers.
- A جلس *jalīs*, companion, associate.
- A جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a stone).
- A جماعة *jamā'at*, meeting, society, congregation, crowd, multitude, troop, swarm.
- A جماعتی *jamā'ate*, a troop.
- A جمال *jamāl*, beauty, comeliness. بجماله *bi jamālihi*, by his beauty.
- P جمشید *Jamshed*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyan dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zahhāk.
- A جمع *jam'*, company, class, sect; conjunction; the plural number; collected, composed, tranquil; united. P جمع شدن *jam' shudan*, to become collected; to have carnal connexion. جمعند *jam'and* for اند جمع *jam'and*, are collected.

A جمع *jam'ce*, a company.

A جمعية *jam'iyat*, collection; reflection; tranquillity, quiet, calm.

P بجملي *jumlāgī*, completely. *ba jumlagī*, in the mass, altogether.

A P جملة *jumla*, sum, whole, all, total number; gang. A في الجملة *fi 'l jumla*, on the whole, to sum up all, in short.

A جميع *jamī'c*, all, the whole.

A جميل *jamīl*, good, beautiful; fair, honourable.

A جن *jinn*, fairy, genius.

P جنبانیدن *jumbānīdan*, to cause to be shaken, to make to move, to wag, wave or nod.

P جنبیدن *jumbīdan*, to agitate, shake, stir, bestir.

P جنبیده *jumbīda*, stirred.

A جنبین *jambaini* (obl. of جنبان *jambāni*), both sides. جنبیک *jambaika*, thy two sides.

A جنة *jannat* (pl. جنات *jannāt*), garden.

A جنس *jins*, genus, kind, stock, sort.

P جنگ *jang*, war, battle, fight, strife, conflict, contest. *jang āvardan*, to wage war, to fight. *jang u fitna*, war and strife.

P آزموده جنگ *jang-āzmūda*, tried in war, experienced in battle, veteran.

P اور جنگ *jang-āvar* (pl. آوران *jang-āvarān*), warrior.

P آوری جنگ *jang-āvarī*, aggression, strife.

P جو جنگ *jang-jū* (pl. جویان *jang-jūyān*), war-seeing, pugnacious; warrior.

P جنگی *jangī*, warlike, martial.

A جنون *junūn*, insanity, madness, frenzy.

A P جني *jinnī*, demon, spirit.

P جو *jav*, barley. *Jū*, river, stream.

A جواب *javāb*, answer, reply.

A جوابي *javābe*, an answer, a reply.

A جوار *jivār*, neighbourhood.

P جوال *jivāl*, sack, bag, sacking.

P جوال دوز *jivāl-doz*, large packing-needle.

P جوان *javān* (pl. جوانان *javānān*), youth, young man.

P جوانمرد *javān-mard*, brave; honest fellow, brave lad; liberal, generous.

P جوانمردی *javān-mardī*, manliness, courage; liberality. *Javān-marde*, a certain brave man.

P جواني *javānī*, season of youth, youth, juvenility, adolescence. *Javāne*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely youth, a graceful page.

P جو جو *jav jav*, grain by grain, barley-corn by barley-corn.

A جود *jūd*, liberality, bounty.

A جور *jaur*, violence, severity, oppression, insult, outrage, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness.

A P جور پيشه *jaur-pesha*, inured to tyranny, tyrannical, brutal; tyrant.

A جوز *jauz*, nut.

A ابو الفرج بن جوزي *jauzīy*, vendor of nuts. *abū 'l faraj bin jauzī*, name of a celebrated preacher at Baghdad.

A جوسق *jausak*, lofty edifice, palace, kiosk.

P جوش *josh*, ebullition, ferment; clamour.

P جوشانیدن *joshānīdan*, to cause to boil.

P جوشن *jaushan*, coat of mail.

P جوشن خاي *jaushan-khāi*, piercing the coat of mail.

P جوشیدن *joshīdan*, to boil, effervesce; to fume, fret, fly in a rage; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, pulsate, throb.

A جواهر *jauhar*, jewel; essence, staple, nature, root, origin; element.

P جواهر فروش *jauhar-farosh*, seller of jewels, jeweller.

P جواهریان *jauhariyān* (pl. of جوهري *jauharī*), jewellers.

P جوي *jave*, a single barley-corn, a grain of barley. *jave sīm*, a grain of silver, silver dust. *Jūy*, stream, river; seek thou.

P جویان *jūyān*, seeking.

P جوين *javīn* or جوين *javvīn*, of barley, barley-made. نان جوين *nāni javīn*, barley bread.

P جوئیدن *jūīdan*, to seek.

A جهاز *jahāz*, ship; paraphernalia of a bride, her trousseau.

- A جہال *jūhhāl* (pl. of جاہل *jāhīl*), ignorant.
 P جہان *jahān*, world; (part. of جہیدن *jahīdan*) dancing, quivering, flickering, flashing.
 P جہان آفرین *jahān-āfirīn*, world-creator, God.
 P جہان پناہ *jahān-panāh*, asylum of the world.
 P جہان داری *jahān-dārī*, possession of the world, empire.
 P جہاندان *jahāndan*, to leap, dart.
 P جہاندیدہ *jahān-dīda*, one who has seen the world, great traveller.
 P جہانی *jahāne*, a world, a vast multitude.
 P جہانیدن *jahānīdan*, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop.
 A جہۃ *jīhat*, mode, reason, cause; wages, salary.
 A جہتی *jīhate*, a salary, wages.
 A جہد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence.
 A جہل *jāhl*, ignorance, stupidity.
 P جہود *jūhūd* (pl. جہودان *jūhūdān*), Jew.
 A جہول *jahūl*, extremely ignorant.
 P جہیدن *jahīdan*, to gallop off.
 A جیب *jaīb*, bosom; breast of a garment; pocket.
 A جئت *jīta*, thou camest (pret. of the rt. جاء *jāʾa*, concave ي *ye*). جئتني *jītanī*, thou comest (or camest) to me.
 A جیران *jīrān* (pl. of جائر *jāʾir*), neighbours.
 جیرانی *jīrānī*, my neighbours.
 A جیش *jaish*, army, military resources.
 A جیفہ *jīfat*, carcase, carrion.

چ

- P چابک *chābuk*, active, smart, expert, alert.
 P چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to foot.
 P چار *chār*, four.
 P چار پا *chār-pā*, four-footed, quadruped.
 P چار پایہ *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, charpoy.
 P چار پائی *chār-pāʾe*, a quadruped.
 P چارہ *chāra*, remedy, resource, help.
 P چالاک *chālāk*, vigilant, alert, smart, active.

- P چاد زندان *chāh*, well; pit; dungeon.
 چاہت *chāhi zindān*, dungeon, prison-hole.
 چاہات *chāhat*, thou in the well; thy well.
 P چپ *chap*, left side, left hand.
 P چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what?
 P چراغ *chirāgh*, lamp.
 P چراغی *chirāghe*, a lamp.
 P چراگاہ *charā-gāh*, grazing-place; meadow, mead, pasture.
 P چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman.
 P چست *chust*, quick, brisk, smart, sharp, sprightly.
 P چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation.
 P چشمخانہ *chashm-khāna*, socket of the eye.
 P چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia.
 P چشمہ *chashma*, fountain, spring.
 چشمہ حیوان *chashma-i haiwān*, the fountain of life, or immortality.
 چشمہ ہور *chashma-i hor*, fountain of light.
 P چشیدن *chashīdan*, to taste.
 P چشیدہ *chashīda*, tasted; proved, experienced.
 P چکیدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle.
 P چکیدہ *chakīda*, dropped, trickled, dribbled, dripped.
 P چگونگی *chigūnagī*, state, particulars, the why and wherefore.
 P چگونہ *chigūna*, how? in what way?
 P چگونہ *chigūna-e*, how art thou?
 P چل *chil* (for چہل *chihāl*), forty.
 P چل سالہ *chil sāla*, forty years old.
 P چمچہ *chamcha*, spoon.
 P چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, so, to such a degree or extent.
 P چنانکہ *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that.
 چنانکہ دانی *chunānki dānī*, as thou knowest.
 P چند *chand*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft?
 چند تنی *tane chand*, some persons.

- کلمه روزي چند *roze chand*, a few days.
 چند *kalima-i chand*, a few words.
- P چندان *chandān*, much, all that, so much, so little.
- P چندانکه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding.
- P چندانى *chandāne*, a good deal, more than enough, much, very much.
- P چند روز *chand roz*, some days, a few days.
- P چندين *chandīn*, some, certain, much, such, such as this, or these, so much as this, so many, all this, all these.
- P چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; harp, lute, guitar.
- P چنگال *changāl*, claw, talon, gripe.
- P چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way.
- P چو *chū*, like; when, whilst, since, whereas, if so be (a contraction of چون *chūn*).
- P چوب *chūb* or *chob*, wood, stick, bludgeon.
- P چوپان *chūpān* (or چوبان *chūbān*), shepherd.
- P چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd.
- P چوگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game curved at one end.
 چوگان آبنوس *chaugāni ābnūs*, an ebony bat (to which flowing jetty curls are compared).
- P چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how.
- P چونتو *chūn tū*, like thou.
- P چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? how do you do?
- P چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! چه بودي *chi būde*, how would it be? would to heaven! I wish it were.
- P چهار *chahār*, four.
- P چهار پا *chahār-pā* (pl. چهار پاين *chahār-pāyān*, four-footed, quadruped).
- P چهارم *chahārum*, fourth.
- P چه پايي *chi pā-i*, what! dost thou stand still? why dost thou hesitate? (rt. پائيدن *pā-i-dan*.)

- P چه خوش گفت *chi khwush guft*, how well spake!
- P چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar kafā*, what before one's face, the same behind one's back.
- P چه شد *chi shud*, what has happened?
- P چه گونه *chi gūna-e*, how art thou?
- P چهل *chihal*, forty.
- P چي *chī* (for چيز *chīz*), thing, anything.
- P چيدن *chīdan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect.
- P چيرد *chīra*, rude, uncivil, bold, impudent.
- P چيز *chīz*, thing.
- P چيزي *chīze*, something, a little, any thing, aught.
- P چيست *chīst*, what it is; what is it? what is? حال چيست *hāl chīst*, what's the matter?
- P چين *Chīn*, China; (imp. of چيدن *chīdan*), gather, pick, collect.
- P چينه *chīna*, grain; pickings for birds.
- P چيني *Chīnī*, of China, Chinese.

ح

- A حاتم طائي *Hātim Tā-i*, name of an illustrious Arab of the tribe of طي *ṭaiy*, celebrated among Eastern nations for his liberality.
- A حاج *hāj*, pilgrim to Mecca.
- A حاجات *hājāt* (pl. حاجة *hājāt*), wants, necessities, necessary matters.
- A حاجة *hājāt*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. A P حاجت خواستن *hājāt khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer.
- A P حاجتمند *hājātmand*, necessitous, in want, in need of.
- A حاجتي *hājate*, a private business.
- A P حاجي *hājī*, a pilgrim to Mecca.
- A حادث *hādith*, occurring; occurred, happened.
- A حاذق *hāzīk*, acute, sharp, intelligent, skilful, clever.
- A حاسد *hāsīd* (pl. حاسدان *hāsīdān*), envious.
- A حاصل *hāsīl*, gain, acquisition, result; manifest. A P حاصل شدن *hāsīl shudan* (or حاصل

- گردیدن *hāsil gardīdan*), to be gained or procured; to happen, befall, arise, occur. حاصل کردن *hāsil kardan*, to get, acquire, earn.
- حاضر *hāzir* (P pl. حاضران *hāzirān*), present, ready, prompt, in attendance, waiting.
- حاکم *hākim* (P pl. حاکمان *hākimān*), governor, ruler, magistrate, judge.
- حال *hāl*, state, condition, circumstance; state of feeling; ecstasy, rapture; instant, moment. P چیست حال *hāl chīst*, what is the matter?
- حالة *hālat*, state, quality, condition, circumstance; ecstasy, rapture; A P thy state. P چه حالتست *chi hālat ast*, what has happened? what is the matter?
- حالتی *hālate*, a state, a condition.
- حالی *hāle*, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. P حالی که *hāle ki*, the instant that, forthwith that.
- حامل *hāmīl*, carrying; carrier, bearer. حاملی *hāmīla 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings. حامله *hāmīluhu*, its carrier.
- حامله *hāmīlat*, pregnant, teeming (female).
- حامی *hāmī*, defender, protector, guardian.
- حبا *hibban*, in point of affection (acc., used in an adverbial sense).
- حبه *habbat*, grain, seed, berry.
- حبس *habs*, confinement, imprisonment, hold, durance vile.
- حبل *habl*, rope, cord. حبل الوريد *hablu 'l warīd*, jugular vein (of which one is situated on either side of the neck).
- حبیب *habīb*, beloved, sweetheart, friend.
- حتی *hatta*, until, so that.
- حج *hajj*, pilgrimage to Mecca.
- حجاج *hujjāj* (pl. of حاج *hājī*), pilgrims to Mecca.
- حجاج بن یوسف *Hajjāj bin Yūsuf*, name of a Governor of Arabian Irāk under the Caliph Abdulmalik, A.H. 65.
- حجاز *hijāz*, Mecca, and the adjacent territory, Arabia Petraea; one of the principal modes or styles in Persian music, viz.; 1. اصفهان *isfa-*

- hān*; 2. عراق *irāk*; 3. حجاز *hijāz*. Nine others are enumerated.
- حجازی *hijāzīy*, native of, belonging to Hijāz.
- حجة *hujjat*, argument, argumentation, warm discussion; reason.
- حجر *hajar*, stone.
- حجرة *hujrat*, closet, chamber, cell, cabin; nuptial chamber.
- حد *hadd*, bound, boundary, extent, limit, degree; just limits. حد شرع *haddi shar'ē*, legal punishment, requirement of the law.
- حدی *ba hadde*, to a limit, extent, degree, or point.
- حدة *hiddat*, passion, sharpness, vehemence.
- حدث *hudth*, novelty, recent event. *Hadath*, young man, youth.
- حدثی *hadathe*, a certain youth.
- حدیث *hadith*, discourse, history, story, legend, tradition; especially the traditions regarding Muhammad. (Those related by Abu Huraira amount to more than five thousand three hundred.)
- حدیقة *hadikat*, enclosed garden; palm-grove.
- حذر *hazar*, caution, warning; guard, care. A P حذر کردن *hazar kardan*, to beware, to be on one's guard, to exercise caution.
- حر *harr*, heat, warmth.
- حراثت *hurrāth* (pl. of حارث *hārith*), farmers, agriculturists, ploughers.
- حراسة *hirāsat*, custody, guardianship, care, defence.
- حرام *harām*, unlawful, forbidden, illicit, prohibited, disallowed.
- حرامزاد *harām-zāda*, bastard, villain, rogue, rascal; villainous, rascally.
- حرامی *harāmīy* (P pl. حرامیان *harāmiyān*), robber, outlaw, assassin, brigand, bandit.
- حرس *harrasa*, he protected (2nd form of the rt. حرسها الله *harrasahā 'llāh*, may God defend her! (the pret. used optatively.)
- حرف *harf*, letter, word, vocable, particle.
- حرف گیر *harf-gīr*, captious; censorer, critic, caviller.
- حرفی *harfe*, a single letter.

- A حركة *harakat*, motion, act, action, movement; conduct, behaviour; improper act, unbecoming action.
- A¹ حرکتی *harakate* (usually *harkate*), an action.
- A حرم *haram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem.
- A حرمان *harmān*, repulse, disappointment.
- A حرمة *harmat*, honour, respect, reverence, veneration.
- A حرور *hurūr*, heat, warmth.
- A حروف *hurūf* (pl. of حرف *harf*), letters, characters.
- A حریر *harīr*, silk.
- A حریص *harīs*, greedy, eager, wistful.
- A حریف *harīf* (P pl. حریفان *harīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival.
- A حزین *hazīn*, sad, mournful, plaintive.
- A حس *hiss*, feeling, sensation.
- A حساب *hisāb*, account, reckoning, calculation.
- A حسب *husb*, computing, reckoning. حسبه *hasbuhu*, his sufficiency; sufficient for him. حسب واقعه *hasbi wāқиa*, according to circumstances; suitably to the case. P بر حسب *bar hasbi*, according to; in conformity with.
- A حسد *hasad*, envy. P حسد بردن *hasad burdan*, to envy, to bear malice.
- A حسرت *hasrat*, grief, regret, vexation. P حسرت خوردن *hasrat khwurdan*, to sigh for.
- A حسرتی *hasrate*, a vexation.
- A حسن *hasuna* (fem. حسنت *hasunat*), he (or it) was fair, beauteous, good.
- A husn, beauty; goodness, excellence.
- حسن تدبیر *husni tadbīr*, wholesome discipline.
- حسن خطاب *husni khitāb*, elegance of address, polite conversation.
- حسن رای *husni rāi*, just observation.
- حسن ظن *husni zann*, good opinion. *Hasan*, beautiful, excellent.
- A حسنات *hasanāt* (pl. of حسنة), good works.
- A حسن مایندی *Hasan Maimandī*, Khwājah Ahmad bin Hasan, called Maimandī, from the town of Maimand, where he was born, was the Wazīr of Sultān Mahmūd, of Ghizneh.
- A¹ حسنی *hasanī*, beauty, comeliness.
- A حسود *hasūd* (P pl. حسودان *hasūdān*), envious; envier, maligner.
- A حشم *hasham*, pomp, retinue, suite, train; magnificence.
- A حصار *hisār*, fortified town, castle, fort, fortress; siege.
- A حصاری *hisāre*, a fort, a fortress.
- A حصاء *hasbā*, gravel, pebbles, shingle, beach.
- A حصّة *hissat*, lot, share, portion.
- A حصول *husul*, acquisition, gain.
- A حصى *hasa'* (or حصا *hasa'*), gravel, pebbles.
- A حضرة *hazrat*, presence, court, majesty; his (or your) Grace, Reverence, Lordship, Worship.
- A حضور *huzūr*, presence, court.
- A حطام *hutām*, anything dry, brittle; anything small, paltry or minute; rubbish, trash.
- A حظ *hazz*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stock.
- A حفصة *Hafsat*, name of Omar's daughter, one of the wives of Muhammad, and frequently styled أم المؤمنین *ummu 'l mu'minīn*.
- A حفظ *hifz*, custody; memory.
- A حق *hakk*, just, true (an attribute of God); God; right, truth, justice; just right, due, or claim. حق عبادتک *hakka 'ibādatika*, the due of Thy worship, or as Thou deservest to be worshipped. حق معرفتک *hakka ma'rafatika*, the right of the knowledge of Thee, i.e. as Thou oughtest to be known.
- A حقا *hakkan*, really, truly, verily, in sooth.
- A حقارة *hakārat*, contempt.
- A P حق شناس *hakk-shinās*, grateful.
- A P حق شناسی *hakk-shināsī*, gratitude.
- A P حق نا شناس *hakk nā shinās*, ungrateful.
- A حقوق *hukūk* (pl. of حق *hakk*), rights, duties, dues, just claims.
- A حقیر *hakīr*, base, contemptible, mean, despicable; a wretch.
- A حقیقة *hakikat*, truly, reality, fact.
- A حکایة *hikāyat* (pl. حکایات *hikāyāt*), story, tale, fable, narrative, narration, anecdote, relation.

- A **حكم** *hukm*, order, command; rule, dominion; check, restraint; decision, judgment.
- A **حكما** *hukamā* (pl. of **حكيم** *hakīm*), sages, wise men, philosophers; physicians.
- A P **حكم انداز** *hukm-andāz*, obedient to orders; hitting the mark; skilful archer.
- A **حكمة** *hikmat*, philosophy, wisdom, wise saw or saying, axiom; wit, cleverness. P **درین چه حکمتست** *dar īn chi hikmatast*, what's the wit of this? in this what wisdom is there?
- A **حکومة** *hukūmat*, sentence of a judge, decision, decree.
- A **حكيم** *hakīm* (P pl. **حکيمان** *hakīmān*), sage, philosopher; physician.
- A **حکيمي** *hakīme*, a certain wise man.
- A **حلال** *halāl*, lawful, legitimate, allowable.
- A **حلاوة** *halāwat*, sweetness.
- A **حلب** *Halab*, Aleppo, a town of Syria.
- P **حلبی** *halabī*, of Aleppo, Aleppine. (Some five or six centuries ago Aleppo was the chief depot for mirrors and glass wares from the manufactories of Venice destined for the East.)
- A **حلق** *halk*, throat.
- A **حلقة** *halkat*, ring, ear-ring, circle; assembly.
- A P **حلقه بگوش** *halka ba gosh*, (ring in the ear, as badge of servitude), obedient.
- A **حلقی** *halke*, a throat, a windpipe; hence, a musical and melodious voice.
- A **حلم** *hilm*, mildness, meekness, clemency, gentleness.
- A **حلوا** *halwā*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeats.
- A **حلیة** *hilyat*, splendour, external appearance.
- A **حليم** *halīm*, mild, gentle, meek. **حليماً** *halīmān* (acc. used adverbially), meekly, mildly.
- A **حمار** *himār*, male ass, jackass; stupid fellow.
- A **حمال** *hammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded, charged.
- A **حمام** *hammām*, bath; warm bath.
- A **حماية** *himāyat*, protection, defence, safeguard.
- A **حمائد** *hamā'id* (pl. of **حميدة** *hamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds.
- A **حمد** *hamd*, praise. **الحمد لله** *al hamdu li'llāh*, praise be to God!

- A **حمل** *haml*, load, burden; pregnancy. P **حمل کردن** *haml kardan*, to impute, ascribe, charge.
- A **حملة** *hamlat*, assault, attack, charge.
- A **حامي** *hama'* (for **حمام** *hamā'im*), doves.
- A **ورق الحمي** *wurku'l hama'*, the brown (or the dusky) of the pigeons. **Hima'**, pasture-land which is reserved exclusively for the horses of the ruler; inaccessible, forbidden, interdicted; a place from which the public is debarred and excluded; any secluded spot.
- A **حمية** *hamīyat*, warmth, zeal, nice sense of honour; impetuosity.
- A **حميد** *hamīd* (fem. **حميدة** *hamīdat*), praised, lauded; laudable, praiseworthy.
- A **حمير** *hamīr* (pl. of **حمار** *himār*), asses.
- A **حنجرة** *hanjarat*, windpipe, larynx.
- A **حنظل** *hanzal*, colocynth, bitter gourd.
- A **حواشي** *hawāshī* (pl. of **حاشية** *hāshiyat*), followers, attendants, domestics.
- A **حوالة** *hawālat*, a recommending, or entrusting to the care of another; transference.
- A **حوت** *hūt*, large fish, whale.
- A **حور** *hūr* (pl. of **حورا** *hawrā'*), fair, white-complexioned; celestial brides, houries; (used in the singular) celestial bride, hourie.
- P **حوران** *hūrān* (P pl. of **حور** *hūr*), celestial brides, virgins of paradise, houries.
- A **حوض** *hauz*, reservoir, tank, cistern; pond.
- A **حوله** *haulahu*, round about him.
- A **حي** *haiy*, tribe (of Arabians).
- A **حياة** *hayāt*, life. A P **حياتست** *hayūst*, is life.
- A **خيران** *hairān*, perplexed, harassed, bewildered, confounded, at one's wit's end.
- A **حيف** *haif*, oppression, violence, injustice; a pity, a sad thing.
- A **حيل** *hiyal* (pl. of **حيلة** *hīlat*), tricks, devices, stratagems, (vulgarly) dodges.
- A **حيلة** *hīlat*, artifice, stratagem, device, trick.
- A P **حيلها** *hiyalhā* (P pl. of **حيل** *hiyal*), tricks, stratagems, arts, devices.
- A **حين** *hīn*, interval, period of time.
- A **حيوان** *haiwān* (pl. **حيوانات** *haiwānāt*) animal, brute, beast.
- A **حيوة** *hayāt*, life.

خ

- A خاتم *khātim*, seal; ring, finger ring.
 A خاتمة *khātimat*, end, conclusion; seal.
 P خاتون *khātūn*, lady, matron, dame.
 P خار *khār*, thorn. خارت *khārat*, thy thorn.
 هر خاري *har khāre*, every thorn, each thorn.
 P خارا *khārā*, hard stone, rock.
 P خاربن *khār-bun* (pl. *khār-bunān*), root of thorn or bramble.
 P خارکش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots.
 P خارکن *khār-kan*, one who roots up thorns.
 P خاستن *khāstan*, to rise, to get up, arise; to occur, happen.
 P خاسته *khāsta*, grown up, sprung up, risen.
 A خاص *khāss* (P pl. *khāssān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscate, forfeit.
 A P خاصه *khāssa*, especially, particularly.
 A خاصية *khāssiyat*, peculiarity, property, speciality.
 A خاطر *khātir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake.
 P خاک *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; hence, lowly, mean. خاک در *khāki dar*, earth of a door (or visitation), where one's wishes are obtained. خاک مرده *khāki murda*, ashes of the dead.
 P خاک آلود *khāk-ālūd*, begrimed with dirt.
 P خاک پا *khāk pā*, dust of the feet.
 P خاک زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy.
 P خاکسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch.
 P خاکستر *khākistar*, ashes.
 P خاکم *khākam*, I am earth.
 P خاکی *khākī*, earthy; humble, abased; thou art earth. از خاکی *az khākī*, from earth thou art.
 A خالی *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted.

- P خام *khām* (pl. *khāmān*), raw, crude; inexperienced.
 P خاموش *khāmosh*, silent, taciturn; silence! hush!
 P خاموشي *khāmoshī*, silence, taciturnity.
 P خاندان *khāndān*, family, race, line; house, household, home; court, king's household.
 P خانقادر *khānkāh*, monastery, convent, religious house for darweshes.
 P خان و مان *khān u mān*, house, family; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real.
 P خانه *khāna*, house, abode, home; nest.
 P خانه پردازی *khāna-pardāzī*, domestic economy.
 P خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo.
 P خانمان *khānmān*, house, family.
 A خاوي *khāwī*, empty, void. خاوي البطن *khāwī 'l batn*, empty-bellied.
 P خایه *khāya*, testicles.
 P خائیدن *khāzīdan*, to bite, gnaw, chew.
 A خباثت *khābāth*, wickedness, malignity, malice, malevolence.
 A خبث *khūbth*, malignity, malice, malevolence; impurity, obscenity.
 A خبر *khābar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, rumour, news, account, description, sacred story, tradition; prophecy, prediction.
 A خبره *khūbrat*, experience, trial, proof.
 A خبیث *khābīth*, impure, malicious.
 A خبیثه *khābīthat* (pl. *khābīthāt*), impure thing (fem. of *khābīth*).
 A خبیثین *khābīthīn* (obl. pl. of *khābīth*), impure.
 A ختم *khātm*, seal; completion, conclusion, end.
 A P ختم شدن *khātm shudan*, to be stamped or sealed. A ختم قرآن *khātmī kur'ān*, perusal of the Kur'ān from the beginning to the end.
 A ختمی *khātmī*, a complete perusal of the Kur'ān from beginning to end.
 P ختني *khūtānī*, Chinese, of Chinese Tartary.
 A خجالة *khijālat*, shame, blush, bashfulness, confusion.

P *khujasta*, happy, auspicious.

A *khajil*, blushing, ashamed. A P *khajil kardan*, to shame, to put to the blush.

A *khajlat*, bashfulness, blush, shame, funk, confusion.

P *khudā*, God.

P *khudā-parast*, God-worshipper, devout.

A *khuddām* (pl. of *khādim*), domestics, servants.

P *khudāwand* (pl. *khudāwandān*), lord, master, seignior, owner, possessor. *khudāwandi hakīkī*, the real master, i.e. God.

P *khudāwand-zāda* (pl. *khudāwand-zādagān*), nobleman's son.

P *khudāwandagār*, Creator of the world.

P *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence; your Majesty, Highness, Lordship, etc.

P *khudāi*, God.

P *khudāyā*, O God!

P *khudāirā*, to God, for God.

P *khudā-ī*, divinity, deity, godship.

A *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance; homage.

A P *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant.

A *khidmate*, a particular or special service; the particular service.

P *khār*, ass, donkey. *khārī dajjāl*, the ass of Antichrist.

A *khārāb*, destroyed, ruined.

A *khārābat* (pl. of *khārābat*), ruins, devastations; tavern.

A *khārābat*, devastation, ruin.

A *khārāba*, ruin, a ruin.

A *khārābī*, ruin.

A *khārāj*, tribute, tax, revenue, rent.

P *khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan.

P *khurāsānī*, of Khorassan.

P *khārūshīdan*, to scratch, scrape, graze, lacerate, wound, grate, irritate.

P *khārāmān*, strutting, swaggering, waving, jaunty.

P *khārāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro.

P *khārbuza*, melon, cucumber.

P *khārbuzazār*, cucumber-bed, melon-ground.

A *khāraj*, expenditure, expense, outgoing.

P *khārch*, expense, outgoings. *khārch namūdan*, to spend, expend.

P *khurd*, little, small. *Khīrad*, wisdom, good sense, sound judgment.

P *khīradmand* (pl. *khīradmandān*), wise, intelligent, judicious.

P *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb.

P *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. *khurdiyat*, thy childhood.

P *kharašt* (for *khār ast*), is an ass.

P *kharsak*, leap-frog, or blind-man's-buff (a child's game).

A *khartūm*, proboscis; bowsprit.

A *khārif*, doting old man, dotard.

P *khirka*, religious mendicant's garment made of shreds or patches, garb, habit.

P *khirka-posh* (pl. *khirka-poshān*), clad in shreds and patches dervish, religious mendicant.

P *khargāh*, royal tent; court, palace.

P *khurram*, pleasant, delightful.

P *khurmā*, date (a fruit).

P *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out.

P *khār-muhra*, a small shell used in some countries as coin.

P *khurramī*, delight, joy, glee, happiness.

P *khārānd*, they purchase (rt. *khārīdan*); are asses (for *khār ānd*).

P *khārwār*, ass-load.

A *khurūj*, egress, going forth, exodus. *al khurūj kabla 'l wulūj*,

- (provide for) egress before entering, (look before you leap).
- P خروس *khurūs*, cock, chanticleer.
- P خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant.
- P خروشدن *khuroshīdan*, to make a loud noise, or outcry, to shout, clamour, cry aloud.
- P خري *khare*, an ass.
- P خریدار *khariḍār*, purchaser.
- P خریدن *khariḍan*, to purchase, buy.
- P خریدي *khariḍe*, he used to purchase, he would buy.
- A خريف *khariḥ*, autumn.
- A خز *khazz*, silk, raw silk.
- P خزان *khazān* or *khizān*, autumn.
- A خزانه *khizānat*, treasury, exchequer; store. خزانه غيب *khizāna-i ghaib*, hidden stores.
- A خزائن *khazā'in* (pl. of *khizānat*), treasures, treasures.
- A خزف *khazaf*, potsherd, bit of crockery.
- A خزينة *khazīnat*, treasure; treasury, exchequer, storehouse.
- P خس *khās*, thistle; weed.
- A خسارت *khāsarat*, loss, damage.
- P خسپیدن *khuspīdan*, to lie, sleep, slumber; to lodge.
- A خستة *khissat*, vileness, baseness; tenacity, avarice.
- P خسته *khasta*, wounded, hurt, infirm, sick; sad, dispirited. دلباي خسته *dilhāyi khasta*, broken hearts. خسته *khastā-e*, thou art sad.
- P A خسته خاطر *khasta-khātir* (or P دل خسته *khasta-dil*), pained at heart, annoyed, vexed.
- A خسيس *khāsīs*, sordid, vile, low, base, worthless, grovelling.
- A خشب *khashab*, dry wood, timber.
- P خشت *khisht*, brick, tile. خشت پيروز *khishti pīroza*, turquoise-coloured bricks.
- P خشت زن *khisht-zan*, brickmaker.
- P خشتي دو *khishte*, a brick, a tile. خشتي دو *khishte dū*, a couple of bricks.
- P خشک *khushk*, dry, sere; arid, barren.
- P خشک رودي *khushk-rūde*, a dried-up stream.
- P خشک سال *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth.
- P خشک سالي *khushk-sālī*, scarcity, dearth.
- P خشک مغز *khushk-maghlz*, dry-brain, noodle.
- P خشكي *khushkī*, dryness, dry land; drought.
- P خشم *khishm* or *khashm*, anger, wrath, rage, fume, fury, pet, passion. در خشم شدن *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage, to take fire.
- P خشم آلود *khishm-ālūda*, overflowing with rage, sullied with anger.
- P خشمناک *khishmnāk*, angry, raging, furious.
- A خشن *khashuna*, he was rough; (in the assertion of a general proposition, the preterite is often employed for the aorist), he is rough.
- P خوشنود *khushnūd*, pleased, contented.
- A خشونة *khushūnat*, roughness, ruggedness; asperity, severity.
- A خصال *khisāl* (pl. of *khālat*), qualities, properties. خصاله *khisālihi*, (of) his endowments.
- A خصلة *khālat*, quality, disposition, habit.
- A خصم *khāsm*, enemy, antagonist, opponent.
- A خصمي *khāsmī*, enmity, contention.
- A علي الخصوص *khūsūs*, particular. علي الخصوص *ʿala 'l khūsūs*, in particular, particularly, especially.
- A خصومة *khūsūmat*, enmity, strife, quarrel, disputation.
- A خصيب *khāsīb*, palm-tree. *Khusaib*, name of a man.
- A خط *khatt*, line, boundary; character, handwriting, letter; moustache, beard. خط سبز *khatti sabz*, down upon the face (like that upon a peach), incipient beard.
- A خطا *khata'*, fault, error, sin, offence, mistake. خطاست *khatast*, is a mistake. خطا *khata* کردن *khata kardan*, to commit a fault, to sin, fail, miss. خطاي منکر *khatayi munkar*, atrocious sin.
- A خطاب *khitāb*, address, harangue; sermon, homily; discussion; charge, accusation; reproof, chiding, displeasure.

P خطاي *khatai*, Scythia beyond Mount Imaus; Cathay.

A خطائي *khata'e*, a sin, a fault; any particular offence; a single slip or failure.

A خطباء *khutabā* (pl. of خطيب *khutīb*), preachers.

A خطبة *khutbat*, an oration delivered every Friday, after the forenoon service, in the principal Muhammadan mosques, in which they praise God, bless Muhammad and his descendants, and pray for the sovereign. This was generally pronounced formerly by the reigning Caliph, or the heir-apparent.

A خطة *khittat*, country, district, region, city.

A خطر *khatar*, danger, peril, risk, jeopardy, hazard.

A P خطرناک *khatar-nāk*, dangerous, hazardous, perilous.

A خطيب *khutīb*, preacher, public speaker, orator.

A خطير *khutir*, great, important, grave; hazardous, perilous, critical.

P خفاجه *khafācha*, name of a certain banditti of plundering Arabs.

A خفة *khiffat*, lightness; frivolity, weakness. خفت عقل *khiffati rāi* (or خفت عقل *khiffati ʿaql*, weakness of intellect.

P خفت *khuft*, sleeping, nap.

P خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down.

P خفته *khufsta*, slept, sleeping, asleep, lying down; sleeper.

A خفية *khufyat*, concealment, secrecy. P A در خفیه *dar khufya*, in secret, privately.

A خفية *khafiyat* (fem. of خفي *khafīy*), secret, hidden, latent.

P خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire, filth.

A خلاص *khālās*, liberation, release, escape, deliverance.

A خلاف *khilāf*, difference; opposition, contradiction, dispute, disputation; opposing, contrary. A P خلاف کردن *khilāf kardan*, to oppose, contradict, violate, break.

A خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphāt; imperial dignity, monarchy.

A خلان *khullān* (pl. of خليل *khālīl*), intimate friends.

A خلائق *khālāʾik* (pl. of خليفة *khālikat*), peoples, creatures, nations.

A خلد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of the rt. خلد used optatively), may (God) prolong or perpetuate.

A خلعة *khilʿat*, robe of honour.

A خلق *khalk*, creatures, created things, people, folk, men, mankind. *Khulk* or *khuluk*, nature, habit, disposition.

P خلق آزار *khalk-āzār*, man-tormentor.

A خلتان *khulkān* (pl. of خلق *khulk*), tattered threadbare garments.

A خلقي *khalki*, a mote of people, a host of folk, a crowd; any created being; hence, a form, figure.

A خلل *khālāl*, fault, flaw, defect, leak, injury, damage, detriment, harm; disturbance.

A خلوة *khālwat*, retirement, privacy, seclusion.

P خلوت نشین *khālwat-nishīn*, sitting in retirement, recluse. خلوت نشینی *khālwat-nishīnī*, thou art a recluse.

A خليفة *khālīfat*, vicegerent, the title of the successors of Muhammad, first assumed by, or given to, Abūbakr.

P خم *kham*, curl; coil, noose.

A خمار *khumār*, effects of intoxication, crop-sickness or head-ache after drinking.

A خمر *khamr*, fermenting; wine or any fermented drink.

P خم کمند *kham-kamand*, noose.

P خاموش *khamosh*, silent.

A خمیر *khamīr*, dough, leaven. A P خمیر کردن *khamīr kardan*, to knead.

P خندان *khandān*, laughing, smiling, giggling.

A خندق *khandak* (or خندق *khanzak*), ditch, trench, moat, fosse (a word derived from P کنده *kanda*, dug, digged, excavated).

P خند *khandā*, laughter, laughing.

P خندیدن *khandīdan*, to laugh, titter, smile, giggle.

P خنک *khunuk*, happy, fortunate; cool, temperate.

P خوی *khū*, nature, habit, disposition. خوی

بد *khūyi bad*, bad temper. خوی خردمندان *khūyi khiradmandān*, disposition of the wise.

- P خواب *khwāb*, sleep, slumber, dream.
- P خوابگاه *khwāb-gāh*, place of sleep, dormitory.
- P خواجه *khwāja* (pl. خواجهگان *khwājagān*), man of distinction, lord, master; gentleman; good-man; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. *خواجه عالم* *khwāja-i ālam*, lord of the world (Muhammad).
- P خواجه تاش *khwāja-tāsh* (pl. خواجه تاشان *khwāja-tāshān*), schoolfellow, playmate, comrade.
- P خوار *khwār*, contemptible, mean, despised, abject. *خوار داشتن* *khwār dāshtan*, to hold in contempt, to despise. (in comp.) Eating, (from خوردن *khurdan*, to eat), as مردم خوار *mardum-khwār*, man-eater, cannibal.
- A خوار *khuwār*, lowing, bleating (of oxen, sheep, etc.).
- P خوارزم *khwārazm*, the ancient Chorasmia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea.
- P خوارزم شاه *khwārazm-shāh*, title of the Sultan محمد علاء الدین *alā-u'd dīn Muhammad*, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era.
- P خواست *khwāst*, solicitation, begging.
- P خواستن *khwāstan*, to want, desire, wish, will, ask, beg, crave, demand, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed, espouse.
- A خواص *khawāss* (pl. of خاسّة *khāssat*), nobles, grandees. *خواص و عوام* *khawāss u awāmm*, nobles and plebeians, gentle and simple.
- P خوان *khwān*, furnished table, tray, dish.
- P خواندن *khwāndan*, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow.
- P خواندند *khwānda-e*, thou hast read.
- P خواہ *khwāh*, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or.
- P خواہر *khwāhar*, sister.
- P خواهندد *khwāhanda*, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant.
- P خواهی *khwāhī*, thou wishest; dost thou wish?

- P خوب *khūb* (pl. خوبان *khūbān*), good, beautiful, fair, well.
- P خوب رو *khūb-rū* (or خوب روی but pronounced *khūb-rū*), fair-faced, handsome, comely.
- P خوب روی *khūb-rū-i*, thou art fair-faced. *Khūb-rū-e*, a handsome-faced person.
- F خوب صورت *khūb-sūrat*, comely, handsome.
- P خوب منظر *khūb-manzar*, fair to behold, comely in appearance.
- P خوبی *khūbī*, beauty, comeliness.
- P خود *khud*, self, himself, herself, itself; one's own.
- PA خود رای *khud-rāi*, self-opiniated, headstrong, opinionative, conceited.
- P خودی *khudī*, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness.
- P خوردن *khurdan*, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, enjoy, suffer; to fret; eating.
- P خوردۀ انبان *khurda-i ambān*, eaten. *خوردۀ انبان* *khurda-i ambān*, crumbs in a wallet.
- P خوردی *khurdī*, infancy, childhood. *Khurde*, (he) was accustomed to eat.
- P خوردیش *khurdiyash*, his minority, his nonage.
- P خورش *khurish*, food. *خورشت* *khurishat*, thy food, thy nourishment.
- P خورشید *khurshed*, the sun.
- P خورم *khurram*, joyful, pleasant.
- P خورند *khuranda*, eater; fed, maintained, victualled; household.
- P خوش *khush* (but made to rhyme with کش *kash*), pleasant, agreeable, delightful, nice, palatable, grateful, happy, good, well.
- P خوشانیدن *khoshānīdan*, to cause to dry up.
- P خوش آواز *khush-āwāz*, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice.
- P خوش آوازی *khush-āwāze*, one with a sweet voice.
- P خوشبوی *khush-bū*, sweetly-scented, fragrant, odoriferous.
- P خوشتر *khushtar*, pleasanter, more agreeable.
- P خوشخو *khush-khū*, of pleasing manners, good-tempered.

- P خوش سخن *khwush-sukhan*, well-spoken.
 P خوش طبع *khwush-tab'c*, good natured.
 P خوش گریستن *khwush girīstan*, to weep abundantly, or ad libitum.
 P خوش گفت *khwush guft*, he well spake.
 P خوشنود *khwushnūd*, content, satisfied, well-pleased.
 P خوشه *khūsha*, ear of corn.
 P خوشی *khwushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun.
 P خوشیدن *khoshīdan*, to wither, dry, parch.
 P خوشیده *khoshīda*, withered, faded.
 A خوض *khauz*, wading, fording; plunging into, entering precipitately; resolving, purposing, deliberating, consulting, taking counsel.
 P خورده *khū-karda*, habituated.
 P خون *khūn*, blood; killing, murder.
 P خونخوار *khūn-khwār*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty.
 P خونخوارگی *khūn-khwāragī*, ferocity.
 P خوی *khūy* (the same as *khū*), habit, temper, disposition.
 P خوید *khawīd*, green corn, wheat or barley not yet in ear.
 P خویش *khwesh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation.
 P خویشاوند *khweshāwand*, kinsman.
 P خویشان *khwesh-tan*, own person, self; own.
 P خویشان دار *khweshtan-dār*, temperate, abstemious.
 P خویشانید *khweshtaned*, of your own ye are.
 A خیار *khīyār*, cucumber.
 A خیال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, ghost, spectre, apparition. P خیال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of.
 A خیالاً *khayālan* (acc.) as an apparition.
 P خیال اندیش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain.
 A خیانت *khīyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty, insincerity.

- A خیانتی *khīyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery.
 A خیر *khair*, well; good, virtuous, fair, happy, honourable; goodness, kindness, kind attention; any desirable moral excellence; goods, riches, good things. AP خیر است *khair ast*, it is well; is it well?
 P خیره *khīra*, malignant, malevolent; indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody.
 P خیره رای *khīra-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling.
 P خیره رو *khīra-rū*, shameless, impudent.
 P خیره سر *khīra-sar*, headstrong; silly, stupid, blundering.
 P خیزان *khezān*, rising. افشان و خیزان *uftān u khezān*, now falling and now rising, i.e. with difficulty.
 P خیزیدن *khezīdan*, to rise, spring.
 P خیل *khail*, troop, body of men; tribe.
 P خیل‌تاش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete.
 P خیل خانه *khail-khāna*, illustrious family.
 A خیمه *khaimat*, tent, tabernacle. AP خیمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent.

د

- P داد *dād*, he gave; gift; justice, measure, redress; cry for redress or justice. توان داد *tuwān dād*, one can give.
 P دادن *dādan*, to give, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit.
 P دادی *dāde*, justice, judgment (emphatically): he used to give.
 P دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*).
 P دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy.
 P تلخ داروی *dārūyi talkh*, bitter medicine.
 P دار و گیر *dār u gīr*, pomp, bustle, consequence.
 P دارویی *dārū-e*, a certain medicine, a drug.
 P داری *dārī*, thou holdest, supportest, keepest, maintainest (rt. داشتن *dāshtan*).
 P دارین *dāraini* (obl. of داران *dārāni*, du. of دار *dār*), two worlds, both worlds.
 P داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep;

- to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to wear. دست داشتن *dast dāshtan*, to hand over, to restore.
- A داعي *dāʿi*, inviting, stimulating; the author or cause of anything.
- A داعية *dāʿiyat*, cause, source; claim, pretension, call.
- P دام *dām*, snare, net, gin, springe.
- P دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. pret. conceive و *wāw*, used optatively). دام ملکه *dāma mulkuhu*, may his kingdom endure!
- P داماد *dāmād*, son-in-law.
- P دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill.
- P دامانم *dāmanam* (for دامن من *dāmani man*), my skirt, the skirt of my robe.
- P دامني *dāmane*, a skirt, a whole skirt.
- P دامي *dāmī*, (thou) art the snare.
- P دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن).
- P دانا *dānā* (pl. دانایان *dānāyān*), wise, knower, wise man.
- P داناتر *dānātar*, wiser.
- P دانائي *dānāʿi*, knowledge, science. *Dānāʿe*, a man of wisdom.
- P دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem, regard.
- P دانستي *dāniste*, he might know; he used to know.
- P دانش *dānish*, knowledge, science, learning.
- P دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent, knowing, learned.
- P دانشمندی *dānishmande*, a certain learned man.
- P دانگی *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a dīnār.
- P دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead; bead of a rosary.
- P داني *dānī*, thou knowest (2 per. pres. of دانستن *dānistan*).
- A داود *Dāʾūd*, David, king of Israel.
- A P داودي *Dāʾūdī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel.
- P داور *dāwar*, judge, ruler; God.
- A دائرة *dāʿirat*, circle, circumference, orbit; eye.
- A دائم *dāʾim*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually.
- P دایه *dāya*, nurse, foster-mother.
- A دبیق *dabīk*, name of a small town in Egypt, where they manufactured stuffs of gold tissue, which were called دبیقی *dabīkī*.
- A دجال *dajjāl*, Antichrist.
- A دجلة *dijlat*, the river Tigris.
- A دجی *dijaʿ*, darkness. الدجی *ad dujaʿ*, the darkness (the same for all three cases).
- P دختر *dukhtar* (pl. دختران *dukhtarān*), daughter; damsel, girl, lass. دختر خواستن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage, to court, betroth.
- P دخترک *dukhtarak*, little girl, young virgin, maiden.
- A دخل *dakhl*, entering; income, receipt, revenue.
- A دخول *dukhul*, entrance, ingress, access, arrival.
- P دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of prey.
- P در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, respecting, on, upon, at; under. بدريا *ba daryā dar*, in the sea; (pl. درها *darhā*), door, gate, avenue; topic, subject. از در *az dar*, by the door.
- A در *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. *Durr*, pearl. در یتیم *durri yatīm*, rare, incomparable pearl.
- P دراز *darāz*, long; outstretched, extended. دراز کردن *darāz kardan*, to stretch forth.
- P درازی *darāzī*, length.
- A دراسة *dirāsāt*, study, reading; lesson, lecture.
- P در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed, thunderstruck.
- A درآعة *durrāʿat*, upper garment of cotton.
- P در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter.
- P در آموختن *dar āmokhtan*, to teach.
- P در انداختن *dar andākhtan*, to hurl, cast.
- P درانیدن *darānīdan*, to tear, to cause to burst.
- P در آوردن *dar āvardan*, to bring in; to bring down.

- P در آویختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, cling, hang to.
- P در آویخته *dar āwekhta*, suspended.
- P در آی *dar āi*, enter thou, come in.
- A درایة *dirāyat*, knowledge, science; quality; manner.
- P در باختن *dar bākhtan*, to play, stake, gamble away; to lose at play.
- P دربان *darbān*, porter, doorkeeper, warder.
- P در بر *dar bar*, on, or in the breast; in the arms. در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume, wear.
- P در بسته *dar-basta*, having the door shut, with closed doors, shut in.
- P در بند *dar band*, in the bond; enslaved.
- P در پس *dar pas*, in the rear.
- P در پی *dar pai*, at the heels or footsteps.
- P در پیش *dar pesh*, before, a-head, in front.
- P در پیوستن *dar paivastan*, to join; to be engaged in.
- P در پیوسته *dar paivasta*, engaged in.
- P درت *darat*, thy door, thy gate.
- A درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding. *Durj*, casket.
- A درجات *darajāt* (pl. of درجه *darajat*), steps; ascending degrees (opposed to درکات *darakāt*).
- A درجه *darajat*, step, degree, rank, dignity.
- A درجي *durje*, a casket.
- P A در حال *dar hāl*, immediately, instantly, forthwith.
- P A در حق *dar hakk*, in reference, respect, or regard, concerning, on behalf.
- P درخت *dirakht* (pl. درختان *dirakhtān*), tree, shrub, bush.
- P در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. در خوابی *dar khwābī*, (thou) art asleep.
- P در خورد *dar khwurd*, worthy, suited.
- P درد *dard*, pain, ache, anguish.
- P دردا *dardā* (interj.), alas!
- P در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender.
- P دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering pain, pained.

- P دردمندیم *dardmandīm*, we are pained.
- P در ربودن *dar rubūdan*, to seize, snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon.
- P در رسانیدن *dar rasānīdan*, to bring in.
- P در رنجیدن *dar ranjīdan*, to be annoyed, vexed.
- A درس *dars*, study, reading.
- P در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied and content.
- P درست *darast* (for درست *dar ast*), is in, is comprised. *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed.
- P درست نا کرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly.
- P در ستیزیدن *dar sitezīdan*, to strive obstinately and pertinaciously.
- P در سر *dar sar*, in the head.
- P درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; stern, surly.
- P درشت خو *durusht-khū*, rough-tempered.
- P درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced.
- P درشتی *durushtī*, roughness; unkindness, harshness, severe treatment, severity.
- P در افتادن *dar futādan*, to fall, to fall in.
- P A در قفا *dar kafā*, behind.
- A درکات *darakāt* (pl. of درکه *darakat*), steps for descending, descents.
- P در کار اند *dar kār and*, are at work, are busy.
- P در کشاده *dar-kushāda*, open-doored, having the door open.
- P در کشیدن *dar kashīdan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to drag.
- P درگاد *dar-gāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court.
- P در گذاشتن *dar guzāshstan*, to pass by; to pass over.
- P در گذرانیدن *dar guzrānīdan*, to cause to pass.
- P در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die.
- P در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress.
- P در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, in pledge, in pawn.
- P در گسستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail.

- P *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench.
- P *daram* (for *dari man*), my gate.
- F *diram* (pl. *diramhā*), money; a silver coin worth about twopenney; dram (weight).
- P *dar māndagī*, distress, sorrow, melancholy, depression, sadness; want; inability.
- P *dar māndan*, to be in want, at a loss, at a standstill, to stick, sink, flounder; to be distressed.
- P *dar mānda* (pl. *dar māndagān*), distressed, unfortunate.
- P *diram-dār* (pl. *diram-dārān*), possessed of wealth, monied, rich.
- P *dirame*, a single dirhem. *dirame chand*, a few dirhems, a little money.
- P *dar miyāni shān* (for *dar miyāni shān*), among them.
- P *dar miyān nihādan*, to lay before; to entrust; to expose; to speak of.
- P *darrinda*, that which rends, rips, or tears; rapacious, ravenous.
- P *dirang*, delay, hesitation.
- P *dirangī*, tardiness, lingering, delay.
- P *dar navardan*, to travel.
- F *dar navardīdan*, to wrap up, to fold together; to obliterate.
- P *dar ū*, in him, in it, thereon. *Dirav*, harvest, reaping.
- P *darwāza*, door.
- P *durogh*, lie, falsehood, untruth.
- P *durogh-zan*, false, untrue, liar.
- P *durogh*, a lie, a falsehood. *durogh ki*, a lie that.
- P *darūn*, within, in; heart, inside.
- P *dar vai*, upon him; in it.
- P *diravīdan*, to mow, reap.
- P *darwesh* (pl. *darweshān*), poor, needy, indigent; religious mendicant, dervish.
- P *darwesh-sirat*, poor in spirit,

of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish.

- P *darwesh-sifat*, dervish-like, endued with the qualities of a dervish.
- P *darweshī*, the condition of a dervish, poverty. *Darwesh*, a dervish, certain dervish.
- P *darhā* (pl. *dar*), doors; gates. *darhāyi āsmān*, windows of heaven.
- P *dar ham*, together; perplexed, confused, intertwined; pell-mell; vexed, annoyed. *Dirham*, a draehm, a dirhem.
- P *darham uftāda*, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled.
- P *darham kashīdan*, to draw together, to contract.
- P *dare*, a door.
- P *daryā*, sea, ocean; any large river, as the Indus or Nile. *daryāyi maghrīb*, Western Sea, Mediterranean. *daryāyi haftgāna*, the seven seas. *bar daryā dar*, in the sea, into the sea.
- P *dar yāb*, know thou, consider, be wise (imp. of *dar yāftan*).
- P *dar yāftan*, to discover, find out, apprehend, understand, comprehend.
- P *darīcha*, window, small door.
- P *darīdan*, to rend, tear, rip.
- P *darīda*, rent, torn.
- P *diregh*, alas! what a pity! pity, harm; denial, refusal; repugnance, reluctance, unwillingness; sorrow, vexation, grief, remorse. *diregh khwurdan*, to grieve, to be vexed. *diregh dāshtan*, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back.
- P *direghā*, alas! ah! well-a-day!
- P *darīn*, in this; in these (another mode of writing *dar īn*).
- P *daryūza*, mendicancy, mendicinity.
- P *duzd* (pl. *duzdān*), thief, robber.
- P *duzdī*, theft, robbery. *Duzde*, a certain thief, a robber.
- P *duzdīdan*, to steal, rob, thieve.
- P *dast* (pl. *dasthā*), hand; paw;

- pre-eminence, superiority, victory. **دست**
آوردن *ba dast āvardan*, to gain, secure.
 P **دستار** *dastār*, turband; apron; apronful.
 P **دست بدست** *dast ba dast*, (from) hand to hand.
دست بردن *dast bar dast* **زدن** *zadan*, to wring the hands.
 P **دست برداشتن** *dast bar dāshtan*, to withdraw the hand; to leave, let alone.
 P **دست برفشاندن** *dast bar fishāndan*, to rub the hands together (for joy).
 P **دست تنگی** *dast-tangī*, straits, penury.
 P **دست دادن** *dast dādan*, to give a hand; to help, aid, assist, favour, promote.
 P **دست رس** *dast-ras*, come to hand, obtained, within one's power; means of subsistence, livelihood; friendly.
 P **دستگاد** *dast-gāh*, help, relief; power, strength, means, ability; wealth.
 P **دستگیری** *dast-gīrī*, taking by the hand; aid, help, assistance, **دستگیری کردن** *dast-gīrī kardan*, to hand over.
 P **دستم** *dastam*, my hand.
 P **دست و پا** *dast u pā*, hand and foot.
 P **دست و پا بریده** *dast u pā burīda*, amputated in hands and feet.
 P **دستور** *dastūr*, custom, habit; prime minister.
 P **دسته** *dasta*, handful, bundle; handle.
 P **دست یافتن** *dast yāftan*, to get the hand, to triumph.
 P **دشت** *dasht*, desert, plain without water.
 P **دشمن** *dushman* (pl. **دشمنان** *dushmanān*), foe, enemy, foeman.
 P **دشمن کام** *dushman-kām*, (foe's wish) death.
 P **دشمنی** *dushmanī*, enmity, hostility.
 P **دشنام** *dushnām*, abuse.
 P **دشنامی** *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness.
 P **دشوار** *dushwār*, not easy; difficult; harsh, painful, distressing.
 A **دُعَا** *du-ā*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. **دُعَايِ خَيْر** *du-āyi khair*, prayer for welfare.
 A **دُعَائِي** *du-ā'ī*, a prayer; an imprecation.

- A **دُعَا** *da-āw*, they called upon (or, they call upon) (pret. of the rt. **دَعَا**, defective و *wāw*).
 A **دُعَاة** *da-āwat*, prayer, suit, petition; invitation; convivial meeting, feast, banquet, entertainment. A P **دُعَاةِش** *da-āwatash*, his prayer.
 A **دُعَوِي** *da-āwā'*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension.
 P **دغا** *daghā*, imposture, cheat, fraud.
 P **دغائي** *dughā'ī*, impostor, hypocrite.
 P **دغل** *daghal*, false, base, spurious; vice, fraud.
 P **دف** *daf*, a single drum, i.e., with only one skin; tambourine.
 P **دفتر** *daftar*, book, register, journal, record, folio, volume.
 A **دفع** *daf-ē*, repelling, parrying, averting, checking, keeping off. A P **دفع انداختن** *daf-ē andākhtan*, to refuse, defer, postpone.
 A **دفن** *dafn*, burial, sepulture, interment. A P **دفن کردن** *dafn kardan*, to inter, bury.
 A **دق** *dakk*, defamation, calumny, slander.
 A **دقیقة** *dakīkat*, particle; nice point, subtlety.
 A **دكان** *dukān*, shop.
 P **دیگر** *digar* (pl. **دیگران** *digarān*), other, different; any more, again.
 P **دیگر بار** *digar bār*, another time, again.
 P **دیگر باره** *digar bāra*, again, once more.
 P **دیگر ره** *digar rah*, another road; another time.
 P **دیگری** *digare*, another.
 P **دل** *dil*, heart. **دل نهادن** *dil nihādan*, to set the heart.
 P **دل آرام** *dil-ārām*, heart-pleasing, heart-refreshing, solacing, delightful; lover.
 P **دل از دست رفته** *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; lorn, forlorn.
 P **دل آزرده** *dil-āzarda*, displeased, irritated, nettled, provoked, pained, distressed.
 P **دل آشفته** *dil-āshufta*, distressed in mind.
 P **دل افروز** *dil-afroz*, heart inflaming.
 A **دلالة** *dalālat*, indication; proof, evidence.
 P **دلوار** *dil-āvar*, stout-hearted, bold, brave, intrepid, valiant.

- P **دل‌آوري** *dil-āvarī*, intrepidity, boldness; contest.
- P **دل‌آويخته** *dil-āwekhta*, enamoured; loved.
- P **دل‌آويز** *dil-āwez*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing.
- P **دل‌بر** *dil-bar*, charming; charmer.
- P **دل‌بري** *dil-barī*, captivation of the heart. *Dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer.
- P **دل‌بستگي** *dil-bastagī*, attachment, heart-union.
- P **دل‌بسته** *dil-basta*, united in heart, attached.
- P **دل‌بند** *dil-band*, heart-binding; agreeable, lovely, charming, fascinating.
- P **دل‌ت** *dilat*, thy heart, thine heart.
- P **دل‌تنگ** *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits.
- P **دل‌تنگي** *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression.
- P **دل‌خوش** *dil-khush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; appeased.
- P **دل‌دار** *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming.
- P **دل‌زبان برداشتن** *dil zi jān bar dāshtan*, to give up the hope of life.
- P **دل‌ستان** *dil-sitān*, heart-taking, fascinating.
- P **دل‌فروز** *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous.
- P **دل‌فريب** *dil-farīb*, heart-stealing, cheating, bewitching, deceitful.
- P **دل‌ق** *dalk*, dervish's habit, rags.
- P **دل‌کش** *dil-kash*, heart-attracting, alluring.
- P **دل‌کش‌ا** *dil-kushā*, heart-expanding, exhilarating.
- P **دل‌مرد** *dil-murda*, dead at heart, cold-hearted.
- P **دلي** *dile*, a heart, a single heart.
- P **دلير** *dilīr*, bold, brave, audacious, courageous.
- P **دليري** *dilīrī*, courage, boldness, audacity.
- A **دليل** *dalīl*, guide, conductor; proof; argument, demonstration.
- P **دم** *dam*, respiration, breath; moment; gulp, draught. **دم بر آورتن** *dam bar āvardan*, to draw a breath. **دم زدن** *dam zadan*, to breathe; to proceed. *Dum*, tail.
- A **دمار** *damār*, ruin, destruction.
- P **دماغ** *dimāgh*, brain; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs.
- P **دماں** *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly.
- P **دم‌بدم** *dam ba dam*, moment to moment, each moment.
- P **دم در کشیدن** *dum dar kashīdan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath.
- A **دم‌ر** *damīr*, hurl thou ruin and destruction (imp. of 2nd form of the root **دم‌ر**).
- P **دمشق** *Damishk*, Damascus, the capital of Syria.
- P **دمي** *damī*, inflated, puffy, tumid, windy, gouty. **دمي چند** *dame chund*, a few moments.
- A **دمياط** *dimyāt*, Damietta in Egypt.
- A **دمياطی** *dimyātī*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity.
- P **دمیدن** *damīdan*, to blow, bloom, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth as the dawn.
- P **دمیده** *damīda*, blown, blooming, budded, shot forth.
- P **دنبال** *dumbāl*, tail, stern; rudder.
- P **دندان** *dandān*, tooth.
- P **دندانی** *dandāne*, one tooth, a single tooth.
- A **دنیا** *dunya'*, world, earthly possession. **الدین و الدنیا** *ad dunya' wa' d dīn*, the world and religion, (church and state). **دنیاي دن** *dun-yāyi dūn*, base world. **دنیا حیات** *hayāti dunya'*, the present life.
- P **دنیا دار** *dunya'-dār*, (holding the world), man of the world, wealthy person; worldling.
- A **دنیاوی** *dunyaوی*, worldly, secular.
- P **دو** *dū*, two; both.
- A **دوا** *dawā*, medicine, remedy. A P **دوا کردن** *dawā kardan*, to medicate, to treat medically.
- A **دواب** *dawābb* (pl. of **دابة** *dābbat*), cattle, beasts, brutes. (*Dawābb* is often employed in the sense of the singular.)
- A **علي الدوام** *awālī dāwām*, perpetuity, duration. **دوام** *dawām*, perpetually, uninterruptedly.
- P **دوان** *dawān*, running; runner.
- P **دوانیدن** *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to run.
- A **دوائی** *dawā'e*, a remedy, a medicine.
- P **دو بار** *dū bār*, twice.

- P دو بار *dū bāra*, a second time, twice.
- P دو برادر *dū birādar* (not دو برادران *dū birādarān*), two brothers.
- P دو تا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent.
- A دوچه *dauhat*, grove, orchard, thicket.
- P دوختن *dokhtan*, to sew; to close up; to broider; to transfix, pierce.
- P دوخته *dokhta*, sewed, sewed up, closed.
- P دود *dūd*, smoke. دل دود *dūdi dīl*, smoke from the heart, sigh, groan.
- P دودمان *dūdman*, great tribe, family.
- A دور *daur*, revolution; cycle, time; the world; fortune; cup handed round by guests. دور آخر *dauri ākhīr*, last going round of the cup.
- P دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avaunt! P دورم *dūram*, I am far.
- P دور افتاده *dūr uftāda*, strayed away, wandered afar off, gone to a distance.
- A دوران *daurān*, revolution, circle, cycle.
- P دوزخ *dozakh*, hell.
- P دوزخی *dozakhī* (pl. دوزخیان *dozakhīyān*), infernal; prisoner in hell; damned.
- P دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. دوست داشتن *dost dāshtan*, to love, like, fancy, hold or esteem as a friend.
- P دوستدار *dost-dār*, friendly, friend.
- P دوست رو *dost-rū*, having the countenance of a friend, amiable.
- P دوستی *dostī*, friendship, alliance, love. Doste, a friend, a certain friend.
- P دوش *dosh*, shoulder; last night.
- P دوشیزه *doshīza*, virgin.
- P دوغ *dogh*, sour milk, buttermilk, whig, whey.
- P دوکان *dūkān*, shop.
- P دوگانه *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. دوگانه *dūgāna.e*, a single one of such prayers.
- A دوله *daulat*, wealth, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty.
- A دولتی *daulate*, a fortune.
- P دوم *duwum* (or دومین *duwumīn*), second.
- P دون *dūn* (pl. دونان *dūnān*), mean, sorry, shabby, base, low, vile.
- A دون *dūna*, beside, short of, exclusive of. دون العذاب الاکبر *dūna 'l azābi 'l akbar*, besides the greater (or sorer) punishment.
- P دو نیم *dū nīm*, two halves; in two, in twain.
- P دو هفته *dū hafta*, two se'nnights, a fortnight.
- P دویدن *davīdan*, to run.
- P ده *dah*, ten.
- P ده *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*), give thou; (in comp.), giver.
- P دهان *dahān*, mouth; orifice; jaws.
- P دهانی *dahāne*, the mouth.
- P ده خدای *dih-khudā* (or ده خدای *dih-khudāi*), head man of a village.
- P دهد *dihad*, he (she or it) gives or may give (rt. دادن *dādan*).
- A دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune.
- A دهشته *dahshat*, fear, awe, dismay.
- P دهقان *dihkān*, villager, rustic, peasant.
- P دهقان پسر *dihkān-pisar*, peasant's boy.
- P دهل *duhul*, drum, tabour.
- P دهلیز *dihlīz*, vestibule, portico.
- P دهمت *dihamat*, I should bestow on thee.
- P دهن *dahan*, mouth.
- P دهنی *dahane*, a mouth.
- A دیار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; (pl. of دیره *dairat*), countries, regions, provinces, districts.
- A دیار بکر *Diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia.
- A دیانة *diyānat*, religion, adherence to religion, conscience, conscientiousness, honesty, probity.
- P دیبا *dībā*, brocade, cloth of gold.
- P دیباجه *dībāja*, preface; frontispiece of a book (often decorated with gold and colours).
- A دیبک *dībak*, brocade.
- P دیدار *dīdār*, sight, look, view, interview.
- P دیدمش *dīdamash*, I saw, beheld, viewed, or regarded him.
- P دیدن *dīdan*, to see, perceive, behold, look at, notice, observe, witness; to meet with, suffer, experience.

- P دید *dīda*, seen ; having seen ; eye-sight.
 P دید *dīda-e*, thou hast seen.
 P دیر *dīr*, late, long, slow ; old, antique.
 P دیر دیر *dīr dīr*, very seldom, at rare intervals, after a long time ; very late.
 P دیرینه *dīrīna*, old ; long lived ; of long standing ; a long while.
 P روز دیرینه *dīrīna-roz*, old, aged, ancient.
 P دیگ *deg*, pot, cauldron.
 P دیگر *dīgar* (pl. دیگران *dīgarān*), other, another ; on the other hand ; besides, moreover, further, again ; any more, any longer.
 P دیگران *dīgarān*, others, other persons.
 P دیگر بار *dīgar-bār*, another time, again.
 P دیگر دم *dīgar dam*, another moment.
 P دیگر روز *dīgar roz*, next day.
 P A دیگر وقت *dīgar wakt*, another time.
 P دیگری *dīgare*, one other ; the other.
 A دین و دولت *dīn, religion, faith, creed. dīn u daulat*, church and state.
 A P دینار *dīnār*, a silver coin weighing seven or ten drachms.
 P دین دنیا فروش *dīn ba dunya'-farosh*, a seller, or one who barter religion for the world.
 P دیو *dīv*, devil, dæmon, spirit.
 P دیوار *dīwār*, wall.
 P دیوان *dīwān*, finance department ; tribunal of justice or revenue ; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in ا, of the second in ب, and so on. In Persian the dīwāns of Hāfiz and Jāmī are the most celebrated. صاحب دیوان *sāhibi dīwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer.
 P دیوانه *dīwāna*, mad, crazy, deranged.
 P دیوانی *dīwānī*, belonging to a court of law or exchequer ; a financier ; financial.
 P دیو صفت *dīv-sifat*, devil-like, like devils.
 P دیه *dīh*, village.

ذ

- A ذ *zā*, he ; this.
 A ذی *zā 'llazī*, he who.

- A ذات *zāt*, person, body ; nature, essence, soul, self ; genus, species, race, breed.
 A ذخ *zukhr*, treasure ; provision, store, hoard.
 A ذخیره *zakhīrat*, store, hoarded supply.
 A ذرة *zarrah*, atom, particle, little.
 A ذکر *zīkr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital ; repeating of the names, attributes, or praises of God. بذكرش *bazīkrash*, in His praise, in the mention of Him.
 A ذل *zull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation.
 A ذلة *zillat*, error, blunder ; disgrace ; baseness, vileness.
 A ذلتی *zillate*, a base passion, a vile propensity, anything shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable.
 A ذلک *zālīka*, that.
 A ذلیل *zālīl*, abject, mean, sorry, despicable.
 A ذم *zamm*, blame, detraction.
 A ذمائم *zamā'im* (pl. of ذميمة *zamīmat*), crimes, misdeeds, base and reprehensible qualities, culpabilities.
 A ذنب *zanab*, tail.
 A ذو *zū*, endued with, possessed of (always found in composition). ذو القربى *zū'l kurba'*, possessed of relationship, kinsman.
 A ذو الفقار *zū'l fakār*, name of the celebrated sword which formerly belonged to العاص بن *Al'ās bin munabbih*, an unbeliever who was slain at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Ali.
 A ذو النون *zū'l nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfīs, who died in Egypt, A.H. 245.
 A ذوق *zauk*, taste, relish, gust, delight.
 A ذوی *zawī* (obl. of ذو *zawū*, pl. of ذو *zū*), possessed of, endued with. ذوی القربى *zawī'l kurba'*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen.
 A ذئب *zī'b*, wolf.
 A ذیل *zail*, lappet, or train to a robe, lower extremity, skirt of a garment.

- P را *rā*, sign of the oblique case in Persian.
A رأَت *raʿat*, she saw (rt. رأى *raʿa*, he saw).
A راحة *rāhat*, quiet, repose, rest, ease.
P راز *rāz*, secret, mystery.
A رأس *raʿs*, head; رأسه *raʿsuhu*, his head.
P راست *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true; the right hand; immediately, directly. راست خواهی *rāst khwāhī*, thou wantest the truth; askest thou the truth?
P راست تر *rāsttar*, truer, more correct.
P راست سخن *rāst-sukhan*, true in speech, truthful.
P راستی *rāstī*, truth, veracity; rectitude; straightforwardness; rank of dexter.
A راست *rāsikh*, firm, solid, steady; profoundly learned, standard, classical (author).
A راضی *rāzīn* (for راضی *rāziyun*), pleased, satisfied, contented.
A راضی *rāzī*, content, satisfied, pleased; acquiescing. A P راضیم *rāziyam*, I am content.
A راعی *rāʿī*, shepherd, pastor.
A راكب الماشی *rākīb*, riding; rider. راكب الماشی *rākībāʿl mawāshī*, (as) riding (or a rider of) the beasts.
A راكبات *rākibāt* (pl. of راكبة *rākibat*, fem. of راكب *rākīb*), female riders.
P راندن *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, urge onward, chase away, expel; to attack, fall foul upon; to carry on.
P رأوا *raʿū*, they (masc.) saw (rt. رأى *raʿa*).
P راه *rāh*, way, road, path; voyage, journey.
P راه نبرده *rāh-na-burda*, untravelled.
A رأي *raʿy*, view, opinion, judgment, sentiment.
A P بلند رای *rāyi buland*, exalted understanding. رای زدن *rāi zadan*, to give an opinion.
A رایة *raʿyat*, standard, flag, banner, ensign.
A رأیت *raʿaita*, thou sawest, or sceest (rt. رأي *raʿa*).
A رأي *rāʿe*, an opinion; a new opinion.

- A رب *rabb*, lord; Creator, God; O lord! رب الارض *rabbu ʿl arzi*, Lord of the earth.
A رب *rubba*, many. رب صدیق *rubba sadikin*, many a sincere friend.
A رباط *ribāt*, any public building, as an inn, caravansery or monastery.
A رباعی *rubāʿīy*, a verse of four hemistichs, tetrastich, quatrain.
P ربائیدن *rubāʿīdan*, to seize, rob.
A ربنا *rabbanā*, O our Lord! (accusative used for the vocative).
P ربودن *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to withdraw one's-self.
A ربیع *rabīʿ*, the spring, vernal season.
A ربیعی *rabīʿī*, vernal.
A رجم *rajm*, pelting with stones.
A رحلة *rihlat*, march; departure; death.
A رحم *rahm*, compassion, mercy, *Rahim*, womb.
A الرحمن *rahmān*, merciful. (رحمن or رحمن) الرحمن *ar rahmānu ʿr rahīm*, the merciful, the pitiful; the most merciful.
A رحمة *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy, clemency; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. رحمة الله علیه *rahmatu ʿllāh ʿalaihi*, the mercy of God (be) upon him.
A P رحمت آوردن *rahmat āvardan*, to shew pity, to exercise mercy.
A رحیل *rahīl*, journey, departure.
A رحیم *rahīm*, merciful, full of pity.
A رخام *rukham*, marble, alabaster.
P رخت *rakht*, furniture, stuff, apparatus, apparel, baggage, luggage.
P رخسار *rukhsār*, check.
P رخشنده *rakhshanda*, shining, bright, dazzling, effulgent.
P رخشیدن *rakhshīdan*, to shine, flash, glitter.
A رَد *radd*, return; restitution, restoration; refutation. رَد جواب *raddi jawāb*, rejoinder.
P رز *raz*, vine, grape.
A رز *ruzz*, rice.
A رزق *rizk*, support, sustenance, subsistence, rations, daily bread, provision, allowance

- appointed by Providence. رِزْقٌ معلومٌ *rizkun ma'ālūmun*, an assured subsistence.
- A رِسالَة *risālat*, letter, epistle, missive; treatise, pamphlet, tract.
- P رسانیدن *rasānīdan*, to cause to arrive, send, bring, transport, carry; to inflict.
- P رستم *Rustam*, son of Zāl, the most renowned of the heroes of ancient Persia, their Hercules.
- P رستن *rastan*, to be liberated, escape, get free.
- P رستن *rustan*, to grow, sprout.
- P رسته *rasta*, escaped; saved.
- A رسم *rasm*, law, canon, rule, custom, habit, usage.
- A رسمی *rasmī*, a custom; customary.
- P رسوا *ruswā*, disgrace.
- A رسول *rasūl* (P pl. رسولان *rasūlān*), messenger, apostle; prophet.
- P رسید است *rasīdast* (equivalent to رسید است *rasīda ast*), has arrived.
- P رسیدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain.
- P رسیدد *rasīda*, arrived.
- A رش *rashsh*, sprinkling, aspersion.
- A رشف *rashf*, drop, sip, suck.
- P رشک *rashk*, emulation, zeal, envy.
- A رشوة *rishwat*, bribe. A P رشوت خوردن *rishwat khwurdan*, to take bribes.
- A رضا *rizā*, content, satisfaction, acquiescence, resignation, good will, consent, good pleasure, favour; content, satisfied.
- A رزینا *razīnā*, we are satisfied.
- A رطب *rutab*, ripe dates.
- A رعایا *ra'āya'* (pl. of رعیه *ra'īyat*), subjects.
- A رعایه *ri'āyat*, care, attention; respect, regard.
- P رعایت خاطر کردن *ri'āyati khātir kardan*, to respect, to attend to the wishes.
- A رعد *ra'ad*, thunder.
- P رعنا *ra'nā*, delicate, tender, beautiful.
- A رعیه *ra'īyat*, subject, peasant, cultivator, ryot.
- A رغبه *raghbat*, strong desire, wish, inclination, avidity, greediness.
- P رفتار *raftār*, going, travelling; travel.
- P رفتن *raftan*, to go, depart; to escape; to attain; to descend.
- P رفتن *ruftan*, to sweep.
- P رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased.
- A رفع *raf'ē*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from an office); (in grammar) Zamma, i.e. the short vowel *u* at the end of a word in nouns, denoting the nominative.
- A رفیق *rifk*, benignity, courtesy.
- A رفقه *rafkat*, *rifkat*, or *rufkat*, a company of fellow-travellers; society, friendship.
- A رفیع *rafī'ē*, raised, high, exalted.
- A رفیق *rafīk* (P pl. رفیقان *rafīkān*), companion, associate, friend.
- A رقاب *rikāb* (pl. of رقبة *rakabat*), necks.
- A رقص *raks*, dancing; capering; ambling, prancing.
- A رقعہ *ruk'at*, patch; letter, short note, scrap of paper; petition. A P بر رقعہ *ruk'a bar ruk'a*, patch upon patch.
- A رقم *rakm*, writing, inscription.
- A رقیب *rakīb*, rival, competitor; watcher.
- A رقیه *rukyat*, incantation, magic, spell.
- A رکاب *rikāb*, stirrup.
- A رکه *rukbat*, the knee. رکه بیتی *rukbatī*, my knee.
- A رکبوا *rakībū*, they embark (pret. of رکب).
- A رکه *rak'at*, a devout inclination of the body during prayer, so that the hands touch or rest upon the knees.
- A رکیک *rakīk*, thin, slender, mean, paltry, petty, weak, small.
- P رگ *rag*, vein. رگ جان *ragi jān*, heart-strings.
- P رگ زن *rag-zan*, phlebotomist, bleeder.
- A رمایه *rimāyat*, shooting; archery.
- A رمضان *ramazān*, the ninth month of the Muhammadan year. A strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers from sunrise to sunset daily throughout this month.
- A رمقی *ramak*, last breath, departing spirit.
- A رمی *rama'*, he shot (a defective verb). رمائی *rama'nī*, he shot me, he hit me.
- P رمیدن *ramīdan*, to flee in terror, to be scared.
- P رنج *ranj*, trouble, labour; toil, moil; anguish, grief, pain, annoyance; moodiness.

- P رنجانیدن *ranjānīdan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust.
- P رنجش *ranjish*, pettishness, indignation.
- P رنجش آمیز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy.
- P رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing, valedudinary.
- P رنجوری *ranjūrī*, sickness, disorder, distemper.
- P رنجه *ranja*, pain, grief.
- P رنجی *ranje*, a grief, a vexation, annoyance.
- P رنجیدن *ranjīdan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad.
- P رنجیده *ranjīda*, vexed, displeased, annoyed.
- P رند *rind* (pl. رندان *rindān*), debauchee, rake.
- P رنگ *rang*, colour, hue; dye, tint.
- P رنگارنگ *rang-ā-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds.
- P رنگین *rangīn*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style).
- P رو *rav*, go thou (imp. of رفتن *raftan*).
- P رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. بروی خاک *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground.
- P روا *rawā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. روا داشتن *rawā dāshtan*, to allow, permit, sanction.
- P روان *ravān*, life, soul, spirit; also (partic. of رفتن *raftan*), going, moving, shifting, running. روان شدن *ravān shudan*, to depart, set out. روان کردن *ravān kardan*, to send away, to despatch, dismiss.
- P روان آسا *ravān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing.
- P روب *rob* (imp. of روبیدن *robīdan*), wipe.
- P روباه *rūbāh*, fox.
- P روبیدن *robīdan*, to wipe, sweep, dust; to clean.
- A روح *rūh*, spirit, soul. کُتِ روح *kūti rūh*, food of the soul.
- P رود *rūd*, river. *Ravad*, he goes, he may or might go (rt. رفتن *raftan*).
- P روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. روده تنگ *rūda-i tang*, narrow guts.

- P روز *roz* (pl. of روزها *rozhā*), day. روز داد *rozi dād*, day of retribution. روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. روز میدان *rozi maidān*, day of battle.
- P روزگ *rozak*, a short day. روزگی چند *rozake chand*, a few short days.
- P روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. روزگار نا مساعد *rozgāri nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times.
- P روزگاری *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period.
- P روزن *rauzan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke.
- P روزه *roza*, fasting, fast.
- P روزی *rozī*, fortune, luck, daily bread or food.
- P روزی *roze*, one day, a single day; some day. روزی چند *roze chand*, several days, many days. روزی دو *roze dū*, a couple of days. روزی دو سه *roze dū sih*, two or three days.
- P روزی خوار *rozī-khwār* (pl. روزی خواران *rozī-khwārān*), eater of daily bread; a living creature.
- P روزی ده *rozī-dih*, giver of daily bread, bestowing (or bestower of) subsistence.
- A رؤساء *rū-asā* (pl. of رؤیس *rāsīs*), chiefs.
- P روسپی *rūspī*, harlot, whore, courtesan.
- P روستا *rūstā*, village, market-town.
- P روستا زاد *rūstā-zāda* (pl. روستا زادگان *rūstā-zādagān*), village-born; rustic, villager.
- P روستای *rūstāi* (pl. روستایان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic.
- P روستایی *rūstāye* (or روستائی *rūstā-e*), a villager.
- P روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour.
- P روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid.
- P روشنائی *roshnā'i*, light, brightness.
- P روشن رای *roshan-rāi*, of enlightened judgment.
- P روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem.

- A روضة *rauzat*, garden.
- P روغان *raughan*, grease, oil, butter.
- A روم *Rūm*, the Turkish empire.
- A P رومي *rūmī*, Turkish, produced in Turkey.
- P روند *rawinda* (pl. روندگان *rawindagān*), one that goes; traveller, passenger.
- P رونق *raunak*, ornament, beauty, bloom, lustre, shine, glory.
- P روي *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. روي درهم کشیدن *rū darham kashīdan*, to frown. روي زمین *rūyi zamīn*, the face of the earth. روي کردن *rū kardan*, to turn the face. *Ravī*, thou goest, mayest go (rt. رفتن *raftan*).
- P رويت *rūyat*, thy face, thy countenance.
- P روئیدن *rūzīdan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate.
- P روئين *rūzīn*, brazen, consisting of brass.
- P روئين چنگ *rūzīn-chang*, brazen-clawed.
- P راه *rah*, road; time, turn.
- P رها *rahā*, leave. رها کردن *rahā kardan*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave.
- P رها نیدن *rahānīdan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release.
- P رهائي *rahāzī*, escape, deliverance, release, emancipation.
- A رهبانیه *rahbānīyat*, monasticism; monkery. لا رهبانیه فی الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, there are no monkish practices in Islām.
- P رهبر *rah-bar*, guide, road-guide.
- P راه بردن *rah burdan*, to obtain the road, to get access to.
- P رهبري *rah-barī*, guidance, direction.
- P راه زن *rah-zan*, robber, highwayman.
- P راهگذر *rah-guzar*, passage, way.
- P رهیدن *rahīdan*, to rid one's self, escape, get free or clear of.
- A ریا *riyā*, hypocrisy.
- A ریاست *ri'āsāt*, dominion, authority, headship; clerkship.
- A رایحان *raiḥān*, an odoriferous herb (as sweet basil).

- P ریختن *rekhtan*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble.
- P ریخته *rekhta*, crumbled; shed, spilt, poured, strewed.
- P ریزد *reza*, crumb, scrap, shred.
- P ریسمان *rīsmān*, rope, string; cable, hawser.
- P ریش *resh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore. *Rīsh*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions.
- P ریشان *reshān*, wounded, bleeding.
- A رایغان *raiḡān*, best of anything, flower or vigour of youth.
- P ریگ *reg*, sand. ریگ روان *regi ravān*, shifting sand, quicksands.
- P ریو *rīv*, fraud, deceit.

ز

- P ز *zi* (for از *az*), than; of; from, out of.
- P زاد *zād*, provisions for a journey; he was born (rt. زادن *zādan*). زاد راه *zādi rāh*, provisions for a journey.
- A زاد *zāda*, (he or it) increased, was over and above, exceeded (concave ی *ye*).
- P زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country.
- P زادگان *zādagān* (pl. of زاد *zāda*), born; children, young ones.
- P زادگی *zādagī*, birth, parentage.
- P زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth.
- P زاد *zāda*, born; son. زاد *zāda*, a son.
- P زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch.
- P زاري *zārī*, lamentation, cry.
- P زاغ *zāgh*, a crow.
- P زال *Zāl*, the father of Rustam and son of Sām Narīmān. He was called زر *zar*, or golden, because when born he was covered with yellow down. He was put to death by Bahman; an old man or woman; a graybeard.
- P زالي *zāle*, a certain old woman.
- P زان *z'an* (for از آن *az ān*), from that; than that.

- P زانگه *z'ānki* (for از آنکه *az ān ki*), because that.
 P زانگه *z'ān gah* (for از آنکه *az ān gah*), from that time.
 P زانم *z'ānam*, than that I am.
 P زانو *zānū*, knee.
 A زاهد *zāhid* (P pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, hermit, anchorite.
 A P زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-like.
 A زاهدی *zāhidī*, piety, religion, devotion. *Zāhide*, a recluse.
 A زائد *zā'id*, increasing, exceeding. زائد الوصف *zā'idu'l wasf*, indescribable, beyond description.
 A زائر *zā'ir* (P pl. زائران *zā'irān*), visitor, pilgrim.
 A زائل *zā'il*, waning, declining, decaying; impaired.
 P زاینده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial.
 P زائیدن *zā'idan*, to bring forth; to procreate.
 P زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect.
 P زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent.
 P زبان آوری *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness.
 P زبان بریده *zabān-burīda*, tongue-tied, silent.
 P زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; scold.
 P زبان درازی *zabān-darāzī*, length of tongue.
 P زبانه *zabāna*, flame.
 P زبانی *zabāne*, a tongue, a language. زبانی که داشت *zabāne ki dāsht*, the language that he possessed, i.e. his own language, or dialect.
 P زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dast-ān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor.
 P زبرین *zabarīn*, upper, superior.
 P زبونی *zabūnī*, meanness, baseness, vice, villainess, faultiness, wickedness, depravity.
 P زبهر *zi bahri*, for the sake of.
 A زیب *zabīb*, currants, sun-raisins.

- P ز پاي در آوردن *zi pāi dar āvardan*, to trip up, to throw down, to prostrate.
 P ز پس *zi pas*, after, behind.
 A زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence.
 A زحمة *zahmat*, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude.
 P زخم *zakhm*, wound.
 P زخم خورد *zakhm-khwurda*, received a wound, wounded.
 P زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument, fiddlestick.
 P زخود *zi khwud*, of himself (herself, itself).
 P زدن *zadan*, to strike, beat, hit, smite, shoot, whip, flog, flagellate; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up.
 P زر *zar*, gold; money in general.
 P زرر *zarr*, gold. زر جعفري *zarri ja-ḡfarī*, the purest kind of gold (such as was formerly the Venetian ducat in Europe).
 P زر اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, gilt.
 P زرت *zarat*, thy gold.
 P زرد *zard*, yellow.
 A زرع و تجارت *zar' u tijārat*, sowing; sown field. زرع *zar' u tijārat*, farm and merchandise.
 P زرق *zark*, hypocrisy, fraud, imposture.
 P زرنی *zurnī*, visit me (from زر *zur*, imp. of زار *zāra*, concave و *wāw*, with the affix نی *nī*, me).
 P زرین *zarīn* or *zarrīn*, golden.
 P زشت *zisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting.
 P زشت خو *zisht-khū*, of an odious temper.
 P زشت خوئی *zisht-khū'e*, a certain ill-tempered fellow.
 P زشت رو *zisht-rū*, ugly-faced.
 P زشت روئی *zisht-rū'ī*, ugliness of face.
 P زشت نامی *zisht-nāmī*, infamy.
 P زشتی *zishtī*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach.
 P زکوة *zakāt*, alms, almsgiving.
 A P زلال *zulāl*, pure, limpid, wholesome water.
 A زلّة *zallat*, slip, fall, error, mistake.

- P زلف *zulf*, curling lock of hair, ringlet.
 A زم *zumma*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.).
 P زما *zi mā* (for از ما *az mā*), from us, our.
 A زمام *zimām*, rein, bridle, halter.
 A زمان *zamān*, time, season, age. زمان الوصل *zamāna 'l wasl*, time of visiting (accus.).
 P زمانه *zamāna*, time; world.
 A زمانی *zamāne*, a while, a little while.
 P زماکشهر *zama^{kh}shar*, name of a town in Khwārazm, the birthplace of Abū 'l Kāsim Mahmūd, son of Omar, author of several works, particularly of a commentary on the Kur'ān.
 A زمرة *zumrat*, circle, assembly, crowd.
 P زمردین *zumurrudīn*, of emerald hue.
 A زمزامة *zamzamat*, speaking low, whispering, murmuring; a musical manner of reading, chant, concert.
 P زمستان *zamistān*, winter.
 A زمن *zaman*, time, season.
 P زمن *zi man* (for از من *az man*), from me.
 P زمین *zamīn*, earth, ground; landed property, estate, land.
 P زن *zan* (pl. زنان *zanān*), woman; wife. زن خواستن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage, to court. زن کردن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. زن و فرزند *zan u farzand*, wife and child; wife and children. زن باردار *zani bār-dār*, pregnant woman.
 A P زنبور *zambūr*, wasp, hornet, drone. زنبورم *zambūram*, (I) am a wasp.
 P زنجیر *zanjīr* or *zinjīr*, chain, fetter. زنجیر پای *zinjīri pāi*, fetters.
 P زرخدان *zanakh^{dān}*, chin, lower jaw; beard.
 P زن خواسته *zan-khwāsta*, married a wife.
 P زندان *zindān*, prison, jail, lock-up.
 P زندست *zindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *zinda ast*).
 P زندگانی *zindagānī* (or زندگی *zindagī*), life, living.
 P زنده *zinda*, living, alive. زنده کردن *zinda kardan*, to animate, to make alive.

- P زندیق *zindīk* (pl. زندیقان *zindīkān*), impious; fire-worshipper.
 P زنگ *zang*, rust.
 P زنگار *zangār*, verdigris; rust.
 P زنگ خورد *zang-khwurda*, eaten up with rust, corroded, rusty.
 P زنگی *Zangī*, Ethiopian, Ethiop. The surname of the family of Sangar or Salgar, who established a dynasty under the title of Atābak, (q.v.) There were two branches of this family, the first of which ruled at Shīrāz in Persia, the second in Syria and Mesopotamia.
 P زنند *zanand*, they strike (rt. زدن *zadan*).
 P زنبهار *zinhār*, beware! have a care!
 P زنی *zanī*, womanhood. Zane, a wife; a woman.
 A زوال *zawāl*, decline, wane, setting, departure, fall.
 P زود *zūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily.
 P زودتر *zūttar*, quicker, sooner, more speedy.
 P زودی *zūdi*, speed, swiftness, quickness, suddenness.
 P زور *zor*, strength, power, force, violence. زور آوردن *zor āvardan*, to bring violence, to press heavily.
 P زور آزما *zor-āzmā*, strong, powerful, athletic; athlete.
 P زور آزمایی *zor-āzmā-e*, an athlete; a certain wrestler.
 P زور آور *zor-āvar* (pl. زور آوران *zor-āvarān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete.
 P زور آورتر *zor-āvartar*, stronger.
 P زور آوری *zor-āvarī*, vigour; combat, fight.
 P زورق *zaurak*, pinnace, yawl, skiff.
 P زورمند *zormand*, robust, powerful, strong.
 P زورمندی *zormandī*, strength, force, violence. Zormande, a strong powerful fellow.
 P زوزن *Zauzan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district, dependant of Nishapur, and comprising 124 townships.
 P زه *zih*, bowstring. زه کردن *zih kardan*, to fix a bowstring, string (a bow).

- ▲ *zuhhād* (pl. of *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees.
- P *zahār*, the lower part of the belly, the pubic region.
- ▲ *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification, rigorous and severe.
- P *zahr*, poison, venom, bane. *zahr qātil*, deadly poison.
- P *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit.
- ▲ *ziyādat* (in P written both *ziyādat* and *ziyāda*), augmentation, increase; (used adjectively), additional, excessive, much, more. AP *ziyādat kardan* (or *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. *ziyāda gardidan* (*shudan* or *gush-tan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger.
- ▲ *ziyāda-hasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty.
- ▲ *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage.
- P *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine.
- P *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay.
- P *zīb* or *zeb*, ornament, beauty.
- P *zībā*, beautiful, fair, elegant, graceful.
- P *zībak*, quicksilver, mercury.
- P *zībīdan*, to adorn; to become, besee, suit; to please, to be agreeable.
- ▲ *Zaid*, a proper name. P *zaidī*, thou art (of) Zaid. *tā amr u bakr u zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity).
- P *zīr*, under, beneath, below, down. *zīrī bār shudan*, to be under a load, to be burdened.
- P *zīrā ki*, because that.
- P *zīr-dast* (pl. *zīr-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed.
- P *zīrdast-ūzār*, oppressor of the weak.

- P *zīrak*, quick, sagacious, shrewd, intelligent, witty.
- P *zīrakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius.
- P *zīrīn*, lower, inferior, nether.
- P *zīstan*, to live; to survive; living.
- P *zī yak* (for *az yak*), of one.
- P *zīn*, than this.
- ▲ *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad.
- ▲ *zīnat*, ornament, decoration, gear; attractiveness.
- P *zīnhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! *zīnhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self.
- P *zīwar*, ornament.

ژ

- P *zhāla*, hail.
- P *zhinda*, old and patched (garment).
- P *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant.

س

- ▲ *sābik*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. *sābiku 'l in'ām*, of former favours.
- ▲ *sābikat*, (fem.) former, past.
- ▲ *sātīr*, veiling, concealing, hiding; concealer. *kun sātīran* (acc.) *sātīran*, be (or become thou) a concealer.
- P *sākhtan*, to do, form, make, build, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to counterfeit.
- P *sākhta*, made; built; arranged, prepared, got ready.
- P *sāz*, musical instrument.
- ▲ *sā'at*, hour, moment.
- ▲ *sā'ate*, an hour, a while.
- ▲ *sā'id*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. *sā'iduhu*, his arm.

- A ساق *sāk*, the leg.
- A ساق *sākin* (with *tanwin* for ساقی *sākiyun*), a cup-bearer.
- A ساقی *sākī*, cup-bearer.
- P سال *sāl* (pl. سالها *sālḥā*), year.
- P سالار *sālār*, general, chief, leader, commander.
- A سالک *sālik* (P pl. سالکان *sālikān*), travellers.
- P سالگی *sālagī*, (in comp.) age.
- P ساله *sāla* (pl. سالها *sālāḥā*), age; years, as پنج ساله *panj sāla*, five years old.
- P سالی *sāle*, one year; a whole year; a certain year. سالی دو *sāle chand*, several years. سالی دو *sāle dū*, a couple of years.
- P سالیان *sāliyan*, years.
- A سائر *sā'ir*, every; remainder, rest, all, except, the other; the whole.
- A سائل *sā'il*, asking; beggar, petitioner, suitor, supplicant.
- P سایه *sāya*, shade, shadow.
- P سایه پرورده *sāya-parvarda*, nursed in the shade, delicately brought up.
- P سائیدن *sā'idan*, to grind, rub, triturate.
- A سبب *sabab*, cause, reason, motive.
- A سبحان الله *subhān allāh*, O God! O holy God! Most Holy God! God be praised! حق سبحانه و تعالی *ḥakk subhānuhu wa ta'ālā'*, God the most Holy and the most High.
- P سبز *sabz*, green, verdant, fresh.
- P سبزه *sabza*, verdure, herbage; green herb, potherb; sprouting or incipient beard.
- A سبع *sab'*, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kur'ān from بقره *bakrat* to توبه *taubat*. P هفت سبع *haft sab'*, seven of (or seventimes) these seven chapters.
- P سبک *sabuk*, light, not heavy.
- P سبکبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel.
- P سبکپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot.
- P سبکتگین *Sabuktagīn*, name of a brave general, and father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavīds, who flourished in the beginning of the eleventh century.
- P سبکسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect.
- P سبکساری *sabuk-sārī*, lightness.
- A سبیل *sabīl*, road, path, way. P بر سبیل *bar sabīli*, by way of.
- P سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving.
- P سپاه *sipāh*, soldiery, army.
- P سپاهی *sipāhī*, military, of the military order.
- P سپر *sipar*, shield. سپر انداختن *sipar andākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield.
- P سپر باز *sipar-bāz*, (player with the shield), skilful warrior.
- P سپردن *sipur dan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign.
- P سپری شدن *siparī shudan*, to be completed, finished, spent, terminated, ended.
- P سپند *sipand*, wild rue, the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye.
- P است *ast*, is, (he, she, it) is.
- P ستاره *sitāra*, star.
- P ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy.
- P ستایش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery.
- P ستادن *sitādan*, to take, accept; to take away.
- P ستردن *siturdan*, to shave.
- P سترده *siturda*, shaved, shaven.
- P ستم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely.
- P ستم دیده *sitam-dīda* (pl. ستم دیدگان *sitam-dīdagān*), one who has seen or experienced oppression.
- P ستمگار *sitamgār* (or ستمگر *sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor.
- P ستمگاری *sitamgārī* (or ستمگری *sitamgarī*), tyranny, oppression, cruelty.
- P ستمی *sitame*, an act of oppression.
- P ستودن *sitūdan*, to praise, laud.
- P ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like).
- P ستون *sutūn*, pillar, column.
- P ستود *sutūh*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread.

- P *sitez*, emulation, contention, strife; obstinate, contentious, quarrelsome; contend thou, persist.
- P *sitez-rū*, of a quarrelsome countenance; brawling, contentious.
- P *sitezā*, strife, contention.
- P *sitezīdan*, to contend, strive.
- A *saj*, cooing of doves; rhyme, metre, cadence.
- A P *saj-gū*, speaker in rhythmical sentences, or rounded periods.
- A *sujūd*, worship, adoration, prostration.
- A *Sahbān bin Wā'il*, name of an individual reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia.
- A *sahar*, twilight, dawn of day, morning.
- PA *murghi sahar*, bird of the morn.
- A P *sahar-gah* (or *sahar-gāhān*), dawn, morn-tide.
- A *saharī*, morning, matutinal. *Sahare*, one morning, on a certain morning.
- A *sakhā* (or *sakhāwat*), liberality, generosity.
- P *sakht*, hard, strong; painful, sore.
- P *sakht-pai*, of strong muscle, muscular.
- P *sakhtar*, harder; more painful or distressing.
- P *sakhtī*, hardness, adversity, hardship, ills, distress, agony; vehemence, severity; stinginess.
- P *sakhtī-kashīda*, endured hardship.
- A *sukhrat*, one who is compelled to labour.
- AP *ba sukhra giriftan*, to take by force, employ enforced labour, press, impress.
- P *sukhun* or *sukhan* (pl. *sukhunhā* or *sukhanān*), word, speech, discourse; business, affair, matter, circumstance. *sukhan paivastan*, to connect or draw out a discourse.
- P *sukhan-chīn*, tale-bearer.
- P *sukhan-dān* or *sukhan-gū*, speaker, orator.

- P *sukhane* or *sukhune*, a word. *sukhune chand*, a few words.
- A *sadd*, obstruction; mound, dike, bank, rampart. *saddi ramak*, sufficient to preserve life.
- P *sar*, head, top, summit; tip, point, end; cover, lid; intention, design; desire, wish, inclination, propensity; thought, idea, fancy; source, spring; chiefest, choicest. *sar angusht* (pl. *sar angushtā*), tip of the finger. *sari khwesh*, one's own way or will. *sar khwesh giriftan*, to depart, to be off. *sari dast*, tips of the fingers. *sar kardan*, to break out; to burst (as a boil or wound); to come to a head. *sar kashīdan*, to draw back the head; to disobey, to become refractory; to end. *az sar*, from the beginning, de novo. *ba sar burdan*, to carry to an end, to complete, finish.
- A *sirr* (pl. of *asrār*), secret, mystery.
- A *sarrā*, an easy, happy condition (opposed to *zarrā*).
- A *sirāj*, lamp.
- P *sarācha*, inner apartment, or closet. *sarācha-i dil*, purse of the heart.
- P *sar-anjām*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions, furniture; whatever is essential to any undertaking.
- F *Sarāndīb*, Ceylon.
- P *sarāi*, palace, house, inn, abode, mansion; (in comp.) playing; player on a musical instrument. *sarāyi digar*, the next mansion, i.e. the other world. *dar sarāi*, in the house, at home.
- P *sarāe*, a mansion, a house, a home.
- P *sarāīdan*, to sing, to warble; to play on an instrument.
- P *sar-panjagī*, strength of fist, grip.
- P *sar-panja*, nails, claws, open hand, expanded fingers; the wrist.

- P سرتیز *sar-tez*, hot-headed, headstrong.
 P سرخ *surkh*, red, crimson; blooming, blushing.
 P سرد *sard*, cold, cool; extinct.
 P سردست *sar-dast*, tips of the fingers.
 P سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach, taunt; chastisement.
 P سرشت *sirisht*, nature, temperament, physical part; physics.
 P سرعة *sur'at*, speed, swiftness.
 P سرکش *sar-kash*, headstrong, heady, refractory, rebellious.
 P سرکشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth spread.
 P سرکشی *sar kashī*, refractoriness.
 P سرکوفته *sar-kofta*, bruised in the head. سرکوفته مارم *sār-kofta māram*, I am a crushed-headed serpent.
 P سرکه *sirka*, vinegar.
 P سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy, dizzy, vertiginous.
 P سرگشته *sar-gashta*, whirling round; astonished; dizzy; afflicted.
 P سرگین *sargīn*, dung.
 P سرم *saram*, my head.
 P سرما *sarmā*, winter, cold.
 P سرمایہ *sar-māya*, capital, stock-in-trade.
 P سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last degree, dead-drunk.
 P سرندیب *sarandīb* (or سرندیپ *sarandīp*), Ceylon.
 P سرو *sarv*, cypress. سرو خرامان *sarvi kharā-mān*, waving cypress.
 P سروپا *sar u pā*, head and foot, from head to foot.
 P سرود *surod*, song.
 P سرودن *surodan*, to sing, to warble.
 P سرور *sarvar*, head, chief, principal.
 P سروری *sarvarī*, chiefship, command, captaincy; empire, sovereignty, rule, sway.
 P سروکار *sar u kār*, business, service.
 P سرة *sara*, current (as coin); good, worthy, faultless.
 P سرهنگ *sarhang*, officer, captain, headman, master; boatswain.

- P سرهنگی *sarhangī*, official.
 A ساری *sara'*, he travelled, visited, or came by night (a defective verb).
 P ساری *sarī*, desire, longing, wish. *Sare*, a head, one head; an affection.
 A ساریر *sarīr*, throne.
 P سزا *sazā*, punishment.
 P سزاوار *sazāwār*, worthy, deserving, meriting; suitable.
 P سست *sust*, weak, feeble, languid, dead beat.
 P سست بازو *sust-bāzū*, languid, weak in the arm.
 P A سست رغبت *sust-raḡbat*, of blunted passions, pallid.
 P سستی *sustī*, negligence, sloth, laxness, remissness; gentleness.
 P سصد *sisad*, three hundred.
 A سطوة *satwat*, dominion, majesty; force, domination; bluster.
 A سعاده *sa'ādat*, happiness, felicity.
 A سعة *sa'at* or *si'at*, liberality, facility, wide-ness, amplitude.
 A سعد *sad*, happiness; name of the father of ابو بکر *abū bakr*. سعده *sa'duhu*, his happiness.
 A سعد الدنيا *sa'ida 'd dunya'*, the world prospers, and is happy.
 P سعدی *Sa'dī*, Shaikh Muslihu 'd dīn Shīrāzī, the most celebrated of Persian writers, was born at Shīrāz, A.H. 571, A.D. 1175.
 P سعديا *sa'diyā* (voc. case of سعدي *sa'dī*, name of the poet), O Sadi.
 A سعی *sa'y*, purpose, study, endeavour, effort, pains, labour, trouble, exertion. A P سعی کردن *sa'y kardan*, to strive, to attempt, to endeavour.
 A سفاحه *safāhat*, stupidity, folly.
 P سفت *suft*, he bored; boring, piercing, perforating.
 P سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate.
 P سفته *sufta*, bored, pierced, perforated.
 A سفر *safar*, journey, travel, voyage. A P سفر دریای *safari daryā*, sea-voyage.
 A سفره *sufrat*, table; furnished table; tablecloth, especially one of leather which travellers spread on the ground. A P سفره نهادن *sufra nihādan*, to spread a table.

A P سفر کرده *safar karda*, having made a journey; travelled.

P سفلہ *sifla*, mean, base, low, sorry.

A سفلی *sufli* (fem. of اسفل *asfal*), lower, inferior. ید سفلی *yadi sufli*, the lower (i.e. receiving) hand.

P سفید *safed*, white, fair.

A سفيه *safih*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish.

A سقط *sakat*, anything of a base nature; coarse abuse, rude reproach.

A سقیم *sakim*, sick, infirm, ill; invalid.

A سگان *sukkān*, helm or rudder of a ship.

A سکت *sakatta*, thou art (or wert) silent (pret. of the verb سکت *sakata*).

P سکنج *sukunj*, one who has fetid breath; ulcerated; fetid breath.

G سکندر *sikandar*, Alexander.

A سکون *sukūn*, tranquillity, rest, repose.

P سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. سگ بازاری *sagi bāzārī*, dog of the bāzār, a street-cur. سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog.

P سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, surmise.

P سگی *sage*, a dog, one dog.

A سأل *sal*, ask thou (irregular imp. for أسأل *is'al*, from rt. سأل *sa'ala*, he asked).

A سلاح *silāh*, arms, accoutrements.

A سلاطین *salātīn* (pl. of سلطان *sultān*), sultans, emperors.

A سلام *salām*, salutation, peace.

A سلامة *salāmat*, safety, rest, peace, welfare, well-being; sincerity, integrity. في السلامة *as salāmat fi'l wahdat*, safety (is) in solitude.

A سلامي *salāme*, a salutation, a salaam.

P سلهشور *silashor*, a horseman that displays the throwing of the javelin, vaulting, and other dexterity on horseback; champion, swordsman.

A سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain.

A سلسله *sililat*, chain, series.

A سلطان *sultān*, king, emperor, monarch.

A سلطانی *sultānī*, royalty, office or authority of a king. Sultāne, an emperor, a monarch.

A سلطنة *saltanat*, power, dominion, royalty.

A P سلطنتی *saltanatī*, of the kingdom thou art.

A سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion.

A سلم *salima*, he was (or is) safe.

A سليم *salīm*, sound, perfect, healthy; mild, gentle, tame, pacific; simple.

A سليمان *Sulaimān*, Solomon.

A سما *samā*, heaven, sky.

A سماحة *samāhat*, beneficence, liberality.

A سماء *sumāt*, table covered with food.

A سماع *samā*ع (or سماعة *samā'at*), hearing; song or dance, especially the circular dance of dervishes.

A سمع *sam*ع, the ear. سمعي *sam-ē*, my ear.

A سمعت *sami'at*, she (or they irrational fem.) heard (3rd sing. fem. pret.).

P سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail.

A سموم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers, simoom of the desert.

A سمین *samīn*, fat, sleek, plump.

A سنان *sinān*, point of a javelin, spear-head.

P سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard; any odoriferous flower.

A سنته *sunnat*, rule, law, canon; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kur'ān, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Ali.

A سنجار *Sinjār*, name of a city in Mesopotamia.

P سنجیدن *sanjidan*, to weigh; to ponder.

P سنگ *sang*, stone, rock; weight. سنگ زدن *sang zadan*, to pelt, to throw a stone.

P سنگ خرده *sang-khurda*, a bit or small piece of stone.

P سنگدل *sang-dil*, (heart of stone), hard-hearted, cruel, unfeeling.

P سنگساری *sangsārī*, stoning, lapidation.

P سنگی *sangī*, heaviness, weight. Sange, a rock, an individual stone.

P سنگین *sangīn*, of stone, heavy.

- A سنور *sinnaur*, cat. کسنور *ka sinnaurin*, as a cat.
- P سوي *sū*, side, quarter, direction; towards. بسوي *ba sūyi āsmān*, in the direction of the heavens, towards heaven. سوي کشتي *sūyi kashtī*, towards the ship.
- A سوء *sū*, evil, badness.
- A سابق *sawābik* (pl. of سابقة *sābikat*), past events, things gone before. سابق نعمت *sawābiki niʿmat*, former favours.
- A سواد *sawād*, blackness. سواد الوجه *sawādu'l wajhi*, blackness of face.
- P سوار *suwār* (pl. سواران *suwārān*), horseman, rider; mounted.
- P سوارم *suwāram*, (I) am mounted.
- P سواری *suwārī*, (thou) art mounted. *Suwāre*, a mounted horseman, a sowar.
- A سؤال *suʿāl*, question, inquiry; begging, mendacity.
- P سوختن *sokhtan*, to burn, consume.
- P سوخته *sokhta*, burned, consumed.
- P سود *sūd*, gain, profit, use. سود داشتن *sūd dāshtan*, to afford profit, to avail.
- P سودا *saudā*, melancholy, insanity, vain or insane procedure; trade, traffic.
- P سودمند *sūdmand*, profitable, salutary, useful.
- P سودن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface.
- P سودد *sūda*, rubbed, worn, effaced, obliterated.
- P سودي *sūde*, a profit, any profit.
- P سوراخ *sūrākh*, hole, crevice.
- A سورة *saurat*, power (of kings or tyrants) despotism, despotic power. *Sūrat*, chapter of Kur'ān (of which there are one hundred and fourteen).
- P سوز *soz*, burning, heat, flame.
- P سوزان *sozān*, burning, flaming, blazing.
- P سوزن *sozan*, needle.
- P سوزیدن *sozīdan*, to burn.
- P سوگند خوردن *saugand khwurdan*, to take oath, to swear.
- A سوات *sawwalat*, she (or it) suggested evil or fictions (3 per. sing. fem. pret. of سأل 2nd form of the root سأل, concave و *wāw*).
- P سوم *siwum*, third.
- P سوهان *sūhān* (or سوهن *sūhan*), file, rasp (for iron or for wood).
- A سوي *siwa'*, save, besides, except.
- P سوي *sū*, side, quarter; towards. سوي آسمان *sūyi āsmān*, towards heaven.
- P سه *sih*, three.
- P سه بار *sih bār* (not بارها *bārḥā*), three times, thrice.
- P سه شش *sih shash*, three sixes (a throw at dice).
- P سصد *sisad* or *sasad*, three hundred.
- A سهل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling.
- A سهلا *sahlan*, easily; softly; may God grant (you) every facility or convenience.
- AP سهل تر *sahltar*, more easy, easier.
- AP سهل جو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle.
- AP سهل گوي *sahl-gū*, soft or fluent speaking.
- P سهمگين *sahmgīn*, formidable, awful.
- P سهي *sahī*, straight, erect, upright.
- P سه يک *sih yak*, three aces (at dice).
- A سهيل *suhail*, the star Canopus.
- P سي *sī*, thirty.
- A سياح *saiyāh*, traveller, pilgrim; great peregrinator.
- A سياحة *siyāhat*, journey, travel; pilgrimage.
- A شياحي *shai-yāhe*, a traveller. (شياحي *shai-yāde*, an impostor, would have been a better reading, as being more emphatic).
- A سياسته *siyāsāt*, chastisement; discretionary punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government.
- A سياقه *siyākat*, mode, manner, style, fashion; subject, topic.
- P سياد *siyāh*, black, sable, dark, opaque; negro, Ethiop.
- P سياد فام *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy.
- P سياد گوش *siyah-gosh*, (black-ear), lynx; the animal called the lion's provider.
- P سياهي *siyāhī*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthinness. *Siyāhe*, a black, a negro.
- P سيب *sīb* (by some *seb*), apple.
- P سيبی *sebe*, one apple, an apple.

- P سبک *sikh*, roasting-spit.
 A سید *saiyid*, lord. سید الانبیاء *saiyidu'l ambiyā*, lord of the prophets, Muhammad. سید عالم *saiyidi ālam*, lord of the world.
 A سیر *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. *Siyar* (pl. of سیرة *sīrat*), morals, virtues, habits, qualities.
 P سیر *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted; tired, wearied. *Sīr*, garlic.
 A سیرة *sīrat*, virtue, moral quality, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir.
 P سیری *serī*, fulness, satiety, repletion.
 A سیف *saif*, sword, sabre.
 A سیل *sail*, torrent, flood.
 P سیلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation.
 A سیلی *saile*, a torrent, a flood, an inundation.
 P سیلی *sīlī*, blow with the open hand edge-ways, cuff, slap.
 P سیم *sīm*, silver.
 P سیمā *sīmā*, face, aspect, countenance, similitude, resemblance.
 P سیمین *sīmīn*, of silver, silvery.
 P سینه *sīna*, breast, bosom, chest.
 P سیوم *sīwum*, third.
 P سیاه *siyah*, black, sable, jetty; gloomy, sad.
 P سیاه دل *siyah-dīl*, black-hearted.

ش

- P ش *ash*, to or of, him, her, it, them.
 A شابه *shābaha*, he resembled (3rd form of the rt. شبه).
 A شاة *shāt*, sheep, ewe. الشاة *ash shāt*, the sheep.
 P شاخ *shākh*, branch, bough.
 P شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous.
 P شادمانی *shādmānī*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation.
 P شادی *shādī*, joy, gladness, rejoicing, glee.
 شادی کنان *shādī kunān*, rejoicing.
 P شاشیدن *shāshīdan*, to stale, squirt urine.
 A شاطر *shātīr*, bold, courageous, brisk, lively.

- A شافی *shāfī*, healing, salutary, sanatory.
 A شاکر *shākir*, thanking, praising; grateful.
 P شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom.
 A شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus.
 A P شامیان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes.
 A شأن *shān*, thing, affair, business; state, condition.
 P شان *shān*, nature, state, condition; regard, respect; pomp, splendour. (for ایشان *eshān*) they, them.
 P شاد *shāh*, king.
 A شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness.
 P شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy.
 A شاهدهی *shāhidī*, airs; insolence, indignation.
 P شاهنامه *Shāh-nāma*, (book of the kings), the celebrated poem of Firdausī.
 P شاهنشاد *shāhanshāh*, king of kings.
 P شاهي *shāhī*, royalty.
 P شاید *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, beloveth; it is possible, may be, perhaps, perchance.
 P شایستن *shāyistan*, to suit, to be proper.
 P شایسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; promising.
 P شاییدن *shāyīdan*, to be worthy.
 P شب *shab* (pl. شبها *shabhā*), night. شب قدر *shabi kadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kur'ān is said to have been sent down from heaven.
 A شباب *shabāb*, youth, prime of life.
 P شبان *shabān* or *shubān*, shepherd.
 P شبانروز *shabānroz*, night and day.
 P شبانگاد *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall.
 P شبپره *shap-para*, (night-flyer), bat, reremouse.
 P شبخیز *shab-khez*, rising at night, keeping vigils.
 A شبع *shab*ع or *shiba*ع, satiety, pall.
 A شبع *shabi*ع, he was satiated, sated, glutted, he was (or is) satisfied.
 P شبگاد *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time.

- P شبنم *shab-nam*, night-moisture, dew.
 A شبه *shabah*, glass-bead.
 P شبى *shabe*, one night, a single night, a whole night.
 P شپرد *shapara* or شپړ *shappara*, bat, reremouse.
 P چشم شپړ *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind.
 A شتاء *shitā*, winter.
 P شتاب *shitāb*, haste, hurry.
 P شتابان *shitābān*, one who makes haste.
 P شتافتن *shitāftan*, to make haste.
 P شتر *shutur*, camel. P A شتر صالح *shuturi sālih*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thamūd. (Kur'ān, ch. vii.)
 P شتر بار *shutur-bār*, a camel's load.
 P شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel.
 P شتر بچه *shutur-bacha*, camel-colt.
 A شجاعة *shajā*at, valour, courage.
 A شجر *shajar*, tree.
 A P شحنة *shahna*, superintendent of police.
 A شخص *shakhs*, person, individual; form, figure.
 A P شخصم *shakhsum*, my person.
 A شخصى *shakhse*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person.
 A شداد *shidād* (pl. of شديد *shadīd*), vehement, violent, hard, severe, inexorable.
 A شدة *shiddat*, hardship, sufferings.
 P شدن *shudan*, to be, become, happen, befall; to go, depart, pass away; to enter.
 P شده *shuda*, become; hath or had become; gone, departed. شدۀ *shudae*, one that hath become; turned into.
 P شدي *shude*, he would have become. چه شدي *chi shude*, what would have happened? what harm would there have been?
 A شر *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness.
 A شراب *sharāb*, wine.
 A شربة *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet.
 A شربت *sharabtu*, I drank.

- A شربتى *sharbate*, a draught.
 A شرح *sharaha*, (God) opened the heart or disposed the mind (towards religion;—used optatively).
 P شرزد *sharza*, fierce, enraged.
 A شرط *shart*, condition, requirement; rule, regulation.
 P شرطه *shurta*, propitious, favourable. باد شرطه *bādi shurta*, favourable wind.
 A شرع *shar*ع, law, equity.
 A شرعى *shar*عī, legal, lawful.
 A شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence, dignity, honour.
 P شرم *sharm*, shame.
 P شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed.
 P شرمسار *sharmsār*, ashamed, downcast.
 P شرمسارى *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed.
 A شره *sharah*, avidity, appetite, greediness, cupidity.
 A شريف *sharīf*, noble, illustrious.
 A شريك *sharīk*, partner, sharer.
 P شستن *shustan*, to wash.
 P شش *shash*, six. سه شش *sih shash*, three sixes (sizes).
 P ششم *shashum*, sixth.
 P شصت *shast*, sixty.
 A P شطرنج *shatranj*, chess.
 A شعب *shi*عb, path through mountains, defile.
 A شعر *shi*عr, poetry, poesy.
 A شعراء *shu*عarā (pl. of شاعر *shā*عir), poets.
 A شفاء *shifā*, convalescence, recovery. A P شفا یافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure.
 A شفاعة *shifā*عat, intercession.
 A شفة *shafat* or *shifat*, lip. شفة الصائم *shifatul sāmim*, the lip of one keeping a fast (apt to be flabby and withered).
 A شفقة *shafakat*, pity, clemency, compassion, sympathy.
 A شفيع *shafī*ع, advocate, intercessor. A P شفيع آوردن *shafī*ع āvardan, to bring (or invoke as) an intercessor.

- A شَقَو *shukūk* (pl. of شَقَّ *shakk*), chinks, cracks.
 A شَكَّ *shakk*, doubt, scepticism.
 P شَكَارْگَاز *shikār-gāh*, hunting-ground, game-preserve, chase or ground stored with such beasts as are hunted.
 P شَكَارِي *shikārī*, suited to the chase; game, prey. سَگ شَكَارِي *sagi shikārī*, hunting-dog, hound.
 P شَكَافْتَن *shikāftan*, to split.
 A شَكَایَة *shikāyat*, complaint, grievance. P شَكَایَت *shikāyat* کردن *shikāyat kardan* (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint.
 A شُکْر *shukr*, returning thanks, thanksgiving.
 A P شُکْر گُزارْدَن *shukr guzār-dan*, to return thanks. شُکْر گُزارِشْتَن *shukr guzār-sh-tan*, to return thanks. A شُکْرِ نِعمَت *shukri ni'emat*, thanks for favours and benefits received. شُکْرًا *shukran*, (acc.) thanks, thanksgiving; thankfully.
 A شُکَر *shakar*, sugar.
 P شُکَر خَنْدَه *shakar-khanda*, sweetly-smiling.
 A شُکْرِی *shukre*, one act of praise, a giving of thanks.
 P شُکَسْت *shikast*, he broke; breaking, fracture, breakage.
 P شُکَسْتَن *shikastan*, to break.
 P شُکَسْتَه *shikasta* (pl. شُکَسْتِگَان *shikastagān*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened.
 A شَکْل *shakl*, figure, form.
 P شَکْم *shikam*, stomach, belly, paunch, bowels; womb.
 P شَکْم بَنْدَه *shikam-banda*, slave to appetite.
 P شَکْم دَرْد *shikam-dard*, belly-ache, gripes.
 P شَکَنجَه *shikanja*, stocks, rack.
 A شُکُور *shakūr*, thankful, grateful. الشُّکُور *ash shakūr*, the thankful.
 P شُکِیْبِی *shikībe*, a particle or atom of patience.
 P شُکِیْبِیْدَن *shikībīdan*, to be patient; to do without, to dispense with.
 P شُگَفْت *shiguft*, astonishment, amazement, surprise. شُگَفْت آمَدَن *shiguft āmadan*, to be astonished. شُگَفْتَسْت *shiguftast* (for شُگَفْتِه اَسْت *shigufta ast*), hath blossomed.

- P شُگَفْتَن *shiguftan*, to admire; to bloom, blossom.
 P شُگُوفَه *shigūfa*, blossom, bud.
 P شَلْغَم *shalgham*, turnip.
 P شَمَا *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you.
 A شَمَاتَة *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy.
 P شَمَار *shumār*, (imper.) count, reckon, esteem. رُوزِ شَمَار *rozi shumār*, day of reckoning.
 P شَمَارِیْدَن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon.
 A شَمَائِل *shamā'il* (pl. of شَمَال *shimāl*), virtues, talents, qualities.
 A شَمَائِلِی *shamā'ilī*, physical.
 A شَمَّة *shammat*, atom, particle, whiff.
 P شَمُردَن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate.
 A شَمْس الدِّین *shams*, (fem.) sun. شَمْس الدِّین *shamsu 'd dīn*, (sun of religion), a proper name.
 P شَمَشِیر *shamshīr*, sword, cimeter.
 A شَمْع *sham'c*, waxlight, candle, taper.
 P شَمِیْدَن *shamīdan*, to scent, to smell.
 A شَنَاة *shunāt*, (pl. of شَانِی *shānī*), haters.
 P شَنَاخْت *shinākht*, knowledge.
 P شَنَاخْتَن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard.
 A شَنْعَه *shun'at*, turpitude, brutality.
 P شَنْگَرَف *shangarf*, cinnabar, vermilion.
 P شَنُو *shinav* (imp. of شَنُودَن *shinūdan*), hear.
 P شَنُودَن *shinūdan*, to hear; to understand; to obey.
 P شَنُوم *shinavam*, I may hear.
 P شَنِیْد *shanīd*, he heard; hearing.
 P شَنِیْدَسْتِی *shanīdastī*, thou heardest.
 P شَنِیْدَن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, concerning; to perceive, smell, scent.
 P شَنِیْدِه *shanīda'e*, thou hast heard.
 A شَنِیْع *shanī'c*, base, odious, disgusting.
 P شَو *shav*, be, or become thou (rt. شُدَن *shudan*). شُو، husband; wash thou (rt. شُستَن *shustan*). It is also written شَوِی .
 P شَوْخ *shokh*, saucy, insolent, playful, arch.

- P شوخ *shokh-chashm*, saucy-eyed, impudent, wanton.
- P شوخ چشمي *shokh-chashmī*, sauciness, petulance, insolence.
- P شوخ دیده *shokh dīdu*, wanton-eyed, saucy; hussey.
- P شوخي *shokhī*, petulance, presumption, pertness, sauciness.
- P شود *shavad*, would be or become (rt. شدن).
- F شور *shor*, noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck.
- P شوربخت *shor-bakht*, ill-fated, unfortunate.
- P شورش *shorish*, distraction, confusion of mind; tumult.
- P شوره *shora*, nitre, saltpetre; salsuginous.
- P شوره بوم *shora-būm*, salt, brackish ground.
- P شوري *shore*, a crazy passion, insane delusion.
- P شوریدن *shorīdan*, to be confounded, distracted.
- P شوریده *shorīda*, distracted, disturbed, perturbed, disquieted; mad, crazy, enthusiast.
- A شوکه *shaukat*, pomp, splendour, grandeur, magnificence.
- P شوهر *shauhar*, husband.
- P شوي *shavī*, thou becomest. *Shū*, husband.
- P شویم *shūyam*, I would wash. شوید *shūyad*, he washes (rt. شستن *shustan*).
- P شه *shah*, king.
- A شهد *shahd*, honey.
- P شهر *shahr*, city, town.
- P شهرآ *Shah-ravā*, name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom.
- P شهری *shahre*, a certain city.
- P شهریار *shahr-yār*, (friend of the city) king.
- P شهوار *shahwār*, (fit for a king), royal.
- A شهوة *shahwat*, lust.
- A شیا *shai-an* (acc. of شی *shai*), thing.
- A شیاد *shaiyād*, impostor.
- A شیاطین *shayātīn* (pl. of شیطان *shaitān*), devils, demons.
- A شیب *shaiḥ*, hoariness.

- A شیخ *shaiḥ*, venerable or learned man, doctor.
- شیخ ابو الفرج شمس الدین بن جوزی *shaiḥ abū 'l faraj shamsu 'd dīn bin jauzī*, name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadi's master. He was born A.H. 510, and died A.H. 597.
- P شید *shaid*, deceit, fraud, trick, hypocrisy.
- شیدی *shaidī*, (thou) art (a mass of) hypocrisy.
- P شیدا *shaidū*, distractedly in love, insane.
- P شیر *shīr*, milk. *Sher*, lion.
- P شیراز *Shīrāz*, name of the capital of Fars, or Persia Proper.
- P شیرازی *shīrāzī*, native or inhabitant of Shīrāz.
- P شیر مرد *sher-mard* (pl. شیر مردان *sher-mardān*), (lion-man), bold, brave.
- P شیر مردی *sher-mardī*, (thou) art a brave lad.
- P شیری *sherī*, leonine, lion-like.
- P شیرین *shīrīn*, sweet.
- P شیرین زبان *shīrīn-zabān*, sweet-tongued.
- P شیرین زبانی *shīrīn-zabānī*, sweetness of speech.
- P شیرین لب *shīrīn-lab*, sweet-lipped.
- P شیرینی *shīrīnī*, sweetness; a sweetmeat.
- P شیشه *shīsha*, glass.
- P شیشه گر *shīshagar*, glass-blower.
- A شیطان *shaitān*, Satan. الشیطان *ash shaitān*, the devil.
- P شیود *shīva*, elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living.
- A شیئاً *shai-an*, a thing (acc.).

ص

- A صابر *sābir*, patient.
- A صاحب *sāhib*, master, owner, proprietor, possessor, possessed of. صاحب دیوان *sāhibī dīwān*, superintendent of finance.
- A صاحب تمیز *sāhib-tamīz*, man of discernment; discerning, discernor.
- A P صاحب تمیزی *sāhib-tamīzī*, (thou) art a man of discernment.
- A صاحب جمال *sāhib-jamāl* (P pl. صاحب جمالان *sāhib-jamālān*), beautiful, comely.
- A P صاحب دل *sāhib-dīl* (pl. صاحب دلان *sāhib-dīlān*), spiritual, pious; man of piety.

- A صاحب دنیا *sāhib-dunya'*, wealthy.
 A صاحب دولت *sāhib-daulat*, wealthy.
 A صاحب فراست *sāhib-firāsāt*, shrewd, intelligent.
 A P صاحب هنر *sāhib-hunar*, skilful.
 A صاحت *sāhat*, she (or it) cried out, or would have cried aloud (pret. fem. concave ي *ye*).
 A صادر *sādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. A P صادر شدن *sādir shudan*, to originate; to go out; to escape.
 A صادق *sādik*, true, just, sincere.
 A صافي *sāfi*, pure, sincere; candid.
 A صالح *sālih* (r pl. صالحان *sālihān*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*, but they hamstrung the camel, which he, in proof of his mission, had miraculously brought out of the rock. Persisting in their unbelief they were slain by the angel Gabriel.
 A صالحا *sālihan*, a good action; virtuously.
 A صالحى *sālihe*, a certain pious man.
 A صائم *sā'im*, fasting; one who fasts, faster.
 A صبا *saba'*, zephyr, gentle breeze. *Saba'* or *siba'*, boyishness.
 A صباح *sabāh*, morning. عا علي الصباح *ala's sabāh*, in the morning.
 A صباحة *sabāhat*, beauty, elegance.
 A صبح *subh*, morning.
 A صبر *sabr*, patience. A P صبر کردن *sabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain.
 A فصبر *fa sabrun*, patience then.
 A صبر *sabir* or *sabr*, aloes.
 A صبح *sabūh*, dawn; a morning-draught.
 A صبور *sabūr*, patient.
 A صبورى *sabūrī*, patience.
 A صمحة *suhbat*, society, company, companionship, fellowship, friendship.
 A صحة *sihhat*, good health, soundness.
 A صحراء *sahrā'*, desert, wilderness.
 A صحن *sahn*, courtyard, arca.
 P صخرة *sakhra*, name of an evil genius which attempted to steal the ring of Solomon. (He was a prodigy of ugliness.)

- P صد *sad*, a hundred.
 A صدق *sadūk*, marriage-settlement made by a husband on the wife.
 P صد باب *sad bāb*, a hundred chapters.
 P صد چندان *sad chandān*, a hundred times as much.
 A صدر *sadr*, breast, chest; chief seat.
 P صد سال *sad sāl*, a hundred years, a century.
 A صدف *sadaf*, shell; oyster-shell.
 A صدق *sidk*, truth, veracity; sincerity.
 A صدق الله العظيم *sadaka 'llāhu 'l azīm*, the great God spoke true.
 A صدقة *sadkat*, alms; propitiatory offering, sacrifice.
 A صدمة *sadmat*, percussio, collision, shock.
 A صديق *sadik*, sincere, true, just; a true friend.
 A صديق *siddik* (r pl. صديقان *siddikān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abū-bakr and Abraham).
 A صرة *surrat*, a purse filled with gold or silver.
 A صرف *sarf*, changed; expenditure. A P صرف کردن *sarf shudan*, to be spent. صرف کردن *sarf kardan*, to spend, expend.
 A صعب *sa'eb*, hard, rough, difficult, troublesome.
 A صف *saff*, rank, file, row, line, series. P A در اول صف *dar avval saf*, in the first form, class, rank, or row.
 A صفا *safā*, purity. اخوان الصفا *ikhwānu's safā*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra.
 P صفاهان *Sifūhān* (for اصفاهان *Isfūhān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia).
 A صفائي *safā'i*, purity; exhilaration, recreation.
 A صفة *sifat* (r pl. صفتها *sifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. A P هر صفت *har sifat*, any how.
 A صفوة *safwat*, purity.
 P صلا *salā*, invitation; a proclamation either for giving food to the poor, or for selling anything.
 A صلابة *salābat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity.
 A صلاح *salāh*, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice.

- A *salāhīyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety.
- A *sulh*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce.
- A *salahā* (pl. of *salih*), just, pious.
- A *sald* or *sild*, hard, solid, strong, smooth and bare. (The text reads *salad*).
- A *sal'am* (a contraction of the phrase *salla' llāh alaihi wa sallama*, q.v.).
- A *sallū* (2 per. pl. imp. of *salla'*), pray ye, invoke ye blessings.
- A *salawāt* (pl. of *salāt*) benedictions.
- A *salāt* (pl. *salawāt*), compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing.
- A *salla' llāh alaihi wa sallama*, may God be propitious unto him, and preserve (him). (Obs. *salla'* and *sallama* are the 3rd persons sing. pret. of the 2nd form of conjug. of the roots *صلا* and *سلم* employed in an optative or benedictive sense).
- A *summ* (pl. of *asamm*), deaf persons.
- summun bukmun*, deaf (and) dumb (a Kuranic phrase).
- A *samīm*, sincere, pure, genuine.
- A *sandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent head-ache and fever).
- A *sandūk*, chest, coffer, ark. A P *sandūki gor*, sarcophagus.
- A *san' or sun'*, make, creation, work.
- A *san'at*, profession, craft, trade, art.
- A *sanam*, image, idol; mistress, beloved one.
- A *sawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. *sawāb ya khata'*, right or wrong.
- A *saut*, clamour, sound, voice, noise.
- A *sūrat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. A P *sūrat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practi-

cable. A *sūrat hāl*, state of the case, statement of circumstances. و صورت *sūrat u ma'na'*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality. عالم *ālamī sūrat*, the visible or external world. P A *ba sūrat*, to outward appearance, ostensibly.

P *sūfī* (pl. *sūfiyān*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes.

P *sūfiye*, a certain Soofy.

A *saulat*, fury, ferocity, fierceness, severity, rigour, violence.

A *saiyād* (P pl. *saiyādān*), huntsman, hunter; fowler; fisherman.

A *sīt*, fame, renown.

A *said*, game, prey, chase. A P *said kardan*, to hunt.

A *saide*, some game, a piece of game, a head of game.

A *saif*, summer, May and June, the hotter months being called *kaiz*.

A *saikal*, polishing, furbishing; furbishing instrument.

ض

A *zā'afa* (pret. of the 3rd form of the rt. *ضعف*, used optatively), may He double or multiply twofold. *Zā'if*, (imp.).

A *zā'ic*, wasting, wasted; wandering, lost; erred, strayed.

A *zabt*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation.

A *zajūr*, peevish, pettish, fretful, repining.

A *Zahhāk*, name of a prince of Arabian origin, and usurper of the throne of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdadian dynasty. He was noted for his cruelty; but was overthrown by Faridūn, a descendant of Tahmūrath, predecessor of Jamshed.

A *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival.

A *zarrā'*, adversity, misfortune, affliction (opposed to *sarrā'*).

- A ضرب *zarb*, blow. ضرب الحبيب *zarbu 'l habīb*, a lover's blow, stroke from a friend.
- A ضرب *zaraba*, he struck. ضرب زيد عمراً *zaraba zaidun ʿamran*, Zaid struck Amr.
- A ضربة *zarbat*, a blow, one blow.
- A ضرورة *zarūrat*, need, force, necessity. بضرورة *ba zarūrat*, perforce.
- A ضرورة *zarūrate*, an urgent need, a pressing necessity.
- A ضربير *zarīr*, blind.
- A ضعف *zuʿf*, feebleness, weakness.
- A ضعيف *zaʿīf* (r pl. ضعيفان *zaʿīfān*), weak, feeble; infirm, weakly; thin, spare, slender.
- A P اندام ضعيف *zaʿīf-andām*, slender-bodied.
- A حال ضعيف *zaʿīf hāl*, in a weakly state; in slender circumstances.
- A ضيفي *zaʿīfe*, a weak man.
- A ضلالة *zalālat*, error, erroneousness, ruin.
- A ضمة *zammāt* (ؤ), the vowel-mark for "u"; whiskers.
- A ضمير *zamīr*, mind, conscience, thought, sense, comprehension.
- A ضمين *zamīn*, surety, sponsor, security, bail.
- A ضيغم *zaigham*, lion.
- A ضيمران *zaimurān*, a species of fragrant herb.

ط

- A طارم *tāram*, vault of heaven.
- A طاعة *tāʿat*, obedience. A طاعتش *tāʿatash*, his obedience; obedience to Him.
- A طاعن *tāʿin* (r pl. طاعنان *tāʿinān*) reviling; reviler, gainsayer.
- A طاغي *tāghī*, leader of rebels, violent refractory man; tyrant (applied by the Muhammadans to the Greek emperors of Byzantium or Constantinople).
- A طاق *tāk*, portico, cupola, dome.
- A طاقة *tākat*, strength, power, ability; strength to bear, power of endurance.
- A طال *tāla*, he (or it) was (or is) long (3 per. pret. concave و *wāw*).
- A طالب *tālīb*, asking, seeking, desirous, urgent, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover.

- A طالع *tāliʿ*, arising; fortune; the star of one's nativity.
- A طاوس *tāʿus*, peacock.
- A P طائوس زيبى *tāʿus-zībe*, peacock-decorator.
- A P طاوسي *tāʿusī*, belonging to a peacock; made of peacock's feathers (as a fan).
- A طاهر *tāhir*, pure.
- A طائر *tāʿir*, flying; flier. A طائري *tāʿire*, any thing that flies.
- A طائفة *tāʿifat*, company, party; band, train, troop, battalion; gang; sect, denomination; class, clique, coterie.
- A طابع *tibāʿ*, nature, temperament, disposition.
- P طابحة *tabāncha* (or طابانجة *tabānja*), slap, blow, buffet, cuff.
- A طبع *tabʿ*, nature, temperament. P A چار طبع *chār tabʿ*, four humours, elementary qualities, or complexions (which are found in man).
- A طبق *tabak*, dish, tray; storey of a house, flat; platform.
- A طبقي *tabake*, an entire tray, a whole salver.
- A طبل *tabl*, drum.
- A طبله *tablat*, large wooden dish in which fruits or perfumes are exposed, tray.
- A طبيب *tabīb*, physician, doctor, medical man.
- A طبيعة *tabīʿat*, natural habit, disposition, state of body or mind.
- A P طبعت شناس *tabīʿat-shinās*, knowing the temperament; skilful physician.
- A طرابلس *tarābulūs* (or طرابلس *tarābulūs*), the city of Tripoli. طرابلس شام *tarābulūsī shām*, Tripoli in Syria, to distinguish it from طرابلس غرب *tarābulūsī gharb*, Tripoli in Barbary.
- A طرار *tarrār* (r pl. طراران *tarrārān*), cutpurse.
- A طرب *tarab*, mirth, hilarity; excitement.
- A P طرب انگيز *tarab-angez*, mirth-exciting; moving, affecting.
- A طرح *tarh*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. A P بطرح دادن *ba tarh dādan*, to give (that is, to compel to purchase) at a fixed price. طرح فگندن *tarh figandan*, to lay a foundation; to practise.

- A طرف *taraf*, direction, part, side, quarter.
 A طرفي *tarafe*, a portion, a part
 A طريق *tarik*, way, road ; rite, profession, sect.
 P A بطريق *ba tarik*i (or بر طريق *bar tarik*i),
 by way of.
 A طريقًا *tarikan*, as to the road (adverbially).
 A طريقة *tarik*at, mode of living, way of life ;
 religious order. P A پير طريقت *pīri tarik*at,
 superior of an order or sect, prior, abbot.
 A طريقي *tarik*e, a way, one way, some way.
 A طعام *ta'am* (P pl. طعامها *ta'amhā*), meat,
 food, meal, viands, victuals.
 A طعمة *tu'emat*, meat, food ; dinner, meal ; bait.
 A طعن *ta'en* (or طعنة *ta'enat*), blame, reproach,
 jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure.
 A P طعنه *ta'na zadan*, to cast reflections.
 P طعنه *ta'na-zanān*, jeering, sneering.
 A طفل *tifl*, child, infant.
 A طفلي *tifl*i, childhood. *Tifle*, a mere child.
 A طفولية *tufūliyat*, childhood, infancy.
 P طلا *tilā*, gold, gilding ; pure gold ; gold fringe
 or wire.
 A طلاق *talāk*, divorce.
 A طلب *talab*, inquiry, requisition ; claim, de-
 mand ; pursuit, search, quest ; invitation
 A P طلب کردن *talab kardan*, to demand, re-
 quire ; to seek, summon, call for ; to expect,
 look for.
 A P طلبکار *talabgār*, one who requires ; suitor.
 P طلبیدن *talbīdan*, to seek (a Persian verb
 coined from the Arabic).
 A طلعة *tal'at*, aspect, countenance.
 A طمع *tama'*, covetousness, desire, greediness,
 cupidity. A P طمع داشتن *tama' dashtan*, to
 covet ; to expect.
 A طنز *tanz*, sneer, sarcasm, mockery.
 A طور *tūr*, mountain, especially mount Sinai.
 A طوطي *tūtī*, parrot.
 A طوع *tau'*, obedience, voluntary submission.
 A طوعًا و کرهًا *tau'an wa karhan*, nolens volens,
 willingly and unwillingly.
 A طوفان *tūfān*, flood, deluge.

- A طول *tūl*, length.
 A طوبلة *tawela*, tether, stable, stall.
 A طهارة *tahārat*, purification, ablution, purity,
 cleanness, sanctity.
 A طيب *tīb*, good, excellence, deliciousness.
 بطيب نفس *bi tībī nafs*, with a willing mind.
 A طيب الاداء *tībū'l* (properly طيب *taiyibu 'l*)
adā, melodious, musical.
 A P آميز طيب *tīb-āmez*, blended with sweetness.
 A طيبة *tībat*, being good or sweet ; sweetness.
 A P آميز طيب *tībat-āmez*, imbued with good-
 ness, mingled with sweetness.
 A طيب لحن *tīb lahjate*, a sweetness of in-
 tonation, melodiousness of voice.
 A طير *tair*, bird.
 A طيران *tayarān*, flying, flight.
 A طيرة *tairat*, levity of mind, frivolity, fit.
 A طيش *taish*, inconstancy, levity, folly.
 A طيف *taif*, form, spectre, apparition.

ظ

- A ظالم *zālim* (P pl. ظالمان *zālimān*), cruel, un-
 just, iniquitous, oppressive ; oppressor, tyrant.
 A ظالمي *zālime*, a tyrant, a certain tyrant.
 A ظاهر *zāhir*, outward, exterior ; clear, evident,
 plain, obvious, apparent, manifest. P از روی *az rūyi* *zāhir*, from outward appearance.
 A ظرافة *zarāfat*, ingenuity, dexterity ; address ;
 wit, facetiousness, jocoseness, jocularly.
 A ظريف *zarīf* (P pl. ظريفيان *zarīfān*), ingenious,
 clever, witty ; man of wit and genius, wit.
 A ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph.
 A ظل *zill*, shadow. ظل الله *zillu' llāh*, shadow
 of God.
 A ظلم *zulm*, tyranny, oppression ; injustice,
 wrong, iniquity.
 A ظلمات *zulmāt*, *zulamāt*, or *zulumāt* (pl. of
 ظلمة *zulmat* or *zulumat*), darknesses.
 A ظلمة *zulmat*, darkness, obscurity ; a dark
 region at the world's end, where the foun-
 tain of life is imagined to exist.
 A ظلوم *zalūm*, most cruel, tyrannical, unjust,
 oppressive, iniquitous or nefarious.

- ▲ *zimʿ*, thirst.
 ▲ *zamaʿ* (or *zamāʿ*), thirstiness.
 ▲ *zann*, opinion, thought, idea; suspicion.
 husni zann, favorable opinion.
 husni zanne, the good opinion.
 ▲ *zahr*, back, outside.
 ▲ *zahīr*, backer, supporter; protector.

ع

- ▲ *ʿābid* (P pl. *ʿābidūn*), worshipper (of God or idols); religious recluse, devotee.
 ▲ P *ʿābid-farībe*, a hermit-seducer.
 ▲ *ʿāj*, ivory, elephant's tusk.
 ▲ *ʿājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, at bay.
 ▲ *ʿājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life).
 ▲ *ʿādat*, custom, habit, wont, usage, use.
 ▲ *ʿādil*, just, equitable.
 ▲ *ʿār*, shame, reproach, disgrace.
 ▲ *ʿarīz*, cheek; accident, misfortune.
 ▲ *ʿarīf* (P pl. *ʿarīfān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man.
 ▲ *ʿāriyat*, anything borrowed or lent; loan.
 ▲ *ʿāshik* (P pl. *ʿāshikān*), lover.
 ▲ *ʿāshikī*, relation of lover.
 ▲ *ʿāsī* (P pl. *ʿāsiyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor.
 ▲ *ʿāfiyat*, health, safety.
 ▲ *ʿāfīn* (obl. pl. of *ʿāfī*), forgiving; forgivers.
 ▲ *ʿākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run.
 ʿākibat al-amr, at the end of the affair, finally.
 ▲ *ʿākil* (P pl. *ʿākilān*), intelligent.
 ▲ *ʿākif* (P pl. *ʿākifān*), assiduous, attentive.
 ʿākifāni kaʿba, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca.
 ▲ *ʿālam*, the world.

- ʿālam*, visible or external world. *ʿālam maʿnaʿ*, invisible or spiritual world.
 ▲ *ʿālim* (P pl. *ʿālimān*), learned, wise.
 ʿālimu 'l ghaib, knower of secret things; omniscient.
 ▲ P *ʿālam-ārāī*, world-adorning.
 P *ʿālamī* (pl. *ʿālamīyān*), a man, an inhabitant of the world, a mortal; worldly-minded, worldling.
 A *ʿālime*, a world, a whole world. *ʿālime*, a learned man.
 A *ʿālī*, high, exalted.
 A *ʿām* (more correctly *ʿāmm*), common, vulgar, public, general, common people.
 A *ʿāmil*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle).
 ʿāmilu 'l jarr, one who draws, drags, pulls or trails; (a particle) governing, i.e. requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the oblique case.
 A P *ʿāmmī*, untaught, unlettered; common, plebeian, laical.
 A *ʿāʿidat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the rt. *ʿāda*, concave و).
 A *ʿabāʿ*, cloak open in front, without sleeves, and worn by dervishes.
 A *ʿibād* (pl. of *ʿabd*), servants. *ʿibādī*, my servants.
 ʿibādīhi, to his servants.
 A *ʿibādat* (P pl. *ʿibādathā*), worship, devotion; act of devotion, adoration.
 ʿibādatika, of thy worship.
 A *ʿibārat*, phrase, expression, phraseology, mode of speech, or style in writing.
 A *ʿabd*, servant, slave. *ʿabdī*, my servant.
 P *ʿabdu 'l kādir Gīlānī*, so called as being born in the Persian province of Gīlān, was a doctor of eminent sanctity. He died at Bagdad A.H. 561, A.D. 1166.
 A *ʿabadnā*, we have worshipped (pret. of the rt. *ʿabada*). *ʿabadnāka*, we have worshipped (or served) Thee.

- A عبرة *ibrat*, warning; subject for serious reflection, matter for grave consideration.
- A عبور *ubūr*, crossing (a river); transit, passage. A P عبور کردن *ubūr kardan*, to cross.
- A عبير *abīr*, ambergris, a perfume composed of musk, sandal-wood, and rose-water.
- A P عبيري *abīrī*, art (thou) ambergris?
- A عتاب *itāb*, reproach, chiding, reproof, reprimand.
- A عجائب *ajā'ib* (pl. of عجيبة *ajibat*), wonders, marvels, miracles.
- A عجب *ajb*, conceit, self-complacency. *ajab*, wonder, astonishment, surprise; strange, marvellous. A P بوالعجب کاری *bū 'l ajab kārē*, a strange piece of business. چه عجب *chi ajab*, what wonder?
- A P عجبتار *ajabtar*, stranger, more marvellous.
- A عجز *ajz*, weakness, impotence, incapacity.
- A عجل *ijl*, calf. عجلًا *ijlan* (acc.) عجلان *ijlan jasadān*, a calf yellow as gold, the calf of the children of Israel (*jasad*, besides the usual meaning "body," signifying also "saffron-coloured").
- A عجم *ajam*, Persian.
- A عجمي *ajamīy*, foreign; Persian.
- A عجوز *ajūz*, five (or according to some) seven days at the winter-solstice.
- A عجين *ajīn*, plaster, cement; dough.
- A عداوة *adāwat*, hostility, enmity, dislike.
- A عدة *iddat*, the time of probation, which must expire before a divorced woman can be remarried.
- A عدل *adl*, justice, equity.
- A عدم *udm*, *adam*, or *udum*, deficiency, defect; privation, want, loss; non-existence, absence of a quality; annihilation.
- A عدو *adūw*, enemy, foe. عدوك *adūwika*, of thine enemy.
- A عدول *udūl* (pl. of عادل *ādīl*), just men.
- A عدیل *adīl*, equal in weight or in quantity, equiponderant; a travelling companion seated in a litter on the opposite side of a camel.
- A عذاب *azāb*, punishment, torment, torture. عذاب النار *azāba 'n nār*, (from) the torments of the fire (accusative).

- A عذار *izār*, face, cheek.
- A عذر *uzr*, excuse, plea, apology, acknowledgement. A P عذرخواستن *uzr khwāstan*, to beg pardon or excuse, to apologize. عذر نهادن *uzr nihādan*, to excuse, pardon.
- A عذري *uzrī*, my apology, my excuse.
- A عراق *irāk*, the ancient Chaldaea, Irāk.
- A عرب *arab*, Arabia; Arab; Arabs.
- A عردة *arbadut*, conflict, scuffle, dispute, broil, quarrel, drunken riot.
- A عربي *arabīy*, Arabian; the Arabic language.
- A عرصه *arsat*, area, court; board (for chess or draughts).
- A عرض *arz*, representation, petition, statement. *arz*, reputation, fame, character.
- A عرفنا *arafnā*, we have known (pret. of the vb. عرف *arafa*). عرفناك *arafnāka*, we have known thee.
- A عرق *irk*, root, stock. *arak*, perspiration, sweat; juice, spirit, rack, toddy.
- A عروس *arūs*, bride, spouse.
- A عروسي *arūsī*, nuptials, wedding.
- A عريان *uryān*, naked, nude; stripped, robbed, despoiled.
- A عز *azza*, he was great or glorious; hence, incomparable, glorious (epithet of the Deity). عز نصره *azza nasruhu*, may his victory be glorious! *izz*, glory, dignity, grandeur, excellence.
- A عذب *azab*, unmarried individual, bachelor. A P عزبم *azabam* (I) am a bachelor.
- A عزّة *izzat*, honour, dignity, glory. P A بعزت *ba izzat*, with honour. بعزت تر *ba izzattar*, more honourable.
- A عزلة *azlat*, retirement, secession, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation.
- A عزم *azm*, undertaking, design, purpose, resolve, resolution, determination, preparation.
- A عز وجل *azza wa jalla*, may He be honoured and glorified! and may be rendered, Great and Glorious.
- A عزيز *azīz* (r pl. عزيزان *azīzān*), precious, dear, valued; excellent, honourable, glorious,

venerable ; a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kur'ān entitled " Joseph. "

▲ عَزِيزِي *azīze*, the precious, excellent one ; an excellent object.

▲ عَزِيمَةٌ *azīmat*, incantation ; resolution, undertaking ; departure.

▲ عُسْر *usr*, difficulty.

▲ عَسَل *asal*, honey.

▲ عَشَاءٌ *ashā*, supper. *ishā*, the first watch of the night, or from sunset till morning twilight ; prayers repeated when going to bed.

▲ عَشَّاقٌ *ushshāk* (pl. of عاشق *āshik*), lovers.

▲ عِشْرَةٌ *ishrat*, agreeable conversation, enjoyment, delight, conviviality, jollity.

▲ عِشْقٌ *ishk*, love.

▲ عِشْقٌ بَازِي *ishk-bāzī*, gallantry, amorous talk. *ishk-bāze*, a lover.

▲ عَصَا *asa*, stick, staff, wand ; virga virilis.

▲ عَصَارَةٌ *asārat*, juice, expressed juice.

▲ عَصْرٌ *asr*, age, time.

▲ عَصْمَةٌ *ismat*, chastity, continence.

▲ عِصْيَانٌ *isyān*, rebellion, opposition.

▲ عِزْدٌ *azud*, the arm from the shoulder to the elbow, upper arm. عِزْدُ الدَوْلَةِ *azudu 'd daulat*, arm of the state (proper name).

▲ عِضْوٌ *uzw* (P pl. عِضْوَاهَا *uzvha*), limb, joint.

▲ عِضْوِيٌّ *uzwi*, one member, a member.

▲ عَطَاءٌ *atā*, present, gift, donation ; payment.

▲ عِطَّارٌ *attār*, dealer in perfumes or drugs, perfumer, druggist.

▲ عَطْشًا *atashan* (acc. of عطش *atash*, thirst), with thirst (used adverbially).

▲ عَظِيمٌ *azīm*, great, large ; high in dignity.

▲ عَفَافٌ *afāf*, abstaining, continence, chastity ; innocence.

▲ عَفْوٌ *afw*, pardon, forgiveness.

▲ عَقَبٌ *akab*, heel ; after, behind.

▲ عَقْبِيٌّ *ukba*, end ; reward ; life to come.

▲ عَقْدٌ *akd*, knot ; cluster ; bond, contract.

عَقْدُ نِكَاحٍ *akdi nikāh*, marriage-knot. P عَقْدٌ

بِسْتَنْ *akd bastan*, to tie a knot.

▲ عَقْدَةٌ *ukdat*, knot ; marriage-knot ; frown.

▲ عَقْلٌ *akl*, intellect, reason, judgment, sense.

▲ عَقُوبَةٌ *ukubat*, punishment, torture, torment.

▲ عَقُولٌ *ukul* (pl. of عقل *akl*), intellects, understandings, reasoning powers. عَقُولُهُمْ *ukuli him*, of their understandings.

▲ عَكْسٌ *aks*, reverse, contrary, opposite, inversion.

▲ عَلَا *ala*, he was high ; hence Most High (epithet of the Deity).

▲ عِلَاجٌ *ilāj*, medical treatment, doctoring, remedy, cure.

▲ عَلَامَةٌ *alomat*, sign, mark, characteristic.

▲ عَلَامَةٌ *allamat*, the most learned man.

▲ عَلَانِيَةٌ *alāniyat*, external deportment. عَلَانِيَتِي *alāniyatī*, my outward and visible conduct, my public life.

▲ عِلَّةٌ *illat*, cause, reason ; pretence, excuse, pretext, plea ; accident, misfortune, casualty ; disease ; grounds of a charge or accusation.

▲ عِلَّةٌ *illate*, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment.

▲ عِلْفٌ زَارٍ *alafzār*, pasture, meadow.

▲ عُلِّقَتْ *ulikat*, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the rt. عُلِقَ).

▲ عِلْمٌ *ilm*, learning, knowledge, science. عَلَامٌ *alam*, flag, banner ; badge, distinctive mark worn on the dress ; epaulet. عِلْمٌ شَدْنٌ *alam shudan*, to be characterized.

▲ عُلَمَاءٌ *ulamā* (pl. of عالم *ālim*), learned men, ulemas.

▲ عُلُوٌّ *ulūw*, height, exaltation.

▲ عُلُومٌ *ulūm* (pl. of علم *ilm*), sciences.

▲ عُلُوِيٌّ *ulwīy*, high, sublime. عَلَاوِيٌّ *alawīy*, a descendant of Alī, the son-in-law of Muhammad ; they are called sherifs. عَلَاوِيٌّ *alawīyam*, (I) am a descendant of Alī.

▲ عَلَا عَلِيٌّ *ala*, upon, on, over, above ; against, after, according to. عَلَا دِينُ مُلُوكِهِمْ *ala' dīni mulūkihim*, according to the religion of their

princes. عَلَا الدَّوَامُ *ala' d dawām*, perpetually, always. عَلَا الْعِبَادُ *ala' l ibād*,

against servants. عَلَا فِطْرَةُ الْإِسْلَامِ *ala' fitrati 'l islām*, with a disposition to the religion of Islām. عَلَا قَدْرٌ *ala' kadr*, in pro-

- portion, to the extent. A *عَلَى الْمُصَنِّفِ* *ala 'l musannif*, on the author, it rests with the author (to prove). *عُلا'*, height, sublimity, glory, dignity.
- A *عَلِيّ* *aliy*, Alī, the cousin and son in-law of Muhammad. According to the Sunnites, he was the fourth caliph; according to the Shiyahs, he was the immediate successor of Muhammad.
- A *عَلَيَّ* *alalaiya'*, on me, upon me, against me.
- A *عُلْيَا'* (fem. of *أَعْلَى* *a'la'*), upper, higher.
- يَدُ الْعُلْيَا'* *yadi 'ulya'*, the upper (i.e., the bestowing) hand.
- A *عَلَيْكَ* *alalaika*, upon thee, i.e., thou oughtest to do; against thee. *مَا عَلَيْكَ* *mā 'alaika*, what is laid upon thee.
- A *عَلَيْهِ السَّلَام* *alalaihi*, upon or against him. *عَلَيْهِ السَّلَام* *alalaihi 's salām*, on him be peace.
- A *عَلَيْهَا* *alalaihā*, on, upon, against her (or it).
- A *عَمَّ* *amm*, father's brother, paternal uncle.
- بَنِي عَمِّ* *banī amm*, sons of a paternal uncle, first cousins.
- A *عِمَارَةٌ* *imārat*, edifice, building, structure; reparation, refitting.
- A *عَمَّان* *ammān* (P pl. of *عَمَّ* A *amm*), paternal uncles.
- A *عُمْدَةٌ* *umdat*, support, prop, buttress (generally occurring in composition, as *عُمْدَةُ الْخَوَاصِّ* *umdatu 'l khawāss*, pillar of the nobles, prime minister).
- A *عُمُر* *umr*, age, life; long life. *عُمُرِي عَزِيزٌ* *umrī 'azīz*, precious life. *عُومَر*, Omar (a man's name).
- A *عَمْرًا* *amran*, acc. of *عَمْرُو* *amr*, a proper name; Amr.
- A *عَمْرُو* *amrū* (pronounced *عَمْرُ* *amr* the *و* *wāw* being added to distinguish this word from *عُومَر* *umar*), a proper name: a fictitious name, like John Nokes used in scholastic and juridical treatises.
- A *عَمْرُو لَيْث* *amr laith*, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia.
- A *عُمْرِي* *umre*, a life, a life-time.
- A *عَمِلَ* *amila*, he did, he wrought.
- A *عَمَل* *amal* (P pl. *عَمَلُهَا* *amalhā*), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. A P *عَمِلَ فَرْمُودَن* *amal farmūdan*, to put in office, to employ.
- A *عُمُوم* *umūm*, community, universality. *عَلَى الْعُمُومِ* *ala 'l umūm*, commonly, generally.
- A *عَمِيمٌ* *amīm*, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive.
- A *عَنْ* *an*, off, from, from off; of.
- A *عَنَاءٌ* *anā*, adversity, distress, teen.
- A *عَنْتَابٌ* *unnāb*, jujube-tree and fruit.
- A P *عَنْتَابٌ رَنْجٌ* *unnāb-rang*, jujube-coloured.
- A *عِنَادٌ* *inād*, obstinacy, perverseness, stubbornness.
- A *عَنَاكِيدُ* *anakīd* (pl. of *عَنْقُودٌ* *unkūd*), clusters, bunches.
- A *عِنَانٌ* *inān*, rein, bridle.
- A *عِنَايَةٌ* *ināyat*, aid, assistance, favour, protection, providential care, auspices.
- A *عَنْبَرٌ* *ambar*, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared).
- A *عِنْدَ اللَّهِ* *inda*, with, at, near. *عِنْدَ الْأَعْيَانِ* *inda 'l a'ayān*, in the eye of God. *عِنْدَ الْأَعْيَانِ* *inda 'l a'ayān*, in the presence of the nobles.
- A *عَنْدَلِيبٌ* *andalīb*, nightingale.
- A *عَنْفُوَانٌ* *unfuwān*, the vigour, beauty, freshness, flower of youth.
- A *عَنْكَبُوتٌ* *ankabūt*, spider.
- A *عَنْهُ رَاضٍ* *anhu*, of him, with him. *رَاضٍ* *rāzīn*, satisfied with him.
- A *عَوَاقِبُ* *awākib* (pl. of *عَاقِبَةٌ* *ākibat*), ends, issues, consequences. *عَوَاقِبُهُ* *awākibahu*, his future destinies, his last end.
- A *عَوَامٌ* *awāmm* (pl. of *عَامَّةٌ* *āmmat*), common people, commonalty, laics.
- A *عَوَائِبُ* *awā'ib* (pl. of *عَيْبٌ* *ayib*), defects, faults, blemishes.
- A *عَوَائِدُ* *awā'id* (pl. of *عَائِدَةٌ* *ā'idat*), returns; profits, gains, advantages.
- A *عُودٌ* *ūd*, aloe-wood.
- A *عِوَاضٌ* *iwāz*, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead.
- A *عَوْنٌ* *aun*, aid, help, assistance.

- ▲ *ahd*, time, reign; agreement, compact, covenant, engagement; vow, promise, rule.
- ▲ *uhdat*, office, appointment, trust; obligation. AP *az uhda ba dar āmadan*, to clear one's self of an obligation, to pay off, become quits.
- ▲ *aiyārī*, deceit, cunning, trick.
- ▲ *aiyāl*, family, children, domestics.
- ▲ *aib* (P pl. *aibhā*), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. AP *aib kardan* (or *giriftan*), to accuse, reproach, censure, criticise, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of, or carp at faults, failings and blemishes.
- ▲ P *aib-jū* (P pl. *aib-jūyān*), fault-finder, censorious, carper, caviller.
- ▲ *aibe*, a blemish, a fault, a defect.
- ▲ *īd*, festival, fête, holiday. *عيد اذهي* *īdī azha'*, the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of *ذو الحجة* *zū 'l hijjat*, the last month of the Arabian year, in honor of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael.
- ▲ *īs* (pl. of *āyas*), (camels) of a whitish yellow colour.
- ▲ *īsa'*, Jesus.
- ▲ *aish*, life; pleasure, enjoyment.
- ▲ *ain*, eye; fountain, source; the very essence, individual, thing itself; certainty, accuracy.
- ▲ *uyūb* (pl. of *aib*), vices, faults, defects, blemishes.

غ

- ▲ *ghār*, cave, cavern, den.
- ▲ *ghārat*, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes; robbery; plunder, booty.
- ▲ *ghāzī*, warrior, conqueror (especially of infidels).
- ▲ *ghāsa*, he sank or plunged (3 per. sing. pret. concave و *wāw*).
- ▲ *ghāfil*, forgetful, neglectful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard.

- ▲ *ghālīb*, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious; chief, most.
- ▲ *ghālīb aukāt*, at most times.
- ▲ *ghāzib*, absent, invisible, out of sight, departed, disappeared.
- ▲ *ghāyat*, end, point, extremity, extreme, excess, intensity. AP *ba ghāyat*, in the extreme.
- ▲ *ghibban*, every second day.
- ▲ *ghubār*, dust.
- ▲ *ghaddār*, perfidious; traitor.
- ▲ *ghadr*, perfidy, treachery, treason.
- ▲ *ghuzīta*, thou hast been fed (pass. of the rt. *ghaza'*, he nourished).
- ▲ *ghurāb*, crow. *ghurābu 'l bain*, (crow of separation) a crow that never approaches any spot until it has become deserted by its inhabitants; hence, it is regarded as a bird of ill omen.
- ▲ *gharāmat*, mulct, fine; tribute; a debt which must be paid.
- ▲ *gharāzib* (pl. of *gharībat*), extraordinary and strange things, rarities.
- ▲ *ghurabā* (pl. of *gharīb*), strangers, friendless, poor.
- ▲ *ghirbāl*, large sieve.
- ▲ *ghurbat*, foreign travel, exile, expatriation, emigration.
- ▲ *gharaz*, intention, design; selfish purpose, aim or interest; spite, rancour, grudge; (adv.) in short.
- ▲ *gharaze*, a spite, a grudge, an ill turn.
- ▲ *ghurfat*, upper chamber.
- ▲ *ghark*, immersion, sinking, drowning. AP *ghark shudan*, to be swamped, to founder; to be plunged or drowned.
- ▲ *ghurūr*, pride, haughtiness; vain-glory, vanity; insolence; flattery, adulation.
- P *gharra*, deceived, deluded, imposed upon; haughty, proud.
- ▲ *gharīb* (P pl. *gharībān*), uncommon, strange, foreign; wondrous; poor; stranger.

- A ⁴ *gharībī*, perigrination, foreign travel ; foreignness. *Gharībe*, a stranger.
- A *gharīk*, immersed, submerged, sunk, sinking, drowned. *gharīkan* (acc.)
- P *ghirīv*, clamour, outcry, shout ; roll (of a drum).
- A *ghazzālī*, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 506.
- A *ghazal*, amatory poem, ode.
- A *ghussat*, choking sensation, suffocation ; anguish, straits ; displeasure, wrath.
- A *ghusūn* (pl. of *ghusn*), young branches, boughs.
- A *ghazbān*, angry, chiding.
- A *ghufrān*, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. *ghufrānan* (acc.)
- A *ghafartu*, I have pardoned.
- A *ghaflat*, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness.
- A *ghafūr*, forgiving, pardoning (God).
- A *ghulām* (P pl. *ghulamān*), slave, servant, lad, page.
- A *ghalbāʾ*, thickly planted (orchard).
- A *ghalabat*, victory, predominance, overpowering. A P *ghalaba kardan*, to prevail against, to overcome.
- A *ghallat*, corn, grain.
- A *ghalat*, fault, error, blunder, mistake.
- P *ghaltīdan*, to roll, wallow, welter.
- A *ghalīz* (P pl. *ghalīzān*), gross, filthy, coarse, rough, brutal, brutish.
- A *ghamm*, grief, sorrow, sadness ; care, concern, solicitude, anxiety ; harm, loss. A P *ghamm khurdan*, to grieve, sorrow ; to devour sorrow, to sympathize with. *ghamm dāsh-tan*, to care, have a care. *ghammī fardā*, cares of the morrow.
- A *ghammāz*, informer, accuser, detractor.
- A P *ghammat*, care to thee, care of thee.
- P *ghamza*, glance ; amorous glance, ogling ; wink, nod.
- A P *ghamme*, a grief, a sorrow.

- A *ghanāʾim* (pl. of *ghanīma*), spoils.
- A *ghanīy*, rich, independent.
- A P *ghanītar*, richer, wealthier.
- A *ghanīmat*, fortunate hit ; prize, gain, booty ; blessing, precious privilege. A P *ghanīmat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege.
- A *ghawāshī* (pl. of *ghāshiyat*), coverings for saddles, such as grooms in Persia to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse. *hāmila 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings.
- A *ghauwās*, diver for pearls, pearl-fisher.
- P *ghūch*, ram.
- A *ghaur*, deep reflection, profound meditation, mature consideration.
- A *ghūta*, dive, dip, sousing, ducking. P *ghūta khurdan*, to get a ducking.
- P *ghūk* (pl. *ghūkān*), frog.
- A *ghiyāth*, succour, redress, aid, help.
- A *ghiyāthu 'l islām*, succourer of the faith (a style or title).
- A *ghaib*, concealment, invisibility ; concealed, secret, hidden, invisible ; supernatural riches.
- A P *ghaib-dān*, seer, one who knows future events or secrets ; omniscient.
- A *ghaibat*, absence ; secrecy ; removal to a distance ; slander.
- A *ghair*, other, other than, different. *ghairī*, beside me.
- A *ghaiyara*, he altered, made a change (either for the better or the worse, 2nd form of the rt. *ghāra*, concave *ye*).
- A *ghairat*, zeal, jealousy.
- A *ghaiz*, rage, ire, fury, wrath, anger.

ف

- A *fa* (prefix), then, therefore, consequently, in that case.
- A *fājirat*, an unchaste woman.
- A *fāhish* (fem. *fāhishat*), shame-

- ful, impudent, indecent, outrageous. **PA زن** *zani fāhisha*, whorish woman.
- A فاخر** *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honorable, precious.
- A فاذا** *fa izā*, then, in that case, therefore.
- P فارس** *Fārs*, Persia proper, bounded on the East by Kermān, on the West by Khuzistān, on the South by the Persian Gulf, and on the North by a desert which divides it from Khurāsān and Irāki ajamī.
- A فارس** *fāris*, rider of any solid-hoofed animal except a horse (as a mule or ass), cavalier.
- P فارسي** *fārsī*, Persian, Persic.
- A فارغ** *fārigh*, free, at leisure; void, empty.
- A فاسد** *fāsid*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral.
- A فاسق** *fāsik*, worthless, impudent; sinner, adulterer.
- A فاضل** *fāzil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious.
- A P فاضلتر** *fāziltar*, better, more excellent.
- A فاظل** *fa azallu*, then would I continue (aor. of the rt. **ظل** *zalla*, he ceased not, with **ف**).
- A فاقة** *fākat*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution.
- P فام** *fām*, colour, hue (in comp.) as **سياد فام** *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy.
- A فان** *fa in*, and if.
- A فاننت** *fa anta*, then thou. **فاننت محارب** *fa anta muhārib*, then thou (art) a bringer of war.
- A فائدة** *fā'idat*, advantage, benefit, use. **فان** *fa inna 'l fā'idata*, for of a truth the advantage.
- A فائق** *fā'ik*, superior, surpassing, transcendent.
- P فتادن** *futādan*, to fall.
- P فتاده** *futāda*, fallen, dropped; gotten.
- A فتح** *fath*, victory.
- A فتحة** *fathat*, the vowel mark (*ʿ a*); the beard.
- A فتحي** *fathe*, a victory, a conquest.
- P فتد** *futad*, he falls or should fall.
- A فتنة** *fitnat*, insurrection, stir, disturbance, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial.
- A P فتنة انگيز** *fitna-angez*, strife-stirring.

- A فتوة** *futūwat*, generosity, liberality.
- A فتوي** *fatwa'*, judicial decree given by the mufti.
- A فجور** *fujūr*, wickedness, debauchery.
- A فخر** *fakhr*, glory, ornament. **فخر الدين** *fakhru 'd dīn*, (glory of religion), a proper name.
- فخري** *fakhrī*, my glory, my boast.
- A فدا** *fidā*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another.
- P فر** *farr*, splendour, pomp.
- P فرا** *farā*, towards.
- A فرات** *Furāt*, the river Euphrates.
- P فرا چنگ آوردن** *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire.
- P فراخ** *farākh*, large, broad, wide; plentiful.
- P فراخ روي** *farākh-rū*, of an open, pleasant countenance. *Farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion.
- P فراخي** *farākhī*, amplitude, abundance.
- A فرار** *firār*, fleeing away, flight.
- P فرارسيدن** *farā rasīdan*, to arrive; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake.
- P فرارفتن** *farā raftan*, to go out.
- P فراز** *farāz*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. **از در فراز آمدن** *az dar farāz āmadan*, to come in by the door.
- A فراسة** *firāsāt*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, physiognomy.
- A فراستي** *firāsate*, a shrewdness.
- A فراش** *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: these persons often officiate as executioners.
- A فراغ** *firāgh*, cessation, rest from toil; leisure.
- A فراغة** *farāghat*, leisure, freedom from business, care and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness.
- A فراق** *firāk*, separation, absence; loss, departure, death.
- P فرا گرفتن** *farā giriftan*, to envelop.
- P فراموش** *farāmush*, forgotten; forgetfulness.
- فراموشت** *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten.

- P فراموش *farāmūsh*, forgotten. *farāmūsh kardan*, to forget.
- P فراوان *farāwān*, abundant, ample, copious, plenteous, full, complete, overflowing.
- P فراهم *farāham*, together. *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close.
- P فربه *farbih*, fat.
- P فربه‌ی *farbihī*, fatness. *Farbihe*, a fat person, a fat man.
- A فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard.
- A فرج *farj*, privities (of male or female).
- P فرجام *farjām*, end, conclusion, issue.
- A فرح *farah*, joy, gladness, glee.
- P فرخ *farrukh*, happy, fortunate.
- P فرخنده *farikhunda*, prosperous, happy. *farikhunda-tālic*, of happy destiny.
- P فردا *fardā*, to-morrow; the next life.
- P فرزند *farzand* (pl. *farzandān*), son, child. *farzandi ādam*, son of man.
- P فرزند بر خاسته *farzand bar-khāsta*, with children grown, having grown-up children.
- P فرزین *farzīn*, the queen at chess.
- P فرستادن *firistādan*, to send, despatch, commit.
- P فرسنگ *farsang*, parasang, league.
- P فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited.
- A فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement.
- P فرشته *firishta*, angel. *firishta-e*, an angel.
- P خوی فرشته *firishta-khū*, angel-tempered, of an angelic disposition.
- A فرصه *fursat*, opportunity, occasion; convenience; advantage.
- A فرض *farz*, divine or positive command, obligation, indispensable precept.
- A فرط *fart*, excess.
- A فرعون *Fir'aun*, Pharaoh, (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns.)
- P فرعون‌ی *fir'aunī*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty.
- A فرق *farq*, separation, distinction, difference.
- P فرمان *farmān*, command, order, mandate.
- P فرمان بردن *farmān burdan*, to obey orders.
- P فرمان دادن *farmān dādan*, to issue an order.
- P فرمان بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. *farmān-bardāram*, (I) am obedient, (I) obey orders.
- P فرمانده *farmān-dih*, ruling, issuing mandates; king, potentate, paramount sovereign.
- F فرمودن *farmūdan*, to order, command, prescribe (when used in reference to anyone in an exalted station, it simply means "to say").
- P فرموده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded.
- P فرنگ *farang* or *firing*, Frank or European.
- P فرو *farū*, *firū*, *faro*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath.
- P فرو بردن *farū burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge.
- P فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail.
- P فرو پوشیدن *farū poshīdan*, to put on, to clothe.
- P فروتر *farūtar*, lower.
- P فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light.
- P فروخته *firokhta*, sold.
- P فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to utter.
- P فرود *firod* or *fārod*, down. *firod āmadan*, to come down, descend. *firod āvardan* to bring down, to lower.
- P فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink.
- P فروش *firosh*, selling; seller, vendor.
- P فرو کوفتن *farū koftan*, to knock down.
- P فرو گذاشتن *farū guzāshtan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare.
- P فرو ماندن *farū māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, to break down, sink, flag.
- P فرومایه *farū-māya*, low, mean, baseborn, ignoble, scoundrel.
- P فرو نشاندن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish.

- P فرو نشستن *faro nishastan*, to subside ; go out.
 P فرو هشتن *farū hishtan*, to hang down.
 P فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous.
 P فرهنگ *farhang*, wisdom, understanding, science ; dictionary, lexicon.
 P فریاد *firyād*, cry for help or redress, complaint.
 P فریاد رس *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer.
 P فریاد رسی *firyād-rasī*, assistance, redress.
 P فریب *firīb* or *fireb*, deception, fraud, duplicity, trick ; (in compos.) deceiving.
 P فریبیدن *farībīdan* or *firībīdan*, to deceive.
 P فریدون *Farīdūn*, seventh king of Persia of the first or Peshdadian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zahhāk.
 P فریفتن *firīftan*, or *fireftan*, to steal, ravish.
 A فریق *farīk*, troop, squadron ; division, class ; section.
 P فروزون *fuzūdan*, to increase, multiply.
 P فزون *fuzūn*, increased, augmented.
 P فزونی *fuzūnī*, increase.
 A فساد *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, villainy, iniquity ; violence, war.
 A فسحة *fushat*, space, room.
 A فسق *fisk*, adultery, fornication, iniquity, sin.
 P فسوس *fisos*, vexation, sorrow, grief, regret.
 A فسوق *fusūk*, impudence, villainy, immorality.
 P فسون *fusūn* (for افسون *afsūn*), incantation, fascination, deceit.
 P فشاندن *fishāndan*, to strew, scatter, shed.
 A فصاحة *fasāhat*, eloquence, rhetoric ; gabble.
 A فصل *fasl*, time, season ; section, chapter.
 A فصلي *fasle*, a chapter.
 A فصیح *fasīh*, eloquent, glib, fluent, rhetorical.
 A فضائل *fazā'il* (pl. of فضيلة *fazīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences.
 A فضل *fazl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty ; science, learning.
 A فضلاء *fuzalā* (pl. of فاضل *fūzil*), learned men, literati.
 A فضلة *fazlat*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, excrescence, superfluity.

- A فضول *fazūl*, redundant, excessive. *Fuzūl*, impertinence, intrusion ; meddling spirit ; knavery.
 A فضيحة *fazīhat*, disgrace, ignominy.
 A فضيلة *fazīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments.
 A فطرة *fitrat*, complexion, nature, creation, form (which an embryo takes in the womb) ; alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān.
 A فطنة *fitnat*, understanding, intelligence, prudence, shrewdness.
 A فعل *fi'l*, act, action, operation ; a verb.
 A فعلیها *fa'alaiha*, then upon her (or it).
 P فغان *fighān*, complaint, lamentation, moan.
 A بغان *ba fighān*, in despair.
 A فقد *fa kad*, therefore, verily.
 A فقدت *fakattu*, I missed (rt. فقد *fakada*).
 A فقر *fakr*, poverty. *الفقر فخری* *al fakr fakhrī*, poverty (is) my glory. *الفقر سواد الوجه فی* *al fakru sawādu 'l wajhi fi 'd dārāini*, poverty (is) blackness of the face (an ignominious condition) in both worlds. A فقرش *fakrash*, his poverty.
 A فقراء *fukarā* (pl. of فقير *fakīr*), poor.
 A فقلت *fa kultu*, and I said, then said I.
 A فقير *fakīr*, poor, pauper ; religious order of mendicants.
 A فقيرة *fakīrat*, poor woman.
 A فقيه *fakīh*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian.
 A فکر *fikr*, thought, care, reflection, imagination.
 A فکرة *fikrat*, thought ; that which is the subject of reflection.
 A فكيف *fa kaif*, why then ? how then ? how much more ?
 A فلا تطعهما *fa lā tuti'humā*, in that case obey them not (gezmate of تطيع *tuti'u*, 4th form of the rt. طاع *tā'a*, concave و *wāw*).
 A فلاح *falāh*, prosperity, safety, happiness.
 A فلاح *fallāh*, husbandman.
 A فلان *fulān*, such and such, so and so, such an one. A P فلانم *fulānam*, (I) am such an one.

- A **فلک** *fulk*, ship. *Falak*, heaven, sky, firmament.
- A **فَلِلرَّحْمَنِ** *fa li'r rahmān*, for unto the Merciful One.
- A **فَلَمَّا** *fa lammā*, and when.
- A **فَلِنَفْسِهِ** *fa linafsihi*, then (it will be) for his own self (or for his personal advantage).
- A **فَلَيْتَ** *fa laita*, Oh! would that!
- A **فَمَا عَلَيْكَ** *fa mā ʿalaika*, then there is nought against thee, no fault rests with thee.
- A **فَمَنْ** *fa man*, who then? *Fa min*, then from.
- A **فَنُون** *funūn* (pl. of **فَنٍّ** *fann*), sciences; modes, ways, sorts.
- A **فَوَارِسَ** *fawāris* (pl. of **فَارِسٍ** *fāris*), cavaliers.
أَبُو الْفَوَارِسِ *abū 'l fawāris*, father of horsemen, or rather, of those mounted on asses (a nickname given either by Sādī or someone else to a certain noisy and stentorian orator).
- A **فَوَاكِهَ** *fawākih* (pl. of **فَاكِهَةٍ** *fākihāt*), fruits.
- A **فَوَائِدَ** *fawā'id* (pl. of **فَائِدَةٍ** *fā'idat*), benefits, advantages, privileges.
- A **فَوْتَ** *faut*, passing away, departure; loss, death. A P **فَوْتَ شُدُنَ** *faut shudun*, to be lost.
- A **فُولَادَ** *fūlād*, steel.
- A **فَهْمَ** *fahm*, understanding, comprehension.
- P **فَهْمِيدَنَ** *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic).
- A **فَهُوَ** *fahwa*, and he.
- A **فِي** *fī*, in, among; concerning, for. **فِي الْجُمْلَةِ** *fī 'l jumla*, upon the whole, in short. **فِي الْحَالِ** *fī 'l hāl*, immediately, forthwith.
- P **فَيَرُوزَةَ** *fīroza*, fortunate; a turquoise which is thought to bring good luck to the wearer.
- A **فِيلَ** *fīl*, elephant. **الْفِيلَ** *al fīl*, the elephant.
- G **فَيْلَسُوفَ** *failasūf* (P pl. **فَيْلَسُوفَانِ** *failasūfān*), philosopher.
- A **فَيْنَا** *fīnā*, in us, among us.
- A **فِيهِ** *fīhi*, in him; in that, in it, therein.
- A **فِيهِمْ** *fīhim*, in them, among them.

ق

- A **قَابِلَ** *kābil*, capable, able; susceptible, susceptible, receptive, recipient; skilful.
- A **قَابِلَةً** *kābīlat*, midwife, nurse.

- A **كَاتِلَ** *kātil*, deadly, mortal, fatal.
- A **كَادِرَ** *kādir*, predestinating; powerful, able.
- A **كَارُونَ** *Kārūn*, Korah, the cousin of Moses, and son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. "The keys of Korah's treasure-chambers were a burden for 300 white mules."—Note to Sura xxviii. by the Rev. J. M. Rodwell, author of a new translation of the Kur'ān.
- A **كَاسِدَ** *kāsīd*, messenger, courier, postman, express, cossid.
- A **كَاسِرَ** *kāsīr*, short, defective, deficient, insufficient.
- A **كَازِي** *kāzī*, judge (civil, criminal, and ecclesiastical).
- A **كَاعَ** *kāʿ*, plain, level ground, flat country.
- A **كَاعٍ بَسِيطَ** *kāʿi basīt*, widely extended plain or desert.
- A **كَاعِدَةَ** *kāʿīdat*, rule, canon; style, mode, manner; footing.
- A **كَافِلَةَ** *kāfilat*, body of travellers, caravan, coffle.
- A **كَالَ** *kāla*, he said (concave و *wāw*). **كَالَ اللَّهُ** *kāla 'llāh taʿāla*, God the Most High said (meaning, that it is said in the Kur'ān).
- A **كَالِبَ** *kālīb*, form, model, mould; body, bust, shape, figure.
- A **كَالُوا** *kālū*, they said or have said (3 pl. pret.).
- A **كَامَةً** *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom.
- A **كَانِعَ** *kāniʿ*, content, contented.
- A **كَاهِرَ** *kāhīr* (fem. **كَاهِرَةَ** *kāhīrat*), victorious. **الْقَاهِرَةَ** *al kāhīrat*, Al Cairo (victrix).
- A **كَائِمَ مَقَامَ** *kā'im-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, viceroy, vicegerent; successor.
- P **كَابَا** *kabā*, a kind of light cloak with long sleeves, somewhat like a college-gown, but generally made of wool; tunic quite open in front.
- A **كَبَايَ پُوسْتِينَ** *kabāyi postīn*, a fur cloak.
- A **كَبَالَاتَ** *kabālat*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance.
- A **كَبَحَ** *kubh*, deformity, ugliness; shamefulness.
- A **كَبْضَةَ** *kabzat*, grasp, gripe, grip, clutch.
- A **كَبَلَ** *kabl*, fore part, face, front; before. *Kībal*,

- part, side. P A از قبل مشرق *az kibali mashrik*, from the quarter of the East.
- A قبله *kiblat*, the place to which men turn in prayer, Kiblah. This among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, our churches being so built that the priest at the altar faces towards it. Muhammad directed his disciples to pray towards the temple at Mecca; an injunction which caused so much discontent at first, that he was fain to add a sentence to the effect that God hears prayer to whatever quarter the suppliant turns.
- A قبول *kabūl*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; acceptable.
- A قبولي *kabūli*, acceptable.
- A قبيلة *kabīlat*, tribe, family; wife.
- A قتال *katāl*, soul; remains of life; strength; body. *Kitāl*, carnage, slaughter, battle.
- A قتل *katl*, slaying, slaughter.
- A قحبة *kahbat*, whore, prostitute; female pander.
- A قد *kad*, a particle used before verbs, signifying already; certainly, assuredly, in truth.
- A قد *kadd*, stature.
- A قدح *kadah*, cup, bowl, goblet.
- A قدر *kadr*, power; rank, dignity, consequence, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity; fate, destiny. ليلة القدر *lailatu 'l kadr* (P A شب قدر *shabi kadr*), the night of power, one of the last ten nights of Ramazān, and, as is commonly believed, the seventh of those nights reckoning backwards. On this night Gabriel is said to have begun to reveal the Kur'ān to Muhammad. P A بقدرت *ba kadrat*, by thy power. A كدر *Kidr*, cauldron, pot, boiler, kettle. *Kadar*, quantity; price, worth, value.
- A قدرًا *kadran*, as to value, rank, dignity or importance (the acc. being used adverbially).
- A قدرة *kudrat*, power, ability.
- A قدری *kadre*, a little, a small quantity, modicum.
- A قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city).
- A قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. A P بر قدم *kadam bar dāshtan*, to lift the foot, to stir a step. قدم رنجه شدن *kadam ranja shudan*, to take the trouble of just stepping.
- قدمت *kadamat*, thy foot.
- A قدم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form

- of the rt. قدم). قدم الخروج قبل الولوج *kaddimi 'l khurūj kabla 'l wulūj*, prepare the exit before entering; look before you leap.
- A قدمي چند *kadame*, a single step. P قدمي *kadame chand*, a few steps or paces.
- A قدوم *kudūm*, approach, arrival, advent.
- A قديم *kadīm*, ancient, antique, old, former.
- A قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, stillness. P A بر قرار *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation.
- A قراضة *kurāzat*, fragment of gold, a small particle of any metal.
- A قرآن *kur'ān*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven.
- A قربان *kurbān*, sacrifice, corban.
- A قرباني *kurbānī*, destined for sacrifice.
- A قربة *kirbat*, leathern bottle. قربتني *kirbatī*, my bottle. *Kurbat*, vicinity, nearness, proximity; affinity, kindred.
- A قربي *kurba*, relationship, kin, consanguinity.
- A قرص *kurs*, disk. A P خورشيد *kursi khwurshed*, the orb (or disk) of the sun.
- A قرض *karz*, debt, loan.
- A قرين *karīn*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate.
- A قز *kazz*, raw silk.
- A قسيم *kasīm*, beautiful, handsome, well-made.
- A قصاب *kassāb* (P pl. قصابان *kassābān*), butcher.
- A قصاص *kisās*, retaliation.
- A قصب *kasab*, reed, pen, quill; muslin. قصب الحبيب *kasabu 'l habīb*, the friendly pen. قصب مصري *kasabi misrī*, fine linen made in Egypt.
- A قصة *kissat*, history, story, case.
- A قصد *kasd*, intention, preparation, design, aim.
- A قصر *kasr*, citadel, castle, palace.
- A قصيدة *kasīdat*, poem, kasīda or elegy, being a kind of longer غزل *ghazal* or ode.
- A قضا *kazā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, concluding, finishing. A P قضا کردن *kazā kardān*, to make up for a former omission (as to

- fast after Ramazān on account of having broken the fast then. A P قضاي نبشته *kazāyi nabishta*, destiny-written, written by destiny.
- A P قضا را *kazārā*, providentially, by chance.
- A قصبان *kuzbān* (pl. of قضيب *kazīb*), long and slender branches, twigs.
- A قطب *kutb*, Polar Star, North Pole.
- A قطر *katr*, drop. قطر علي *katrun ʿala'* *katrin*, drop upon drop. *Kitr* (used in the sense of قطران *katrān*), liquid pitch, tar.
- A قطرة *katrat*, drop. A P چند قطره *katra-e chand*, a few drops.
- A قطع *kat*, amputation, cutting, maiming; abandonment. قطع رحم *kat-i rahim*, renunciation of kin, cutting of one's connexions.
- A P قطع کردن *kat-e kardan*, to cross, traverse; to cut off; to conclude.
- A قطعه *kit-e*, strophe, section, part, portion.
- A P قطع کرد *kat-e karda*, cut off.
- A قعر *ka-e*, abyss, gulf.
- A قفا *kafā*, back or nape of the neck; behind one's back, secretly. P او در قفای او *dar kafāyi ū*, at his heels; in track of him.
- A قفس *kafas*, bird-cage.
- A قفص *kafas*, bird-cage.
- A قلاع *kilā-e* (pl. of قلعة *kal-e*), forts.
- A قلب *kalb*, heart.
- A قله *kullat*, mountain-top.
- A قلعة *kal-e* (in India pronounced *kila*), fort, castle, fortalice.
- A قلم *kalam*, reed, pen, calamus.
- A قلمون *kalamūn*, chameleon. بو قلمون *bū kalamūn*, a changing-coloured silk or stuff.
- A قلنا *kulnā*, we said (rt. قال *kāla*, concave).
- P قلندر *kalandar* (pl. قلندران *kalandarān*), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods, so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax.
- A قليل *kalīl*, small, little; few. قليل *kalīlun*, a few, a small number.
- A قنا *kinā*, preserve us (imp. of the rt. وقني *waka'*, he preserved, doubly imperfect, and نا *nā*, us). قنا عذاب النار *kinā ʿazāba 'n nār*, save us (from) the torment of the fire.
- A قناعة *kanā-e*, contentment.
- A قوة *kūwat*, strength, power, force, ability, faculty.
- A قوت *kūt*, food, aliment, sustenance.
- A قوتي *kūwate*, a power.
- A قول *kaul*, word, saying; agreement. قول و فعل *kaul u fi'l*, saying and doing, word and deed. قوله تعالى *kauluhu ta-ʿālu'*, the saying of Him Most High.
- A قولوا *kūlū*, say ye (imp. of the rt. قال *kāla*, he said, concave و *wāw*). قولوا للمعافي *kūlū li 'l mu-ʿāfa'*, say to him who is free from pain.
- A قوم *kaum*, race, folk, tribe, people.
- A قومست *kauwamta*, thou hast straightened (pret. of قوم *kauwama*, 2nd form of the rt. قام *kāma* concave و *wāw*). قومستها *kauwamtahā*, thou straightenedst (her, it or) them.
- A قومي *kaume*, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd.
- A قوي *kawīy*, strong, hale, robust, powerful.
- A P قوي بال *kawī bāl*, strong in the arm.
- A قهر *kahr*, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. خطاب قهر *khātābi kahr*, wrathful address, violent harangue.
- A قياس *kiyās*, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment.
- A قيامة *kiyāmat*, the resurrection.
- A قيد *kaid*, bondage, imprisonment, bond, fetters, chain, shackles.
- A قيمة *kīmat*, price, value.

ک

- A ک *ka* (prefix governing the oblique case), as, like. کالدر *ka sinnaurīn*, as a cat. کال بدر *ka 'l bādri*, like the full moon; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. آنک *innaka*, verily thou.
- P کابین *kābīn*, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, settlement.
- A کاتب *kātīb*, writer, scribe, amanuensis.

- P *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery, balcony; palace.
- A *kāda*, it wants but little, he was little short of; as *kād yamūtu*, he all but died. *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. Sometimes this verb is pleonastic; as *lā yikān yusiḡhu*, doth not allay it.
- P *kār* (pl. *kārha*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. *kār bastan*, to adopt, use, employ, put in practice. *kār farmūdan*, to put in practice. *kār kun* (imp. of *kār kardan*), act thou, do. *ba kār āmadan*, to serve, be of service, be useful.
- P *kārd*, knife.
- P *kār-dānī*, experience, practical knowledge.
- P *kār-dīda*, experienced; veteran.
- P *kārzār*, battle, battle-field, action.
- P *kār-gāh*, workshop, manufactory.
- P *kārwān*, caravan, body of travellers or pilgrims.
- F *kārwānī* (pl. *kārwāniyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with, a caravan. *Kārwāne*, a caravan.
- P *kārha* (pl. of *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things.
- P *kārī*, champion, warrior. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed.
- P *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less.
- A *kāsīd*, worthless, deficient in quantity or quality; dead, dull, flat (market or fair), in which goods or animals are unsaleable.
- P *kāsa*, porcelain; cup, vase, plate, saucer.
- P *kāsa-i chīnī*, china vase.
- P *kāsh*, would to heaven!
- P *kāsh-tan*, to sow, cultivate.
- P *kāsh-ta*, sown, set, planted.
- P *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary.

- A *kāzimīna* (obl. of *kāzimūna* pl. of *kāzim*), restrainers; they who check, curb, or repress.
- P *kāghaz* or *kāghiz*, paper. *kāghazi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf.
- A *kāffat*, all. *kāffa-i anām*, all mankind.
- A *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre.
- A P *kāfur*, camphor.
- P A *kāfurī*, camphorated, made of camphor. *sham-i kāfurī*, a wax candle, camphorated wax.
- A *kāfi*, sufficient, competent, enough.
- A *ka 'l badr*, like the full moon.
- P *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight.
- P *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous.
- P *kām-rānī*, voluptuousness.
- A *kāmil*, perfect, complete, excellent.
- P *kāme*, a particular desire or wish.
- P *kān*, mine, quarry. *zari kān*, gold from the mine. *K'ān* (for *ki ān*), for that; that it; he who.
- A *kāna*, he was, is, became (concave و *wāw*, and governs the accusative case).
- P *k'ānchi* (for *ki ān chi*), for that which.
- P *k'āndar*, for within, lest within.
- P *k'ānrā ki*, that to him who.
- P *k'ān ki* (for *ki ān ki*), who that.
- A *kāhīlī*, indolence, laziness, sloth, languor.
- P *kāhīdan*, to diminish, to waste.
- P *k'ai* (for *ki ai*), saying oh!
- A *kā'ināt* (pl. of *kā'inat*), beings, existences, creatures.
- A *kābāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs.
- A *kibr*, pride.
- P *kabk* (pl. *kabkān*), partridge.

- P کبگ *kabg*, partridge.
 P کبوتر *kabutar*, pigeon, dove.
 A کبیر *kabir*, great, large.
 P کت *kat* or *kit* (for کتہ *ki turā*), that thee.
 A کتاب *kitāb*, book. کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, i.e. the Kur'an.
 A کتاب *kuttāb*, writing-school.
 A کتابتہ *kitābat*, inscription, title-page of a book.
 A کتابی *kuttābe*, a certain writing-school.
 A P چندی کتابی *kitābe chand*, sundry books, several volumes.
 A کتب *kutub* (pl. of کتاب *kitāb*), books.
 P کتخدا *kat-khudā*, master of a family, householder.
 P کتخدائی *kat-khudā-e*, a single householder.
 A کتف *kitf*, *katif*, or *kataf*, shoulder, shoulder-blade, omoplate. P A دست برکتف بستہ *dast bar katif basta*, pinioned.
 A کث *kuthub* (pl. of کثیب *kathīb*), sand-hillocks.
 P کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk.
 P کجا *kujā*, where? whence? whither? how?
 P کج آگند *kaj-āgand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass.
 P کجاوہ *kajāva*, a cradle slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims (male or female) are carried.
 P کجاوہ نشین *kajāva-nishīn*, seated in a camel-litter.
 P کجائی *kujā-e*, whence art thou? where art thou?
 P A کجائی *az kujā-e*, from whence art thou?
 P A کج طبع *kaj-tab*, perverse, dogged.
 P کدام *kudām*, which? of what kind?
 P کدخدا *kad-khudā* (pl. کدخدایان *kad-khud-āyān*), householder, housekeeper, master of the house.
 A کدورتہ *kudūrat*, turbidness, gloom.
 A کذاب *kazzāb*, arrant liar, great liar.
 A کذاک *kazālika*, thus, so, in like manner.
 P کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom.
 A کرام *kirām* (pl. of کریم *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. کراما *kirāman*, kindly, considerately, generously (accusative being used adverbially).

- A کرامتہ *karāmat* (pl. کرامات *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour; miracle; power of working miracles.
 P کران *karān*, shore, coast, margin, bank.
 P کرانہ *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner.
 A کراہتہ *karāhat*, aversion, detestation, disgust, dislike.
 A کراہیتہ *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust.
 A کربتہ *kurbat*, affliction, mental anguish, grief, distress.
 P کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct.
 P کرداری *kirdāre*, a conduct, a practice.
 P کردست *kardast* (for کردہ است *kardā ast*), (he) hath done or committed.
 P کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent.
 P کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute.
 P کردہ *kardā*, made, done, accomplished.
 P کردی *karde*, was wont to make, would make.
 P کرشمہ *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance.
 P کرم *kirm*, worm. کرم پیلہ *kirmi pīla*, yellow worm, silk-worm.
 A کرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence.
 A کرمی *karame*, an act of liberality.
 A کروی *karrūbī*, cherub.
 A کریم *karīm* (P pl. کریمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. کریم النفس *karīmu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul.
 A کریمًا *karīman*, kindly, generously (accusative used adverbially).
 A کریمی *karīme*, most exceeding generous.
 A کریہ *karīh*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. کریہ الصوت *karīhu 's saut*, harsh-voiced, having an execrable voice.
 P کز *k'az* (for کزہ *ki az*), that from, that of.
 P A کز عقبش *k'azi akabash*, because after him.
 P کزو *ki zū*, that of him.
 A کزید *ka zaidin*, like Zaid.

- P کژدم *kazh-dum*, (crook-tail), scorpion.
 P کس *kas*, any one, somebody, a person.
 P کسان *kasān* (pl. of کس *kas*), persons, people.
 A کسر *kasr*, fracture; affliction.
 P A کسري *Kasra'*, Chosroes, a name of several kings of Persia.
 A کستور *ka sinnaur*, like a cat.
 A کسوة *kiswat* (P pl. کسوته *kiswathā*), robe, raiment, dress, garb, clothing; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver.
 P کسي *kase*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. کسي که *kāse ki*, a person that.
 P کش *kash* (imp. of کشیدن *kashīdan*), draw thou. (for که اش *ki ash*), that to him.
 P کشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer.
 P کشاده *kushāda*, opened; open.
 P کشاده روی *kushāda-rū*, of an open countenance.
 P کشان *kashān* (part. of کشیدن *kashīdan*) drawing.
 P کشاي *kushāi* (imp. of کشودن *kushūdan*), open.
 P کشتگان *kushtagān* (pl. of کشته *kushta*), slain.
 P کشتن *kishtan*, to sow, till. *Kushtan*, to slay, kill, murder, put to death; to put out, extinguish.
 P کشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. کشته باشي *kushta bāshī*, thou shalt have slain.
 P کشتي *kashtī* (but often erroneously pronounced *kishtī*), vessel, ship, bark, boat. *Kushtī*, wrestling. کشتي گرفتن *kushtī giriftan*, to grapple, seize in wrestling.
 P کشتيبان *kashtībān*, pilot, steersman, helmsman.
 P شکسته کشتي *kashtī-shikasta*, shipwrecked.
 A کشف *kashafa*, he uncovered, he unvailed. *Kashaf*, opening, manifesting, revealing, discovery; investigation.
 P کشودن *kushūdan*, to open.
 P کشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world.
 P کشور کشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms.

- P کشور کشاي *kishwar-kushā-e*, a conqueror of kingdoms.
 P کشي *kushī*, thou slayest, thou shouldst kill.
 P کشیدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, twitch, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread.
 P کشیده *kashīda*, drawn; spread; experienced; suffered, endured.
 A کعب *kaʿb* (P pl. کعبها *kaʿbhā*), the heel.
 A کعبه *kaʿbat*, the Kaaba, or cube-shaped temple at Mecca, built, as the Muhammadans pretend, by Abraham and his son Ishmael on the site of a still more ancient temple, built by Seth, and destroyed by the deluge. It is described by a modern traveller as an oblong massive structure 55 feet in length, 45 feet in breadth, and the height somewhat greater than the length. It stands in an open parallelogram of about 500 feet by 530, and is surrounded by colonnades, the pillars of which are made of various marbles. It is termed بیت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al haram*, the sacred. It is covered with black cloth embroidered with silver, which is renewed every year.
 P كف *kaf*, palm of the hand; sole of the foot; hand; foam. كف دست *kafi dast*, palm of the hand. بكف آوردن *ba kaf āvardan*, to procure; to secure in the hand.
 A كفارة *kaffārat*, atonement, expiation.
 A كفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance.
 A P اندك كفاف *kafāfi andak*, slender means, small competency.
 A كفاي *kafāfe*, a pittance; a sufficiency, competency.
 A كفاية *kifāyat*, sufficiency; ability; shrewdness, prudence, good sense. A P كفايت کردن *kifāyat kardan*, to suffice.
 A كفر *kufr*, infidelity, impiety, blasphemy.
 P كفش *kafsh*, shoe, sandal, slipper.
 P كفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler, crispin.
 A کفن *kafan*, shroud, winding-sheet.
 A کفور *kafūr*, impious, infidel, ungrateful.
 A کفایت *kafaita* (pret. of rt. کفي *kafa'*), thou hast done enough. کفایت اذی *kafaita azan*, thou hast done harm enough.

- A کل *kull*, all, every, universal, whole. کل اناء *kullu inā'in*, every vessel.
- P کلاسه *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink.
- A کلام *kalām*, word, discourse, speech, saying.
- F کلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap, bonnet.
- P کلاه گوشه *kulāh-gosha*, peak of a high cap.
- A کلب *kalb*, dog. اعلیٰ علیٰ الکلب *ala 'l kalbi*, against the dog.
- P کلبه *kulba*, shop, warehouse.
- A کلس *kils*, quick lime for making mortar.
- A کلم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb کلم).
- A کلمه *kalimat*, word, saying. A P چند کلمه *kalima-i chand*, a few words, a brief discourse. A کلمه حق *kalima-i hakk*, the word of truth.
- A کلو *kulū*, eat ye (2 per. pl. irregular imp. of the verb اکل).
- P کلوخ *kulūkh*, clod, brickbat.
- P کلوخ انداز *kulūkh-andāz*, slinger.
- P کلوخ کوب *kulūkh-kob*, mallet for breaking clods, clod-crusher.
- A کلتی *kullī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute.
- P کلید *kiṭīd*, key.
- P کم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased.
- A کم *kumm*, sleeve.
- A کما *kamā*, as, according as.
- P کم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys.
- A کمال *kamāl*, perfection, excellence. بکماله *bi kamālihi*, by his perfection.
- A کمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty.
- A کمال بهجتی *kamāl-bahjate*, a perfection of beauty.
- P کمان *kamān*, bow. کامانی کیانی *kamāni kayānī*, the Kayānian bow; a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings.
- P کماندار *kamān-dār*, archer, Bowman.
- P کمتر *kamtar*, less, very little. کمتریم *kamtarem*, (we) are less.
- P کمترین *kamtarīn*, least, smallest, lowest.
- P کمر *kamar*, waist; girdle, belt.
- P کمربند *kamar-band*, waistband, girdle, in which the Orientals carry their money.
- P کم عیار *kam-eyār*, below standard, base (coin).
- P کمند *kamand*, noose, lasso.
- A کامی *kamīy*, armed, mailed; bold, brave, strong.
- P کامین *kamīn*, defective, mean.
- A کامین *kamīn*, ambush, ambuscade.
- A P گاد کامین *kamīn-gāh*, place of ambush, ambuscade.
- P کامینم *kamīnam*, (I) am mean.
- P کامینه *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest.
- A کن *kun*, be or become thou (imp. of rt. کان *kāna*, concave و *wāw* governing the acc.).
- P کنار *kanār*, shore, margin, bank, brink, edge, side. کنار در *Kinār*, embrace; lap, bosom. کنار کردن *kinār dar kardan*, to fill the lap. کنار و بوس *kinār u bos*, embracing and kissing.
- P کناره *kanāra*, side, edge. کناره گرفتن *kanāra giriftan*, to retire, withdraw, to go aside.
- P کنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb کردن *kardan*).
- P کنج *kunj*, corner, nook.
- P کنجشک *kunjishk*, sparrow.
- P کنجی *kunje*, a corner, a nook.
- P کند *kund*, dull, blunt. کند *Kunud*, he makes.
- P کندر *k'andar* (for که اندر *ki andar*), that in.
- P کندن *kandan*, to dig, excavate, raze, extirpate, overthrow.
- P کنشت *kunisht*, fire-temple; Christian church; Jews' synagogue; profession, occupation.
- A کنعان *kan-ān*, Canaan, grandson of Noah. شاهدم من ولی نه در کنعان *shāhidam man wale na dar kan-ān*, I am a beauty but not in Canaan,—where Joseph (from his beauty, called ماه کنعان *māhi kan-ān*, the moon of Canaan) was born, i.e. I make no pretension to excellence.
- P کنمت *kunamat*, I should make thee.

- P کنون *'knūn* (for اکنون *aknūn*) now. کنونت *'knūnat*, now to thee.
- P کنی *kunī*, thou makest, canst or wilt make (rt. کردن *kardan*).
- P کنیز *kanīz*, maid, virgin, girl; female servant.
- P کنیزک *kanīzak* (pl. کنیزکان *kanīzakān*), hand-maid, damsel, female servant or slave.
- P کو *kū*, street, lane; where. (for که *ki ū*), for he, that he. (for کجاست *kujā 'st*), where is; where is he? where is he gone?
- P کوب *kob*, strike, thump, knock (rt. کوفتن).
- P کوتاد *kūtāh*, short, small, little, dwarfish, contracted.
- PA کوتاد قد *kūtāh-kadd*, short of stature, dwarfish.
- P کوته *kūtah*, short; contracted; withdrawn.
- P کتہ دست *kūtah-dast*, short-handed.
- PA کوتہ نظر *kūtah-nazar* (pl. کوتہ نظران *kūtah-nazarān*), short-sighted.
- P کوچک *kūchak*, little, small.
- P کودک *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin.
- P کودکی *kūdakī*, childishness, boyishness. *Kūdake*, a child, a boy.
- P کودن *kaudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese.
- P کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless.
- P کور بخت *kūr-bakht*, (blind-fortune), unfortunate.
- P کور دل *kūr-dīl*, blind-hearted; stupid.
- P کوز *kūz*, curved, bent down. پشت کوز *pushti kūz*, curved back, humpback.
- P کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar, decanter.
- P کوس *kos*, drum. کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum.
- P کوشش *koshish*, effort, endeavour.
- P کوشیدن *koshīdan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage.
- A P کوفه *Kūfat*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah, that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, and so named from this city.

- P کوفتن *koftan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash.
- P کوفته *kofta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded meat.
- P کون *kūn*, fundament. کون خر *kūni khar*, (fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; mischievous, depraved.
- P کوه *koh*, mountain.
- P کوهسار *kohsār*, mountainous.
- P کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country.
- P کوهی *kohe*, a mountain, a certain mountain.
- P کوی *kū*, street, lane, alley.
- P کوئی *kū-e*, a certain street or lane.
- P که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who, what, which (interrogative and relative).
که از دست و زبان *az dast u zabāni ki*, from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue?
- P که *kīh*, little, small, mean, inferior.
- P کمتر *kihtar*, smaller, lesser, meaner, inferior.
- A کھف *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge.
اصحاب کھف *ashābi kahf*, cave-companions, i.e. the seven sleepers in the cave of Ephesus.
- P کهن *kuhan*, old.
- P کهن پیری *kuhan-pīre*, an old or aged man.
- P کهنه *kuhna*, old.
- P کی *kai*, when? how? (pl. کیان *kayān*), a great king.
- A کیاسه *kiyāsāt*, sagacity, acuteness, shrewdness.
- A کیاستی *kiyāsate*, a sagacity.
- P کیان *kayān* (pl. of کی *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings.
- P کیانی *kayānī*, Kayānian, used in the time of the Kayāns (as the Plantagenets or Tudors).
- P کیخسرو *Kai Khusrau*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsyāb, king of Turkistān, is celebrated in the Shāh-Nāma.
- P کیر *kīr*, penis.
- P کیست *kīst*, who is he? who is? who he is.

- P کیستی *kīstī* (for *ki hastī* که هستی), who art thou? who thou art.
- P کیسه *kīsa*, purse, scrip, money-bag.
- P کیش *kīsh*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. *Kayash*, how of him?
- A کیفیه *kaifīyat*, character, account, state, circumstances.
- P کیمیاگر *kīmiyāgar*, alchymist.
- P کین *kīn*, (for *ki īn* که این), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this. (for *kīna* کینه), hatred, rancour.

گ

- P گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller.
- P گام *gām*, palate.
- P گاو *gāv* (pl. *gāvān* گاوان), bull, ox. گاوراندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough. گاو *gāvi* غنبر *ambar*, the sea-cow from which the Persians suppose the ambergris to come.
- P گاوی *gāve*, an ox, one ox.
- P گاد *gāh*, time, place; at times, at one time. گاد و بیگاد *gāh u bigāh*, in season and out of season.
- P گاهی *gāhe*, at times; one while.
- P گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebre.
- P گدا *gadā* (or *gadāi* گدای, pl. *gadāyān* گدایان), beggar, mendicant.
- P گدا طبع *gadā-tabʿ*, of a beggarly nature.
- P گدائی *gadāʿī*, beggary, mendicity, begging; condition of a beggar. *Gadāʿe*, a beggar.
- P گزار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (rt. گذاشتن *guzāshstan*).
- P گزاردن *guzārdan*, to perform, discharge, pay, satisfy; to pass one's time; to allow.
- P گذاشتن *guzāshstan*, to quit, leave, let go, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform.
- P گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die.
- P گذرانیدن *guzrānīdan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft.

- P گذشتست *guzashtast*, hath passed (a contraction of *گذشته است* *guzashta ast*).
- P گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over.
- P گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away.
- P گر *gar*, if; although, what though; whether.
- P گرامی *garāmī* or *girāmī*, precious, excellent; revered, great. گرامی شدن *girāmī shudan*, to be dear.
- P گران *girān*, dear, precious; heavy, ponderous, weighty, grave; dull; sore.
- P گرانبایه *girān-māyā*, of great worth, precious, valuable.
- P گرانی *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore.
- P گرائیدن *girāʿīdan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to.
- P گربه *gurba*, cat. گربه مسکین *gurba-e miskīn*, poor puss.
- P گریز *gurpuz* (or *gurbuz* گربز), artful, flattering, seductive.
- P گرت *garat*, if to thee.
- P گرچه *garchi* (for *agarchi* اگرچه), although, what though.
- P گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. *Gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. گرد آمدن *gird āmadan*, to convene, to meet together, to flock, to gather round, to assemble; to accumulate, mount up. گرد آوردن *gird āvardan*, to collect, lay up, gather, accumulate. گرد کردن *gird kardan*, to collect, amass, accumulate. با گردش *ba girdash*, around him, about him.
- P گرد *gurd* (pl. *gurdān* گردان), strong, valiant; hero.
- P گرداب *gird-āb*, whirlpool.
- P گرد آمده *gird āmada*, gathered around, collected about.
- P گردان *gardān*, revolving.
- P گردانیدن *gardānīdan*, to cause to become, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round; to allow; to avert; to alter; to turn away.

P گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion.

P گردگان *girdgān*, walnut.

P گردن *gardan*, the neck. گردن کشیدن *gardan kashīdan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck.

P گردن کشی *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness.

P گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere.

P گرده *girda*, round cake, but not thin.

P گردی *garde*, a dust; a down.

P گردیدن *gardīdan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about.

P گردیده *gardīda*, become; changed.

P گردیدی *gardīde*, he (or it) would have become.

P گریستن *giristan*, to weep, shed tears; to cry.

P گرسنگی *gursinagī*, hunger.

P گرسنه *gursina* (pl. گرسنگان *gursinagān*), hungry, starving, famishing.

P گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner.

P گرفتست *giriftast*, has taken (for گرفته است).

P گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up.

P گرفته *girifta*, taken, caught, captured.

P گرفتگی *girifte*, he would have taken.

P گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf.

P زاده *gurg-zāda*, born a wolf; wolf's cub.

P گرم *garm*, hot, warm; thronged, busy, brisk, active (market).

P گرمی *garmī*, heat, warmth, fever.

P گرمیدار *garmī-dār*, feverish, fevered, febrile.

P گرو *girav*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement.

P گروه *guroh*, troop, band, gang, bevy, crowd.

P گروهی *gurohe*, a certain sect or class.

P گرویدن *giravīdan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close.

P گریان *giryān*, weeping, shedding tears, crying.

P گریبان *girībān*, collar-opening, or breast of a garment.

P گریختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to abscond, escape.

P گریخته *gurekhta*, fled; absconded, run away.

P گریز *gurez*, flight.

P گریزان *gurezān*, taking flight.

P گریستن *girīstan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail.

P گریود *garīwa* or *girīwa*, high ground, steep bank, acclivity, ravine.

P گریه *giryā*, crying, weeping; tears.

P بگراف *guzāf*, vain or rash act or word. بگراف *ba guzāf*, with impunity.

P گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment.

P گزندی *gazande*, an injury, a harm.

P گزیدن *gazīdan*, to bite. *Guzīdan*, to choose.

P گزیر *guzīr*, aid, help, remedy.

P گسترانیدن *gustarānīdan* (or گستردن *gustarīdan*), to spread.

P گسترد *gustarad*, he should spread.

P گسستن *gusistan*, to break; to break down.

P گسلانیدن *gusilānīdan*, to break, snap asunder.

P گسلیدن *gusilīdan*, to break, snap asunder.

P گشادن *gushādan*, to open.

P گشاده پیشانی *gushāda-peshānī*, having an expanded front and a joyful countenance.

P گشتست *gashtast*, hath passed.

P گشتن *gashtan*, to become; to be changed; to pass, depart.

P گشته *gashta*, become; turned into.

P گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment.

P گفتا *guftā* (for گفت *guft*), he said.

P گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, argument, conversation; profession (as opposed to کردار *kirdār*, practice).

P گفتست *guftast*, hath spoken.

P گفتمش *guftamash*, I said to him.

P گفتمی *guftame*, I would say.

P گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call;

- to recite, repeat, rehearse; to compose (poetry).
 گفتن امتناع سخن گفتنم افتاده است *imtinā i sukhn guftanum uftāda ast*, abstaining from speaking has fallen to me, i.e. has been chosen by me.
- P شنید و گفت *guft u shanīd*, conversation, discourse, dialogue; debate, altercation, controversy.
- P گفته *gufta*, said, spoken; hath said or spoken; having spoken.
- P گفته‌ها *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken, sayings.
- P گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with which women in the East cleanse their hair. *Gul*, rose; flower.
- P گلاب *gul-āb*, rose-water.
- P گلت *gulat*, thy rose.
- P گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden.
- P گلشکر *gul-shakar*, conserve of roses.
- P گلم *gilam*, (I) am clay.
- P گله *gala*, flock, herd, drove; troop. *Gila*, complaint, lamentation; blame; accusation, remonstrance.
- P گلی *gile*, a lump of clay. *Gule*, a rose; a flower.
- P گلیم *gilīm*, blanket, mantle, garment of goat's hair.
- P گلیمی *gilīme*, a blanket, a single blanket, one blanket.
- P گم *gum*, lost, dwindled, reduced. گم کردن *gum kardan*, to lose.
- P گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, commission, entrust, set over.
- P گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, supposition. گمان بردن *gumān burdan*, to think, suppose, suspect.
- P گم کرده فرزند *gum-karda-farzand*, that had lost a son, bereaved parent, i.e. the patriarch Jacob, father of Joseph.
- P گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault, error, crime.
- P گناهی *gunāhe*, a crime.
- P گنبد *gumbad* (also گنبد *gumbaz*), dome, cupola, vaulted building. گنبد عزد *gumbazi azad*, name of a celebrated mosque, probably built or repaired by عزد الدولة *azadu 'd dau at*.
- P گنج *ganj*, treasure, hoard, store.
- P گنجی *ganje*, a treasure.
- P گنجیدن *gunjīdan*, to be held, contained, stowed.
- P گندم *gandum*, wheat, corn. گندم بریان *gandumi biryān*, parched wheat, toasted corn.
- P گندنا *gandanā*, leek.
- P گندنازار *gandanāzār*, bed of leeks.
- P گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking.
- P گندیدن *gandīdan*, to have a foul smell, emit a stench, stink, putrefy.
- P گندیده *gandīda*, fetid, stinking, offensive.
- P گنگ *gung*, dumb, mute.
- P گنه *gunah*, crime, sin, harm.
- P گنه گار *gunahgār*, criminal, sinful.
- P گو *gū* (or گوی *gūy*, imp. of گفتن *guftan*), speak, say; a ball. گوی عاج *gūyi āj*, ball of ivory. گوی نیکی بردن *gūyi nekī burdan*, to carry off the ball of merit.
- P گواهی *gawāhī*, evidence, testimony, witness.
- P گور *gor*, grave, tomb; wild ass.
- P گوری *gore*, an onager entire.
- P گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep, goat.
- P گوش *gosh*, ear.
- P گوشت *gosht*, meat, flesh. *Goshat*, thine ear.
- P گوشمال *gosh-māl*, (rubbing the ears), chastisement, punishment. گوشمال خوردن *gosh-māl khurdan*, to receive chastisement.
- P گوشمالی *gosh-mālī*, (box on the ear) chastisement; reproof, reprimand.
- P گوشواره *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring.
- P گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement; peak.
- P گوشه نشین *gosha-nishīn* (pl. گوشه نشینان *gosha-nishīnān*), squatting or lurking in a corner; recluse, solitary, retired; hermit.
- P گوگرد *gaugird*, brimstone, sulphur.
- P گوناگون *gūn-ā-gūn*, of various hues or kinds.
- P گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion.
- P چگونه *chi gūna-e*, how fareest thou?
- P گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance.

- P گوي *gū*, ball, cricket-ball; speech, saying.
 P گويان *gūyān*, speaking, saying, talking.
 P گويد *gūyad*, says, speaks (rt. گفتن *guftan*).
 P گوينده *gūyanda*, talker, speaker; warbler.
 P گوئي *gūē*, thou speakest, thou wouldst say.
 P گه *gah*, time; at one time, sometimes; now; then.
 P گهر *guhar*, gem; race, family.
 P گه گه *gah gah*, time to time, occasionally.
 P گهي *guhe*, at one time, one while.
 P گياه *giyāh* (pl. گياهان *giyāhān*), grass.
 P گيتي *gītī*, world; fate, destiny.
 P گيتي آرا *gītī-ārā*, world-adorning.
 P گيتي فروز *gītī-furoz*, world-illuminating.
 P گير *gīr*, granted; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriſtan*).
 P گيرد *gīrad*, takes or will take; seizes or will seize (rt. گرفتن *giriſtan*).
 P گيرم *gīram*, I admit, grant, allow, accept (rt. گرفتن *giriſtan*).
 P گير و دار *gīr u dār*, seize and hold; dominion.
 P گيسو *gīsū* (pl. گيسوان *gīsūwān*), ringle.

ل

- A ل *la*, (a prefix) verily. *Li*, to, for (a particle nasbating the aorist), as لتزورني *li tazūranī*, that thou mayest visit me.
 A لا *lā*, no, not (a simple negation), as لا يسقي *lā yaskī*, he giveth not to drink, لا تمر *lā tamurru*, thou passest not by; (also a prohibitive particle gezmate the aorist), as لا تمنن *lā tamnun*, do not upbraid.
 A لا تحزنن *lā tahzananna*, grieve thou not (emphatic aorist of the rt. حزن).
 A لا تحسبونني *lā tahsībūnī*, account ye me not.
 A لا تفعل *lā tafʿal*, do not (gezmate of تفعل *tafʿalu*, aor. of the rt. فعل *faʿala*, he did).
 A لا تمنن *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (gezmate of تمنن *tamunnu*, asurd vb.)
 A لا جرم *lā jaram*, certainly, of necessity.

- A لا جور *lā jaward*, lapis lazuli.
 A لا حول و لا قوة الا *lā haula*, or in full لا حول و لا قوة الا *lā haula wa lā kūwata illā bi 'llāh*, (there is) no power nor strength but in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recommend and enjoin submission, patience and acquiescence).
 A لا خير *lā khair*, (is) not good.
 A لا رجمتك *la arjumannaka*, verily I will stone thee (emphat. aor. of the rt. رجم).
 A لا رهبانية في الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, (there is) no monachism (or monkery) in Islām.
 A لا زب *lāzīb*, firm, solid. ضربت لا زب *zarbatī lāzīb*, a thundering blow, a stunning thwack.
 A لازم *lāzim*, necessary, obligatory, suitable.
 P لاشه *lāsha*, corpse, carcase.
 A لا اعظم *la aʿzam*, surely the greatest.
 P لاغر *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre.
 P لاغر ميان *lāghar-miyān*, slender-waisted.
 P لاغري *lāghare*, a lean man or person.
 P لاف *lāf*, boast, vain-glory, brag. لاف زدن *lāf zadān*, to boast, to brag, to bluster.
 P لاله *lāla*, tulip.
 A لآلئ *la-ālī* (pl. of لؤلؤ *lu-lu*), pearls.
 A لامني *lāma*, he blamed (concave و *wāw*) لامني *lāmanī*, hath censured me.
 A لا والله *lā wa 'llāhi*, no, by God!
 P لايد *lāyad*, talks idly; complains, is snappish (rt. لايدن *lāyīdan*).
 A لا يسعني *lā yasaʿunī*, holds me not, hath not room to contain me (aor. of the rt. وسع).
 A لا يعقل *lā yaʿkil*, he understands not; hence, stupid, stolid, dull (aor. of the rt. عقل).
 A لا يعلم *lā yaʿlam*, knows not; ignorant, stupid.
 A لا يغلق *lā yughlaku*, is not shut, shall not be shut (aor. pass. of the rt. غلق *ghalaka*).
 A لاائق *lā-ik*, fit, suitable, becoming, befitting.
 A لاائم *lā-im*, blamer, slanderer, accuser; critic, censorer.
 P لب *lab*, lip; brink, margin, rim.
 A لباس *libās*, garment, apparel, garb, attire, habit, dress, clothing.
 A لباسي *libāse*, a dress.

- A لبغوا *la baghau*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. لبغي).
- A لبنان *Lubnān*, mount Lebanon, so called from the milky whiteness of its perpetual snow.
- A لتزورني *li tazūranī*, that thou mayest visit me (aor. of the rt. زار *zāra*, concave و *wāw*).
- A لحظة *lahzat*, look, glance; moment.
- P لخت *lakht*, somewhat, some, a little, a piece or part.
- P لختي *lakhte*, an instant, a little while.
- A لدغة *ladghat*, stinging (as of a scorpion).
- A لذة *lazzat*, delight, flavour, delicious taste.
- PA بلذت تر *ba lazzat*, with flavour. بلذت تر *ba lazzattar*, more savoury, or delicious.
- A لذلك *li zālīka*, on that account, therefore.
- A لذيز *lazīz*, delicious, delightful, luxurious.
- P لرزد *larza*, shiver, tremor, trepidation, quaking.
- P لرزیدن *larzīdan*, to tremble, shake, quake, shiver.
- A لسان *lisān*, tongue; language. لسانه *lisānuhu*, his tongue, his language.
- P لشكر *lashkar*, army, host.
- P لشكري *lashkarī* (pl. لشكريان *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers.
- A لصاحبه *lisāhibihi*, for its owner.
- A لطافة *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness; graciousness, gentle means.
- A لطف *lutf*, gentleness, graciousness, amiableness, kindness, lenity, grace, favour; elegance.
- A لطيف *latīf* (P pl. لطيفان *latīfān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate.
- A لطيفًا *latīfan*, delicate (acc. of لطيف *latīf*).
- A لطيفة *latīfat* (P pl. لطيفها *latīfahā*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying.
- A P لطيف خوي *latīf-khū*, of a mild, gentle, affable disposition.
- A لعب *laʿb*, play, sport.
- A لعباده *li ʿibādihī*, for (or to) his servants.
- A لعل *laʿl*, ruby.
- A لعل *laʿalla*, perhaps. لعلهم *laʿallahum*, haply they.

- A P لعل بارد *laʿl-pāra*, piece of ruby.
- A لعنة *laʿnat*, curse, imprecation, malediction.
- P لغزیدن *laghzīdan*, to slip, slide, stumble.
- A لغو *lāghw*, inconsiderate act or speech, blunder, mistake, slip, fall. لغوي *laghwī*, my indiscretion.
- A لغوي *laghwe*, a lapsus linguae.
- A لفظ *lafz*, word, expression, vocable.
- A لقاء *likāʿ*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance.
- A لقد *lakad*, of a truth, verily; already.
- A لقمان *Lukmān*, name of a certain wise man, by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop. One chapter of the Kurʾān is named after him.
- A لقمة *lukmat*, morsel, mouthful; a pittance.
- A P لقمه چند *lukmaʿi chand*, several mouthfuls.
- A لك *laka*, for thee, to thee.
- A لكاتبه *li kātibihi*, for the writer of it.
- A لكم *la kam*, for you, to you.
- A للخبثين *li 'l khabīthīn*, for the filthy.
- A للرحمن *li 'r rahmān*, to the merciful (God).
- A للغريب *li 'l gharībī*, to the stranger.
- A لم *lam*, not, (a gezmating particle prefixed to the aorist, and usually—not always—giving a past signification.) لم يرها *lam yarahā*, he hath not seen her. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be. Lima, why? wherefore?
- A لما *lammā*, when.
- A لم تطار *lam tatīr*, had not flown, had not the power of flight (gezmate of تطير *tatīru*, fem. aor. of the rt. طار *tāra*, concave ي *ye*).
- A لمتن *lumtunna*, ye (females) blamed (rt. لام *lāma*, concave و *wāw*). لمتنني *lumtunnānī*, ye blamed me.
- A لمعان *lamaʿān*, sparkle, shine, glitter.
- A لم يقبلوا *lam yakbilū*, they accepted not (gez-mated aor. of the rt. قبل).

- A لَم يَلْتَفِتُن *lam yaltafitna*, they will not regard (aor. pl. fem. 8th form of rt. لَفَت).
- A لَنْذِيقْتَهُم *la nuzīkannahum*, assuredly we will make them taste (emphatic aor. of اَذَاق *azāka*, 4th form of the rt. ذَاق *zāka*, concave و *wāw*).
- A لِنَفْسِكَ *li nafsika*, for thyself.
- P لَنْگ *lang*, lame, limping, halting.
- P لَنْگَر *langar*, anchor. لَنْگَر نِهَادَن *langar nihādan*, to cast anchor.
- A لَوْ *lau*, if, unless, had but.
- A لَوَازِم *lawāzim*, necessary things, requisites.
- P لُوح *lūch*, squint-eyed.
- A لَوْح *lauh*, tablet, board used as a slate to write on; copy-book.
- P لُورِيَان *lūriyān* (pl. of لُورِي *lūrī*), the people of a mountainous province of Persia lying to the N.E. of Khuzistān, and having Kurdistan to the North.
- A لُوط *Lūt*, Lot, nephew of Abraham.
- A لُوم *laum*, blame, reproach, censure.
- A لَهُ *lahu*, to him, for him; to it, for it.
- A لَهْجَة *lahjat*, voice, sound, tone; accent; accentuation; speech, talk.
- A لَهُ صَوْت *lahu saut*, to him (i.e. he had) a voice.
- A لَهُم *lahum*, to them, for them.
- A لَهْو *lahw*, play. لَهْو و لَعِب *lahw u la'ib*, playing and toying, sport, game, fun.
- A لِي مَعَ اللَّهِ *lī ma' a' llāh waktun*, I have with God an hour (or a season).
- A لَيْت *lāita*, (particle of exclamation), would to God! would that! O that!
- A لَيْث *laith*, lion. عَمْرُو بْنُ لَيْث *amr bin laith*, name of the second sovereign of the dynasty of the Saffārides (coppersmiths), who reigned in Persia from 878 to 901.
- A لَيْسَ *laisa*, there is not; is not; not. لَيْسَ يَسْلَم *laisa yaslamu*, he will not be safe, he will not escape.
- P لَيْك *lek*, or لَيْكِن *lekin*, but.
- P لَيْل *lail*, night. اللَّيْل *al lail*, the night.
- A لَيْلِي *Laila'*, name of the mistress of Majnūn. (The loves of this celebrated pair are the subject of one of Nazāmī's poems.

- A لَئِنْ *la in*, verily if. لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَنَرْجُمَنَّكَ *la in lam tantahi la narjumnaka*, verily if thou desistest not, we will surely stone thee (gezimated aor. of اَنْتَهِيَ *intahi*, 8th form of the rt. نَهِيَ, and emphatic aor. of the rt. رَجَم).
- A لَيِّنَة *līnāt*, excellence, mildness, softness; humanity; a kind of palm-tree; a tall palm.
- A لَئِيم *la'im*, mean, base, vile, sordid, grovelling.
- لَئِيم الطَّبَع *la'imu 't tab'ag*, of a sordid nature.

م

- P مَ *am*, me; of me, my.
- P مَا *mā*, we; us; of us; our.
- A مَا *mā*, not; what, whatever, whatsoever, that which: what?
- A مَا مَاء *mā u nahrihā*, water. مَاءُ نَهْرِهَا *mā'u nahrihā*, the water of its river.
- A مَا بِقَلْب *mā bikalbi*, what (is) in the heart.
- A مَا تَقُول *mā takūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (aor. of the rt. قَالَ *kāla*, concave و *wāw*).
- P مَا تَم *mā tam*, grief, mourning.
- A مَا جَرَى *mā jara'*, what occurred; accident, incident, event, occurrence.
- A مَا حَاضِر *mā hazara*, that which is ready.
- A مَا حَاضِرِي *mā hazarī*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast.
- A مَا دَام *mā dāma*, whilst continues; as long as remains; during, as long as.
- P مَا دَر *mādar*, mother. مَا دَرِ مَا دَر *mādari mādar*, grandmother, grannam.
- A مَاذَا *māzā*, what? what is this?
- P مَا ر *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent).
- P مَا رَا *mārā*, to us; for us; us.
- P مَا رَگَزِيدَه *mār-guzīda*, bitten by a serpent.
- P مَا رِي *mārī*, (thou) art a serpent.
- P مَا سَت *māst*, sour milk, buttermilk, whey.
- A مَا ضِي *māzī* (fem. مَا ضِيَة *māziyat*), past, bygone.
- A مَا عَرَفْنَاكَ *mā arafnāka*, we have not known Thee (rt. عَرَفَ *arafa*).

- A مال *maʿāl*, end, goal, termination, issue.
- A مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity.
- F مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man.
- A مالك *mālik*, master, owner, possessor; controller.
- A مالكي *mālikī*, relation of master; ownership.
- A ما للغريب *mā li 'l gharīb*, (there is) not for the stranger.
- A مألف *maʿlūf*, familiar, ordinary, accustomed, customary.
- A مآلهمما *maʿālhumā*, final portion of both.
- G مآلخوليا *mālikhūliyā*, melancholy, idle fancy.
- P مالیدن *mālidan*, to rub, anoint; to press, crush.
- A ما مر *mā marra*, what (or that which) passed.
- A ما مضي *mā maza'*, that which is passed, what has passed.
- P مامك *māmak*, little mother, goody.
- A مأمن *maʿman*, place of security.
- A مأمول *maʿmūl*, hoped for, expected.
- P مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think; forthwith, quickly, immediately.
- P ماند *mānd*, hath remained. *Mānad*, remains, remaineth, will remain (rt. ماندن *māndan*); resembles (rt. مانستن *mānistān*).
- P ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. درگل ماندن *dar gīl māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle.
- P ماند *mānda*, remained, left, remaining; tired, weary, broken down. ماند شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up.
- P مانستن *mānistān*, to resemble.
- A مانع *māniʿ*, refuser, forbidding, hinderer, preventer.
- P مانند *mānand*, like.
- P مانی *mānī*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans.
- A مأوا *maʿwā*, dwelling, abode; hostelry.
- P ماه *māh*, the moon; month.
- P ماه روي *māh-rū* (pl. ماه رویان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon.
- P ماه روي *māh-rūʿe*, one fair as the moon.
- P ماهي *māhī*, fish.
- P ماهي *māhiye*, a fish, one fish, a certain fish.
- P مایه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store.
- A مباح *mubāh*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity.
- P مباد *ma bād*, may there not be!
- P مبادا *mabādā*, let it not be! by no means! away! lest.
- A مبارز *mubārīz* (P pl. مبارزان *mubārīzān*), warrior, champion.
- A مبارک *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious.
- P مباش *ma bāsh*, be it not! stay not! lest, perhaps.
- A مبالغة *mubālaghat*, exaggeration, hyperbole, stress, emphasis.
- A مبتلا *mubtālā*, afflicted, plagued, tried, tempted; unfortunate.
- A مبدل *mubaddal*, changed, converted, altered.
- A مبدّر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift.
- A مبدري *mubazzirī*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness.
- P مبر *ma bar*, do not lower (rt. بردن *burdan*).
- A مبرز *mabraz*, privy, water-closet.
- A مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money).
- A مبلغی *mablaghe*, a sum, a certain amount.
- P مبد *ma band*, indulge not (rt. بستن *bastan*).
- A مبيت *mabīt*, passing the night.
- A مبين *mubīn*, manifest, evident, clear, distinct.
- P مپندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (rt. پنداشتن *pindāshstan*).
- P متاب *matāb*, turn not away (rt. تافتن *tāftan*).
- A متابعة *mutābaʿat*, following; obedience, compliance.
- A متآلف *mutaʿallif*, cultivating an acquaintance, conciliating.
- A متبحر *mutabakhir*, very learned, deep, profound.
- A متبدل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed.
- A متجلی *mutajallī*, resplendent, brilliant.

A متحرك *mutaharrik*, moveable; motive.

A متحلي *mutahalli*, adorned with jewels.

A متحمل *mutahammil*, suffering patiently, enduring; bearer.

A متحير *mutahaiyir*, astonished, astonished, bewildered, amazed.

A متردد *mutaraddid*, hesitating, wavering, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed.

A مترسل *mutarassil* (P pl. مترسلان *mutarissilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince.

A مترصد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, vigilant, watchful, observant, constantly on the look out.

A متربب *mutarakkib*, one who expects, waits, or hopes.

A متسع *muttasi*, large, spacious, extensive.

A متصور *mutasauwar*, pictured, imagined, supposed, considered.

A متضعف *mutaza'if*, weak, weakened, enfeebled.

A متع *matti*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع).

A متعبد *muta'abbid* (P pl. متعبدان *muta'abbidān*), extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist.

A متعدي *muta'addi*, aggressor; transgressor; (in grammar) active, transitive, causal (verb).
متعديا *muta'addiyan*, (acc.)

A متعلق *muta'allik* (P pl. متعلقان *muta'allikān*), related to, connected, dependent, hanger-on, adherent; domestic, kinsman.

A متعلم *muta'allim* (P pl. متعلمان *muta'allimān*) learner, student.

A متعبد *muta'annid* (P pl. متعبدان *muta'annidān*), seeker of another's ruin; inimical.

A متغير *mutaghayir*, changed, altered; disturbed, perplexed.

A متفق *mutafik*, consenting, agreeing, agreed.

A متقدم *mutakaddim* (P pl. متقدمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient.

A متكبر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant.

A متكلم *mutakallim* (P pl. متكلمان *mutakallimān*) speaker, orator.

A متمتع *mutamatti'*, enjoying, enjoyer; one who takes his fill.

A متمكن *mutamakkin*, placed, established, firmly fixed or rooted; inhabiting.

A متمتع *mutana'im*, soft, delicate; affluent, in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life.

A متوقع *mutawakki'* (P pl. متوقعان *mutawakki'ān*), waiting, expecting; expectant.

A متهاون *mutahāwin*, negligent, careless, heedless, inattentive.

A متهم *muttahim*, suspected, accused.

A مشابهة *mathābat*, step, degree, point.

A مشابهة *mathābate*, a degree.

A مثال *mithāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. P بر مثال *bar mithāli*, after the similitude. ما بر مثال *bā mithāli ma*, with the like of us, with such as we.

A مثاني *mathānī* (pl. of مثني *mathna'*), second strings of lutes.

A مثل *mathal*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. في المثال *fi 'l mathal*, for example. P مثل زدن *mathal zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable.

A مثلي *mathale*, a simile.

A مشوري *mathnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure.

A مجادلة *mujādalat*, disputation, strife.

A مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability.

A مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions.

A مجالسة *mujālasat*, sitting with another, converse, society.

A مجانبة *mujānabat*, receding, retiring, going off.

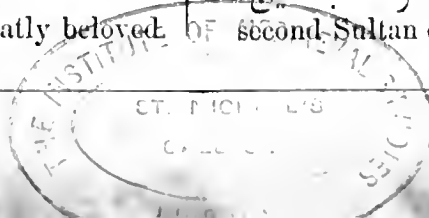
A مجاورة *mujāwarat*, keeping up a good correspondence with neighbours, intimacy; vicinity, neighbourhood. P مجاورت کردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near.

A مجاهدة *mujāhadat*, fighting (specially against infidels), conflict, struggle; a sore infliction.

A مجتبي *mujtaba'*, chosen, selected, elect.

- A مجرد *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. P A بـمجرد *bu mujarrad*, barely, merely.
- A مجروح *majrūh*, wounded.
- A مجري *mujra'*, allowed to flow; (hence), payed, granted, allowed.
- A مجلس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation.
- A مجلسي *majlise*, a whole company.
- A مجلي *mujalla'*, bedecked, ornamented.
- A مجمع *majma'*, place of confluence or of assembling, meeting, congregation.
- A مجموع *majmū'*, collected; tranquil, quiet.
- A مجموعة *majmū'at*, collection, assemblage, aggregate.
- A مجنون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets.
- P مجوي *ma jū*, seek not (rt. جستن *justan*).
- A مجيد *majīd*, glorious.
- A محابا *muhābā*, connivance; respect, regard; ceremony.
- A محارب *muhārīb*, waging war; bent on making war, warlike.
- A محاسبة *muhāsabat*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic.
- A محاسن *mahāsīn* (pl. of حسن *husn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. محاسني *mahāsīnī*, my good works or excellences.
- A محافل *mahafil* (pl. of محفل *mahfil*), assemblies.
- A محال *muhāl*, impossible; absurd.
- A محامد *mahāmid* (pl. of حمدة *mahmidat*), laudable actions or qualities, virtues.
- A محاوراة *muhāwarat*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance, gossip.
- A محب *muhibb*, friend, lover.
- A محبة *mahabbat*, love, affection; kindness, friendship.
- A محبوب *mahbūb* (p pl. محبوبان *mahbūbān*), beloved, liked; mistress.
- A محبوبتر *mahbūbtar*, more beloved.
- A محبوبي *mahbūbe*, an object greatly beloved.

- A محتاج *muhṭāj* (p pl. محتاجان *muhṭājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need.
- A P محتاج تر *muhṭājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous.
- A محتسب *muhṭasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate.
- A محتمل *muhṭamal*, possible, probable; suspected. *Muhṭamil*, bearing a burthen; patient.
- A محجوب *mahjūb*, veiled, concealed; bashful, modest.
- A محرقا *muhṭakan* (acc. of محرق *muhṭak*), burning, consumed.
- A محروم *mahrūm*, excluded, shut out, debarred; balked, frustrated, disappointed.
- A محسنين *muhṣinīna* (obl. of محسنون *muhṣinūna*, pl. of محسن *muhṣin*), beneficent.
- A محشر *mahshar*, place of assembly; last judgment.
- A محض *mahz*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely.
- A محضر *mahzar*, disposition, temper.
- A محفل *mahfil*, assembly.
- A محفوظ *mahfūz*, kept, guarded, preserved.
- A محقق *muhakkik* (p pl. محققان *muhakkikān*), verifying, confirming; teacher of truth, philosopher.
- A P محققانه *muhakkikāna*, spiritual; truly, accurately.
- A محك *mihakk*, touchstone, test.
- A محكم *muhkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; clear, conspicuous, perspicuous.
- A محال *mahall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity.
- A محلة *mahallat*, quarter of a town, district, parish.
- A محمد *muhammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet.
- A محمد بن غزالي *Muhammad bin Muḥammad Ghazzālī*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505.
- A P محمود سبكتگين *Mahmūd Sabuktagīn*, the second Sultan of the dynasty of Ghaznī, suc-

- ceeded his father Sabuktagīn, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kanoj.
- ▲ **محنة** *mihnat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discomfort.
- ▲ **محو** *mahw*, obliteration. ▲ **محو شدن** *mahv shudan*, to be erased or obliterated.
- ▲ **مخاطب** *mukhātab*, addressed; the second person. *Mukhātib*, addressing; speaker.
- ▲ **مخافة** *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger.
- ▲ **مخالطة** *mukhālatat*, conversation, intercourse, intimacy.
- ▲ **مخالف** *mukhālif*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible.
- ▲ **مخالفة** *mukhālafat*, contradiction, contrariety, opposition, enmity.
- ▲ **مخبط** *mukhabbat*, disordered, disturbed, upset.
- ▲ **مختصر** *mukhtasar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant.
- ▲ **مختلف** *mukhtalif*, different, various, contrary.
- ▲ **مخدوم** *makhdūm*, served, waited upon; lord, master.
- ▲ **مخبر** *makhur*, do not buy (rt. **خريدن** *kharīdan*).
- ▲ **مخراش** *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (rt. **خراشیدن** *kharāshīdan*).
- ▲ **مخفوض** *makhfūz*, lowered, depressed; marked with *kasr*, or *khafz* (as when **قدر** *kadr* has been changed to *kidr*).
- ▲ **مخلص** *mukhlis* (P pl. **مخلصان** *mukhlisān*), sincere, real, genuine.
- ▲ **مخلصین** *mukhlisīna* (obl. of **مخلصون** *mukhlisūna*, pl. of **مخلص** *mukhlis*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience.
- ▲ **مخلوق** *makhhlūk*, created, formed; creature.
- ▲ **مخنث** *mukhannath*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite.
- ▲ **مخور** *ma khwūr*, do not eat (rt. **خوردن** *khordan*).
- ▲ **مخوف** *makhhūf*, dreadful, dangerous, tremendous, fearful.
- ▲ **مداح** *maddāh*, laudatory; encomiast, panegyrist.
- ▲ **مدار** *ma dār*, hold not (rt. **داشتن** *dāshdan*).
- ▲ **مدارا** *mudārā*, politeness, courtesy, affability, conciliation, gentleness, humility; dissimulation.
- ▲ **مداومة** *mudāwamat*, assiduity, perpetuity, continuance.
- ▲ **مدبر** *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director.
- ▲ **مدّة** *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while.
- ▲ **مدتها** *muddathā* (P pl. of **مدّة** *muddat*), many days, long intervals; for a long season.
- ▲ **مدتی** *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period.
- ▲ **مدح** *madh*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation.
- ▲ **مدرسة** *madrasat*, seminary, academy, public school, college, university.
- ▲ **مدعی** *muddaʿī* (P pl. **مدعیان** *muddaʿiyān*), plaintiff; adversary; false pretender.
- ▲ **مدفون** *madfūn*, buried, interred.
- ▲ **مده** *ma dih*, give not, yield not (rt. **دادن** *dādan*).
- ▲ **مدهوش** *madhūsh*, astonished, astonished, confused, amazed, confounded.
- ▲ **مذکور** *mazkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse.
- ▲ **مذکة** *mazallat*, baseness, vileness; contempt, degradation.
- ▲ **مذمة** *mazammāt*, blame, disparagement, scorn, contempt.
- ▲ **مذموم** *mazmūm*, blamed, censured; culpable, blameable.
- ▲ **مر** *mar*, a pleonastic particle, sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns.
- ▲ **مر** *marra*, he (or it) passed, passed by.
- ▲ **مر** *mar*, *mir*, or *mur*, man; human species, the human race.
- ▲ **مرا** *marā* (dat. or acc. of **من** *man*, I), to me, me.
- ▲ **مراتب** *marātib* (pl. of **مرتبة** *martabat*), steps, degrees, grades; dignities, honours.
- ▲ **مراد** *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure.
- ▲ **مراسلة** *murāsala*, epistolary correspondence.
- ▲ **مراغبة** *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity.
- ▲ **مرافعة** *murāfaʿat*, reference, appealing.

- A مرافقة *murāfakat*, travelling in company, association, companionship, society.
- A مراقبة *murākabat*, observation, regard, contemplation.
- P مرا هست *marā hast*, to me is, I have.
- A مربی *murabbī*, tutor, instructor, guardian, patron, protector.
- A مرتب *murattab*, set in order, arranged.
- AP مرتب کردن *murattab kardan*, to arrange, to regulate.
- A مرتبة *martabat*, rank, degree, step, office.
- A مرتبتي *martabate*, a rank.
- A مرتبهن *murtahan*, pledged.
- A مرحب *marhab*, amplitude, convenience, room.
- مرحباً *marhaban*, hail! welcome! may God grant you amplitude!
- A رحمة *marhamat*, pity, compassion.
- P مرد *mard* (pl. مردان *mardān*), man; hero.
- P مرداد *murdād*, the July of the Persian calendar.
- P مردار *murdār*, impure, unclean; carrion.
- P مردان *mardān* (pl. of مرد *mard*), men.
- P مردانه *mardāna*, manly.
- P مردک *mardak* (dim. of مرد *mard*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow.
- P مردم *mardum* (pl. مردمان *mardumān*), man, human being.
- P مردم آزار *mardum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind.
- P مردم آزاری *mardum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Mardum-āzāre*, a tormentor of mankind.
- P مردم خوار *mardum-khwār*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless.
- P مردم در *mardum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous.
- P مردم گزا *mardum-gazā*, man-biting, injurious.
- P مردمی *mardumī*, manliness; humanity, courtesy. *Mardume*, a man, a certain man.
- P مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. مردنت *murdanat*, thy dying, for thee to die. مردنش *murdanash*, his dying.
- P مرده *murda*, dead, deceased, defunct. مرده به *murda bih*, better dead.
- P مردی *mardī*, manliness, virility, vigour, valour, bravery; thou art a man. *Marde*, a man, a certain man.
- P مردیت *mardiyat*, thy virility.
- P مرسان *marasān*, cause not to arrive, inflict not.
- P مرسل *mursal*, sent; apostle, prophet.
- A مرسوم *marsūm*, marked, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary.
- A مرشد *murshid*, guide, spiritual director.
- A مرصع *murassaع*, covered with gold, set with jewels, inlaid.
- A مرض *maraz*, disease, sickness, malady, complaint.
- A مرضی *maraze*, a disease.
- A مرضی *marzīy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent.
- A مرعوب *marعub*, terrified, affrighted.
- P مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl.
- مرغ ایوان *murghi aiwān* (bird of the porch), sparrow. مرغ بریان *murghi biryān*, broiled fowl, roast chicken.
- P مرغ آبی *murgh-ābī*, water-fowl.
- P مرغک *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird, chick.
- P مرغی *murghē*, a bird.
- A مرقع *murakkaع*, patched, mended, botched.
- A مرکب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whereon one is carried.
- A مرکب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted.
- A مرکز *markaz*, centre; halting place.
- P مرگ *marg*, death, decease.
- P مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (rt. رنجیدن *ranjīdan*).
- P مرو *ma rav*, go not (rt. رفتن *raftan*).
- A مروا *marrū*, they passed by (rt. مرا *marra*).
- A مروارید *marwārīd*, pearl.
- A مروءة *murūwat*, manliness, humanity, kindness, politeness; human nature.
- A مروحة *mirwahat*, fan.
- A مرهم *marham*, salve, plaster, liniment.

- A P مرهم *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster.
 A مرید *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil.
 P مرین *marīn* (for مراین *mar īn*), this.
 A مزاج *mizāj*, temperament, constitution, disposition, quality.
 A مزاحه *muzāhat*, joke, jesting.
 A مزجاة *muzjāt*, small matter, trifle, bagatelle.
 P مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompense.
 A مزد سرهنگی *muzdi sarhangī*, bailiff's fee.
 A مزروع *mazrūc*, sown (seed or field).
 A مزکی *muzakka'*, made clean, purified; capital from which $2\frac{1}{2}$ per cent. yearly is given in alms (and thus rendered pure).
 P مزن *ma zan*, strike not (rt. زدن *zadan*).
 A مزیه *mazīyat*, excellence.
 A مزید *mazīd*, increase, addition.
 P مژده *muzhda*, good news, glad tidings.
 P مژه *mizha* or *muzha* (pl. مژگان *mizhagān* or *muzhagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash.
 A مساء *masāc*, evening.
 A مساعد *musā'id*, happy, favourable, auspicious.
 A مسافر *musāfir* (P pl. مسافران *musāfirān*) traveller, wayfarer, stranger.
 A مساکین *masākīn* (pl. of مسکین *miskīn*), poor.
 A مسامحه *musāmahat*, negligence; connivance, waiving, conniving, giving up.
 P مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard. پیل مست *pīli mast*, elephant in rut, furious elephant.
 A مستتر *mustatar*, concealed, hidden. *Mustatir*, one who hides himself.
 A مستجاب *mustajāb*, answered, accepted. مستجاب الدعوة *mustajābu 'd da'wat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven.
 A مستحکم *mustahkam*, firm, established, confirmed.
 A مستخلص *mustakhlas*, taken clean away; appropriated, made special, secured.
 A مستسقی *mustaskī*, dropsical.
 A مستعار *musta'ar*, borrowed.

- A مستعان *musta'ān*, whose aid is implored; (hence) God.
 A مستعرب *musta'rib* (P pl. مستعربان *musta'rib-ān*), one who becomes as an Arab.
 A مستعجل *musta'jil*, quick, hasty, speedy.
 A متسعد *musta'idd*, arranged; prompt; able, fit.
 A مستغرق *mustaghrak*, plunged, immersed.
 A مستفید *mustafīd* benefited, profited, deriving advantage; profitable, advantageous.
 A مستکب *mustakbih*, hateful, odious, disgusting.
 A مستقیم *mustakīm*, right, true, correct, accurate; straight; resolute; faithful.
 P مستم *mastam*, (I) am intoxicated.
 A مستمع *mustami'*, hearer, auditor, listener.
 P مستمند *mustmand*, afflicted, wretched.
 A مستوجب *mustajib*, deserving, meriting; proper, fit, proper, worthy, becoming.
 A مستور *mastūr* (P pl. مستوران *mastūrān*), veiled, concealed; good, honest, chaste.
 A مستولی *mustaulī*, overcoming, predominant, prevalent.
 P مستی *mastī*, intoxication, drunkenness.
 A مسجد *masjid*, place of worship, mosque.
 A مسطور *mastūr*, written, described, delineated.
 A مسکر *muskir*, inebriating, intoxicating.
 A مسکنه *maskanat*, poverty.
 A مسکین *miskīn* (P pl. مسکینان *miskīnān*), poor.
 A مسلم *muslim*, true believer, Moslem.
 A مسلم *musallam*, committed, consigned, entrusted; preserved, safe, secured; sole, exclusive.
 A مسلمان *muslimān* (P pl. of مسلم *muslim*), true believers, Moslems.
 P مسلمان *musulmān* (pl. مسلمانان *musulmān-ān*), Musalmān, believer (a corrupted word).
 P مسلمانی *musulmānī*, the Muhammadan religion; orthodoxy, Islām.
 A مسلمین *muslimīna* (obl. of مسلمون *muslimūna*, pl. of مسلم *muslim*), true believers, faithful.
 A مسمعی *misma'*, organ of hearing, ear. مسمعی *misma'ī*, mine ear.
 A سند *masnad*, large cushion for reclining on; throne, bench.

- A **مسؤل** *mas'ul*, asked, questioned, interrogated.
 A **مسئلة** *mas'alat*, question, query, problem, proposition, point of law.
 A **مشابهة** *mushābahat*, resemblance.
 A **مشار** *mushār*, indicated. **مشار اليه** *mushār ilaihi*, the pointed at; the aforesaid.
 A **مشاطة** *mashshātat*, tire-woman.
 A **مشمم** *mashamm*, smell, olfactory sense.
 A **مشاورة** *mushāwarat*, application for advice, consultation.
 A **مشاهدة** *mushāhadat*, contemplation, vision, view, sight.
 A **مشاهدة** *mushāharat*, monthly wages or allowance, pay, salary.
 A **مشائخ** *mashā'ikh* (pl. of **شيخ** *shaiḥ*), elders, revered, venerable, holy men.
 P **مشت** *musht*, fist; blow with the fist; handful.
 P **مشتاب** *ma shītāb*, haste not, be not in a hurry (rt. **شتافتن** *shītāftan*).
 A **مشتاق** *mushtāk*, desirous, longing, anxious.
 A **مشتاقي** *mushtākī*, desirousness. A P **مشتاقي** *mushtākī* **به که ملولي** *mushtākī bih ki malūlī*, longing is better than loathing.
 A **مشتري** *mushtarī*, purchaser, buyer.
 P **مشت زن** *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser.
 P **مشت زني** *musht-zanī*, fisticuffs, bruising, boxing. *Musht-zane*, a boxer.
 A **مشتغل** *mushtaḡhal*, employed, busy, engaged, busied, occupied.
 A **مشتهر** *mushtahar* or *mushtahir*, proclaimed, made public; called, named; famous.
 P **مشتي** *mushtī*, handful; blow with the fist.
مشتي دو *mushtī dū*, a couple of handfuls.
 A **مشرق** *mashrik*, the point or quarter in which the sun rises, the East. A P **مشرق تابستاني** *mashriki tābistānī*, the summer solstice, the longest day, when the sun enters Cancer.
مشرق زمستاني *mashriki zamistānī*, the winter solstice, the shortest day, when the sun enters Capricorn.
 A **مشرقيين** *mashrikaini* (oblique of **مشرقان** *mash-rikānī*), both Easts. **بعد المشرقين** *bu'adu 'l mashrikain*, the distance of the tropics.

- A **مشعل** *mash'al*, torch, flambeau.
 A P **مشعله دار** *mash'ala-dār*, torch-bearer.
 A **مشغلة** *mashghalat*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance.
 A **مشغول** *mashghūl*, employed, occupied, engaged, busy.
 A **مشغولي** *mashghūlī*, employment, business.
 A **مشفق** *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate.
 A **مشقة** *mashakkat*, trouble, hardship, misery, difficulty, pain, toil, moil, drudgery.
 P **مشك** *mishk* or *mushk*, musk. **بيد مشك** *bedi mushk*, musk-willow.
 A **مشكل** *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing.
 A **مشكلي** *mushkilī*, difficulty.
 P **مشكي** *mushkī* or *mishkī*, art (thou) musk?
 P **مشممار** *ma shumār*, count not, reckon not.
 A **مشموم** *mashmūm*, perfumed, fragrant.
 A **مشورة** *mashwarat*, consultation, counsel.
 A **مشوش** *mushauwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, boisterous.
 A **مشهور** *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed.
 A P **مشهورتر** *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated.
 A **مشية** *mashīyat*, will, pleasure.
 A **مشير** *mushīr*, counsellor, adviser.
 A **مصاحبة** *musāhabat*, companionship, society, familiarity, intimacy.
 A **مصاحف** *masāhif* (pl. of **مصحف** *mushaf*), volumes, books; Kur'āns.
 A **مصادرة** *musādarat*, fining, mulcting, amercing.
 A **مصارعة** *musāra'at*, wrestling, contest.
 A **مصاف** *masāff* (pl. of **مصاف** *masaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle.
 A P **مصاف آزموده** *masāff-āzmūda*, inured to war.
 A **مصالح** *masālih* (pl. of **مصلحة** *maslahat*), affairs, concerns, interests.
 A **مصالحة** *musālahat*, reconciliation, peace, pacification.
 A **مصائب** *masā'ib* (pl. of **مصيبة** *musibat*), calamities, misfortunes.

- A **المصحف** *mushaf*, book, volume. **المصحف** *al mushaf*, the volume (also **مصحف عزيز** *mushaf i aziz*, precious (or) glorious volume), the Kur'an (so called by Muhammadans).
- A **مصر** *misr*, Egypt.
- A **مصرع** *misrūʿ*, hemistich, first half-line.
- P **مصري** *misrī* (A **مصري** *misrīy*), Egyptian.
- A **مصطفى** *mustafa'*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad.
- A **مصلح** *muslih*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory.
- A **مصلحة** *maslahat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will.
- A P **مصلحة آميز** *maslahat-āmez*, imbued with kindness, conciliatory, pacific.
- A P **مصلحة جو** *maslahat-jū*, seeking to correct or reform.
- A P **مصلحة جوي** *maslahat-jū-e*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will.
- A **مصلحتي** *maslahate*, any particular occasion, crisis or emergency.
- A **مصلي** *musalla'*, place of prayer, oratory; a large field, in which upon certain occasions thousands congregate to offer public prayer.
- مصلاي شيراز** *Musallāyi Shīrāz*, the name of a place at Shīrāz.
- A **مضم** *musammam*, fixed, determined.
- A **مصنف** *musannif*, author, compiler, composer.
- A **مصون** *masūn*, guarded, kept safe.
- A **مصيب** *musīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious.
- A **مصيبة** *musibat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. A **بمصيتي** *ba musibate*, by a misfortune, through a calamity.
- A **مضاد** *muzādd*, opponent, antagonist.
- A **مضاعف** *muzāʿaf*, doubled.
- A **مضرة** *mazarraṭ*, detriment, injury, mischief, hurt; nuisance.
- A **مضمون** *mazmūn*, contents, purport, subject, tenour. **مضمون خطاب** *mazmūni khitāb*, subject of discussion.

- A **منضي** *maza'*, he went; it passed (defect. verb).
- A **مطابق** *mutābik*, conformable.
- A **مطاع** *mutāʿ*, obeyed.
- A **مطاعم** *matāʿim* (pl. of **مطعم** *matʿam*), meats, viands, eatables.
- A **مطالبة** *mutālabat*, asking, requiring, exaction. A P **مطالبة كردن** *mutālabat kardan* (or **مطالبة كردن** *mutālabā kardan*), to require, demand, crave, sue, importune.
- A **مطالعة** *mutālaʿat*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal. A P **مطالعة فرمودن** *mutālaʿa farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at.
- A **مطاوعة** *mutāwaʿat*, obedience, submission.
- A **مطايبة** *mutāyabat*, joking together, jesting, pleasantry.
- A **مطبخ** *matbakh*, kitchen.
- A **مطبوع** *matbūʿ*, printed, impressed; agreeable, acceptable.
- A **مطرب** *mutrib*, musician.
- A **مطربي** *mutribe*, a musician; such a musician!
- P **مطلب** *ma talb*, seek not (rt. **طلبیدن**).
- A **مطلع** *muttaliʿ*, apprized, informed, acquainted. A P **مطلع شدن** *muttaliʿ shudan*, to perceive. **مطلع گردانیدن** *muttaliʿ gardānīdan*, to acquaint, to inform, to apprise.
- A **مطلوب** *matlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required.
- A **مطمح** *mutmah*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. **مطمح نظر** *mutmahī nazar*, object of constant and favorite gaze.
- A **مطيب** *mutaiyab*, aromatized, scented, perfumed.
- A **مطيع** *mutīʿ*, obedient, submissive.
- A **مظفر** *muzaffar*, rendered triumphant, made victorious. **مظفر و منصور** *muzaffar u mansūr*, made victorious, and assisted (by God).
- A **مظلوم** *mazlūm* (rpl. **مظلومان** *mazlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over.
- A **مع** *maʿ*, with; notwithstanding. **معي** *maʿi*, with me.
- A **معاتبة** *muʿātabat*, chiding, expostulation, reproach, reprehension.

- A معاش *ma'āsh*, living, livelihood, subsistence.
 A معاشرة *mu'āsharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse.
 A معاصي *ma'āsī* (pl. of معصية *ma'asiyat*) crimes, offences.
 A معافي *mu'āfa'*, well, healthy, free from pain.
 A معاقبة *mu'ākabat*, pursuing; punishment.
 A معالجة *mu'ālahat*, medical treatment, physicking, doctoring; remedy, cure.
 A معالجاتي *mu'ālahate*, a cure.
 A معاملته *mu'āmalat*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct.
 A معاند *mu'ānid* (P pl. معاندان *mu'ānidān*), obstinate, stubborn, refractory, perverse, contumacious, disobedient, opiniative.
 A معاينة *mu'āyanat*, seeing clearly, beholding.
 A معبر *ma'bar*, pass, ferry, ford. *Mi'bar*, ferry-boat, pontoon, bridge.
 A معتاد *mu'tād*, accustomed, wont, used to.
 A معتبر *mu'tabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable.
 A معترف *mu'tarif*, one who acknowledges or confesses.
 A معتقد *mu'takid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support.
 A معتكف *mu'takif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout.
 A معتمد *mu'tamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. *mu'tamad* عليه *alaihī*, the relied upon.
 A معجب *mu'ajib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau.
 A معجز *mu'ajiz*, miracle.
 A معدة *mi'dat*, stomach.
 A معدن *ma'dan*, mine, source of minerals.
 A معدوم *ma'dūm*, extinct, non-existent, wished for but not found, lost; future.
 A P معدي *mi'da-sangi*, dyspepsy.
 A معذرة *ma'zarat*, excuse.
 A معذور *ma'zūr*, excusable, pardonable; excused, exculpated.
 A معرض *ma'raz*, place of meeting or exposure; position; occurrence.

- A معرفة *ma'rifat*, acquaintance, knowledge; means. A معرفة سابقة *sābika* = *ma'rifate*, an old acquaintanceship.
 A معركة *ma'rakat*, battle-field; amphitheatre.
 A معروف *ma'rūf*, known, noted, notorious; celebrated.
 A معزول *ma'zūl*, dismissed, discarded, cashiered, turned out of office, degraded.
 A معزولي *ma'zūlī*, dismissal, degradation.
 A معشر *ma'shar*, company, society.
 A معشوق *ma'shūk*, loved, beloved; mistress.
 A معشوقة *ma'shukat*, mistress.
 A معشوقي *ma'shūkī*, relation of beloved.
 A معصم *mi'sam*, wrist.
 A معصوم *ma'sūm*, innocent, immaculate, chaste, uncorrupt, unspotted.
 A معصومي *ma'sūmī*, chastity, innocence.
 A معصية *ma'asiyat*, rebellion, sin. A بمعصيتي *bi ma'asiyate*, for a crime.
 A معضلات *mu'zilāt* (pl. of معضلة *mu'zilat*, fem. of معضل *mu'zīl*), difficulties, knotty questions, intricacies, arduous affairs.
 A معطل *mu'attal*, neglected, abandoned, uncared for, slighted; vacant; unoccupied.
 A معظّم *mu'azzam*, magnified, revered, honored; great, respectable.
 A معظّمات *mu'zamāt*, great, grave matters, weighty and important affairs.
 A معلم *mu'lam*, distinguished by a particular mark, plumed; notable.
 A معلّم *mu'allam* marked, striped, spotted. *Mu'allim*, preceptor, teacher, instructor, master.
 A معلوم *ma'lūm*, known, understood, ascertained, discovered; settled, fixed; experienced; notorious; stamped, impressed (coin), money. A P معلوم کردن *ma'lūm kardan*, to make known, to know, discover, experience.
 A معلومي *ma'lūme*, a single coin, any money.
 A معني *ma'na'*, sense, meaning, reality; religious sentiment, spiritual subject, spirituality; the spiritual world. *bi ma'na'*, in spirit, in substance, in reality. A P معنای این سخن *ma'nāyi īn sukhān*, the meaning of these words (or of this speech).

- A معول *mu'awwal*, relied upon for help; place of confidence.
- A معونة *ma'ūnat*, aid, help, assistance.
- A معهود *ma'hūd*, established, fixed, accustomed; usual, customary.
- A معي *ma'ī*, with me, along with me.
- A معيشة *ma'īshat*, food, necessities of life, means, means of living.
- A معين *mu'aiyan*, fixed, settled, determined, appointed, assigned.
- A معيوب *ma'iyūb*, stigmatized, blemished, vicious, faulty; tainted or suspected.
- A مغارة *maghārat*, den, cave, cavern.
- A مغاضبا *mughāziban*, in a rage (acc.).
- A مغرب *maghrib*, quarter of sunset, West; Western Africa, Morocco. من مغربها *min maghribihā*, from its setting-place.
- A مغربي *maghribīy*, Western; African.
- A مغرور *maghrūr*, self-deceived, deluded; proud, self-sufficient, conceited.
- P مغز *maghz*, brain; marrow, kernel.
- P مغزي *maghze*, a kernel.
- A مغفرة *maghfirat*, pardon, absolution, forgiveness.
- A مغلوب *maghlūb*, overcome, defeated, conquered, vanquished, subdued.
- A مغن *mughannin* (with *tanwīn*, and without *tanwīn* مغني *mughannī*), musician, singer.
- A مغيلان *mughilān*, Egyptian or Arabian thorn, a species of mimosa yielding gum-arabic.
- A مفاتيح *mafātīh* (pl. of مفتاح *miftāh*), keys.
- A مفارقة *muḥārat*, separation; departure; loss, death.
- A مفاوضة *muḥāwazat*, commerce, familiar intercourse.
- A مفتتن *muftatin*, bewitched, infatuated.
- A مفتخر *muftakhr*, boasting, boastful, proud.
- A مفتقر *muftakir*, reduced to poverty; in straits; humble suitor.
- A مفتن *muftan*, seduced to evil, bewitched, infatuated, insane.
- A مفخر *mafkhār*, object of glory; glory, boast.
- A مفخر *muḥakhkhār*, glorious, exalted.

- A مفتوح *muḥarriḥ*, exhilarating; exhilarator.
- P مفروما *ma farmā*, command not (rt. فرمودن).
- P مفروش *ma farosh*, sell not (root فروختن).
- A مفسد *muḥsid* (P pl. مفسدان *muḥsidān*), mischievous, seditious, corrupter, mischief-maker.
- A مفلس *muftis* (P pl. مفلسان *muftisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless.
- A مفلسي *muftisī*, insolvency, penury, poverty.
- A مفهوم *maḥmūm*, understood, apprehended, comprehended.
- A مقابلة *muḥābalat*, opposition, resistance, contention, competition; contrast; collation.
- A مقال *makāl*, speech, discourse, word.
- A مقالة *makālat*, word, discourse, speech.
- A مقام *makām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, session; place of residence, dwelling, abode.
- A مقامات *makāmāt* (pl. of مقامة *makāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a مقامة *makāmat* or sitting.
- A مقامر *muḥāmīr*, dicer, gambler, gamester.
- A مقامي *makāme*, a place, a site.
- A مقاومة *muḥāwamat*, opposition, resistance.
- A مقبل *muḥbīl*, advancing; prosperous, fortunate.
- A مقبول *muḥbūl*, received; accepted; agreeable, approved; welcomed.
- P مقبولتر *muḥbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome.
- A مقتضي *muḥtazā'* (in P مقتضا *muḥtazā*), required, demanded; exigency, requirement.
- A مقدار *muḥdār*, quantity, amount.
- A مقدر *muḥkaddar*, decreed, predestinated.
- A مقدم *muḥkaddam*, put before, placed before, preposed; preferred; antecedent, prior.
- A مقدمة *muḥkaddamat*, preface, preamble, prologue, premiss. مقدمه نحو زماخشري *muḥkaddama e nahvi zamakhshari*, "Introduction to Syntax," by Zamakhshari, who was a celebrated doctor of Islām, born A.H. 467, at Zamakhshar, a town in Khwārazm; whence his name.
- A مقدور *muḥdūr*, predestined, decreed, fated.
- A مقرب *muḥarrab* (P pl. مقربان *muḥarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted

- to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant.
- A مقرر *mukarrar*, fixed, settled, established, confirmed; agreed upon; certain.
- A مقرون *makrūn*, connected, conjoined, yoked.
- A مقسوم *maksūm*, distributed, divided, apportioned, allotted.
- A مقصد *maksad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose.
- A مقصود *maksūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift.
- A مقود *mikwad*, reins, bridle; rope, hawser.
- A مقيم *mukīm*, fixed, constant, abiding.
- A مكارم *makārim* (pl. of مكرمة *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties.
- A مكاره *makārih*, disagreeables, inconveniences; odious, detestable, or abominable things.
- A مكاشفة *mukāshafat*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse.
- A مكالمة *mukālamat*, conversation, talk.
- A مكائد *makā'id* (pl. of كيد *kaid*), deceits, tricks, frauds, devices, stratagems, plots.
- A مكب *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating.
- A مكة *Makkat*, Mecca, a town in the province of Hijāz, and the birthplace of Muhammad.
- A مكت *maktab*, school, writing-school.
- A مكتوب *maktūb*, written; letter.
- A مكر *makr*, deceit, fraud, imposture.
- A مكرر *mukarrar*, repeated, reiterated.
- A مكرم *mukarram*, honoured, respected, revered.
- A مكروه *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable.
- A مكروهى *makrūhī*, unpleasantness.
- A مكسب *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood.
- P مكن *ma kun* (or *mu kun*), make not (rt. کردن).
- A مكنة *muknat*, power, strength; virtue, ability.
- P مگر *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately.
- P مگردان *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (rt. گردانیدن *gardānīdan*).
- P مگس *magas*, fly, small winged insect.
- P مگوي *magū* (or *mugū*), don't tell, tell not.
- A ملا *mala*, assembly, crowd of people. P ملا بر *bar mala'* (or *بملا' ba mala'*) افتادن *uftādan*, to become public, to get abroad.
- A ملاح *mallāh* (P pl. ملاحان *mallāhān*), boatman, mariner, sailor.
- A ملحدة *mulāhidat*, heretics, unbelievers.
- A ملاد *malāz*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness.
- A ملازم *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant.
- A ملازمة *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service.
- A ملاطفة *mulātafat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy.
- A ملاطية *Malātiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor.
- A ملاعبة *mulā'abat*, playing, joking, toying.
- A ملاقات *mulākāt*, meeting, interview, encounter.
- A ملال *malāl* (or ملالة *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue, languor.
- A ملالي *malālī*, displeasure.
- A ملام *malām*, reproach, reprehension.
- A ملامة *malāmat*, reproach, blame, censure, disparagement.
- A ملاهي *malāhī* (pl. of ملهى *milha'*), instruments of music; implements of play.
- A ملائک *malā'ik* (pl. of ملك *malak* or ملاک *malāk*), angels.
- A ملائكة *malā'ikat* (pl. of ملك *malak*) angels.
- ملائکتی *malā'ikatī*, my angels.
- A P ملائک صورتی *malā'ik-sūrate*, angel-faced, of angelic form.
- A ملّة *millat*, religion, faith, creed.
- A ملجأ *malja*, asylum, place of refuge, shelter.
- A ملحد *mulhid*, heretic, infidel.
- A ملحوظ *malhūz*, observed, beheld, viewed, glanced at.
- P ملخ *malakh*, locust.
- A ملعون *mal'ūn*, cursed, execrated, damned.
- A ملک *milk*, property, estate, possession. *Mulk*, kingdom, sovereignty, dominion, territory,

- country ; power, possession. **ملك ودين** *mulk u dīn*, church and state. *Malak*, angel. *Malik*, king. **ملك الخواص** *maliku 'l khawāss*, chief of the nobles. **ملك نيمروز** *maliki nīmroz*, king of Nimroz, a territory including the provinces of Sistān and Makrān, of which Sām Nerīmān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyān dynasty of Persia.
- A **ملك زاده** *malik-zāda*, king's son, prince.
- A **ملكوت** *malakūt*, empire ; the invisible and heavenly world, empyrean heaven.
- A **ملكي** *malakī*, angelic.
- A **ملوث** *mulawath*, contaminated, defiled, soiled.
- A **ملوك** *mulūk* (pl. of **ملك** *malik*), kings.
- A **ملول** *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick ; fastidious.
- A **ملولي** *malūlī*, (thou) art weary ; loathing.
- A **ممالك** *mamālik* (pl. of **مملكة** *mamlakat*), regions, kingdoms, realms.
- A **ممانعة** *mumāna'at*, prohibition, resistance, refusal ; repugnance.
- A **ممتاز** *mumtāz*, picked out, chosen ; eminent, distinguished.
- A **ممتنع** *mumtani'at*, prohibited ; impossible, impracticable.
- A **ممدد** *mumidd*, prolonger, extender ; aider, assistant.
- A **مدوح** *mamdūh*, praised, lauded.
- A **ممسك** *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy.
- A **ممقوت** *mamkūt*, hated, detested ; odious.
- A **مملكة** *mamlakat*, dominion, realm, kingdom.
- A **مملوك** *mamlūk*, possessed, owned ; purchased slave, property.
- A **مملوكي** *mamlūkī*, relation of servant, servile condition, servitude.
- P **من** *man*, I, and in the oblique case, me. A weight of 2 lbs., but in Hindūstān of 80 lbs.
- A **من** *man*, who, he who, she who, him who ; whoso, whosoever ; who ? **من ذا** *manzā*, who (is) this ?
- A **من** *min*, from ; of ; from amongst, by ; besides ; for ; on account of ; than. **من ذا** *min zā 'llazī*, from this who. **ما من** *mā min maulūdin*, there is none born.

- A **من** *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred ; imposing a sense of obligation.
- A **منابر** *manābir* (pl. of **منبر** *mimbar*), pulpits.
- A **مناجات** *munājāt*, prayers, silent devotions.
- A **منادمة** *munādamat*, society, familiarity, sociableness.
- A **منارة** *manārat*, lighthouse ; minaret, tower from whence people are summoned to prayer.
- A **منازعة** *munāza'at*, altercation, contest, fierce dispute, hot contention.
- A **مناسب** *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite.
- A **مناسبة** *munāsabat*, relation, resemblance ; analogy, proportion, comparison.
- A **مناسحة** *munāsahat*, advice, admonition, exhortation, counselling.
- A **مناظرة** *munāzarat*, disputation.
- A **منافع** *manāfi'at* (pl. of **منفعة** *manfa'at*, or *manfi'at*), gains, profits, benefits, advantages.
- A **مناقض** *munākiz*, contrary, repugnant.
- A **مناكحة** *munākahat*, marriage.
- A **من السماء** *mini 's samā*, from heaven.
- A **من العذاب الأدنى** *mini 'l azābi 'l adna'*, of the lighter punishment, i.e. of this world.
- A **مناهي** *manāhī* (pl. of **منهي** *manhīy* or *منهية* *manhīyat*), forbidden practices, prohibited things ; crimes.
- A **من آياته** *min āyātihi*, of or from its (the Kur'ān's) verses.
- A **منبر** *mimbar*, pulpit.
- A **من بعد** *mim ba'ada*, afterwards. **من بعد ذلك** *mim ba'ada zālīka*, after that.
- A **منة** *minnat*, praise ; thanks ; obligation, favour ; reproaching, twitting or casting in the teeth of benefits conferred. A **منت بردن** *minnat burdan*, to bear, or lie under obligations. **منت نهادن** *minnat nihādan*, to lay obligations, to confer a favour.
- P **منت** *manat*, I thee.
- A **منت شناس** *minnat-shīnās*, one who appreciates favours, recognizes obligations, grateful.
- A **منتصب** *muntasib*, erect ; set up, placed, erected, set on (as a caldron or pot) ; marked

- with *nasba* or *fatha*, nasbated (as when *kidr* has been changed to *kadr*).
- A منتظر *muntazir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant.
- A منتظم *muntazim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls).
- A منتهي *muntaha'*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated.
- P منجالب *manjalāb*, polluted water, in which something impure, as a dog or carrion, has been thrown.
- A منجم *munajjim*, astronomer, astrologer.
- A من خير *min khair*, of good, of what is good and desirable.
- A منزل *manzil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank.
- A منزلاً *manzilan*, as to rank (accus.).
- A منزلة *manzilat*, rank, station; dignity; character, esteem.
- A منسوب *mansūb*, attributed, ascribed, imputed, charged; impeached, accused; chargeable.
- P منش *manash*, I him. یکی از متعلقان منش *yake az muta'allikāni manash muttali' gardānīd*, one of my friends made him acquainted.
- A منشآت *manshāt*, literary compositions, writings.
- P منشین *ma nishīn*, sit not (rt. نشستن *nishastan*).
- A منصب *mansab*, office, post, dignity. منصب قضا *mansabi kazā*, office of a judge.
- A منصبي *mansabe*, a post of dignity.
- A منصرف *munsarif*, receding, retiring, departed.
- A منصف *munsif*, just, true, honest, candid.
- A منصفاً *munsifan* (acc.).
- A منصور *mansūr*, aided, defended, protected (by God).
- A منطق *mantik*, speech, discourse; logic, reasoning.
- A منظر *manzar*, face, countenance, aspect, looks.
- A منظور *manzūr*, seen, viewed, beheld; beloved object, favourite.
- A منظوم *manzūm* (fem. منظومة *manzūmat*), composed in verse, metrical.
- A منع *man' (or as used mana')*, forbidding; prohibition.
- A من عبدي *min 'abdi*, from my servant.
- A منعدم *mun'adim*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined.
- A منعم *mun'am*, benefited, blest with abundance.
- A منعم *muna''am*, blest with the good things of this world, rich, affluent.
- A من عند الله *min 'inda 'llāh*, from God, with the favour of God.
- A منقص *muna'gh'ghas*, disturbed, embittered, made wretched, rendered miserable.
- A منفذ *manfaz*, that through which anything passes; pass, passage, defile.
- A منفعة *manfa'at*, emolument, advantage, benefit.
- A منقضي *munkazī*, finished, ended, completed.
- A منقطع *munkati'*, cut off, exterminated.
- A منكر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected.
- A منكري *munkarī*, atrocity, iniquity. *Munkare*, an atrocious offence, an enormity.
- P منگر *ma nigar*, look not (root نگرستن).
- P منم *manam*, I am.
- A من مغربها *min maghribihā*, from its setting place, from the West.
- P من نه *ma nih*, lay not, place not, set not.
- A منية *munyat*, wish, desire. منيتي *munyatī*, my desire.
- A منية *manīyat*, death, decease. منيتي *manīyatī*, my death.
- A منيع *manī'*, inaccessible, impregnable.
- P منيوش *ma niyūsh (or niyosh)*, listen not.
- F مو *mū*, hair. موي رنگي *mūyi zangī*, hair of a negro. مويش *mūyash*, his (or her) hair.
- A موجب *mawājib*, causes, reasons, motives.
- A مواجهة *muwājahat*, presence; face to face.
- A مواخذ *mu-ākhaz*, taken to task, rebuked, reproved, chastised.
- A مواخذة *mu-ākhazat*, remonstrance, reprehension. A P مواخذت کردن *mu-ākhazat kardan*, to call to an account.
- A مواشي *mawāshī* (pl. of ماشية *māshiyat*), quadrupeds, cattle.

- A مواظبة *muwāzabat*, perseverance, assiduity.
A موافق *muwāfīk*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit.
A موافقة *muwāfakat*, agreement, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability.
A مؤانسة *mu-ānasat*, intimacy, familiarity.
A موت *maut*, death.
A مؤثر *mu-aththar*, impressed. *Mu-aththir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient.
A موج *mauj*, wave.
A موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. PA بموجب *bamūjib*, in conformity with, according to.
A موجد *mūja*, pained, afflicted with pain (the metre requires it to be written *mūja-i*).
A موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming.
A موجودات *maujūdāt* (pl. of *maujūd*), things found; existences.
A موافق *muwajjah*, approved, agreeable.
A موحد *muwahhid*, one who confesses the unity of God, unitarian, antitrinitarian; orthodox.
A مودة *marcaddat*, friendship, love.
A مؤذن *mu-azzin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from the turret (slender tower or minaret) of a mosque.
A مؤذي *mu-zī*, noxious, injurious, hurtful, pernicious.
P مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet, pismire; reptile.
P مورچانه *mūrchāna*, rust of iron.
P مورچه *mūrcha* (pl. *mūrchagān*), little ant, pismire, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers.
P مورم *mūram*, (I) am an ant.
A موروث *maurūth*, inherited; hereditary.
P موري *mūre*, an ant.
P موريانه *mūriyāna*, rust.
A موزون *mauzūn*, weighed, measured.
A موسم *mausim*, time, season; monsoon.
A موسوم *mausūm*, marked, signed, impressed, branded; noted, characterized; named.

- A موسي *Mūsā*, Moses, the Jewish lawgiver.
P موش *mūsh*, mouse.
P موشك كور *mūshaki kūr*, blind little mouse, i.e. the mole.
A موصوف *mausūf*, furnished with qualifications, qualified; characterized, distinguished; described; praised; before-mentioned.
A موضع *mauza*, place; village, hamlet, town.
A موضعي *mauza-e*, a place, a certain place.
A موعظة *maw-izat* (P pl. *mau-izahā*), advice, admonition, exhortation, homily.
A موفق *muwaffak*, assisted, favoured. *Muawaffk*, one who prospers, favours, seconds; sure guide.
A موكل *muwakkal*, appointed guardian, charged with, entrusted; superintendent; keeper (of a prisoner).
A مولد *maulid*, native country, birth-place.
A مولع *mūla*, excited; greatly addicted, passionately fond, wishful, greedy. *مولع زهد* *mūla-i zuhd*, given to devotion.
A مؤلف *mu-allif*, compiler, composer, author.
A مولود *maulūd*, born.
A مولی *maula*, lord, master, ruler. *المولی* *al-maula*, God, the ruler.
P موم *mūm* (by some *mom*), wax.
A مؤنة *ma-unat*, provisions, daily food or rations.
A مؤنس *mu-nis*, intimate, familiar; companion, friend.
P موي بناگوش *mū, hair of the head. mūyi bunāgosh*, hair of the cavity behind the ears. *مويت* *mūyat*, thy hair.
A مؤيد *mu-aiyad*, aided, assisted, strengthened, helped, rendered victorious.
P مؤي *mū-e*, a single hair.
P مه *mah*, the moon. *Mih*, great, superior.
A مهابة *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; majesty.
P مہار *mihār*, reins, halter, bridle; a camel's bridle, which is a peg put through the animal's nose, with a string attached to each side.
P مہ پاره *mah-pāra*, (piece of moon), mistress.
P مہتر *mihtar* (pl. *mihtarān*), greater, superior.

- P مهتري *mihtarī*, greatness; superiority.
- A مهجور *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled from, forsaken, deserted, rejected, shunned.
- A مهد *mahd*, cradle.
- P مهر *mīhr*, love, attachment; tenderness, kindness. مهرش *mīhrash*, love of him (her, it). *Muhr*, seal; virginity.
- P مهربان *mīhrbān*, kind, affectionate, friendly; friend, lover.
- P ماه رو *mah-rū*, moon-faced, beautiful. ماه روئی *mah-rū-ē*, (thou) art fair as the moon.
- P مهره *muhra*, chessman; bead of glass or coral.
- A مهم *muhimm*, momentous (affair), grand, serious, urgent, weighty (business).
- P مهمان *mihmān*, guest.
- P مهمان سراي *mihmān-sarāi*, guest-chamber, house for strangers, hospitable roof.
- P مهمانی *mihmānī*, feast, entertainment; hospitality.
- A مهمل *muhmal*, neglected, disregarded. *Muhmil*, negligent, careless.
- A مهیا *mukaiya*, prepared, made ready.
- P مهین *mihīn*, greatest, noblest.
- P می *mai*, wine.
- P می *mī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially the present and imperfect; also to the continuative imperative, as میباش *mī bāsh*, continue to be; میرو *mī rav*, keep on going.
- P میا *mayā*, come not (rt. آمدن *āmadan*).
- P میازار *mayāzār*, distress not (rt. آزاردن).
- P میان *miyān*, waist, middle; between, betwixt. میان بستن *miyān bastan*, to gird the waist. از آن میان *az ān miyān*, from the midst thereof, from amongst them. در میان آمدن *dar miyān āmadan*, to come on the tapis.
- P میان تهی *miyān-tihī*, empty within, hollow.
- P میانه *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation.
- P می آید *mī āyad*, is coming, cometh (rt. آمدن).
- A میت *mai-yit*, dead. هَذَا مَعَهُ مِيت *hāzā*

- maḡahu maiyitun*, this (man) has with him a dead (thing).
- P میخ *mekh*, nail, peg or pin. میخی چند *mekhī chand*, some nails, a few pegs.
- A میدان *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle.
- P میر *mīr*, prince; die thou (rt. مردن *murdan*).
- A میراث *mīrāth*, heritage, inheritance.
- P میرانم *mīrānam*, make me to die (rt. میرانیدن).
- P می رود *mī ravad*, goeth, is going (rt. رفتن).
- A میسر *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained.
- P می شویی *mī shū-ē*, thou canst wash (rt. شستن).
- A میکائیل *Mikā'il*, Michael, the archangel, thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām.
- P می کردم *mī kardam*, I was making.
- A میل *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. A P میل کردن *mail kardan*, to bend, bias. A میل *Mil*, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium.
- A میلی *maile*, a leaning, a bias, an inclination.
- A میمون *maimūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man.
- P مینا *mīnā*, enamel; blue heaven, azure sky.
- P میندیش *mayandesh*, be not anxious (root اندیشدن *andeshīdan*; the *alif* having been changed into *ye* after the *ma* of prohibition by a rule of grammar).
- P میوه *mīva*, fruit.

ن

- P ن *na*, not (a prefixed negative particle).
- P نا *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-.
- A نا *nā* (affix. pron.), us, of us, our.
- P نا آزموده *nā āzmūda*, untried, inexperienced.
- P نا امید *nā umed* (or *nā ummed*), despairing, despairer, despondent.
- P نا امیدي *nā umedī*, despair, hopelessness.
- P A نا اهل *nā ahl*, unworthy, worthless, base.

- P ناکاري *nā bakārī*, uselessness.
- P ناک بود *nā būda*, not been, not become.
- P ناک بینا *nā bīnā* (pl. ناک بینایان *nā bīnāyān*), not seeing, blind, sightless.
- P ناک بینائی *nā bīnāʔī*, want of sight, blindness.
Nā bīnāʔe, a blind person.
- P ناک پاک *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy.
- P ناک پایدار *nā pāi-dār*, unstable, unsteady, inconstant.
- P ناک پرهیزگار *nā parhezgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste.
- P ناک پسند *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, unpleasing, offensive.
- P ناک پسندی *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation.
- P ناک پسندیده *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant.
- P ناک تراشیده *nā tarāshīda*, unhewn, untrimmed, unpolished, uncouth.
- P ناک تمام *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect, defective.
- P ناک توان *nā tuwān*, impotent, weak, powerless.
- P ناک توانی *nā tuwānī*, inability, weakness, impotence.
- P ناک جنس *nā jins*, ignoble; ill-conditioned.
- P ناک جوانمرد *nā jawān-mard* (pl. ناک جوانمردان *nā jawān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble.
- P ناک چار *nā chār*, helpless, remediless.
- P ناک چیز *nā chīz*; nothing-worth, vile, contemptible.
- P ناک حق شناس *nā hakk-shinās*, ungrateful.
- P ناک ناخن *nā khun*, nail, claw, talon.
- P ناک خوب *nā khūb*, unseemly, uncomely.
- P ناک خوبی *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness.
- P ناک خوردن *nā khwurdan*, not eating; not to eat.
- P ناک خورده *nā khwūrda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt.
- P ناک خوش *nā khwush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious.

- P ناک خوش آواز *nā khwush-āwāz*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced.
- P ناک خوشتر *nā khwushtar*, more unpleasant, more grating.
- P ناک نادان *nādān*, ignorant, inexperienced; fool.
- P ناک نادانی *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant.
- A نادر *nādir*, rare, wonderful, wondrous, unusual, uncommon. نادر الحسن *nādiru 'l husn*, of rare beauty.
- P ناک درست *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong.
- P ناک دیده *nā dīda*, unseen; unknown.
- A ناک نار *nār* (fem.), fire; hell. ناک نار *nāran* (acc.).
- P ناک ناز *nāz*, blandishment, caress, caressing; grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs.
- A ناک نازل *nāzil*, lowered, descending.
- P ناک نازنین *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate, airy lady; belle, mistress. ناک نازنینی *nāznīnī*, (thou) art a beauty.
- P ناک زیبا *nā zībā*, ill-favoured.
- P ناک نازیدن *nāzīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated.
- A ناک الناس *nās*, men, mankind. الناس *an nās*, mankind. الناس علی دین ملوکهم *an nāsu 'alā dīni mulūkihim*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings.
- P ناک ساز *nā sāz*, inharmonious, dissonant, discordant.
- P ناک سازگار *nā sazgār*, uncongenial.
- P ناک سپاس *nā sipās*, ungrateful, unthankful.
- P ناک سزا *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming.
- P ناک سزاوار *nā sazāwār*, uncongenial, ungenial.
- P ناک سزای *nā sazāi*, unworthy.
- P ناک سزائی *nā sazāʔe*, an unworthy personage.
- A ناک ناشرة *nāshirat* (pl. ناک ناشرات *nāshirāt*), brisk, fresh, blowing, blustering (wind).
- P ناک شناخت *nā shinākh*, unknown, without acquaintance.
- A ناک ناصح *nāsīh*, monitor, faithful adviser.
- A ناک ناصر *nāsīr*, defender, assistant, helper.

- FA ناصواب *nā sawāb*, not right, vain, false.
 A ناصية *nāsiyat*, forelocks, pendulous ringlets ; front, appearance, bearing.
 A ناطور *nātūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard or palm-plantation. والناطور غير *wa 'n nātūr ghair māni*, and the keeper not preventing.
 A ناظر *nāzīr* (P pl. ناظران *nāzīrān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder.
 P ناف *nāf*, the navel.
 A نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing ; valid, operative, effective, received, obeyed.
 P نافرجم *nā farjām*, unpropitious, unhappy.
 P نافرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, stubborn, refractory.
 A نافع *nāfi*, profitable, advantageous, salutary, useful. بنافع *bi nāfi*, of any use.
 A ناقص *nākis*, deficient, defective ; diminished, impaired. ناقص عقل *nākisi aql*, deficient in understanding, unintellectual, dull.
 P ناکردن *nā kardan*, not to make ; the non-making.
 P ناکرده *nā karda*, unfinished, undone.
 P ناکس *nā kas*, mean, base, vile, worthless ; a nobody.
 P ناگاد *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden.
 P ناگفتن *nā guftan*, not to speak ; not speaking.
 P ناگاه *nāgah*, suddenly. ناگه *nāgahe*, on a sudden, unexpectedly.
 P نالیش *nālīsh*, complaint, lamentation.
 P ناله *nāla*, complaint, moan, lamentation.
 P نالیدن *nālīdan*, to complain, lament, bemoan, groan.
 P نام *nām*, name ; fame, character, reputation. نامت *nāmat*, thy name. نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call.
 FA نامحسوب *nā mahbūb*, unloved, disliked.
 FA مرادی *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness, disappointment.
 P مردم *nā mardum* (pl. مردمان *nā mardumān*), not human, inhuman, barbarous ; base, ignoble, vile.

- PA مساعد *nā musā'id*, unfavourable, unpropitious.
 PA مستعد *na musta'id*, unapt, inept, incapable, unready.
 PA معلوم *nā ma'lūm*, unknown.
 PA معول *nā mu'auwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound.
 PA مقبول *nā makhbūl*, unaccepted, unwelcome.
 PA مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming.
 P نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious.
 PA موزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious.
 P ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem.
 P نام و نشان *nām u nishān*, name and trace.
 P نامه *nāma*, writing, letter, record, book.
 P نامی *nāmī*, illustrious, renowned, famed.
 P نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread ; loaf. نان تهی *nāni tihī*, dry bread. نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity.
 P نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted.
 P نانی *nāne*, a loaf, a single loaf.
 P ناور *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نیاور *nayāvarī*, from the root آوردن *āvardan*, to bring).
 P ناموار *nā hamvār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly ; untidy, unruly.
 P نای *nāi*, neck, throat ; flute, pipe.
 P یافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain.
 P ناید *nāyad* (for نیاید *nayāyad*), comes not.
 A نائم *nā'im*, sleeping, asleep. للنائم *li'n nā'imī*, for one asleep, for the sleeping.
 P نائی *nā'ī*, reed, cane ; the throat, neck.
 P نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined.
 P نبرد *nabard*, war, battle, conflict. *Na barad*, he taketh not away, removeth not (root بردن *burdan*). *Na burad*, he cuts not off.

P نبري *na barī*, thou shouldst not bear or submit to (rt. بردن *burdan*).

P نبشت *nabisht*, writing, inscription.

P نبشتن *nabishtan*, to write.

P نبشته *nabishta*, written, scribbled.

A نبض *nabz*, the pulse.

A نبوة *nubūwat*, prophecy, prophetic gift or office, function or privilege of a prophet.

P نبودي *na būde*, would not be.

A نبي *nabīy*, prophet.

P نبیند *na bīnad*, seeth not (rt. دیدن *dīdan*).

P نترسد *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (rt. ترسیدن *tarsīdan*).

P نتوان *na tuwān*, (one) cannot. نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape.

P نتواند *na tuwānad*, cannot.

P نتوانستن *na tuwānistān*, not to be able.

A نثار *nithār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down.

A نجم *najm*, star.

P نجوئی *na jū-i*, thou seekest not.

A نحن *nahnu*, we.

A نحو *nahw*, way, path, track. النحو *an nahw*, grammar.

A نحوی *nahwīy*, grammatical; teacher of syntax, grammarian. بلیت بنحوی یصول مغاضبا *bulītu bi nahwīyin yasūlu mughāziban ʿalaiya*, I am plagued by a grammarian (who) worries me in a rage.

P نخست *nukhust*, first; first of all.

P نخستین *nukhustīn*, first; original, former.

P نخفتست *na khuftast*, is not asleep.

A نخل *nakhl*, palm-tree; and often, any young tree in general.

A P بند نخل *nakhl-band*, maker of artificial flowers.

A نخله محمود *nakhla-i mahmūd*, the name of a pleasant halting-place on the road to Mecca, three days' journey from the city of Kūfah, where the pilgrims are wont to rest under the palm-trees: whence its name.

A نخیل بنی هلال *nakhīli banī hilāl*, (lit. the

palm groves of the Banī hilāl, a tribe so called), a place in Arabia.

P اند *and*, are.

A ندا *nidā*, voice, call from heaven.

A ندامة *nadāmat*, repentance, contrition, regret.

P ندانی *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (rt. دانستن *dānistān*).

P ندرد *na darad*, rendeth not (rt. دریدن *darīdan*).

A ندماء *nudamā* (pl. of ندیم *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers.

P ندهد *na dihad*, giveth not (rt. دادن *dādan*).

P ندید *na dīda*, hast thou not seen?

A ندیم *nadīm* (P pl. ندیمان *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion.

A نذر *nazr*, vow, offering; gift to a superior.

A نذیر *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to terrify the wicked. نذیرا *na-zīran* (acc.) بتغییر الزمان *kafa' bi taghāiyuri 'z zamāni nazīran*, change of time is a sufficient admonisher (similar to the phrase کفی الله هادیا *kafa' allāh hādiyan*, God is guide enough).

P نرسی *na rasī*, thou wilt not arrive.

P نرم *narm*, soft, mild, gentle; downy.

P نرمی *narmī*, softness, mildness, gentleness.

A نزاع *nizā*, quarrel, strife, dispute.

P نزد *nazd*, near, towards, with.

P نزدیک *nazdik*, near, with. (pl. نزدیکان *nazdikān*), near, adjoining, present.

P نزدیکتر *nazdiktar*, nearer.

A نزع *naza*, the agonies of death.

A نزول *nuzul*, descending, alighting; descent.

A نزهة *nuzhat*, delight, pleasure.

A نسبة *nisbat*, relation, reference, relationship.

A نسد *nasuddu*, we close up (aor. of سد *sadda*).

P نسرین *nisrīn*, wild rose.

A نسق *nasak*, usage, fashion, style, mode, way, order, method.

A نسل *nasl*, offspring, progeny, race, breed.

A نسیج *nasīj*, woven; garments of fine texture.

- A نشأت *nasha-ta*, thou hast grown up.
 A نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness.
 P نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. نشان دادن *nishān dādan*, to point out.
 P نشان دادن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay.
 P نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target.
 P شاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not.
 P نشست *nishast*, he sat; sitting.
 P بنشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished.
 P نشسته *nishasta*, seated; sitting; settled.
 نشسته *nishasta-e*, art thou sitting?
 P نشنیده *na shanīda-e*, hast thou not heard?
 P نشووي *nashavī*, thou wilt not become (شدن).
 P نشیب *nishīb*, descent, declivity, slope.
 P نشیمن *nishīman*, seat, mansion.
 P نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of بنشستن).
 P نشینم *nishīnam*, I sit.
 P نشیني *nishīnī*, thou shouldst sit.
 A P نصب کردن *nasb kardan*, to fix, appoint.
 A نصر *nasr*, victory. *Nasara*, he succoured, he helped, (used optatively) may He render victorious! (In the text, this word has been, by mistake, printed *nassara*.)
 A نصراني *Nasrānīy*, Nazarene, Christian.
 A نصیحة *nasīhat*, advice, counsel, admonition, exhortation.
 A P نصیحت گر *nasīhatgar*, counsellor, adviser.
 A نطفة *nutfat*, seed, sperma hominis.
 A نطق *nutk*, speech, articulation.
 A نطیب *nutību*, we find sweet (aor. of اطاب *atāba*, 4th form of the rt. طاب *tāba*, concave *ye*).
 نطیبها *nutībuha*, we find them sweet.
 A نظر *nazar*, sight, look, glance, regard, view, attention. A P نظر کردن *nazar kardan*, to look.
 A نظري *nazare*, a look, a glance.
 A نظم *nazm*, verse, poetry.
 A نظیف *nazīf* (fem. نظیفة *nazīfat*), pure, clean.

- A نعت *na-ṭ*, description, epithet; praise.
 A نعره *na-ṭrat*, shout, cry, scream.
 A نعش *na-ṭsh*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سریر *sarīr*).
 A نعل *na-ṭl*, horse-shoe.
 A P نعلبند *na-ṭl-band*, smith, farrier.
 A P نعلبند پسر *na-ṭlband-pisar*, blacksmith's son.
 A نعلین *na-ṭlain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs.
 A نعم *na-ṭam*, yes, very well. *Ni-ṭam* (pl. of نعمة *ni-ṭamat*), good things.
 A نعمة *ni-ṭmat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good things; tenderness, delicacy; liberality. P گر اندر نعمتي *gar andar ni-ṭmatī*, if (thou) art in affluence.
 A نعمتي *ni-ṭmate*, a single favour.
 A نعوذ بالله *na-ṭāzu bi 'llāh*, let us fly to God! God help us! heaven forefend! (a deprecatory formula).
 A نعیب *na-ṭīb*, croaking, croak.
 A نعیق *na-ṭīk*, croaking, croak.
 A نعیم *na-ṭīm*, affluence, anything good which we enjoy; pleasure, delights.
 P نغز *naghz*, beautiful, good.
 P نغزتر *naghztar*, more agreeable.
 P نغمة *naghma*, soft, sweet musical sound, melody.
 A نفاق *nifāk*, hypocrisy, dissimulation.
 A نفرة *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror.
 A نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal desire, carnality. نفس اماره *nafsi ammāra*, imperious lust, concupiscence. *Nafas*, breath, breathings; talk; moment. A P بر آوردن *bar āvardan*, to give utterance.
 A P نفوس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious.
 A نفسک *nafsuka*, thyself, thy soul.
 A نفسه *nafsihi*, (from) himself.
 A نفسی *nafase*, a single breath, one breath, a sigh. A P سرد نفسی *nafase sard*, a cold sigh.

- A نفت *naft* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha.
- A F نفت انداز *naft-andāz*, maker of fireworks.
- A P نفت اندازی *naft-andāzī*, the art of making or exhibiting fireworks.
- A نفع *naʿ*, gain, profit, advantage, benefit.
- A نفقة *naḥat*, the necessary expenses for living.
- A P نفقه کردن *naḥa kardan*, to disburse.
- A نفور *naʿūr*, abhorring, hating; averse, alien.
- A نفی *naʿī*, banishment, exile, transportation; prohibition, negation.
- A نفیس *naʿīs*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (نفس *naʿas*).
- A نقاش *nakkāsh*, embroiderer; painter, limner.
- A نقب *nakk* (P pl. نقبها *nakkhā*), subterranean excavation, digging through a wall, breach.
- A نقد *nakk*, ready money, coin, small change.
- A نقدي *nakde*, the money.
- P نقره *nukra*, silver. نقره خام *nukra-i khām*, virgin silver.
- A نقش *naksh*, picture, drawing, design; spot, paint.
- A P نقش و نگار *naksh u nigār*, spots and hues, paintings and ornaments.
- A نقص *nāks*, defect, deficiency, injury.
- A نقصان *nuksān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure.
- A نقض *nakz*, violation of contract, rupture.
- A نقل *nakl*, transportation, translation, removal, migration. A P نقل کردن *nakl kardan*, to remove, migrate; to copy.
- A نکاح *nikāh*, marriage.
- A نكبة *nakbat*, adversity, sad reverse.
- A نکته *nuktat*, subtle or quaint conceit or point; riddle.
- P نکند *na kunad*, makes not (rt. کردن *kardan*).
- P نكو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound.
- P نكو رو *nikū-rū*, handsome-faced.
- P A نكو سیرت *nikū-sīrat*, virtuous, moral.
- P نكو نام *nikū-nām*, respectable, respected.
- P نکوهیدن *nikūhīdan*, to despise, slight, blame.
- P نکوهیده *nikūhīda*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable.
- P نكوئی *nikū-i*, goodness, kindness, amiability; beauty. نكوئی کردن *nikū-i kardan*, to do good.
- P نگار *nigār*, picture; beloved object, sweetheart; beauty. نگار کردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn, portray.
- P نگار خانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity.
- P نگارین *nigārīn*, embellished; beautiful, fair, lovely.
- P نگاد *nigāh*, look. نگاد داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to observe, to watch; to guard, save, preserve. نگاد کردن *nigāh kardan*, to look, to view, to watch.
- P نگران *nigārān* (pres. part.), looking, beholding.
- P نگرستن *nigārīstan*, to behold, look.
- P نگرستن *nigārīstan*, to look, peer, pry.
- P نگفته *na gufta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken.
- P نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted.
- P نگو نبخت *nigūn-bakht*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight.
- P نگه *nigah*, sight. نگه داشتن *nigah dāshtan*, to guard, preserve, keep, save, reserve, hold; to observe, watch. نگه کردن *nigah kardan*, to look. نگه دار *nigah dār*, preserve thou.
- P نگین *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring.
- P نم *nam*, dew.
- P نماز *namāz*, prayer; prayers, especially those prescribed by law to be repeated thrice a day.
- P نماند *na mānad*, remaineth not; is no more.
- P نماندم *na māndam*, I remained not.
- P نمد زین *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part to prevent the rider being galled.
- A نمط *namat*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness.
- P نمک *namak*, salt.
- P نمکین *namakīn*, salted, salt; seasoned, sa-

- roury; sprightly, arch, sparkling, witty; handsome, beautiful.
- A نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers.
- P نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear.
- P نمودي *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to shew.
- P نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar.
- P ننگ *nang*, honour, character; shame, disgrace, dishonour.
- P نهی *na nihī*, thou puttest not (rt. نهادن).
- P نو *nau*, new, fresh, recent.
- A نواحی *nawāhī* (pl. of ناحية *nāhiyat*), environs, parts adjacent.
- P نواختن *nawākhtan*, to soothe, to caress, to indulge, or treat with kindness.
- A نوادر *nawādir* (pl. of نادره *nādirat*), rarities, rare things.
- A نوال *nawāl*, present, gift, donative.
- P نو آورده *nau-āvarda*, fresh-brought.
- A نوبه *naubat*, period, time, turn.
- P نوجوان *nau-jawān*, one just come to adolescence.
- A نوح *Nūh*, the patriarch Noah, called by the Muhammadans شيخ المرسلين *Shaiḥku'l mursalīn*, elder of the prophets (those sent).
- P نو دمیده *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient beard).
- A نور *nūr*, light.
- P نوردن *navardan* (or نور دیدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect.
- P نو رسیده *nau-rasīda*, newly arrived; new, fresh, recent; germinating.
- P نوروز *nau-roz*, New-year's-day, which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries.
- P نوروزي *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's.
- P نوش *nosh*, drink, honey, sweets.
- P نوشت *navisht* or *nivisht*, what is written, writing, scripture; written.
- P نوشتست *navisht ast*, is written or scribbled.
- P نوشتن *navishtan*, to write.
- P نوشته *navishta*, written, inscribed; writing.
- P نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary.
- P نوشیدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow.
- P نوشیروان *noshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al-ādīl*, the Just.
- P نوشین *noshīn*, sweet, pleasant.
- A نوع *nau*, species, kind, mode, sort.
- A نوعی *nau-e*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner.
- P نومیدی *naumedī* or *naumīdī*, despair.
- A نون *nūn*, fish. ذو النون *zū 'n nūn*, (lord of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died A.H. 245 (A.D. 860).
- P نویسند *nawīsanda*, writer.
- P نه *na*, not, no, neither, nor.
- P نه *na-e*, thou art not.
- P نه *nih*, put, place, lay, lay down (imperat. of rt. نهادن *nihādan*). *Nuh*, nine.
- A نهج *nuhāju*, we are excited, we are roused up. (Some copies, and those, perhaps, the best, read یهج *yuhāju*, one is agitated or stirred; a rush is made; both words are the pass. aor. of the vb. هاج *hāja*, concave ي *ye*).
- P نهاد *nihād*, nature, disposition, habit.
- P نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out.
- P نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed.
- P نهان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine.
- P نهان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret.
- P نهانی *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine.
- P نهانده *nihāvand* (or *nuhāvand*), name of a city in Persian Irāk.
- A نهاية *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra.
- A نههر *nahr*, river, rivulet, rill.
- P نهفت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret.
- P نهفتن *nihufstan*, to hide, conceal.

P نهفته *nihufta*, hidden, latent, concealed; secretly.

A نهق *nahaka*, he brayed (3 per. sing. pret.)

P نهنگ *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alligator; shark.

A نهی *nahy*, prohibition. A P کردن نهی *nahy kardan*, to forbid, prohibit.

P نهیب *nahīb*, terror, fear.

P نی *nai*, reed, cane; flute, pipe.

A نی *nī*, me (affixed to verbs).

P نیارامد *nayārāmad*, (he) will not rest (root آرامیدن *ārāmīdan*).

P نیارامید *nayārāmīd*, he rested not (rt. آرامیدن *ārāmīdan*).

Obs. the first of the two *alifs* has been changed to *ye*, after *na* by a rule of grammar.

P نیارد *nayārad*, will not bring (rt. آوردن *āvardan*).

بر نیارد *bar nayārad*, raiseth not.

P نیازارد *nayāzārad*, he torments not.

P نیازاری *nayāzārī*, thou afflictest not, tormentest not, grieveest not (rt. آزاردن *āzārdan*).

P نیازردم *nayāzardam*, I tormented not (here the first *alif* of the root آزاردن *āzārdan* has been changed to *ye* after *na*).

P نیازمند *nayāzmand*, indigent.

P نیازموده *nayāzmūda*, not experienced.

P نیاساید *nayāsāyad*, is not refreshed (rt. آسودن *āsūdan*).

P نیاسودی *nayāsūde*, he would not rest.

P نیافت *nayāft*, he found not.

A نیاق *niyāk* (pl. of ناقه *nākat*), she-camels.

نیاقا *niyākan* (acc.)

P نیام *niyām*, sheath, scabbard, case.

P نیامد *nayāmad*, came not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیاموخت *nayāmokht*, hath not learned (rt. آموختن *āmokhtan*).

P نیاوردي *nayāvardī*, thou hast not brought (rt. آوردن *āvardan*).

P نیاوري *nayāvarī*, thou bringest not.

P نیاید *nayāyad*, comes not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیایی *nayāyī*, thou comest not (rt. آمدن *āmadan*).

A نية *niyat* (also نیت *nīyat*), design, purpose, intention; will-worship.

P نیرزد *nayar zad*, is not worth (rt. ارزیدن *ar-zīdan*). Here the *alif* has been changed to *ye* after *na*.

P نیرو *nīrū*, strength.

P نیز *nīz*, also, likewise, too; even; again.

P نیزه *neza*, spear, lance, javelin.

P نیزه باز *neza-bāz*, spearman, lancer, tilter.

P نیست *nīst*, is not, consists not.

P نیستی *nīstī*, (thou) art not; destitution.

P نیش *nīsh*, sting. نیش زدن *nīsh zadan*, to sting, to strike with the sting.

P نیشکر *nai-shakar*, sugar-cane.

P نیفتاد *nayuftād*, did not fall out, happen, or occur (rt. افتادن *uftādan*).

P نیفشاندي *nayafshāndī*, thou scatteredst not.

P نیفشانی *nayafshānī*, thou scatterest not.

P نیفگني *nayafganī*, thou castest not away.

P نيك *nek* (pl. نیکان *nekān*), good, beautiful; well; very; very well. نيك داشتن *nek dāshtan*, to treat kindly, to do good.

P نيك انجام *nek-anjām*, of happy end.

P نيك بخت *nek-bakht* (pl. نيك بختان *nek-bakhtān*) fortunate, happy.

P نيك بختي *nek-bakhtī*, good fortune.

P نيكخواه *nek-khwāh* (pl. نيكخواهان *nek-khwāhān*) benevolent, well-wisher.

P نيك رفته *nek-rafta* (pl. نيك رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him.

P نيك روز *nek-roz*, happy.

P نيك سر انجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished.

P نيك فرجام *nek-farjām*, of happy end.

P نيك محضر *nek-mahzar*, good-natured, amiable.

P نيك مرد *nek-mard*, good man.

P نيك مردی *nek-mardī*, kindness, goodness, honesty.

P نيك نام *nek-nām*, of good report, fair-famed.

P نيكو *nekū* (pl. نيكوان *nekuwān*) good; well.

P نيك و بد *nek u bad*, good and bad.

P نيكو روش *nekū-ravish*, moral, well-behaved.

- P نيكو *nekū-nām*, of good repute, having a good name.
 P نيكوي *nekuvi*, goodness.
 P نيكوي *nekū-i*, goodness, kindness.
 P نيكی *nekī*, goodness, virtue; good.
 P نیل *nīl*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased; hence, mourning; the river Nile.
 P نیم *nīm*, half.
 P نیم خورد *nīm-khwurd*, half-eaten; half-drunk.
 P نیم خورد *nīm-khwurda*, half-eaten; half-drunk; leavings.
 P نیم روز *nīm-roz*, noon, mid-day; the province of Sīstān.
 P نیم سیر *nīm-ser*, half-full.
 P نیم شب *nīm-shab*, midnight.
 P نینداختی *nayandākhte*, he would not throw, he would not have thrown (rt. انداختن).
 P نیندوخت *nayandokht*, (he) gained not, acquired not (rt. اندوختن *andokhtan*).
 P نبوشیدن *niyūshīdan*, to listen.
 P نئین *na'in*, made of reeds; reedy.

و

- A P و *wa* (and sometimes in Persian *u*), and; still, yet; for.
 P وا *wā*, again, *re* (a prefix).
 A واتوب الیه *wa atūbu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him.
 A واثق *wāthik*, confiding, confident, assured, positive.
 A واجب *wājib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper.
 A واجبی *wājibī* (or بواجبی *bi wājibī*), necessary, expedient, proper, deserved.
 A وادی *wādī*, valley, vale, dell, dale; river.
 A وارث *wārith* (P pl. وارثان *wārithān*), heir, inheritor.
 P واژون *wāzhūn*, inverted, topsy-turvy.
 P واژون بخت *wāzhūn-bakht*, unfortunate.

- A واسط *Wāsīt*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf.
 A واصف *wāsif* (P pl. واصفان *wāsifān*), praisers; describers.
 A واطلب *wa 'tlub*, and ask thou.
 A واعظ *wā'iz* (P pl. واعظان *wā'izān*), preacher.
 A وافر *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, plentiful, plenteous.
 A واقعة *wāki'at*, accident, incident, occurrence, event; battle, encounter, conflict; catastrophe, case.
 A واقعها *wāki'ahā* (P pl. of واقعة *wāki'at*), eventualities, events.
 A P واقعه دیدد *wāki'a-dīda*, (man) of experience.
 A واقف *wākif*, apprized, aware, informed.
 P والا *wālā*, high, exalted.
 A والا *wa illā*, and if not, otherwise.
 P والاتر *wālātar*, higher.
 A والله *wa 'llāh*, by heaven!
 A آله *wa ālihi*, and (on) his offspring.
 P وام *wām*, debt, loan. وام دادن *wām dādan*, to grant a loan, to lend.
 P واماندن *wā māndan*, to remain behind, to lag.
 P وامی *wāme*, a loan.
 A وان *wa in*, and if, although, albeit.
 A وانت *wa anta*, and thou.
 A وان جئت *wa in ji'ta*, and though thou camest (or comest).
 P وانگاد *w' āngāh*, and then; and then!
 A وائما *wā innamā*, and surely, and indeed, and only.
 A وائنه *wa innahu*, and certainly it (is).
 A وجد *wajid*, rapture, ecstasy; fervent love.
 A وجود *wujūd*, existence; body, person, individual. با وجود *bā wujūd*, notwithstanding.
 A وجودی *wujūde*, an existence.
 A وجه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. وجه کفاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.
 A وحدت *wahdat*, solitude, singleness, unity.
 A وحش *wahsh*, wild beast.

- A وحشة *wahshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom, dumps; dreariness, dismalness; ferocity, savageness, fierceness; asperity, aversion.
- A وحل *wahal*, mire, black adhesive clay.
- A وحيد *wahīd*, single, separated, detached, apart.
- A واداد *widād*, love, affection. *في وادادها* *fī wi-dādihā*, for (my) love to her.
- A وداع *widāʿ*, farewell, adieu, good bye.
- P ور *war*, if; and if; even if; although; since.
- A وراء *warāʿ*, beyond, without, besides, except.
- A ورد *ward*, rose; leaf or petal of a flower.
- P ورزیدن *warzīdan*, to practice, cultivate, perform.
- P ورش *warash* (for *اگر اش* *wa agar ash*), and if it.
- A ورطة *wartat*, labyrinth, maze; precipice, or any position which occasions embarrassment.
- A ورق *wurk* (pl. of *ورق* *warkāʿ*), brown, dusky-coloured (pigeons). *Warak*, leaf (of a tree or paper).
- A ورقي *warake*, one leaf, a single leaf.
- P ورنه *warna* (for *اگر نه* *wa agar na*), and if not, otherwise.
- A وري *waraʿ*, men, mortals.
- P وز *waz* (for *از* *wa az*), and from.
- A وزراء *wuzarāʿ* (pl. of *وزير* *wazīr*), viziers, ministers of state.
- A وزن *wazn*, weight.
- A وزير *wazīr*, minister of state, vizier.
- A وزيري *wazīrī*, rank of vizier, premiership.
- A وسعة *wusʿat*, largeness, amplitude, space.
- P وسمه *wasma*, leaves of woad, or the indigo plant used in dyeing.
- A وسيلة *wasīlat*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit).
- A وسيم *wasīm*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg, as all the prophets had been,—Muhammad is believed to have been the last so distinguished; beautiful.
- A وصال *wisāl*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of any beloved object.
- A وصف *wasf*, description, praise.

- A وصل *wasl*, union; enjoyment of the society of friends.
- A وصية *wasīyat*, will, testament, commandment, charge.
- A وظيفة *wazīfat*, allowance of provisions, stipend.
- A P وظيفه خور *wazīfa-khwur*, pensioner.
- A وعد *waʿada*, he promised.
- A وعدة *waʿdat*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. A P وعد دادن *waʿda dādan*, to give a promise; to put off with a promise.
- A وعظ *waʿz*, admonition, exhortation, sermon, homily.
- A وفاء *wafāʿ*, performance of promises, payment, fulfilment; fidelity, good faith. A P وفا کردن *wafā kardan*, to pay, repay, fulfil.
- A وفات *wafāt*, decease, death, demise. A P وفات یافتن *wafāt yāftan*, to die.
- A P وفادار *wafā-dār*, keeper of good faith.
- A P وفاداري *wafā-dārī*, keeping of good faith.
- A وفائي *wafāʿe*, good faith.
- A بر وفق *wafk*, congruity, proportion. P A بر وفق *bar wafk*, in accordance, in conformity, agreeably to.
- A وفاي *wafaʿ*, he paid. *اذا وعد وفاي* *izā waʿada wafaʿ*, when he has promised, he fulfils.
- A وقاحة *wakāhat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness.
- A وقار *wakār*, majesty, dignity, gravity, sedateness.
- A وقت *wakt*, time, hour, season, occasion.
- A وقتها *wakthā* (P pl. of A وقت *wakt*), times, many times; ever and anon.
- A وقتي *wakte*, a certain time or occasion, once upon a time; some day or other; at the time; at one time, at another time.
- A وقد *wa kad*, and verily.
- A وقف *wakf*, religious legacy, charitable bequest. *مال وقف* *mālī wakf*, property so bequeathed.
- A وقوف *wukūf*, experience, knowledge, information, inkling, scent. A P وقوف یافتن *wu-kūf yāftan*, to get knowledge, scent or wind.

- A وكيل *wakīl*, set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney.
- P وگرنه *wagarna*, and if not, otherwise.
- A ولا *wa lā*, and not, neither.
- A ولّاء *wulāt* (pl. of والي *wālī*), governors, presidents, prefects.
- A ولادة *wilādat*, birth, procreation.
- A ولاية *wilāyat*, country, territory; a foreign country; Europe (so called in India).
- A ولد *walud*, son. ولده *waladahu*, (acc.) his son.
- A ولع *walaع*, eager desire.
- A ولذيقنهم *wa la nuzīkannahum*, and verily we will make them taste (emphatic aorist of ذاق *zāka*, 4th form of the root ذاق *zāka*, concave و *wāw*, with the pron. هم *hum*, them).
- A ولو *wa lau*, and if, and though.
- A ولوان *wa lau inna*, and if in truth.
- A ولوج *wulūj*, ingress, entrance.
- P ولي *wale*, but, however.
- A ولي *walīy*, holy man, saint.
- A وليس *wa laisa*, and there is not; and not.
- A ولي عهد *walī ahd*, heir-apparent.
- P وليك *wa lek*, but.
- P وليكن *wa lekin*, but, however.
- A P ولي نعمت *walī niemat*, benefactor.
- A وما *wa mā*, and whatever is.
- A ومن يتوكل على الله فهو حسبه *wa man yata-wakkal ala' 'llāhi fahwa hasbuhu*, and whoso trusteth in God, (He) is sufficient for him.
- A ونحن *wa nahnu*, and we.
- A ونصر اعلامه *wa nasara aalamahu*, and aid his banners!
- A وه *wuh*, ah! alas!
- A وهّاب *wahhāb*, great and bounteous giver. الوهاب *al wahhāb*, the Giver, i.e. God.
- A وهل *wa hal*, and how?
- A وهم *wahm*, surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination.
- A وهو *wahuwa* (to be pronounced *wahwa*), and he.

- P ازوي *vai*, he, him; of him, his; her. *az vai*, from him.
- P وي را *vai rā*, to him; him; his.
- P ويران *werān*, desolate, waste, depopulated.
- P وين *wīn* (for واين *wa īn*), and this.
- س
- A س hu (and sometimes hi), him, it; of him; his; its (an affixed pronoun).
- A ها *hā*, her; them, their (affixed pronoun).
- A هاديّ *hādī*, guide, leader, director. هاديّا *hādiyan*, (acc.)
- A هارون الرشيد *Hārūn arrashīd*, Hārūn the Guide (or Guided aright), the fifth Caliph of the house of Abbās; he began his brilliant reign A.H. 170, and died at Tūs, A.H. 193.
- A هامان *Hāmān*, name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kur'ān as vizier to Pharaoh.
- A هان *hān*, have a care! let it not be!
- A هائل *hā'il*, terrible, horrible, dreadful.
- A هبوب *hubūb*, furious blowing of the wind, gale, fresh or smart breeze.
- A هجرة *hijrat*, the flight of Muhammad from Mecca to Madīna which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar was ordered to be considered as the Muhammadan era.
- A هدف *hadaf*, butt or mark for archers, target.
- A هدي *hady*, cattle carried to Mecca to be sacrificed.
- A هديّة *hadīyat*, offering, gift, present (especially one offered to superiors).
- A هذا *hāzā*, this. هذا المقدار *hāzā 'l mīkdār*, this quantity.
- P هر *har*, every, all, each.
- P هراس *hirās*, terror, fear, dread.
- P هراسیدن *hirāsīdan*, to fear, stand in awe, be in dread; to terrify.
- P هران *har ān*, every.
- P هرانکه *har ān ki*, every one who, whosoever.
- P هر آينه *har āyina* (or هر آينه *har āyina*),

- doubtless, undoubtedly, assuredly, positively;
by all means, at all events.
- P هربار *har bār*, every time, each time.
- P هرجا که *har jā ki*, every place that, wherever.
- P هرچند *harchand*, although.
- P هرچه *harchi*, all that, every thing that, what.
- P هر دم *har dam*, each moment, every instant.
- P هر دو *har dū*, both. بهر دو دست *ba har dū dast*, with both the two hands.
- P هر روز *har roz*, every day, daily.
- P هرزه گو *harza-gū*, babbler, idle talker.
- P هرزه گوئی *harza-gū-e*, a prater, a chatterbox
- P هر سو *har sū*, on all sides, everywhere.
- P هر شب *har shab*, every night.
- P هر کجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever.
- P هر کرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever.
- P هر که *har ki*, whosoever.
- P هرگاه *har gāh*, every time, whenever. هرگاه که *har gāh ki*, every time that, whensoever.
- P هرگز *hargiz*, ever, at any time.
- P هر گه *har gah*, every time, whenever.
- P هر گه که *har gah ki*, every time, that, whensoever.
- P هرمز *Hurmuz*, son of Noshīravān, surnamed Tājdār, the Crown-wearer, from his habit of appearing at all times with the crown on his head, while his predecessors assumed that mark of royalty only when administering justice, or on special occasions. He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive.
- A هریرة *hurairat* (dim. of هرة *hirrat*), a little cat, a kitten.
- P هر یکی *har yake*, every single one, each one.
- P هزار *hazār*, thousand.
- P هزار بار *hazār bār*, a thousand times.
- P هزار پا *hazār-pā*, millepede, scolopendra.
- P هزار دانه *hazār dāna*, a thousand beads.
- P هزار دوست *hazār-dost*, having a thousand admirers.
- A هزار *hizbar* (P pl. هزاران *hizbarān*), lion.

- A هزل *hazl*, jest.
- P هست *hast*, is.
- P هستم *hastam*, I am; I was.
- P هستند *hastand*, they are.
- P هستی *hastī*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions.
- P هوش *hush*, intelligence. هوش داشتن *hush dāshtan*, to have a care, to mind, take heed.
- P هشت *hasht*, eight.
- P هشتم *hashtum*, eighth.
- P هشتن *hishtan*, to leave, quit.
- P هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you!
- P هشیار *hush-yār*, shrewd, sensible, intelligent, rational.
- P هفت *haft*, seven.
- P هفتاد *haftād*, seventy.
- P هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured.
- P هفتگانه *haftgāna*, in sevens; seven.
- P هفتم *haftum*, seventh.
- P هفته *hafta*, week, seven days.
- A هل *hal*, perhaps? does there? is there?
- A هلاک *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. A P هلاک شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. هلاکت *halākat*, thy destruction.
- A هلال *hilāl*, name of a tribe. بنی هلال *banī hilāl*, sons of Hilāl.
- A هلاک *halaka*, (he) perished.
- A هلاکت *halakta*, thou hast perished.
- P هلیدن *hilīdan*, to neglect, abandon, let alone, dismiss. فرو هلیدن *furo hilīdān*, to drive down, expel.
- P هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together.
- A هم *hum* (or *him*), they, them (masc.).
- A هم *hamm*, grief, care, solicitude.
- P هما *humā* (or همای *humāi*), phoenix, bird of happy omen, which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king.

- A هما *humā* (or *himā*), both of them (masc.).
- P همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same.
- P همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. *همانا که hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although.
- P همان به *hamān-bih*, always better.
- P همایون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy.
- A همه *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage, largeness of soul; mind, attention, endeavour, care, thought; auspices, favour, grace, blessing. A P همت خواستن *himmat khwāstan*, to ask a blessing.
- P همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner.
- P همچنین *hamchunīn*, in this manner; likewise.
- P همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as.
- P همخوابه *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse.
- P همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of Irāki Ajami.
- P هم درد *hām-dard*, fellow-sufferer, sympathetic.
- P هم دردی *ham-darde*, a fellow-sufferer.
- P همدم *ham-dam*, (breathing together) intimate companion or friend.
- P هم دوان *ham-dawān*, running together.
- P همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with.
- P همرد *ham-rah*, fellow-traveller.
- P همسایه *ham-sāya*, (same shade) neighbour. *همسایه درویش ham-sāya-e darwesh*, a poor neighbour.
- P همسر *ham-sar*, (same head), equal, associate; spouse.
- PA همعنان *ham-einān*, (with equal reins), rider side by side; companion, friend.
- P همدم *ham-kadam* (fellow-stepping), companion.
- PA هم قفس *ham-kafas*, cage-fellow.
- P همکن *ham-kun* (pl. *همکنان ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion.
- P همگنان *hamginān*, all; a company; equals.

- P همنشین *ham-nishīn* (or *همنشست ham-nishast*) one who sits with another, companion.
- P همه *hama*, all, every one, the whole, everything.
- P همه جا *hama jā*, everywhere, all places. *همه جا است hama jā ast*, is everywhere.
- P همه را *hama rā*, to all.
- P همی *hamī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially to the present and imperfect.
- P همیدارم *hamī dāram*, I have.
- P همیدون *hamīdūn*, now; always; in this manner.
- P همیشه *hamesha*, always, invariably.
- P همین *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same manner.
- A P هند *Hind*, India.
- P هندو *hindū*, a Hindoo.
- P هندوستان *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan.
- P هندوئی *hindū-e*, a certain Hindoo.
- P هندی *Hindī*, Indian.
- P هنر *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments.
- P هنرمند *hunarmand* (or *هنرور hunarwar*), skilful, scientific.
- P هنر نمایی *hunar-numāi*, merit-displaying.
- P هنروری *hunarwarī*, eminence in art, skill, or science.
- P هنری *hunare*, a single merit, a solitary virtue or excellence.
- P هنگام *hangām*, time, hour, season, moment.
- P هنگفت *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture.
- A هنود *hunūd* (pl. of *هند hind*), Indians.
- P هنوز *hanoz*, yet, still, hitherto.
- A هنی *hani*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion.
- A هو *huwa*, he; He is (a name of God).
- A هوا *hawā*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A P هوا پختن *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy.

- هوا *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence.
- A P هوا پرست *hawā-parast*, sensualist.
- A P هوا پرستي *hawā-paraste*, a sensualist.
- A هوا دج *hawādij* (pl. of *hauđaj*), camel-litters. هوا دجها *fī hawāđijahā*, in their litters.
- A P هوايش *hawāyash*, the air of it, its climate.
- A هوائي *hawā'e*, a new conceit, a fresh whim.
- P هور *hor*, the sun.
- A هوس *hawas*, desire, lust, concupiscence.
- A P هوس بازي *hawas-bāze*, a voluptuary.
- A هواسي *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice.
- P هوش *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. هوش داشتن *hosh dāshtan*, to heed, mind, pay attention, be careful.
- P هوشمند *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary.
- P هوشمندی *hoshmandī*, intelligence, sagacity.
- P هوشيار *hosh-yār*, sensible, endued with a sound understanding.
- A هول *haul*, terror, dread; horrible.
- A P هولناك *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous.
- P هویدا *huvaīdā*, clear, evident, conspicuous.
- A هیأت *hai'at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise.
- A هیبة *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity.
- P هیچ *hech*, at all, anything, aught, some, any.
- P هیچت *hechat*, any to thee.
- P هیچکس *hech kas*, a person of nothing worth, nonentity of a person.
- P A هچ وقتي *hech wakte*, at any time, ever.
- P هیچ يك *hech yak*, anyone.
- P هيزم *hezam*, wood, timber, stick, firewood.
- P هيزم کش *hezam-kash*, a carrier of faggots for fuel; breedbate, mischief-maker.
- A هيكل *haikal*, figure, image, stature, shape.

- A هيکلي *haikale*, a figure; such a form!
- A هيولاني *haiyūlānīy*, material.
- A هيهاات *haihāt*, begone! away! beware!
- ي
- A ي *ī*, me, my (affix. pron. added to nouns).
- P يا *yā*, or, either.
- A يا *yā*, O! (governs the nom. or accus.)
- P ياب *yāb*, find (imperat. of یافتن *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining.
- A يا بني *yā bunaiya'*, O my darling boy!
- P ياد *yād*, memory, remembrance, recollection. ياد آمدن *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. ياد آوردن *yād āvardan*, to call to remembrance. ياد داشتن *yād dāshtan*, to remember, recollect.
- P يار *yār* (pl. ياران *yārān*), helper, ally; associate, companion, comrade; lover (occurring in certain words such as شهریار *shahr-yār*, هوشيار *hosh-yār*, and a few others).
- P ياراي *yārā*, power; boldness, courage. ياراي گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk.
- A يا رب *yā rabb*, O Lord!
- P ياري *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. Yāre, a friend; a lover; a fresh lover, a new lover.
- A ياس *yas*, despair.
- P ياسمن *yāsmīn*, jasmine.
- P ياسمن بو *yāsmīn-bū*, sweet-scented as the jasmine. ياسمن بوئي *yāsmīn-bū'ī*, (thou) art as sweet as the jasmine.
- P يافتن *yāftan*, to find, obtain, gain, get, attain, experience.
- P يافتي *yāfte*, he had found or obtained.
- P يافه دراي *yāfa-darāi*, idle talker.
- A يا للعجب *yā li' l'ajab*, wonderful! strange!
- A يا ليت *yā laita*, Oh I wish! Oh would that!
- A يا معشر الخلائ *yā ma'sharu' l'khullān*, O assembly of friends! O friendly circle!

- ▲ *yā man*, O thou who!
- ▲ *yāni*, ripe, mature. التمر يانع *at tamr yāni*, the dates ripe.
- ▲ *yāvarī*, aid. ياورى کردن *yāvarī kar-dan*, to befriend, help, aid, assist.
- ▲ *yabtushu*, he waxes strong, becomes violent (aor. of the rt. *yabtushu bi'l firār*, he will be valiant in flight).
- ▲ *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), aor. of *takhāshana*, 6th form of the rt. *خشش*.
- ▲ *yatarashshahu*, exudes or exudates (aor. of *tarashshaha*, 5th form of the rt. *ترشح*).
- ▲ *yatalātafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, and gracious (aor. of *talātafa*, 6th form of the rt. *لطف*).
- ▲ *yatawakkalu*, trusts, relies, confides (aor. of *tawakkala*, 5th form of the rt. *وكل*).
- ▲ *yatīm*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. *durri yatīm*, a rare pearl.
- ▲ *yajlū*, he makes clear; (it) becomes clear (aor. of the rt. *جلا* defective *wāw*).
- ▲ *yuhibbu*, he loves or befriends (aor. of *ahabba*, 4th form of the rt. *حب*).
- ▲ *yuhaddithu*, converses, discourses (aor. of *haddatha*, 2nd form of the rt. *حدث*).
- ▲ *yuhaddithunī*, he will converse with me, he discourses with me.
- ▲ *yahmilu*, bears, carries (aor. of the rt. *yahmiluka*, (it) will support thee).
- ▲ *Yahya'*, John, St. John the Baptist.
- ▲ *yakh*, ice.
- ▲ *yakh-basta*, ice-bound, frozen.
- ▲ *yad*, the hand. *yadi suflā'*, the lower or inferior hand, the hand that receives. *yadi ʿulya'*, the upper or superior hand, the hand that gives.
- ▲ *yadaini* (obl. of *yadāni*, dual of

- yad*), both hands. بين يديه *baina yadaihi*, between his hands, meaning, in his presence or before his face.
- ▲ *yara*, he sees (gezmate of *yara'*, aor. of the rt. *رأى ra'a'*). *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her any day.
- ▲ *yurāfiku*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (aor. of *rāfaka*, 3rd form of the rt. *رافق*).
- ▲ *yurāfikunī*, accompanies me.
- ▲ *yarjaʿūna*, they return or will return (aor. of the rt. *رجع*).
- ▲ *yarfaʿu*, (he) raises (aor. of the rt. *رفع*).
- ▲ *laisa yarfaʿu*, he raises not.
- ▲ *yara'*, (a contraction of *yar-a'*, aor. of the rt. *رأى ra'a'*), he sees, he looks on.
- ▲ *yazūlu*, departs, declines, decays (aor. of the rt. *زال zāla*, concave *wāw*).
- ▲ *yastakīmu*, is correct, right, proper, just, consistent, or equitable; stands, remains (aor. of *istakāma*, 10th form of the rt. *قام*, concave *wāw*).
- ▲ *yusran* (acc. governed by the particle *ان inna*), ease, facility.
- ▲ *yasaʿu*, is large, ample; holds, contains; is able or equal to (aor. of the root *وسع*).
- ▲ *yasaʿunī*, equals me; can hold me.
- ▲ *yaskī*, he presents liquor (aor. of the verb *saka'*, a defective verb).
- ▲ *yaslamu*, he is safe, he escapes (aor. of the rt. *سلم*).
- ▲ *laisa yaslamu*, he is not safe.
- ▲ *yusīghu*, allows to flow gently down the throat; hence, allays, quenches (aor. of *asāgha*, 4th form of the verb *ساغ*, concave *wāw*).
- ▲ *yusīghuhu*, quenches it.
- ▲ *yasūlu*, attacks, makes an assault (aor. of the verb *sāla*, concave *wāw*).
- ▲ *yasūlu batshan*, will attack furiously.

- يَصُولُ عَلَيَّ الْكَلْبِ *yasūlu ʿala' l kalbi*, will rush upon the dog.
- A يَطِر *yatir* (gezmate of يَطِير *yatīru*, aor. of the verb طَار *tāra*, he fled, he flew, concave (ي)).
- A يَطْفِئُ *yutfiʿu*, he extinguishes or quenches (aor. of اَطْفَأ *atfaʿa*, 4th form of the rt. طَفِئَ).
- A يَعْلَمُ *yaʿlamu*, he knoweth or shall know (aor. of the verb عَلِمَ).
- A يَعْنِي *yaʿnī*, he means; it signifies (aor. of the rt. عَنِ); hence, videlicet, that is to say, to wit.
- A يَغْلِقُ *yughlaku*, will be shut (aor. pass. of the rt. غَلَقَ).
- P يَغْمَا *yaghmā*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants.
- P يَغْمَائِي *yaghmāʾī*, native of the city of Yaghmā.
- A يَغْنِي *yughnī*, enables to do without and to dispense with; renders independent or rich (aor. of اَغْنَى *aghnaʿ*, 4th form of the rt. غَنَى).
- يَغْنِيهِ ذَلِكَ عَنْ *yughnīhi zālīka ʿan*, that will enable him to dispense with.
- A يَفْتَرِي *yafṭarī*, he invents a lie, charges falsely (aor. of افترى *iftaraʿ*, 8th form of the rt. فَرَى).
- A يُقَالُ *yukālu*, is said, will be said (aor. pass. of the rt. قَالَ, concave و *wāw*).
- A يَقْبَلُوا *yakbilū*, they accept (gezmate of يَقْبَلُونَ *yakbilūna*, aor. of the rt. قَبَلَ).
- A يَقِينٌ *yakīn*, certain, sure, true.
- P يَكُ *yak*, one; an acc. يَكُ سَهْ *sih yak*, three ases.
- A يَكُ *yaku* (a contraction of يَكُن *yakun*, gezmated aorist of the rt. كَانَ), as لَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ *lam yaku yanfaʿuhum*, it availed them not.
- A يَكَادُ *yakādu*, it wants but little; sometimes it is pleonastic, as in the phrase لَا يَكَادُ يَسِغُهُ *lā yakādu yusīghuhu*, (he) does not allay (or quench) it.
- P يَكَانُ *yakān yakān*, one by one.
- P يَكْبَارُ *yak bār*, one time, once, one day, some day.

- P يَكُ بَارِدٌ *yak bāra*, wholly, entirely.
- P يَكْتَاشُ *yaktāsh*, name of a celebrated athlete.
- P يَكْدَلُ *yak-dil*, single-hearted, faithful, sincere.
- P يَكْدَمُ *yak dam*, one instant, one moment.
- P يَكْدَمُ كَهْ *yak dam ki*, the moment that.
- P يَكْدِغَرُ *yak-dīgar* (or يَكْدِغَرُ *yak-digar*), one another.
- P يَكْزَبَانُ *yak-zabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous.
- P يَكْسَانُ *yak-sān*, same, ditto, alike, equal.
- A يَكْسِبُ *yaksibu*, gains, acquires (aor. of the root كَسَبَ).
- P يَكْسُو نِهَادًا *yak sū nihādan*, to lay aside.
- A يَكُونُ *yakūnu*, becomes (aor. of the rt. كَانَ *kāna*, concave و *wāw*, governing the accus.).
- P يَكِي *yakī*, unity, oneness. *Yake*, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. يَكِي رَوْز *yake roz*, one day, some day.
- P يَكَاةٌ *yagāna* (originally يَكُ گانه *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phoenix.
- A يَلْتَفِتُنَ *yaltafitna*, they pay attention, they give heed (aor. fem. 8th form of the rt. لَفَتَ).
- A يَلْحَقُ *yalhaku*, adheres to, reaches, overtakes (aor. of the verb لَحَقَ). يَلْحَقُنِي *yalhakunī*, adheres to me.
- A يَلْمِزُ *yalmizu*, defames, calumniates, accuses, reproaches (aor. of the rt. لَمَزَ).
- A يَمَانِي *yamāni*, produced in Yaman.
- A يَمَجِّسَانِ *yumajjisāni*, they make a Magian, they heathenize (aor. du. of مَجَّسَ *majjasa*, a root coined from the word مَجُوسَ *majūs*, Magi, fire-worshipper). يَمَجِّسَانِيهِ *yumajjisānihi*, they (both) make him a heathen.
- A يَمُرُّ *yamurru*, he passes by (aor. of the vb. مَرَّ).
- A يَمْلِكُ *yamliku*, he possesses, he owns (aor. of the rt. مَلَكَ). *Yumlaku*, he is possessed or owned (aor. pass. of the same verb).

- A **يمن** *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. *Yaman*, right hand or side; *Yaman*, Arabia Felix.
- A **يمين** *yamīn*, oath; right hand or side. **يمين الملك** *yamīnu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name).
- A **ينصران** *yunassirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (aor. dual of **نصر** *nassara*, a root coined from the word **نصراني** *nasrā-nīy*, Nazarene). **ينصرانه** *yunassirānihi*, they (i.e. both parents) make him a Christian.
- A **ينفع** *yanfa'u*, availeth, profiteth (aor. of the rt. **نفع** *yanfa'uka*, will profit thee, availeth thee).
- A **يؤجج** *yu'ajjiju*, he kindles (aor. of **أجج** *ajjaja*, 2nd form of the rt. **أج**).
- P **يوز** *yūz*, panther, pard, lynx, ounce (by the poets said to have a partiality for cheese).
- A **يوسف** *Yūsuf*, the patriarch Joseph, son of Jacob, remarkable for his beauty. Mention is made of him in several passages of the Kur'ān, but especially in the chapter which bears his name.
- P **يوسفني** *yūsufī*, Joseph-like, comely as Joseph.
- A **يوضح** *yūzahu*, will be made evident, or is rendered clear (aor. pass. of **أوضح** *awzaha*, 4th form of the verb **وضح**).
- A **يولد** *yūladu*, he is born (aor. pass. of the root **ولد** *walada*).
- A **يوم** *yaum*, day. **يوم القيامة** *yaumu 'l kiyāmat*, the day of resurrection.
- A **يوماً** *yauman*, (acc. of **يوم** *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever.
- A **يونان** *Yūnān*, Ionia; the ancient Greeks until subjugated by Rome; after which the Greek nation is called by Oriental writers Rūmī.
- A **يونس** *Yūnas*, the Prophet Jonah, of whom repeated mention is made in the Kur'ān. One of its chapters bears his name.
- A **يهتدي** *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (aor. of **أهتدي** *ihtada'*, 8th form of the root **هدي** *hada'*, defective vb.).
- A **يهذ** *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (aor. of the verb **هد** *hadda*).
- A **يهدي** *yuhda'*, is directed (pass. aor. of the verb **هدي** *hada'*, he guided).
- A **يهتدي به وهو لا يهتدي** *yuhda' bihi wahwa lā yahtadī*, (mankind) is guided by him, but he does not find the right way himself. If it is read *yahdī bihi*, it will signify "he guides (others) by it;" that is, by the torch.
- A **يهودان** *yuhauwidāni*, they make a Jew, they judaize (aor. du. of **هود** *hawwada*, 2nd form of the verb **هاد** *hāda*, concave **و** *wāw*). **يهودانه** *yuhauwidānihi*, they make him a Jew.
- A **يهودي** *yahūdīy*, Jew, Jewish, Judaical.
- A **يئس** *ya'isa*, he despaired (when used in a general sense and without reference to any specific time, the preterite may frequently be translated by the present), he despaireth.

APPENDIX A.

BEING A LITERAL TRANSLATION OF ALL THE ARABIC PASSAGES OCCURRING IN THE GULISTĀN.

[THE CLASSES HERE REFERRED TO ARE THOSE MENTIONED AT THE END OF THE PREFACE].

Page 2, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxiv. verse 12, "Saba."

Work, O family of David ! with thanksgiving. But few of my servants are the thankful.

Page 3, line 11.—Class 4.

Intercessor obeyed,—generous prophet,—comely,—portly,—smiling,—marked with the prophetic seal.

Page 3, line 16.—Class 4.

He attained elevation by his perfection. He unveiled the darkness by his beauty.

Fair are all his qualities—

Invoke ye blessings on him and on his family.

Page 3, line 20.—Class 2.

O My angels ! verily I am ashamed by reason of My servant, and he hath no Lord beside me. Therefore have I pardoned him.

Page 4, line 3.—Class 3.

We have not worshipped Thee as Thou oughtest to be worshipped.

Page 4, line 4.—Class 3.

We have not known Thee as Thou deservest to be known.

Page 4, line 21.—Class 4.

The shadow of God on His earth ; the Lord of the earth be satisfied with him !

Page 5, line 2.—Class 3.

Men follow the religion of their kings.

Page 5, line 10.—Class 3.

O God ! confer happiness on the Mussulmans by the length of his life, and double the reward of his goodness and actions fair, and exalt the rank of his friends and governors, and hurl destruction on his foes and haters, according to what is written in the verses of the Kur'ān. O God ! give security to his country and protect his son :

The world is happy by him ; may his happiness endure ! And may the Lord strengthen him with the banners of victory. Thus may grow a stately palm-tree whereof he is the root ; for the excellence of a plant of the earth arises from the goodness of the seed.

Page 8, line 20.—Class 4.

A garden, the water of whose river was a limpid stream. A grove, the warbling of whose birds was measured cadence.

Page 9, line 10.—Class 4.

The generous man when he has promised, pays.

Page 9, line 15.—Class 4.

The aided from heaven, victorious over his enemies, arm of the conquering dynasty, lamp of the excellent religion, beauty of mankind, glory of Islām, Sa'd son of the greatest Atābek, the proudest king of kings, possessor of the necks of peoples, lord of the kings of Arabs and Persians, sovereign of land and sea, heir of the throne of Solomon, Muzaffaru 'd dunya wa 'd dīn, Abū bakr bin Sa'd bin Zangī; may God Most High perpetuate the prosperity of both, and make every good their final portion!

Page 10, line 7.—Class 4.

Shelter of the poor, refuge of strangers, patron of the learned, friend of the pious, succour of Islām and Mussulmans, pillar of kings and sultans, Abū bakr bin Abī nasr, may God lengthen his life, and make glorious his dignity, and expand his heart and double his reward!

Page 11, line 21.—Class 4.

Make preparation for going out before entering.

Page 13, line 8.—Class 4.

When a man despairs, his tongue grows long: as a cat vanquished rushes at the dog.

Page 13, line 12.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 128, "The Family of Imrān."

And who master their anger, and forgive others. And God loveth the doers of good.

Page 14, line 20.—Class 3.

The sheep is clean, and the elephant carrion.

Page 14, line 21.—Class 4.

The least of the mountains of the earth is Sinai; but with God it is truly the greatest in dignity and rank.

Page 18, line 2.—Class 2.

None is born but what is born with a disposition to Islām: afterwards his parents make him a Jew, or a Christian or a Magian.

Page 18, line 15.—Class 4.

Thou hast been fed with our milk, and hast grown up amongst us; who then informed thee that thou art the son of a wolf?

When the disposition is a disposition to evil, the instruction of the teacher is of no avail.

Page 26, line 14.—Class 4.

When the armed warrior is well fed he will attack with ardour; whilst the empty-bellied will be ardent in flight.

Page 29, line 22.—Class 4.

Up! be not grieved, O brother of affliction!

For the Merciful One hath secret favours (in store).

Page 38, line 2.—Class 1.—Kur'ān, Sūra ii. verse 202, "The Cow."
The pride of sin seizeth him.

Page 39, line 12.—Class 4.
I taught him archery every day; but when his arm waxed strong, he shot me.

Page 43, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xli. verse 46, "The Made Plain."
He who doeth right, it is for himself; and he who doeth evil, it is against himself.

Page 47, line 15.—Class 4.
Do thou unto me whatever is worthy of Thee; but do not unto us what we deserve.

Page 49, line 3.—Class 4.
If I may not be a rider of the beasts, I will work for you as a carrier of the saddle-coverings.

Page 49, line 21.—Class 4.
Safety (is) in solitude.

Page 51, line 8.—Class 4.
Thou hast done harm enough, who enumeratest my good qualities.
This is my external appearance: but my inward part thou hast not known.

Page 52, line 1.—Class 2.
I have with God moments when neither angel near the throne, nor prophet sent, could contain me.

Page 52, line 3.—Class 3.
The visions of the just (alternate) between effulgence and withdrawment.

Page 52, line 6.—Class 4.
I gaze on him whom I love without an intervening medium,—
And there befalls me a condition in which I lose my way.
He kindles a fire, and afterwards extinguishes it by his sprinkling,
For that reason thou seest me consumed and drowned.

Page 52, line 18.—Class 1.—Kur'ān, Sūra l. verse 15, "Kāf."
And we are closer to him than his neck-vein.

Page 54, line 2.—Class 3.
A religious bequest hath no owner.

Page 56, line 22.—Class 4.
We are roused up at the sound of the songs through their sweetness: but thou art a singer, if thou keepest silence, we find them sweetest. (Some copies read *tatibu*, Thou art sweet.)

Page 59, line 10.—Class 4.
Certainly I am concealed from the eye of my neighbours;
But God knoweth my secret and my outward conduct.

Page 61, line 4.—Class 4.
And at the blowing of the fresh breezes over the pasture, the branches of the tamarisk bend, but not the hard rock.

Page 61, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xciv. verse 6, "The Opening."
Verily along with difficulty, ease.

Page 63, line 6.—Class 2.
O Abū Huraira! visit me seldomer, and you will be liked the more.

Page 64, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 188, "The Family of Imrān."
And preserve us, O our Lord! from the torment of the fire.

Page 65, line 15.—Class 4.
And branches on which were pomegranate-flowers, as though fire had been hung on the green tree.

Page 65, line 20.—Class 4.
Men around him were perishing with thirst,
And he, a cup-bearer sees, but gives not to drink.

Page 69, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxv. verse 72, "Al Furkān."
When they pass by frivolous sport, they pass by with dignity.

Page 69, line 18.—Class 4.
When thou seest a sinner, be thou concealing and gentle.
O thou that reprobatest my fault, why dost thou not pass by generously?

Page 71, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 14, "Lokman."
But if they importune thee to associate with Me that of which thou hast no knowledge, then obey them not.

Page 76, line 15.—Class 3.
This quantity will support thee, and what exceeds that, thou must be the bearer thereof.

Page 77, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 29, "Al Arāf."
Eat ye and drink, but commit not excess.

Page 79, line 4.—Class 4.
Out upon the viands when baseness acquires them! The cauldron is set up, but the dignity is lowered.

Page 81, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xlii. verse 26, "Counsel."
Should God bestow abundance upon His servants, they might act wantonly on the earth.

Page 81, line 9.—Class 4.
What then has plunged thee, O deluded one, into danger that thou hast perished? O would that the ant had not assayed to fly!

Page 82, line 5.—Class 4.
O would that before my death One day I might obtain my wish!
A river dashing against my knee— Then would I not cease to fill my bottle.

Page 83, line 16.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxiv. verse 26, "Light."
Impure women for impure men.

Page 83, line 17.—Class 4.
They said, Mortar from lime is not clean.
We replied, We close therewith the chinks of the privy.

Page 85, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra x. verse 90, "Jonah."

Until when the drowning overtook him.

Page 85, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxix. verse 65, "The Spider."

When they embark on shipboard, they call upon God, vowing him sincere worship.

Page 86, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 146, "Al Arāf."

Verily an ass amongst men resembles a calf ruddy like gold and lowing.

Page 89, line 9.—Class 4.

Mine ear (is attentive) to the excellence of the songs. Who is this that touches the lute-strings?

Page 93, line 16.—Class 4.

Who will converse with me now that the yellow camels are off? To the stranger none but the stranger is a companion.

Page 96, line 19.—Class 4.

And the brother of hatred passes not by a good man but what he vilifies (him) as the worst of liars.

Page 99, line 20.—Class 3.

Without thy gifts we are content with departure.

Page 100, line 7.—Class 4.

The croak of the crow of the desert.

Page 100, line 7.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 18, "Lokman."

Surely the most displeasing of noises is the voice of asses.

Page 100, line 8.—Class 4.

When the preacher Abū Fawāris brays, he has a voice which shakes Istakhar of Persia.

Page 102, line 14.—Class 4.

An apparition of him who by his countenance dispels the gloom, came at night in a vision to accompany me as a guide through the night.

He whom I love came to me in brightness. Then said I to him, Welcome! and facility! and room!

Page 103, line 22.—Class 4.

When thou comest unto me in society to visit me, though thou comest in peace, still thou bringest war.

Page 106, line 11.—Class 3.

O crow of the desert! would there were between me and thee the distance of the tropics.

Page 109, line 7.—Class 3.

The dates ripe, and the keeper not preventing.

Page 109, line 10.—Class 4.

And if a man escape from the evil of his own self,—from the evil of the suspicion of the accuser he will not escape.

Page 110, line 10.—Class 4.

A thirst (is) in my heart (which) the sipping of pure water fails to slake, even though I drank oceans.

Page 111, line 2.—Class 4.

I missed the moment of union; and man is ignorant of the value of the delights of life, before troubles (overtake him).

Page 113, line 13.—Class 4.

Zaid struck Amr; he is a transgressor (in a grammatical sense he is the agent).

Page 113, line 17.—Class 4.

I am ill-used by a grammarian rushing on me in a rage, like Zaid in a struggle with Amr. At the trailing of the skirt he raiseth not his head; but from him that draggeth down is raising consistent? (grammatically, can the nominative be expected from a power governing the oblique case?)

Page 113, line 20.—Class 2.

Speak thou to men according to the measure of their understandings.

Page 114, line 15.—Class 4.

If I die not of grief on the day of bidding adieu, esteem me not in friendship candid.

Page 114, line 22.—Class 4.

And many a sincere friend hath blamed me for (my) love for her. Oh! he hath never seen her; or else would my excuse be obvious.

Page 115, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xii. verse 32, "Joseph."

This is he for you, about whom ye blamed me.

Page 115, line 15.—Class 4.

What passed in mine ear of the story of the secluded spot, had the dusky-coloured doves overheard, they would have cried out with me. Oh assembly of friends! say ye to him that is free (from the pangs of love), Oh would that thou knewest what is in the heart of the afflicted!

Page 116, line 10.—Class 4.

The blow of a friend is a raisin.

Page 118, line 15.—Class 2.

The door of repentance shall not be closed against the servants (of God) until the sun arise from its setting-point. I ask pardon of Thee, O Ood! and I return by repentance unto Thee.

*Page 118, line 20.**

God Most High hath said, Their faith profited them not when they witnessed our severity.

Page 122, line 8.—Class 4.

When she saw before her husband a thing like the flabbiest lip of one keeping a fast, she says, He has with him a dead (thing). Now a charm is only for the sleeper.

Page 124, line 3.—Class 4.

Childhood has passed away and hoariness has wrought a change in me. Change of time is a sufficient monitor.

* Although this passage reads like a quotation from the Kur'ān, still I have not been able to discover it anywhere in that somewhat unconnected rhapsody.

Page 127, line 15.—Class 3.

God made them to grow a fair plant.

Page 127, line 19.—Class 4.

The tender branches indeed when thou hast straightened them remain straight; but it is of no use to thee to attempt to straighten dry wood.

Page 129, line 18.—Class 3.

Convey what thou art charged with: and if they accept not, there is nothing against thee.

Page 131, line 2.—Class 3.

Oh my dear boy; thou wilt be asked on the day of the resurrection, What hast thou gained? It will not be said, To whom wert thou related?

Page 136, line 5.—Class 2.

The death of the poor (is) a rest.

Page 136, line 15.—Class 2.

The most hostile foe of thine (is) thy soul which (is) between thy sides.

Page 138, line 3.—Class 4.

I flee unto God for refuge from depressing poverty and from the vicinity of him who loveth not.

Page 138, line 3.—Class 2.

Poverty is blackness of the face in both worlds.

Page 138, line 5.—Class 2.

Poverty (is) my glory.

Page 138, line 10.—Class 4.

Poverty wanteth but little of being a denial of God.

Page 138, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxvii. verse 40, "The Ranks."

A stated banquet shall they have of fruits; and honoured shall they be in the garden of delights.

Page 139, line 10.—Class 4.

(There is) no monasticism in Islām.

Page 139, line 20.—Class 4.

Whoever has before him what ripe dates he longs for: that enables him to do without pelting the clusters.

Page 142, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xix. verse 47, "Mary."

Verily if thou desistest not, I will assuredly stone thee.

Page 142, line 21.—Class 1.—Kur'ān, Sūra lxx. verse 3, "Divorcee."

And for him who putteth his trust in God, He will be all-sufficient.

Page 143, line 7.—Class 4.

And ladies riding on camels in their litters take no heed to him who is floundering among the sand-hillocks.

Page 143, line 12.—Class 4.

Aided from God, victorious and triumphant over his enemies, holder of the reins of the

human race, defender of the passes of Islām, heir to the kingdom of Solomon, the most just of the monarchs of the time, Muzaffaru 'd dunya wa 'd dīn, Abū Bakr bin Sa'd bin Zangī. May God prolong his days, and give victory to his banners!

Page 144, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxviii. verse 77, "The Story."

Do good as God hath done good unto thee.

Page 144, line 18.—Class 3.

Be bountiful and upbraid not; for the benefit will revert unto thee.

Page 145, line 14.—Class 4.

Guidance (to others) is afforded by him, but he finds not the way himself.

Page 148, line 2.—Class 4.

The last of resources (is) the sword.

Page 152, line 4.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxvi. verse 60, "Ya Sin."

Did I not enjoin on you, O sons of Adam! Worship not Satan, for that he is your declared foe?

Page 158, line 16.—Class 4.

And drop upon drop, when blended—a river: and river to river, when united—a sea.

Page 164, line 11.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xii. verses 18 and 83, "Joseph."

He said: Nay, but yourselves have suggested to you an affair. But patience is seemly.

Page 166, line 1.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxii. verse 21, "Adoration."

And we will surely cause them to taste a punishment yet nearer at hand, besides the greater punishment; that haply they may return.

Page 166, line 19.—Class 4.

Every vessel distils what it contains.

Page 170, line 10.—Class 4.

O thou who lookest into it, ask of God mercy for the author and ask pardon for the owner of it: and seek for thy soul the good thou desirest for her. After that forgiveness for the owner of it.

The book is concluded by the aid of the All-bounteous King.

APPENDIX B.

SHEWING THE VARIOUS METRES OF THE PERSIAN VERSES OCCURRING IN BOOK I. OF THE GULISTĀN.

To PROFESSOR FRANCIS JOHNSON,
Late of the East India College, Herts.

MY DEAR FRIEND,

I here send you a brief sketch of the Persian Metres employed by Shaikh Sa'di in the First Book of his Gulistān. I feel much pleasure in so doing, as a small return for many acts of kindness I experienced from you "in days o' lang syne," when you used to send me (as our Haileybury friends would express it) "no end of pupils" during vacations; not to speak of much valuable aid received from you very recently, in the concocting of certain literary works we wot of.

The Metres in the First Book are not so numerous as one would be apt to expect. Of the fourteen in general use among the Persians, I think there are not more than eight here to be met with; but then each of these has several variations, all of which are detailed in Section VII. of the last edition (1861) of my Persian Grammar, which, of course, I recommend to the learner's careful perusal.

Wishing you all the compliments of the season,

I remain, My dear Sir,

Yours very truly,

D. FORBES.

58, BURTON CRESCENT,
7TH JANUARY, 1863.

PAGE LINE

13 6 بیت *bait*,

بحر سریع *bahri sari'*, variation 1.

Muftadilun Muftadilun Fādilāt.

„ 16 بیت *bait*,

بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2.

Fadūhun Fadūhun Fadūhun Fadal.

PAGE LINE

- 13 17 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4.
Fādilātun Mafādilun Fadlun.
- 14 3 مشنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2 and 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.
or „ „ „ „ Fadūl.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzāri'*, var. 4.
Mafdūlu Fādilātu Mafādilu Fādilāt.
- 15 2 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 5 رباعي *rubā'i*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15.
Mafdūlu Mafādilun Fadūlun.
- „ 10 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 4.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fādilāt.*
or „ „ „ Fadlun.
- 16 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, same as last.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 13 and 12.
Fādilātun Fādilātun Fadilun.
or „ „ „ Fadilāt.
- „ 17 مشنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadūl.
- 17 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fadilun.
or „ „ „ „ Fadlun.

* The reader will be pleased to remember that the vowels *a*, *i*, and *u*, when unmarked, are understood to be short, except when followed by a double consonant, or by a single consonant at the end of a hemistich; hence it is, in general, superfluous to put the short mark ˘ over them. When, however, a foot happens to have the same vowels, but with different quantities, such as *fādilāt* and *fādilāt*, the short vowel is marked as well as the long, in order “to make assurance doubly sure.”

PAGE LINE

- 18 4 قطعہ *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, as p. 15, l. 16.
 ,, 8 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 8.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadal.
 ,, 18 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3.
 Fādīlātun Mafādīlun Fadīlun.
 19 1 قطعہ *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzāri'*, var. 4.
 Mafdūlu Fādīlātu Mafādīlu Fādīlāt.
 ,, 3 قطعہ *kit'a*, بحر رجز *bahri rajaz*, var. 10.
 Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
 ,, 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, same as p. 15, l. 5.
 ,, 12 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3, same as p. 18, l. 18.
 ,, 14 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
 ,, 18 قطعہ *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 ,, 20 قطعہ *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2.
 Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 20 6 قطعہ *kit'a*, بحر رمل *bāhri ramal*, var. 8, 9, or 10.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
 or ,, ,, ,, Fadlān.
 or ,, ,, ,, Fadīlun.
 ,, 13 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2, same as p. 13, l. 16.
 ,, 17 منظومہ *manzūma* بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 2, as p. 15, l. 16.
 21 2 قطعہ *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 3.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
 ,, 17 قطعہ *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 7.
 Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlu Fadūlun.
 ,, 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 1.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fad.
 22 4 قطعہ *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1, as previously.

PAGE LINE

- 22 14 قطعه *kit'a*, بحر مجتت *bahri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3 and 4, as in p. 17, l. 17.
- 23 3 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 6.
- „ 8 نظم *nazm*, بحر مجتت *bahri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
- „ 17 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, v. 2, as before.
- 24 3 مثنوي *mathnavi*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, as in p. 13, l. 17.
- „ 8 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 2.
 Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlun Fād.
- „ 15 بيت *bait*, Same metre as the preceding.
- „ 20 بيت *bait*, بحر مجتت *bahri mujtathth*, var. 5.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fadlun.
- 25 5 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1.
- „ 10 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 3, as in p. 21, l. 2.
- „ 17 بيت *bait*, بحر مجتت *bahri mujtathth*, irregular.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlu Fadūlun.
- „ 19 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3. *vide* note under p. 00.
- „ 21 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, as in p. 15, l. 16.*
- 26 5 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1, as in p. 16, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, irregular.
 Fādīlātun Fādīlātun Mafdūlun Fādīlun.
 or Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
- „ 19 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
- 27 1 بيت *bait*, بحر مجتت *bahri mujtathth*, var. 5, as p. 24, l. 20.

* In the first *bait* of this *kit'a* my best MSS. read بر لب which the metre requires. The same expression occurs in the same foot further on, page 35, line 4, where بر is used, as, بر لب دريائي نيل which I have no doubt is the correct reading in both passages.

PAGE LINE

- 27 8 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, No. 6, as in p. 23, l. 3.
- „ 19 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 7.
Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
- 28 1 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in last page.
- „ 7 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4 and 3, as formerly.
- „ 15 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as in last page.
- 29 5 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9.
Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
- „ 10 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12 and 13, as in p. 16, l. 9.
- „ 19 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as in p. 19, l. 18.
- 30 2 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 2, irregular.
Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
or Fādīlātun „ „ Fadlun.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- „ 15 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzārī*, var. 4, same as p. 19, l. 1.
- „ 18 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- 31 5 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, as heretofore.
- „ 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as before.
- „ 11 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- 32 2 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
- „ 7 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 12 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzārī*, var. 4, as in p. 19, l. 1.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.

PAGE LINE

- 22 22 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- 33 6 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14.
Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 10 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as p. 15, l. 5.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 6 and 3, as formerly.
Mafādilun Fādilātun Mafādilun Fadlān.
- 34 5 مثنوي *mathnavī*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as in p. 24, l. 8.
- „ 21 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
- 35 4 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as above.
- „ 10 بيت *bait*, بحر رجز *bahri rajaz*, irregular.
Mastafdilun Fādilun Mustafdilun Fādilāt.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9, as heretofore.
- 36 5 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 10 or 11.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fadlun.
or Fādilātun „ „ Fadlān.
- „ 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 7, as p. 27, l. 19.
- 37 4 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2, as in p. 19, l. 20.
- „ 12 نظم *nazm*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3 as formerly.
- „ 15 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4, as heretofore.
- „ 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. irregular.
- „ 22 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4 and 3, as formerly.
- 38 7 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- „ 11 قطعه *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as heretofore.
- 39 14 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4 and 3, as formerly.
- 40 3 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, same as last.
- „ 6 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, v. 4, 3, and 2, as before.

PAGE LINE

- „ 12 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. irregular.
Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- 41 3 رباعي *rubā'ī*, بحر رباعي *bahri rubā'ī*, Class II. No. 9, as formerly.
- „ 14 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 42 3 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 13 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4, as formerly.
- 43 1 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 12, as formerly.
- „ 4 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 15 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2, as formerly.
- 44 1 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 3 قطعه *kit'a*, بحر سريع *bahri sarī'*, var. 2,
Muftadilun Muftadilun Fādīlun.
- „ 8 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 45 2 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 5 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafīf*, as heretofore.
- „ 14 بيت *bait*, بحر دزج *bahri hazaj*, var. 10, as before.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as heretofore.
- 46 4 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8 and 9, as formerly.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, same as last.
- „ 19 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 21 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14 and 15, as before.

ERRATA.

TEXT.

PAGE ۴۶ LINE 8, *for گفته* *read گفته*
,, ۸۴ ,, 3, ,, پنجاه ,, پنجاه
,, ۱۴۳ ,, 15, ,, نَصَرَ ,, نَصَرَ

VOCABULARY.

PAGE 72, LINE 21, *for form of conjug. read form or conjug.*

n (Johnson ed)
12307

PONTIFICAL INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
59 QUEEN'S PARK CRESCENT
TORONTO—5. CANADA

12307

